

ДИЗЪКАЗИМОВ

СЪБРАНИ РАЗКАЗИ

ТОМ ПЪРВИ

АЙЗЪК АЗИМОВ СЪБРАНИ РАЗКАЗИ ТОМ ПЪРВИ

Превод: Елена Кортел

chitanka.info

За легионите почитатели на Айзък Азимов, които се радват на неговите разкази вече почти половин век, но просто не са могли да съберат всичко от периодиката, това е завършената колекция „Събрани разкази“.

Този том, първи от поредицата красиви издания за колекционерите, съдържа 23 научно-фантастични разкази — повечето от тях днес са класика в жанра. Както отбелязва д-р Азимов в предисловието на разказите, много от тях са с голямо сантиментално значение за самия него.

Написани с голяма ерудиция и богато въображение, провокиращи или просто шеговити, разказите илюстрират многообразието на забележителния му талант. Да прочетете който и да е от тях означава веднага да разберете защо Айзък Азимов се радва на огромна и повсеместна популярност. Да ги притежавате като колекция означава да останете завинаги читатели или почитатели на Айзък Азимов, откривайки неговите въображаеми нови светове отново и отново.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Пиша разкази вече петдесет и една години и все не мога да се спра. Освен стотиците разкази, които съм публикувал, имам още поне една дузина, дадени на пресата, те чакат своя ред за публикуване. Както имам и два написани разказа, които засега не са предадени. Така че аз в никакъв случай не бия отбой.

Но все пак няма начин някой автор да публикува разкази през такъв продължителен период, без да съзнава, че времето, което му остава, е ограничено. Както се пее в песента: „Завинаги е по-малко от преживяното“.

Следователно време е „Дабълдей“ да се стегне и да събере цялата ми художествена проза — разкази, а също и романи — в окончателен вид в събрани съчинения, за да ги отпечата както с твърди, така и с меки корици.

Може и да звучи самонадеяно от моя страна да го казвам (мене често ме обвиняват, че съм самонадеян), но моята белетристика, общо взето, е популярна още от самото начало и в продължение на много години е добре посрещана. Да намерите обаче един-единствен разказ, който нямате, но ви се иска да имате, или да прочетете някой разказ, за който сте чували, но сте го изпуснали, не е никак лесна задача. Разказите ми се появяват първоначално в някое от многото списания, чиито оригинални броеве са почти недостъпни. След това те се появяват в някой от многобройните екземпляри на антологии и сборници, копията от които са също толкова недостъпни.

Намерението на „Дабълдей“ е да направи това многотомно издание на събраните ми разкази с надеждата, че читателите на фантастична литература, както и библиотеките ще ги разграбват жадно и ще разчистват книжните си лавици, за да направят място за *Айзък Азимов: Събрани разкази*.

Ние започваме този том с два от моите ранни сборници от петдесетте години — *„Земята е достатъчно място“* и *„Девет утрешни дни“*.

Първият включва такива мои любими творби като *„Избирателно право“*, тя разглежда решителния избирателен ден; *„Вероятен дом“* — разказ, в който на всяко семейство се дава възможността за свой собствен свят; *„Колко забавно им е било“* — разказа ми, който най-често е отпечатван в сборниците; *„Шегаджия“* — обзалагам се, че не сте и подозирали какъв ще е краят на този разказ, ако не сте го чели; *„Мечтанията са сериозни преживявания“* — изхождайки от тази творба, Робърт А. Хайнлайн ме обвини, че правя пари от своята собствена невроза.

„Девет утрешни дни“ е най-любимият от всичките ми сборници, в него няма нито един разказ, който аз да не смятам за превъзходен пример в моите художествени произведения през петдесетте години. *„Усещане за власт“* е една доста пророческа творба, имайки предвид, че е написана, преди на някого да му мине през ум за джобните компютри. *„Всичките тегоби на света“* е разказ, който държи в напрежение, а *„Смъртната нощ“* има детективски замисъл, уви, по астрономически „факт“, за който сега се знае, че е грешка.

Ще се появят и други томове, но започнете да четете първо този. И знайте, че ще направите един стар човек много щастлив.

Айзък Азимов

Ню Йорк
март 1990

МЪРТВО МИНАЛО

Докторът по философия Арнолд Потърли бе и професор по Древна история. Това само по себе си не бе страшно. Онова, което промени света до неузнаваемост, беше фактът, че той изглеждаше като професор по Древна история.

Тадеус Араман, деканът на катедрата по хроноскопия, можеше навреме да предприеме необходимите действия, ако доктор Потърли притежаваше масивна, четвъртита брадичка, проблясващи очи, орлов нос и широки рамене.

А всъщност Тадеус Араман се улови, че наблюдава втренчено иззад бюрото си едно мекушаво същество, чиито помръкнали сини очи го гледаха тъжно от двете страни на късия му нос, подобен на копче; чиято дребна, спретната фигура изглеждаше като щампа — от оредяващата кестенява коса до изрядно излъсканите обувки, допълнени от старомоден костюм за средна ръка хора.

— И така, какво мога да направя за вас, доктор Потърли? — запита Араман любезно.

Доктор Потърли заговори тихо, гласът му прилягаше изцяло на неговия външен вид.

— Господин Араман, дойдох при вас, защото сте главният в катедрата по хроноскопия.

Араман се усмихна:

— Не съвсем. Над мене е световният комисар по изследователска работа, над него стои генералният секретар на Обединените нации. А над тях двамата, разбира се, са суверенните жители на Земята.

Доктор Потърли поклати глава:

— Те не се интересуват от хроноскопия. Дойдох при вас, сър, защото вече от две години се опитвам да получа разрешение да направя някои наблюдения за една епоха... хроноскопични, тоест... във връзка с моите изследвания за древния Картаген. Не мога да получа такова разрешение. Няма нищо нередно в моите интелектуални усилия и все пак...

— Аз съм сигурен, че не става и дума за нередности — каза Араман утешително.

Той започна да преглежда набързо тънките репродуцирани листа в папката, към която бе прикрепено името на професора. Те бяха подготвени от Мултивак, чийто необятен аналогичен мозък пазеше всичките записи на катедрата. След приключването на работата листата можеха да бъдат унищожени, а след това при поискване — отново възстановени в рамките на минути.

И докато Араман прелистваше страниците, тихият глас на доктор Потърли продължи да нарежда монотонно:

— Аз трябва да ви обясня, че моят проблем е доста значим. Картаген е бил древен търговски център, достигнал зенита си. Предримският Картаген е бил най-близкият древен аналог на предатомна Америка, поне дотолкова, доколкото става дума за процъфтяваща търговия и всички други дейности като цяло. Картагенците са били най-високо оценяваните мореплаватели и изследователи преди викингите, много по-добри и от прехвалените гърци.

Изследването на Картаген би могло да се окаже много ценно, а единствените данни, които имаме за него, са получени от писанията на техните най-големи врагове — гърците и римляните. Самите картагенци никога нищо не са писали в своя защита, а ако са го правили, такива книги не са оцелели. В крайна сметка излиза така, че хората там са били една от най-предпочитаните банди злодеи на историята, вероятно съвсем несправедливо — професорът говореше вече доста повече, отколкото трябва.

Араман все още прелистваше страниците от папката пред себе си:

— Трябва да съзнавате, доктор Потърли, че хроноскопията, или наблюдението на дадена епоха, ако предпочитате, е труден процес.

Историкът, чиито разяснения бяха прекъснати, се намръщи и каза:

— Аз моля само за определени избрани изследвания на епохи и места, които бих могъл да определя.

— Дори да са съвсем малко — въздъхна Араман, — дори да е само едно... Това е едно невероятно деликатно изкуство. Става дума за фокус, за намирането на подходящо събитие, място и тяхното улавяне.

Нали е нужна синхронизация на звука, който достига от съвършено независими полета.

— Естествено моят проблем е достатъчно значим, за да оправдае огромните усилия.

— Да, сър. Без съмнение — съгласи се веднага Араман, защото да отрече значимостта на нечий изследвания би било възприето за непроситимо лош тон. — Но вие трябва да разберете колко разточително е дори най-обикновеното наблюдение. Необходима е линия за продължително изчакване при работа с хроноскопа и дори още по-дълготрайна линия за употребата на Мултивак, който ни напътства как да използваме контролите.

— Но възможно ли е нищо да не се направи? — размърда се недоволен Потърли. — За две години...

— Въпрос на приоритет, сър. Съжалявам... Цигара?

Историкът буквално отскочи назад от това предложение, очите му внезапно се разшириха, когато заби поглед в поднесената му кутия с цигари. Араман се удиви, отдръпна кутията и понечи да вземе цигара за себе си, но размисли и се отказа.

Потърли въздъхна с искрено облекчение, когато кутията изчезна от погледа му и каза:

— Има ли някакъв начин темите да бъдат преразгледани, да ме сложите колкото е възможно по-напред. Не знам как да ви обясня...

Араман се усмихна. Други в подобна ситуация биха предложили пари, но, разбира се, и те не биха ги довели доникъде.

— Решенията за приоритета се обработват от компютър. Аз не бих могъл по никакъв начин да ги опровергая.

Щом чу тези думи, историкът се изправи рязко в целия си ръст — около метър и седемдесет — и каза:

— Тогава, приятен ден, сър.

— Приятен ден, доктор Потърли. И приеете искреното ми съчувствие — Араман протегна ръка, която Потърли докосна едва-едва.

Когато историкът излезе, Араман натисна копчето за връзка със секретарката си.

— Това може да бъде унищожено — подаде ѝ той папката, щом тя влезе в кабинета му.

Останал сам, Араман се усмихна горчиво. Още една точка от дневния ред в неговата четвъртвековна служба на човешката раса. Служба на отрицанието.

От този екземпляр поне бе лесно да се отърве. Понякога трябваше да полага академични усилия или дори да отмени правото на изследвания по някоя тема.

След пет минути той беше вече забравил доктор Потърли. Нито пък по-късно, когато се връщаше в мислите си към този разговор, можеше да си спомни усещането за някаква опасност.

По време на първата година, когато разбра, че плановите му рухват, единственото нещо, което занимаваше мислите и сетивата на Арнолд Потърли, бе неуспехът. Но през втората година този провал роди една идея, която отначало го изплаши, а после го обсеби. Две неща го спряха, преди да се опита да приведе идеята в действие, и бариерата не беше неоспоримият факт, че неговата представа за нещата се бе оказала по-неетична.

Първото нещо всъщност беше непрестанната надежда, че правителството най-накрая ще даде разрешението си и тогава на него няма да му се наложи да прави каквото и да било повече. Тази надежда загина окончателно по време на интервюто с Араман, което току-що бе свършило.

Втората бариера не беше само надеждата, а фактът, че с ужас осъзнаваше собствената си некомпетентност. Той не беше физик и не познаваше физиката, която би могла да му помогне. Катедрата на физиците в университета изискваше от мъжете да имат добра научна подготовка и достатъчно да са задълбали в специалността. В най-добрия случай те не биха го изслушали. А в най-лошия — биха го обвинили в интелектуална анархия и дори субсидиите за изследванията на Картаген лесно биха могли да се изплъзнат от ръцете му.

Тях той не можеше да подложи на риск. И все пак хроноскопията оставаше единственото нещо, което можеше да му помогне в работата и да му позволи да я продължи. Без нея той просто щеше да бъде също толкова загубен, колкото и ако му отнемеха самото разрешение.

Първата слаба надежда, че втората бариера може да бъде преодоляна, се появи една седмица преди срещата и разговора с Араман. Но както се появи, така и изчезна начаса, без историкът да осъзнае възможността, която му се отваряше. Случи се по време на чай във факултета. Потърли неизменно посещаваше тези заседания, защото считаше, че присъствието му там е проява на чувство за отговорност, а той приемаше своите задължения съвсем сериозно. И така с появяването си на тези места той считаше, че неговите отговорности се изчерпват, затова не се смяташе длъжен да води незаангажиращи разговори или да завързва нови приятелства. Отпиваше сдържано една-две глътки от питието си, разменяше любезни думи с декана и с някои от шефовете на катедрата, които присъстваха в този момент, подаряваше на всички една скромна усмивка и си тръгваше рано-рано.

Друг път Потърли не би обърнал внимание на един млад, мълчалив и дори стеснителен мъж, който си седеше кротко в ъгъла. Той дори не бе сънувал, че може да води разговор с такъв човек. И все пак цял куп от обстоятелства точно в този момент го принудиха напук на собствената му природа да промени поведението си.

Онази сутрин по време на закуската госпожа Потърли каза печално, че отново е сънувала Лоръл, но този път една пораснала Лоръл, която обаче била запазила чертите на тригодишното им дете. Потърли я остави да си говори. Някога той се опитваше да се противопоставя на често навещаващите я мисли за миналото и за смъртта. Лоръл нямаше да се върне при тях — нито сънят можеше да помогне, нито разговорите. И все пак, ако това успокояваше Карълайн Потърли, то по-добре бе тя да си сънува и да си говори.

Но когато Потърли отиде в университета онази сутрин, той си даде сметка, че е развълнуван от нелепостите, които му наговори Карълайн. Лоръл пораснала! Та тя беше умряла почти преди двайсет години, тяхното единствено дете — някога и завинаги. През цялото това време, в което бе мислил за нея, тя си оставаше все тригодишна.

Тогава си каза: „Ако днес беше жива, тя нямаше да е на три години, а на двайсет и три.“

Усети се безпомощен и се улови, че мисли за Лоръл като за пораснало дете, което в един миг се бе оказало на двайсет и три години. Не му се удаваше да мисли по този начин.

И все пак той се опита. Лоръл се гримира. Лоръл ходи с момчета. Лоръл... се омъжва!

И точно тогава той видя онзи млад мъж, който се навърташе около хладните на вид мъже от факултета. Хрумна му една донкихотовска мисъл — доколкото разбираше от тези работи, един такъв младеж би могъл да бъде женен за Лоръл. Може би самият този младеж би могъл да е съпругът на Лоръл.

Лоръл би могла да го срещне тук, в университета, или през някоя от вечерите, в които семейство Потърли канеше гости на вечеря. Те биха могли да си станат интересни един на друг. Лоръл сигурно би била хубава и този млад човек не би откъсвал очи от нея. Кожата му беше мургава, суховатото му лице излъчваше вгълбеност, тялото му беше леко и гъвкаво.

Ефирният и мимолетен дневен сън свърши в един миг и все пак Потърли се улови, че наблюдава настървено и донякъде глуповато младия мъж и гледа на него не като на обикновен млад човек, а като на собствения си евентуален зет. Улови се, че тръгва към младия мъж. Според самия него беше изпаднал в нещо като автохипноза.

— Аз съм Арнолд Потърли — постави ръката си на рамото на младежа той — от Историческия факултет. Мисля, че сте от новодошлите тук...

Младежът изглеждаше леко учуден и непохватно опипа чашата си, прехвърли я в лявата си ръка, за да се здрависа с дясната.

— Името ми е Джоунъс Фостър, сър. Аз съм новият лектор по физика. Току-що започвам първия си семестър...

— Пожелавам ви да бъдете щастлив тук — кимна окуражително историкът — и много успехи...

Така свършиха нещата тогава. Не му беше лесно на Потърли да си възвърне здравия разум, почувства се объркан и се отдръпна. Погледна през рамото си в онзи миг, но илюзията за приятелство беше вече изчезнала. Реалността отново бе съвсем истинска и той се ядоса на самия себе си: беше се поддад на глупавите думи на жена си за Лоръл и се превърна в тяхна жертва.

Но една седмица по-късно, точно в мига, в който говореше Араман, той си помисли, че младият мъж се е върнал при него. Университетски преподавател по физика. Нов университетски преподавател. Глух ли е бил досега? Твърде малък ли е кръгът, който

затваря пространството между ухото и мозъка? Или всичко това се дължеше на автоцензурата, породена от тревогата за наближаващата среща със завеждащия отдела по хроноскопия?

Но срещата-интервю завърши безуспешно и мисълта за младия мъж, с когото беше разменил само две изречения, предпази Потърли от решението да подаде нова, по-обстойна молба.

Дори по време на разговора го обзе силно желание да се махне от кабинета на Араман веднага.

И в експресния автожир, в който пътуваше отново за университета, той почти си пожела да е суеверен. Би могъл да се утеши с мисълта, че случайната незначителна среща е била назначена от някаква всезнаеща и целенасочена Съдба.

За академичните среди името Джоунъс Фостър не беше ново. Продължителната и несигурна борба за докторат всекиго би направила врял и кипял в нещата човек. А допълнителната работа на преподавател след защитатата на доктората му поддейства като подсилваща инжекция.

Но сега той беше вече университетският преподавател Джоунъс Фостър. Предстоеше му дълга и славна професионална кариера. Пък и сега се видя в ново обкръжение и нови взаимоотношения с останалите професори.

От една страна, всички те щяха да гласуват за бъдещите повишения, но, от друга страна, той не бе в състояние да прецени толкова рано в тази игра кой точно член на факултета се ползва или не се ползва с доверието на декана, та дори и на самия ректор. Той не можеше да си представи себе си като университетски политикант и беше сигурен, че не го бива за тази роля, затова нямаше смисъл да се рита по задните части — само и само за да си втълпява, че трябва да постигне невъзможното.

Така че Фостър сега изслушваше този историк, който въпреки благия си на пръв поглед характер излъчваше и някакво напрежение. Младият мъж не го прекъсваше и не искаше да го отпъди, макар че първоначалният му подтик го тласкаше точно към това.

Той си спомняше Потърли много добре. Историкът го заговори по време на онова чаепитие (то се оказа скучно до немай къде). Изрече

сковано две фрази, очите му изглеждаха някак си изцъклени, след което се окопити, явно стреснат, и побърза да се махне.

Тогава Фостър се учуди доста, но сега...

Потърли, изглежда, се стараеше да завърже познанство или по-скоро да впечатли младия мъж с поведението си на странна птица, ексцентрична, но безобидна. Може би той се опитваше да разбере какви са представите на Фостър, може би ровеше да открие някои негови нередни мисли? Сигурно всички тук трябва да правят точно така, преди да му признаят правото на новата длъжност. И все пак...

Възможно бе Потърли да говори сериозно, както бе напълно възможно съвсем искрено да не разбира какво прави. А може би разбираше чудесно какво прави. Със същия успех той би могъл да бъде ни повече, ни по-малко от един мошеник.

За да спечели време, Фостър взе да го увърта:

— Ами, вижте сега... — и извади много бавно кутия с цигари, възнамерявайки да предложи една на Потърли, да му я запали, а после да запали цигара и за себе си.

Но Потърли реагира незабавно:

— Моля ви, доктор Фостър. Никакви цигари.

— Извинявайте, сър — по лицето на физика се четеше изумление.

— Не. Аз трябва да ви се извиня. Не мога да понасям тази миризма. Идиосинкразия, разбирате ли. Приемете го като моя особеност. Моля ви да ме извините.

Потърли бе пребледнял като платно. Фостър прибра цигарите си. И сега вече, усещайки липсата им, му беше много по-лесно да се измъкне:

— Аз съм поласкан, че вие търсите моя съвет в този случай, доктор Потърли, но не съм човекът, който се занимава с неутриника. Не мога да направя нищо професионално в това направление. Всеки опит да изразя дори мнение би бил възприет като нередност. И, честно казано, предпочитам да не се бяхте впускали в подробности.

Мекушавите черти на професора се изостриха:

— Какво искате да кажете с това, че не сте човек, който се занимава с неутриника. Та вие не сте още никой. Нямате още право на никакви субсидии, нали?

— Този е едва първият ми семестър.

— Зная. Предполагам, че още не сте правили иск, за да получите право върху някакви изследвания.

По устните на Фостър се появи бегла усмивка. За три месеца в университета той не бе успял дори да стъкми в приемлив вид първите си заявления за достъп до научноизследователска работа, за да продължи пътя си на професионален научен работник, камо ли да стигне до Изследователската комисия.

(Завеждащият катедрата по физика за щастие прие това доста добронамерено. „Полека, Фостър, не бързай сега — каза му той — и гледай да си събереш мислите. Прецени добре по кой път да вървиш и накъде ще те изведе той, защото, получиш ли веднъж разрешение, твоята специализация ще бъде определена официално и за добро или за лошо ти ще трябва да я следваш до края на кариерата си.“ Съветът му беше съвсем банален, но баналността често маркира самата истина и Фостър съзнаваше това.)

— Моето образование е хипероптиката, доктор Потърли, с втора специалност гравитация, а и имам влечение към тях — каза Фостър. — Описах всичко това в молбата за сегашния си пост. Хипероптиката може все още и да не е моята официална специализация, но ще бъде. Друго не може да е. Колкото до неутрините, никога не съм ги изучавал.

— А защо не сте? — запита изведнъж поривисто историкът. Фостър се ококори от изненада: такова неприлично любопитство за професионалния статус на друг човек винаги му бе неприятно. Обичайното чувство за вежливост за малко не му изневери и той отговори, като в тона му прозвуча съвсем слаба нотка на безцеремонност:

— В програмата на моя университет не беше включен курсът по неутринака.

— Боже милостиви, къде сте учили?

— В МТИ (Масачузетски технологически институт) — отговори физикът спокойно.

— И там не преподават неутринака?

— Не. Не преподават — Фостър усети, че пламна и бе принуден да се защитава: — Тази дисциплина е високо специализирана, тя няма голяма стойност. Хроноскопията вероятно има известна стойност, но практическо приложение има единствено тя, всичко останало е умряла работа.

Историкът втренчи в него поглед настойчиво:

— Кажете ми едно нещо. Знаете ли къде мога да намеря специалист по неутринака?

— Не. Не зная — отговори Фостър без заобикалки.

— Ами тогава знаете ли учебно заведение, в което се преподава неутринака?

— Не, не зная.

Потърли се усмихна насила, но си личеше, че никак не му е до смях.

Фостър се засегна от тази усмивка, почувства преднамерена обида в нея и вече съвсем раздразнен каза:

— Бих искал да ви обърна внимание, сър, че вие прекращвате правомощията си.

— Какво?

— Казвам, че като историк вашите интереси в кое да е направление на физиката, вашите професионални интереси, са... — той замълча, тъй като не можа да се овладее, за да каже спокойно думата.

— Неетични ли?

— Точно това е думата, доктор Потърли.

— Моите изследвания ме принудиха да го направя — прошепна историкът екзалтирано.

— Трябва да се обърнете към Изследователската комисия. Ако те разрешат...

— Бях вече там, но не получих одобрение.

— Тогава очевидно трябва да се откажете. — Фостър знаеше, че думите му прозвучаха престорено добродетелни, но той нямаше да позволи на този мъж да го подтикне към интелектуална анархия. Кариерата му едва започваше, за да я подлага на глупави рискове.

Както изглежда, забележката му бе действала на Потърли. И той съвсем неочаквано избухна, като взе да бълва скорострелен словесен поток за безотговорността.

Учените, заяви той, могат да бъдат свободни само ако могат свободно да следват своето собствено волно любопитство. Изследване, което е вкарано в предварително установен шаблон от сили, които дърпат конците на субсидиите, твърдеше той, се превръща в

угодническо, робско изследване, то е потиснато. Никой човек според него няма правото да диктува интелектуалните интереси на друг човек.

Фостър слушаше всичко това с недоверие. Нито едно от твърденията не се оказа ново за него. Беше чувал състудентите си да говорят така, за да удивят своите професори, а и той самият един-два пъти се позабавлява по същия начин. Всеки, който се е занимавал с история на науката, знае, че много хора някога са мислили така.

Но на младия мъж му се стори странно, почти противоестественно, че един съвременен учен може да изповядва такива безсмислици. Никой не би защитил такъв вид управление на фабрика, при което се разрешава на всеки работник да прави каквото му се иска в момента, или начин на управление на кораб според случайните и несъвместими представи на всеки един член от екипажа. Съвсем естествено е да се смята, че във всеки случай трябва да съществува някаква централизирана наблюдателска агенция. Защо в една фабрика или на един кораб трябва да има целенасочена работа и порядък, а за научните изследвания те да не са задължителни?

Хората могат да кажат, че човешкият мозък е в известен смисъл качествено по-различен от кораба или от фабриката, но историята на интелектуалното развитие доказва точно обратното.

Когато науката е била млада и сложността на всичко или на по-голямата част от известните неща е била постижима за индивидуалния мозък, вероятно не е имало нужда от напътствия. Слепите лутания по неустановените пътища на невежеството са могли да доведат до чудесни случайни открития.

Но с натрупването на познания се е налагало все повече и повече данни да бъдат взети предвид, преди да бъдат организирани значимите пътувания в неизвестността. Човекът е трябвало да се специализира. За изследванията са били необходими ресурсите на работен кабинет, какъвто сам той не е могъл да събере, а след това и от инструменти, каквито той не е могъл да си позволи. Все повече и повече самотният изследовател е отстъпвал пред изследователския колектив и пред изследователската институция.

Средствата, необходими за изследванията, се разраствали все повече, тъй като и апаратурата е ставала все по-многобройна. Кой колеж сега е толкова малък, че да не се нуждае поне от един ядрен микрореактор и поне от един тристепенен компютър?

Още преди столетия самотните изследователи не са били в състояние да финансират изследванията си. Към 1940 г. единствено държавата, големите индустрии и големите университети или изследователските институти са могли да субсидират както подобава фундаменталните изследвания.

Към 1960 г. дори и най-големите университети са били напълно зависими от държавните субсидии, докато изследователските институти не са могли да съществуват без данъчни отстъпки и обществени дарения. Към 2000 г. индустриалните обединения са станали част от световната държава, а след тях — и финансирането на изследванията, вследствие на което тяхното управление естествено се е централизирано под ръководството на държавата.

Цялата тази система работеше без усилия и много добре. Всеки клон от науката отговаряше точно на нуждите на обществото, като редица сектори бяха координирани изрядно. Същественият напредък през последните петдесет години от столетието потвърждаваха достатъчно красноречиво факта, че науката не е изпаднала в стагнация.

Фостър се опита да изреди поне някои от тези неща, но припряният глас на Потърли го прекъсна пренебрежително:

— Вие повтаряте като папагал официалната пропагандна. А самият сте ярък пример на пълно противоречие с бюрократичните възгледи. Вярвате ли ми, че е така?

— Честно казано — не.

— Така значи, а защо твърдите, че наблюдението на дадена епоха е умряла работа? Защо науката за неутрините не е маловажна? Вие казахте, че е така. При това го казахте категорично. Без дори да сте я изучавали. Показахте пълното си пренебрежение към предмета. Та той дори не се изучава във вашия институт...

— Не е ли достатъчно доказателство самият този факт?

— О-о, разбирам. Той не е в програмата, защото е маловажен. А е маловажен, защото не го преподават. Доволен ли сте от подобно разсъждение?

Фостър се смути:

— Ами нали го има в учебниците.

— Ето това е то. Книгите казват, че науката за неутрините е маловажна. Вашите професори ви говорят тези неща, защото са ги прочели в книгите. А книгите казват така, защото ги пишат

професорите. А кой от тях го твърди от собствен опит и познания? Кой е правил изследвания в тази област? Чували ли сте за някого?

— Мисля, че така няма да стигнем никъде, доктор Потърли — каза Фостър. — Имам да върша работа...

— Една минутка само. Аз искам само да изпитам вашето търпение. Да разбера как ви се струва това: аз твърдя, че правителството потиска с пълна сила фундаменталните изследвания в неутриниката и хроноскопията. Те не допускат прилагането на хроноскопията.

— О-о, не.

— А защо не? Те могат да го правят. Ето ви ги вашите централно управлявани изследвания! Ако те откажат средства за опити в коя да е област на науката, тази област умира. Та те убиват неутриниката. Те са в състояние да го направят и почти са го постигнали.

— Но защо?

— Не зная защо. И искам вие да разберете. Аз сам бих разучил, ако знаех достатъчно. Дойдох при вас, защото сте младо момче, завършило образованието си току-що. Да не би интелектуалната ви кръв вече да е застинала? Не ви ли гложди поне малко любопитството? Не искате ли да знаете! Не ви ли измъчват неизвестните отговори!

Историкът бе забил изпитателния си поглед в лицето на Фостър. Носовите на двамата бяха на сантиметри един от друг, а Фостър бе толкова объркан, че не се сещаше да се отдръпне.

Физикът с пълно право би могъл да нареди на Потърли да се маха. При необходимост би могъл и да го изхвърли.

Ако го спираше нещо, то не беше възрастта или служебното положение на колегата му. И в никакъв случай не го възпираха дори аргументите на Потърли, които не бяха успели да убедят Фостър. По-скоро му повлия чувството за накърнената гордост на неговия институт.

Защо в програмата на МТИ липсваше курс по неутриника? Сега като се поразмисли, Фостър се усъмни, че в библиотеката има дори един единствен учебник по тази дисциплина. Не си спомняше пред погледа му да е попадал такъв учебник.

Сега вече той се замисли сериозно над тези въпроси.

И това се оказа гибелно.

Керълайн Потърли някога бе привлекателна жена. Имаше случаи, като вечерите с приятели или университетските събирания, когато с доста усилия остатъците от тази хубост можеха да бъдат спасени.

В ежедневието тя увисваше като дрипа. Така говореше самата Керълайн в моменти на отвращение от себе си. С годините тя бе натрупала килограми. Но нейната отпуснатост не се дължеше изцяло на напълняването, а сякаш мускулите ѝ се бяха предали и увиснали, затова дишаше тежко, когато се движеше, очите ѝ ставаха все по-безформени от торбичките около тях и двойната ѝ брадичка ставаше все по-голяма. Дори посивяващата ѝ коса изглеждаше по-скоро уморена, отколкото права. Тежко падащите кичури сякаш бяха резултат от това, че се е предала безропотно на гравитацията — и нищо друго.

Керълайн Потърли се погледна в огледалото и си призна, че днес е един от лошите ѝ дни. Знаеше и каква е причината.

Отново бе сънувала Лоръл. Този път една странна Лоръл, вече пораснала Лоръл. След съня Керълайн се почувства по-злочеста отвсякога.

От друга страна, съжеляваше, че бе споменала за него на Арнолд. Той не каза нищо; всъщност никога не бе реагирал по никакъв друг начин освен с мълчание, но то му се отразяваше зле. След като му каза за този сън, той се затвори в себе си с дни. Може би, защото се готвеше за онази важна среща с високопоставения държавен представител (Арнолд не спираше да повтаря, че не се надява на успех), но причината можеше да е и в нейния сън.

В миналото беше по-добре, тогава той крещеше по нея, за да излее гнева си: „Остави мъртвото минало на мира, Карълайн! Приказките няма да я върнат обратно, нито пък сънищата.“

Лошо беше и за двама. Ужасно лошо. В деня на нещастния случай тя не си бе у дома и оттогава непрекъснато живееше с чувството за вина. Ако си бе стояла у дома, ако не бе се запиляла да пазарува разни ненужни неща, и двамата щяха да са до нея. Поне единият щеше да успее да спаси Лоръл.

Горкият Арнолд не бе смогнал. И небесата щяха да потвърдят колко усилия бе хвърлил. Той самият едва не бе умрял. Измъкнал се бе от горящата къща, гърчейки се от болки, с мехури по кожата от

изгарянията, полузадушен от дима, полусляп, притиснал до себе си мъртвата Лоръл.

Кошмарът от този ужас все още живееше, никога не изчезваше напълно.

После Арнолд лека-полека се затвори в черупката си. Гласът му стана тих, мек и скоро той така опитоми тази тиха мекота, че нищо не бе в състояние да я пробие, дори и гръмотевица. Стана пуртанин и дори се отказа от дребните си пороци — от цигарите и от скверните си възклицания. А когато получи правото да разработва темата си за новата история на Картаген, подчини всичко на нея.

Тя се опита да му помогне. Правеше справки, печаташе на машина бележките му и ги преснемаше. После изведнъж всичко свърши.

Една вечер тя неочаквано скочи от масата, стигна до банята за миг и започна да повръща неудържимо. Мъжът ѝ я последва стъписан и обезпокоен.

— Керълайн, какво ти е?

Наложи се да ѝ даде глътка бренди, за да я свести.

— Това вярно ли е? — запита тя. — Онова, което са направили?

— Кой какво е направил?

— Картагенците.

Той я погледна втренчено и тя усети всичко. Но не можеше да изрече и дума.

Картагенците, изглежда, са боготворили Молох, издигнат във формата на кух бронзов идол с пещ по средата на тялото му. По време на национални кризи жреците и хората се събирали и след необходимите церемонии и заклинания хвърляли сръчно в пламъците живи пеленачета.

Точно преди решаващия миг жреците натъпкваха устенцата на децата със захаросани плодове, за да не би силата на жертвоприношението да бъде помрачена от ужасяващите панически писъци. Веднага след принасянето на жертвите започвали да бият барабани, за да заглушат писъците на децата в първите няколко секунди. Присъствали и родителите, вероятно с голямо задоволство, защото жертвата била угодна на боговете...

Арнолд Потърли се навъси страшно. Чудовищни лъжи, каза той, измислени от враговете на Картагенците. Трябваше да я предупреди. В

края на краищата такива пропагандни лъжи не бяха рядко срещано явление. Според гърците древните евреи са обожествявали една магарешка глава в своята Светия Светих. А според римляните първите християни били омразни на цялото човечество, защото принасяли в жертва децата езичници в катакомбите.

— Значи те не са го правили? — запита Керълайн.

— Сигурен съм, че не са. Древните финикийци може и да са го правили. Човешкото жертвоприношение е обичайно явление сред примитивните народи. Но картагенската култура по време на разцвета си не е била примитивна култура. Човешкото жертвоприношение често поставя началото на символични действия като пречистването от грехове. Гърците и римляните може и да са объркали някои картагенски символи с чистите ритуали — или от невежество, или от злонамереност.

— Сигурен ли си?

— Все още не мога да съм сигурен, Керълайн, но когато събера достатъчно данни, ще мога да подам иск, за да ми разрешат да ползвам хроноскопията, която ще изясни нещата веднъж завинаги.

— Хроноскопия ли?

— Изследване на дадена епоха. Ще можем да наблюдаваме древния Картаген точно по време на някоя от кризите, например приземяването на Скипио Африканус в 202 г. преди Христа, ние ще можем със собствените си очи да наблюдаваме точно какви става. И ти ще видиш, че ще излезна прав.

Той я погали и се усмихна окуражително, но след този случай тя сънуваше Лоръл всяка нощ две седмици подред и никога повече не му помогна за картагенския проект. Нито пък той я помоли за помощ.

Но сега тя се опитваше сама себе си да ободри, преди той да се е върнал у дома. Арнолд ѝ се обади след пристигането си в града, каза, че се е срещнал с правителствения служител и срещата преминала, както е предполагал. Това означаваше отказ, но все пак малката издайническа нотка на депресия я нямаше в гласа му и чертите на лицето му изглеждаха по телескопичната връзка съвсем спокойни. Каза, че трябвало да се погрижи за още нещо, преди да се върне у дома.

Значи щеше да закъснее, но това нямаше значение. Нито пък някой от двамата спазваше часовете за хранене или го беше грижа кога

са извадени пакетите от фризера, те дори не поглеждаха какъв пакет са извадили и не се интересуваха дали защитният механизъм се е задействал.

Когато пристигна, той я изненада. Видът му не подсказваше нищо нередно. Целуна я по съпругески и се усмихна, свали си шапката и попита дали всичко е било наред, докато го е нямало — все обичайните, почти неизменни неща. Почти.

Тя се бе научила да улавя малките промени и сега в уж нормалната ситуация усети лека припряност в стъпките му. Достатъчна, за да подсказва на свикналия с еднообразните му действия поглед, че мъжът ѝ е напрегнат.

— Нещо случило ли се е? — запита го тя.

— Ще имаме гост за вечеря вдругиден, Керълайн. Нали нямаш нищо против?

— Ами не. Познавам ли го?

— Не. Един млад университетски преподавател. Съвсем нов. Разговарях с него — Арнолд неочаквано се обърна към нея и хвана здраво лактите ѝ, поддържа ги миг-два, а после ги пусна смутен, сякаш се дезорганизира от това, че бе показал чувствата си. — За малко да го изпусна. Представи си. Ужасно, ужасно е как всички ние сме се превили под ярема, каква обич ни свързва с хомота.

Госпожа Потърли не бе сигурна, че разбира за какво става дума, но през последната година тя наблюдаваше мъжа си как постепенно бе станал по-непокорен, малко по малко неговите критики към правителството започнаха да звучат все по-дръзко.

— Нали не си разговарял с него безразсъдно?

— Какво разбираш под „безразсъдно“? Той ще прави изследване с неутрини за мене.

„Неутрини“ за госпожа Потърли бе четиристричкова безсмислица, но тя знаеше, че думата няма нищо общо с историята.

— Арнолд, не съм съгласна да го правиш — каза тя плахо. — Ще си загубиш работата. Това е...

— Това е интелектуална анархия, скъпи мой — прекъсна я той. — Ти искаш да ми кажеш тази фраза, нали? Много добре. Аз съм анархист. Ако правителството не ми разреши да разгърна изследванията си, аз сам ще се справя. И когато аз посоча кой е начинът за работа, другите ще ме последват. А ако не — нищо не се

променя. От значение е единствено Картаген, а също и познанията на човека, не ти и аз.

— Но ти не познаваш този млад мъж. Ами ако той е агент на Комисията по изследванията?

— Не ми прилича на такъв и аз ще се възползвам от тази възможност — Арнолд сви дясната си ръка в юмрук и го отърка по лека о лявата си длан. — Сега той е на моя страна. Сигурен съм. Не може да не е. Аз различавам интелектуалното любопитство в мъжките очи, лица, реакции, а това заболяване е фатално за един опитомен учен. Дори в сегашни дни е нужно време, за да го избиеш като с чук наяве, да го предизвикаш у някой мъж, а младите са толкова уязвими... Но защо пък трябва да се спираме пред каквото и да било? Защо да не си построим наш собствен хроноскоп и да пратим правителството на... — той изведнъж замлъкна, тръсна глава и се обърна.

— Надявам се всичко да е наред — каза госпожа Потърли, чувствайки безнадеждна увереност, че нищо няма да е както трябва, тя отсега се бе изплашила за професионалното положение на своя съпруг и за сигурността на старините им.

От двамата само госпожа Потърли усети бедата болезнено, сякаш тя вече ги бе сполетяла. При това, разбира се, страшна беда.

Джоунъс Фостър пристигна в отдалечената от института къща на семейство Потърли с почти половин час закъснение.

До вечерта преди самата среща той не бе сигурен, че ще отиде. Но в един момент разбра, че не би могъл да наруши добрия тон, като се откаже от вечерята само един час преди определеното време. Пък и любопитството го гризеше.

Вечерята се проточи. Фостър яде без охота. Госпожа Потърли бе разсеяна и, изглежда, се носеше в мислите си някъде много далече, откъдето се върна само веднъж, за да попита гостенина дали е женен и за да възкликне със съжаление, щом разбра, че не е женен. Доктор Потърли го запита безучастно за професионалния му път и кимна няколко пъти в знак, че уж слуша внимателно.

Вечерята течеше спокойно, безинтересно... по-скоро скучно... всъщност не се различаваше особено от всичко, което се случваше.

Фостър си помисли: „Та той изглежда толкова безобиден.“

Младият учен прекара последните два дни в подготовка по темата на доктор Потърли, но, разбира се, така, че да не бие на очи, почти тайно. Не се притесняваше кой знае колко дали ще го видят в Обществената научна библиотека. Естествено бе историята да се възприема като една от междинните дисциплини, а историческите трудове често се четяха от широк кръг хора и за развлечение, и за поука.

И все пак един физик не можеше да бъде причислен към „широкия кръг хора“. Само да видеха, че Фостър се е зачел в историческите писания и почти сигурно щяха да го сметнат за съмнителен и не след дълго завеждащият катедрата по физика щеше да се зачуди дали новият лектор е наистина „човек на място“.

Така че Фостър бе предпазлив. Сядаше на по-закътани места и навеждаше ниско главата си, когато от време на време се промъкваше в библиотеката и се измъкваше от нея.

Оказа се, че доктор Потърли е написал три книги и дузина статии за древните средиземноморски страни, като последните му статии (всичките в „Исторически преглед“) се отнасяха за до римския Картаген и издаваха благоразположението му към него.

Най-малкото написаното съответстваше на приказките, които му наговори Потърли, и заличи до известна степен подозренията на Фостър... И все пак той чувстваше, че щеше да е много по-мъдро и по-безопасно, ако бе осуетил плана на историка още в самото начало.

Ученият не би трябвало да е прекалено любопитен, помисли си младият физик, горчиво разочарован от самия себе си. Това е опасна черта.

След вечерята Потърли го поведе към кабинета си и рязко го вмъкна още от прага в кабинета си. Тук стените от горе до долу бяха покрити с книги.

Не само книги, запечатани на видеоматериали, разбира се, а безбройни книги, които бяха отпечатани на хартия. Той не бе си и помислял, че може да има още толкова много книги, годни за четене.

Фостър бе обезпокоен от този факт. Защо някой трябва да държи толкова много книги в дома си? Със сигурност всичките ги имаше в университетската библиотека или в най-лошия случай в библиотеката на Конгреса, ако някой пожелаеше да си направи труда да проверява микрофилмите.

Имаше нещо тайнствено в това да притежаваш собствена, домашна библиотека. Понамирисваше на интелектуална анархия. Но странно защо точно усещането за нея успокои младия физик. Той предпочиташе Потърли да е истински бунтар, отколкото прикрит агент-провокаатор.

Сега вече времето започна да тече скорострелно и разговорът погълна вниманието на физика.

— Виждате ли — заговори Потърли с ясения си равен глас, — ставаше дума да се намери, ако е възможно, човек, който е използвал хроноскоп в работата си. Естествено аз не можех да попитам направо, след като не бях получил разрешение за изследвания.

— Да — каза Фостър сухо, малко учуден, че такова дребно съображение би могло да спре този човек.

— Използвах индиректни начини...

Наистина бе така. Фостър остана изумен от обемистите материали, чийто предмет представляваха незначителните спорни моменти от развитието на древната средиземноморска култура и които по някакъв начин успяваха да подчертаят отново и отново една и съща забележка: „Разбира се, тъй като никога не съм използвал хроноскоп..." или „В очакване на одобрение относно моята молба за проучване с хроноскоп, което се оказва невъзможно до този момент..."

— Да знаете все пак, че тези допитвания съвсем не са напразни — отбеляза Потърли. — Всеки месец Институтът по хроноскопия издава една брошура, в която се отпечатват и бележки за древността, обусловени от наблюденията върху дадена епоха. Само една-две бележки. Онова, което ме впечатли в началото, беше тривиалността на повечето от бележките, от тях лъхаше скука. Защо подобни изследвания трябва да взимат връх над моята работа? Затова аз взех, че писах на хора, които по всяка вероятност щяха да правят проучвания по направленията, описани в брошурата. Както ви показах, те никога не са използвали хроноскопа. Хайде сега да се спрем на моите материали точка по точка.

На Фостър му се виеше свят от педантично събираните трудове и той искрено се учуди:

— Но защо? — запита най-накрая младият мъж.

— Не зная защо, но аз си имам теория. Хроноскопът бе изобретен от Стербински — както разбирате, толкова са ми познанията

за съоръжението... за него имаше много публикации. Но след това правителството пое контрола върху него и реши да забрани по-нататъшните изследвания в тази област, също и използването на изобретението. Но тогава хората можеше да ги обземе любопитство защо машината не е използвана. Любопитството е страшен грях, доктор Фостър.

Така си е, съгласи се мислено физикът.

— Представете си в такъв случай резултата — продължи Потърли — от лицемерните заявления, че Хроноскопът е бил използван. Тогава той вече престава да бъде мистерия, а нещо обичайно. Тогава той вече не е подходящ обект за законните научни познания или не е привлекателен за нездравото любопитство.

— Но вие проявихте любопитство — подчерта Фостър.

Потърли изглеждаше малко нервен:

— Моят случай беше по-различен — отвърна ядосано той. — Аз имам задача, която непременно трябва да свърша, и няма да отстъпя пред нелепите им опити да ми попречат.

„Кое е също вид параноя“ — помисли си физикът тъжно.

И все пак историкът бе постигнал нещо, независимо дали стремежът му можеше да се нарече параноичен или не. Фостър не можеше повече да отрича, че в областта на неутриниката се случва нещо странно.

Но към какво се стремеше Потърли? Това все още тревожеше младия мъж. Ако историкът нямаше намерение да подложи по такъв начин на изпитание моралните принципи на Фостър, какво всъщност искаше?

Младият мъж тръгна по пътя на логиката: как би постъпил един интелектуален анархист, обзет при това от лека параноя, ако иска да използва хроноскопа и е убеден, че силните на деня преднамерено му пречат.

„Да речем, че аз бях на негово място“ — помисли си Фостър. „Какво щях да направя?“

— А може би хроноскопът изобщо не съществува? — каза тихо той.

Потърли се сепна. Обичайното му спокойствие се пропука. За миг физикът улови един мигновен поглед, който нямаше нищо общо със спокойствието.

Но историкът запази самообладание и каза:

— О, не, трябва да има хроноскоп.

— Защо мислите така? Да не би да сте го виждали? Виждали ли сте го? Може би това е обяснението за всичко. Може би те не се стараят съзнателно да държат хората настрана от хроноскопа, защото него просто го няма.

— Но Стербински все пак живя, нали? И той построи хроноскопа. Това поне е факт.

— Книгите твърдят така — отбеляза Фостър хладно.

— Слушай ме тогава — Потърли се пресегна и сграбчи ръкава на физика. — На мене ми трябва хроноскоп. Аз трябва да го имам. Недей да ми казваш, че той не съществува. Това, което ни предстои да направим, е да разберем достатъчно за неутрините, за да можем... — той се изправи рязко, без да се доизкаже.

Младият мъж издърпа ръкава си. Нямаше нужда да изслушва края на това изречение. Можеше и сам да го довърши:

— Да си построим свой хроноскоп? — добави той.

Потърли го изгледа кисело, сякаш не би предпочел да го каже направо. И все пак запита:

— А защо не?

— Защото това е изключено. Ако онова, което прочетох, е вярно, тогава трябва да знаете, че на Стербински са му били нужни двацет години, за да построи своята машина, и средства в размер на няколко милиона. Смятате ли, че вие и аз можем да построим още една незаконно? Да предположим, че имаме време, макар и да не е така, да допуснем, че аз мога да науча достатъчно от книгите, в което се съмнявам, но откъде ще намерим пари и апаратура? За бога, та машината хроноскоп заема пететажна сграда!

— Значи няма да ми помогнеш?

— Ами ще ви кажа. Има един начин да изнамеря нещо...

— Какъв е той? — запита Потърли нетърпеливо.

— Няма значение. Не е толкова важно. Но може и да ми се удаде да разбере дали правителството умишлено не разрешава изследванията с хроноскоп. Възможно е да потвърдя подозренията ви или да докажа, че са неоснователни. Не зная кое от двете ще се окаже по-добро за вас, но мога да постигна най-много това. Възможностите ми са ограничени.

Потърли проследи с поглед младия мъж, докато той се отдалечи от къщата. Беше гневен на самия себе си. Защо се издаде така небрежно и позволи на младока да разбере, че всъщност хроноскопът му е необходим на самия него? Толкова необмислена постъпка.

Но откъде-накъде младият глупак трябваше да допуска, че хроноскопът може и изобщо да не съществува?

Той трябва да съществува. Трябва. Каква полза има да се твърди, че го няма?

А и защо да не е възможно да бъде построен втори? За петдесет години от времето на Стербински науката бе напреднала много. Имаха нужда всичко на всичко от информация.

Нека младокът събере повече данни. Нека да си мисли, че малкото познания са неговият таван. Когато човек поеме по пътя на бунтарството, отпадат всякакви ограничения. Ако момчето не бе подтиквано по този път от нещо вътре в самото него, още първите му стъпки щяха да се окажат достатъчно греховни, за да го тласнат да продължи. Потърли бе напълно сигурен, че Фостър няма да се поколебае да предприеме дори изнудване.

Историкът махна още веднъж за довиждане и огледа небето. Започваше да вали. Точно така! Ако е нужно и на шантаж ще се реши, но пак никой няма да може да го спре.

Фостър караше колата си през тъмните предградия на града и едва ли бе обърнал внимание на дъжда.

Наричаше се мислено глупак, но не можеше да остави нещата така. Трябваше да разбере. Проклинаше се заради необузданото си любопитство, но трябваше да разбере всичко.

Той обаче нямаше да стигне по-далече от чичо Ралф. Мислено младият мъж решително си обеща нещата да стигнат дотам. В такъв случай срещу него нямаше да има улики, никакви реални доказателства. Чичо Ралф щеше да запази дискретност.

Фостър изпитваше срам от чичо Ралф. Той не бе му споменал нищо за Потърли — отчасти от предпазливост и отчасти защото не му се искаше да види онази негова учудено повдигната вежда и неизбежната му полуусмивка. Писателите на научни трудове, макар и полезни, бяха все пак малко нещо извън границите на общоприетото,

годни само за покровителствено презрение. Самият факт, че те като социална група печелеха повече пари, отколкото учените изследователи, само влошаваше нещата, както можеше да се разбере.

И все пак имаше периоди, когато някой писател на научни трудове в семейството можеше да бъде от полза. Без да са истински образовани, на тях не им се налагаше да специализират. В крайна сметка един добър писател на научни трудове знаеше практически всичко... А чичо Ралф бе един от най-добрите писатели.

Ралф Нимо нямаше университетска диплома и се гордееше с този факт. „Дипломата — каза той веднъж на Джоунъс Фостър, когато двамата бяха значително по-млади — е първата стъпка към провала. Ти не искаш да го пропуснеш, така че давай, специализирай се и върви към докторска степен. Ще свършиш като пълен невежа във всяко едно отношение, с изключение на един-единствен клон от някакво подразделение по нищо.“

„От друга страна, ако пазиш старателно ума си и не допускаш в него никакъв информационен хаос, докато достигнеш зрялост, пълнейки го единствено с интелект и тренирайки го само с логично мислене, тогава имаш на разположение един могъщ инструмент и можеш да станеш писател на научни трудове.“

Нимо получи първото си назначение на двайсет и пет годишна възраст, след като премина обучение и не бе на действителна служба почти три месеца. Решението за назначението му бе изпратено, изписано на свитък, чийто език не даваше дори и смътна представа за смисъла на документа от първи прочит, независимо колко образован бе човекът, който поемаше свитъка с интерес, ако той не го проучеше внимателно, при това с твърде голяма доза въодушевление и догадки. Нимо разтвори решението и го нави отново (всичко това след пет дълги и мъчителни срещи-разговори с авторите на посланието, които бяха биофизици), след като преведе текста на стегнат, смислен език и след като промени стила, придавайки му приятно звучене.

„Защо не?“ — обръщаше се той търпеливо към племенника си, който се противопоставяше на критиката му за университетска диплома и го смъмряше за неговата готовност да крета по допирателната на науката. — Допирателната е важно нещо. Вие, учените, не можете да пишете. А и защо би трябвало да се очаква такова нещо? Никой не иска те да бъдат grosмайстори или виртуозни

цигулари, тогава защо да очакваме да редят изящно думите? Защо с това да не се заемат специалистите? За бога, Джоунъс, чети своята литература отпреди сто години, не обръщай внимание на факта, че научните разработки, представени в нея, са отживели времето си, че някои изрази са остарели. Просто чети и ги осмисляй, гледай обаче да не си изкълчиш езика, толкова аматьорски са написани. Отпечатват страници текстове, от които полза — никаква, цели статии, които или са безсмислени, или от тях нищо не се разбира, или и едното, и другото едновременно.

— Но така не получаващ признание, чичо Ралф — протестираше младият Фостър, който тъкмо се подготвяше да положи началото на кариерата си и беше доста ентусиазиран. — Ти би могъл да си изключителен изследовател.

— Аз получавам своето — казваше Нимо. — Недей и за минута да си помисляш, че нямам признание. Разбира се, някой биохимик или някой стратометеоролог няма да ме поздрави, но затова пък ми плащат добре. Представи си само какво става, когато един първокласен химик разбере, че комисията му е отрязала годишните субсидии за научните трудове. Той ще се бори още по-упорито, за да се сдобие със средства, които ще предостави на мене или на такива като мене, отколкото да си набави записващ йонограф.

След което Ралф Нимо се усмихваше широко, а Фостър му отвърщаше със същата усмивка. Всъщност той се гордееше със своя шкембелия чичо с кръгло лице и дебели къси пръсти на ръцете, чиято суета го караше да сресва перчема си над оплешивялото теме и да се облича така, че да заприлича на неутъпкана купа сено, защото такава небрежност беше единствено негова запазена марка. Племенникът в едно и също време се срамуваше от своя чичо и се гордееше с него.

Но сега Фостър влезе в разхвърляния апартамент на чичо си без ни най-малко желание за смях. От онова време бяха изминали девет години. След девет години той смяташе дисертациите, в която и да е област на науката, за лустро и иначе възприемчивият му мозък бе допуснал в селенията си много малко от тези писания.

Нимо си хапваше грозде без семки, като слагаше зрънцата в устата си едно по едно. Той подхвърли един грозд на Фостър, който едва го улови и се наведе да събере няколкото отделни зърна, нападали по пода.

— Остави ги. Не си прави труда — спря го нехайно Нимо. — Нали идват тука да чистят веднъж в седмицата. Какво има? Да нямаш ядове с изготвянето на писменото прошение за субсидии?

— Още не съм се заел сериозно с това.

— Не си ли? Поразмърдай се, бе момче. Мене ли чакаш да направя вместо тебе последната класификация?

— Не можех да си позволя твоите услуги, чичо, нямам толкова пари.

— А, виж ти. Крушата не пада по-далече от дървото. Ами дай ми всичките авторски права и няма да се налага да си предаваме парите от ръка на ръка.

Фостър кимна в знак на съгласие:

— Ако говориш сериозно, считай, че сме се уговорили.

— Уговорихме се, значи.

Всичко това бе рисковано, разбира се, но Фостър познаваше добре способностите на Нимо в писането на научни трудове, за да си дава сметка, че те могат и да свършат работа в крайна сметка. Някакво драматично разкритие от всеобщ интерес за примитивния човек или нова техника в хирургията, или пък в кой да е клон от космонавтиката можеха да означават за него една наистина доходоносна статия във всяко средство за масова комуникация.

Например Нимо бе човекът, който подробно описа за научния свят редица изследвания на Брайс и екип, които хвърляха светлина върху фината структура на два от вирусите на рака. За този свой труд той поиска нищожната сума от хиляда и петстотин долара с условие, че към нея бъдат добавени и авторските права за публикация. След което написа блестящо същия труд в полудраматична форма за трименсионалното видео и получи авансово заплащане в размер на двайсет хиляди долара, плюс такса за наем, която получаваше в продължение на пет години.

— Какво знаеш за неутриниката, чичо? — запита без заобикалки Фостър.

— За неутриниката ли? — малките очички на Нимо го изгледаха учудено. — Да не би да си се захванал с тях? Мислех, че те са от областта на псевдогравитационната оптика.

— Така е. Просто питам за неутриниката.

— Но това е дяволско занятие. Ти прекрчваш границите на позволеното. Знаеш го, нали?

— Не очаквам да събщиш на Комисията само защото съм малко любопитен за някои неща.

— Може би трябва да го направя, преди да си навлечеш неприятности. Любопитството е професионална опасност за учените. Виждал съм какво става в такива случаи. Някой се занимава тихо и кротко с някакъв проблем, а после любопитството вземе че го постави натясно. След това разбираш колко малко е направил в собствената си област, толкова малко, че не може да докаже правото си да се захване с темата си отново. Виждал съм повече...

— Всичко, което искам да зная — заговори търпеливо Фостър, — е какво е минавало през ръцете ти напоследък за неутриниката.

Нимо се облегна, дъвчейки замислено едно гроздово зърно:

— Нищо. Никога нищо. Не си припомням изобщо някога да съм работил по трудове, тема на които е била науката за неутрините.

— Какво?! — племенникът му не скри удивлението си. — Тогава кой ги е получавал?

— Сега като ме питаш, не зная. Не си спомням и някой да е говорил по темата на годишните събирания. Не смятам, че по нея е свършено много досега.

— А защо не?

— Хей, я стига си лаял. Нищо лошо не ти правя. Моите предположения биха били...

Фостър бе загубил търпение:

— Не знаеш ли?

— Хм. Ще ти кажа какво зная за неутриниката. Отнася се до приложението на движенията на неутрините и силите, които им влияят...

— Няма съмнение. Така е. Точно както електрониката разглежда приложението на движението на електроните и на силите, които им влияят, така и псевдогравитацията се занимава с приложението на изкуствените гравитационни полета. Не съм дошъл при тебе за такава информация. Това ли е всичко, което знаеш?

— И още нещо — продължи Нимо спокойно, — неутриниката е основата на изследванията във времето. Това вече наистина е всичко, което зная.

Фостър се отпусна вяло на стола и потърка енергично слабото си лице. Усети как недоволството му го ядосва. Без да може да си обясни логично причината, по някакъв начин той бе добил увереност, че Нимо ще намери последните доклади, ще предложи интересен аспект от модерната неутриника, ще отпрати племенника си обратно при Потърли, за да може той да убеди стария историк, че е сгрешил, че неговите данни им дават неправилна насока, а умозаклученията му са неверни.

Тогава Фостър би могъл да се върне към своята собствена работа.

Но сега...

„Значи в тази област не се прави кой знае какво — каза си ядосано той. — Това прави ли я умишлено пренебрегвана? Ами ако неутриниката е стерилна дисциплина? Може и така да е. Аз не зная. Потърли не знае... Защо да прахосваме интелектуалните ресурси на човечеството за нищо и никакво? А има вероятност изследванията в тази насока да са секретни поради някакви законови съображения. Те биха могли да са...”

Бедата беше там, че той трябваше да разбере. Не можеше да остави нещата така, както си бяха сега. Той не можеше!

— Има ли нещо написано за неутриниката, чичо Ралф? Имам предвид ясен, изчистен текст. Съвсем елементарен.

Нимо се замисли, пухтейки често-често, от което пълните му бузи се издуваха още повече:

— Задаваш ми дяволски въпроси. Единственият текст, за който съм чувал, е на Стербински и на още някой. Никога не съм го виждал, но веднъж ми се мярна нещо за него. Беше нещо от рода на... Стербински и Ла Мар. Така беше.

— Онзи Стербински, който откри хроноскопа ли?

— Мисля, че да. Изглежда, книгата си е струвала.

— Тя издавана ли е скоро? Стербински умря преди трийсет години.

Нимо не отговори нищо, само сви рамене.

— Можеш ли да разбереш? — настояваше племенникът му.

Двамата се умълчаха за момент, чуваше се само скърцането от стола на Нимо, който размърда неспокойно огромното си туловище. Най-накрая писателят запита:

— Ще ми кажеш ли за какво е всичко това?

— Не мога. Ще ми помогнеш ли все пак, чичо Ралф? Ще ми дадеш ли копие от текста?

— Е, нали ти ме научи на всичко, което зная за псевдогравитацията. Би трябвало да съм ти благодарен. Знаеш ли какво... ще ти помогна при едно условие.

— Кое е то?

Лицето на по-стария мъж изведнъж доби много сериозно изражение:

— Че ще бъдеш внимателен, Джоунъс. Очевидно си престъпил рамките на позволеното, независимо с какво си се захванал. Не прахосвай кариерата си само защото те гложди любопитството за нещо, което не ти е възложено и не ти е работа. Ясно ли е?

Фостър кимна в знак на съгласие, но почти не го чуваше. Той мислеше трескаво.

Точно след една седмица Ралф Нимо премести пълното си тяло в двустайното жилище на Джоунъс Фостър в двора на института и прошепна с дрезгав глас:

— Намерих нещо.

— Какво? — физикът изгаряше от нетърпение.

— Копие от книгата на Стербински и Ла Мар — измъкна я той изпод широката си връхна дреха или по-скоро показва само едно нейно ъгълче.

Фостър веднага почти автоматично огледа вратата и прозорците, за да се увери, че са затворени и затъмнени добре, след което протегна ръка.

Кутията на касетата се бе олющила с годините и когато физикът я разчупи, филмовата лента се оказа избледняла и напукана.

— Това ли е всичко? — реагира той остро.

— Бъди благодарен, момчето ми, бъди благодарен! — Нимо седна със сумтене и посегна към джоба си, за да извади една ябълка.

— О, благодарен съм ти, но филмът е толкова стар.

— Късмет бе, че изобщо го намерих. Опитах се да взема копие от Конгресната библиотека. Невъзможно. Книгата е забранена.

— Тогава как се сдоби с тази?

— Откраднах я — писателят почти бе изхрупал вече ябълката. — От градската библиотека, „Ню Йорк Паблик“.

— Какво?

— Много лесно стана. Съвсем естествено се оказах до лавиците, така че прекрачих перилата около тях, когато наоколо нямаше никого, измъкнах я и си излязох с нея. Тия там са много доверчиви. Между другото те от години не са изпитвали липсата на книгата... Най-добре е обаче да не позволяваш на никого да я вижда у тебе, племеннико.

Фостър се вгледа втренчено във филма, сякаш той буквално би могъл да го опари.

Нимо заряза кочанчето на изхрупаната ябълка и посегна към втора:

— Странна работа, знаеш ли? През последните години не се е появявало нищо ново за цялата наука неутриника. Нито една монография, нито един доклад, студия, нито пък бележка за хода на работите в тази област. Нищичко от времето на хроноскопа.

Фостър не каза нищо, само разсеяно измънка нещо в отговор, за да покаже, че е съгласен.

Младият физик работеше по цели вечери в дома на Потърли. Неговата квартира в двора на института не му изглеждаше надеждна за целта. Вечерната работа в областта на неутриниката с времето започна да му се струва много по-истинска, отколкото неговата собствена. Понякога го обземаше безпокойство за темата му, но постепенно и то изчезна.

В началото работата му се състоеше преди всичко в изчитане и препрочитане на текста. По-късно започна да размишлява върху него (случваше се да го прави, докато лентата с някоя част от книгата се изнизваше, без той да забележи).

Понякога Потърли идваше да наблюдава как вървят нещата, да поседне с широко отворени, нетърпеливи очи, сякаш очакваше замислен процесите да се материализират и да станат видими с всичките им извивки и гънки. Намесваше се само в два случая: не позволяваше на Фостър да пуши и от време на време му се искаше да приказва.

Не можеше да става дума за разговор в никакъв случай. А по-скоро за приглушен монолог, чрез който, както изглежда, едва ли се надяваше да привлече вниманието на младия мъж върху себе си. По този начин той сякаш даваше воля на обзелото го задоволство.

Картаген! Винаги Картаген!

Картаген — Ню Йорк на древното Средиземноморие. Картаген — търговската империя и кралят на моретата. Картаген — всичко, което Сиракуза и Александрия си въобразяваха, че са. Картаген — оклеветяван от своите врагове и останал безмълвен в своя защита.

Той е бил победен веднъж от Рим и след това населението му е било прогонено от Сицилия и Сардиния, но се възродил за нещо много повече от това да възстанови загубите си чрез нови доминиони в Испания, да създаде Ханибал и за да всява ужас сред римляните шестнайсет години.

Накрая той загубил отново за втори път, примирил се със съдбата си и издигнал наново със съсипани сечива осакатения си живот на една малка земя. Справял се толкова добре, че завистливият Рим непрестанно подклаждал трета война. И тогава Картаген само с голи ръце и с решимост построил оръжия и въвлякъл Рим в двегодишна война, която завършила единствено с пълното разрушаване на града, жителите му предпочели да се хвърлят в огъня на опожарените си домове, но не и да се предадат.

„Възможно ли е било хората да се бият така яростно за един град и за своя начин на живот, както описват събитията древните писатели? Ханибал е бил по-добър от който и да е римски генерал и неговите войници са му били безпределно предани. Дори и най-злостните му врагове са го възхвалявали. Живял някога един картагенец. Модерно е да се твърди, че е бил нетипичен картагенец, по-добър от другите — диамант наред боклука. Но тогава защо той е бил толкова предан на Картаген, чак до самата си смърт, след години на изгнание? Така казват за Молох...“

Фостър невинаги го слушаше, но понякога съзнанието му се покоряваше на приглушения монолог против волята му, тогава усещаше, че потреперва, прилошаваше му от кървавия разказ за жертвоприношението на децата.

Но Потърли продължаваше настойчиво, убедено: „Все същата история, тя не е вярна. Две хиляди и петстотин годишна скалъпена

история, измислена от гърци и римляни. Те са имали свои роби, своите смъртници върху кръста и изтезания, своите гладиаторски състезания. Те не са били светци. Историята на Молох е, както ще я нарекат по-късните поколения, военна пропаганда, голяма лъжа. Аз мога да докажа, че това е лъжа. Аз мога да го докажа и, за Бога, аз ще го направя... ще го направя...”

И настойчиво шепнеше отново и отново това свое обещание.

Госпожа Потърли също го посещаваше, но по-рядко, обикновено идваше в сряда и четвъртък, когато доктор Потърли имаше вечерни занятия и не си беше у дома.

Тя седеше тихо, почти не говореше, лицето ѝ бе безжизнено, бледо като недопечено тесто, очите ѝ — празни, цялото ѝ същество излъчваше дистанция и отчужденост.

Първия път, когато тя дойде, Фостър се опита неловко да ѝ внуши да го остави на спокойствие.

А госпожа Потърли запита с безжизнен глас:

— Преча ли ви?

— Не, не, разбира се — излъга физикът нервно. — Просто така... така... — той не можа да довърши изречението си.

Тя кимна, сякаш прие покана да остане. После отвори някаква платнена чанта, която бе донесла със себе си, извади оттам едно тесте витронени плоскости и започна да ги размахва заедно с помощта на чевръстите и деликатни движения на двойка тънки тетрастенни деполяризатори, чиито жици бяха захранвани от батерии. Така госпожа Потърли приличаше на жена, която държи огромен паяк.

Една вечер тя тихо пророни:

— Моята дъщеря, Лоръл, е на вашите години.

Фостър се сепна както от неочаквано долетелите звуци, така и от смисъла на думите, но все пак реагира:

— Не знаех, че имате дъщеря, госпожо Потърли.

— Тя умря. Преди години.

Витронът се вееше под сръчните движения към неизравнената линия на някаква дреха, която физикът още не можеше да определи. Не му оставаше нищо друго, освен да избърбори едно нелепо „простете ми“.

Госпожа Потърли въздъхна:

— Аз често я сънувам — вдигна тя сините си отчуждени очи към него.

Фостър премигна и отвърна поглед от тях.

Друга вечер стопанката запита, подръпвайки една от витронените плоскости, за да разхлаби меката ѝ хватка за роклята си:

— А какво представлява наблюдаването във времето?

Тази фраза разби изключително обърканата поредица от мисли на младия мъж и той отвърна сприхаво:

— Доктор Потърли може да ви обясни.

— Опитвал се е вече да го направи. О, боже мой, наистина. Но мисля, че е малко нетърпелив с мене. В повечето случаи казва „хроноскопия“. Наистина ли виждате нещата от миналото, като трименсионалите? Или хроноскопът прави фигури на точки, като компютърът, който използвате?

Фостър изгледа миникомпютъра си с отвращение. Апаратчето работеше доста добре, но всяка операция трябваше да се контролира ръчно, а отговорите се появяваха кодирани. Ако сега можеше да използва компютъра на института... Но не, вече доста се размечта. И без това усещаше, че бие на очи, когато вечер излизаше от кабинета си с компютъра под мишница.

— Аз също никога не съм виждал хроноскопа, но ме обзема впечатлението, че вие имате видения и чувате гласове.

— И вие ли чувате гласове на разни хора?

— Може и така да се каже — отговори младият мъж, след което продължи без особена надежда, че ще бъде разбран. — Чуйте ме, госпожо Потърли, тази работа трябва да ви изглежда ужасно глупава. Осъзнавам, че не обичате да оставяте гостенин насаме, но наистина, госпожо Потърли, не бива да се чувствате задължена...

— Аз не се чувствам задължена. Просто си седя тук и чакам.

— Чакате ли? Какво очаквате?

— Аз ви слушах онази първата вечер — каза тя спокойно. — Когато за първи път си приказвахте с Арнолд. Аз слушах пред вратата.

— Така ли?

— Зная, че не биваше да го правя, но бях страшно притеснена за Арнолд. Имах предчувствието, че възнамерява да направи нещо нередно и исках да разбера какво е то. А после, когато чух... — жената

замълча за миг, навеждайки се много близко над витрона и се вгледа в него.

— Какво точно чухте, госпожо Потърли?

— Че няма да построите хроноскоп.

— Е, да, разбира се.

— Помислих си, че е възможно да промените решението си.

Фостър я стрелна с поглед:

— Да не искате да кажете, че идвате тук с надеждата да построя хроноскоп, в очакване аз да построя хроноскоп?

— Надявам се да го направите, доктор Фостър. О, много се надявам да го построите.

И тогава сякаш изведнъж от лицето ѝ се смъкна гъст воал, разкривайки ясно, ярко изразително всичките ѝ черти: лицето ѝ доби руменина, животът се върна в очите ѝ, в гласа ѝ зазвучаха нотки на някакво прииждащо вълнение.

— Няма ли да е чудесно да имаме хроноскоп? — прошепна тя. — За да могат хората от миналото да се съживят. Фараони, крале и обикновени хора. Надявам се да го построите, доктор Фостър. Наистина... живея с надежда...

После сякаш сама се сепна от бликащата енергия в собствените ѝ думи и остави витронените плоскости да се изплъзнат от скута ѝ. Изправи се и се спусна към стълбището на приземния етаж, проводена от изумения, тъжен поглед на Фостър, който я наблюдаваше как несръчно се опитва да избяга.

Тази картина се вряза дълбоко в нощното съзнание на физика, наруши съня му. Мислите за случилото се го вцепеняваха болезнено. Довеждаха го почти до умопомрачение.

Обосновките на Фостър за получаване на официално разрешение и субсидии за изследвания по собствена тема вървяха криво-ляво и най-накрая се оказа, че опират до Ралф Нимо. Племенникът почти бе загубил надежда в успеха. Понякога го връхлиташе вцепеняващата мисъл: „Те няма да бъдат одобрени.“

А ако не бъдат одобрени, ще стане скандал в катедрата и навярно няма да бъде преназначен на работа, край на академичната година.

Но явно не това го притесняваше най-много, а неутринът, неутринът и единствено неутринът. Неговата траектория се извиваше

бясно и водеше младия учен с притаено дихание по неизвестни пътеки, по които дори Стербински и Ла Мар не са пристъпвали.

Обади се на Нимо:

— Чичо Ралф, имам нужда от няколко неща. Обаждам ти се извън територията на института.

На видеоекрана лицето на Нимо бе приветливо, но гласът му прозвуча рязко:

— Какво ти трябва, е въпрос на дълъг разговор. Аз си троша времето като грешен дявол, за да вържа смислено преназначаването ти. Ако ми се обаждаш за това...

Фостър тръсна глава нетърпеливо:

— Не то е причината за моето обаждане. Имам нужда от други неща — той надраска бързо нещо на лист хартия и го тикна пред погледа на чичо си.

— Хей, колко трикове мислиш, че мога да извъртя? — провикна се Нимо.

— Ти можеш да ги намериш, чичо. Знаеш, че можеш.

Нимо препрочете списъка, беззвучно помръдвайки пълните си устни, а изражението на лицето му се помрачи:

— И какво става като ги събереш всичките тия неща?

— Както винаги, ти ще имаш изключителните авторски права, каквото и да се получи — поклати глава племенникът. — Но, моля ти се, сега не ми задавай никакви въпроси.

— Знаеш, че не мога да правя чудеса.

— Направи само това. Трябва да го направиш. Ти си писател на научните трудове, а не изследовател. Не ти се налага да се съобразяваш с каквото и да било. Имаш приятели и връзки. Те могат да се престорят, че нищо не са забелязали, нали? И да си го изкарат от тебе при следващата публикация.

— Твоята искреност е трогателна, племеннико. Ще се постарая.

Нимо успя. Материалите и оборудването бяха докарани в една късна доба с частна кола. Нимо и Фостър ги вмъкнаха в дома на Потърли с помощта на няколко мърморещи работници, несвикнали с физическа работа.

Стопанинът остана на входа на сутерена след като Нимо си отиде.

— За какво са тези неща? — запита тихо той.

Фостър отметна падналите кичури от челото си, разтърка внимателно едната си навехната китка и каза:

— Искам да направя няколко прости експеримента.

— Наистина ли? — очите на историка светнаха от възбуда. Фостър имаше усещането, че е манипулиран. Сякаш някой го водеше по опасна магистрала, като го бе хванал здраво за носа, а той, макар и да осъзнаваше ясно каква гибел ги очаква в края на този път, все пак не спираше, обзет от силно желание и решимост да го извърви. И още по-лошо: усещаше, че хватката не е на някой друг, а негова собствена.

Потърли поде всичко, Потърли, който сега стоеше злорадо насреща му, но непреодолимият подтик си беше негов, на Фостър.

— Отсега нататък ще искам спокойствие, Потърли — каза физикът рязко. — Не мога да ви изтърпявам двамата с жена ви да тичате непрекъснато един през друг долу и да ми пречите.

А наум си рече: „Ако се засяга, нека да ме изрита. Нека да сложи край на това.“

Но с цялото си същество усещаше, че дори и да бъде пропъден оттук, вече нищо не може да спре работата му с неутрините.

До прогонване обаче не се стигна. Потърли не прояви никакви белези на обида. Мекотата в погледа му остана непроменена.

— Разбира се, доктор Фостър, разбира се — каза той. — Ще ви бъде осигурено пълно спокойствие, както желаете.

Младият мъж наблюдаваше как стопанинът на къщата се отдалечава. Докато той, оставен насаме, продължаваше да крачи по магистралата, изпитвайки перверзна радост от този факт и изпълнен с омраза към себе си заради обзелата го радост.

Тъй като прекарваше всичките си почивни дни в сутерена на Потърли, Фостър донесе там и походно легло.

През този период пристигна предизвестие, че получава официално разрешение и субсидии по собствената си тема (така, както бе скалъпена от Нимо). Лично завеждащият катедрата донесе решението и го поздрави.

Фостър му отправи сдържан поглед и измънка: „Добре. Радвам се.“ Но реакцията му бе така неубедителна, че онзи се намръщи и се извърна, без да каже нищо друго.

Младият физик повече не ангажира мислите си с тази тема. За него тя бе несъществен момент, който не заслужава никакво внимание.

Той правеше планове за нещо наистина смислено — кулминационен тест още същата вечер.

Измина една вечер, втора, трета, а после — изтощен и почти обезумял от вълнение, Фостър повика Потърли.

Стопанинът слезе по стълбището и огледа направените в домашни условия приспособления. След което отбеляза с все така кадифения си глас:

— Сметките за електричество са доста големи. Не ме е грижа за разходите, но има вероятност градската управа да ме разпитва каква е причината. Може ли да се направи нещо?

Вечерта бе топла, но Потърли носеше поло и късо яке. Фостър, останал само по потник, вдигна замъглените си очи към него и каза колебливо:

— Няма да е за много дълго, доктор Потърли. Извиках ви долу, за да ви кажа нещо. Мога да построя хроноскоп. Малък, разбира се, но е възможно той да бъде построен.

Историкът се вкопчи в парапета. Тялото му омекна от слабост. Той едва успя да прошепне:

— Може ли да бъде построен тук?

— Да, тук в сутерена — отговори младият учен уморено.

— Мили боже. Вие казахте...

— Зная какво съм казал — изкрещя Фостър нервно. — Казах, че той не може да бъде построен. Но тогава не знаех нищо. Дори Стербински не е знаел нищо.

Потърли поклати недоверчиво глава:

— Сигурен ли сте? Да не грешите, доктор Фостър? Няма да го понеса, ако...

— Не греша, по дяволите. Сър, ако само теориите бяха достатъчни, щяхме да имаме машина за изследвания във времето още преди повече от сто години, когато частицата неутрино е била открита. Бедата е там, че първите изследователи са я възприемали единствено като мистериозна частичка без маса или траектория, която не би могла да бъде проследена. Работата се е заключавала само в изравняването на разчетите и спазването на закона за консервацията на енергията на масата.

Младият учен не бе сигурен, че Потърли разбира смисъла на казаното. Но не го беше еня. Сега просто му трябваше отдушник.

Имаше нужда да избълва част от натрупаните си като под огромно налягане мисли... А му бе необходима и малко предистория, за да може да обясни останалото. Затова продължи:

— Стербински е първият учен, открил, че частицата неутрино преминава през бариерата на напречното сечение на космическото време, че тя пътува през времето, така както и през космическото пространство. Стербински пръв е изнамерил метод за спирането на неутрините. Той е изобретил неутрино-регистратор и е разбрал как да тълкува модела на неутрино-потока. Естествено потокът е въздействал на материята, през която е преминавал, а също се е деформирал от нея в процеса на преминаването през времето. Било е възможно деформациите да се подлагат на анализ и да бъдат коригирани, за да придобие потокът формите на материята, която е причинила съответната деформация. Тогава наблюденията във времето са били възможни. По този начин е могло дори вибрациите на въздуха да бъдат уловени и преобразени в звук.

Потърли обаче със сигурност не го слушаше. Накрая той изрече само:

— Да. Да — и побърза да попита: — А кога ще построите хроноскопа?

Фостър отговори веднага:

— Оставете ме да завърша. Всичко зависи от метода за откриване и анализ на неутрино-потока. Методът на Стербински е труден и обиколен. Той изисква планини от енергия. Но аз изучавах псевдогравитацията, доктор Потърли, науката за изкуствените гравитационни полета. Специализирах тематиката за поведението на светлината в такива полета. Това е нова наука. Стербински не е знаел нищо за нея. Ако е знаел, щял е да прозре... всеки би могъл... един много по-добър и по-ефикасен метод за откриване на неутрините с помощта на псевдогравитационните полета. Ако аз имах повече познания за неутриниката още в самото начало, щях да го видя веднага.

Потърли се ободри малко:

— Знаех си аз. Дори когато правителството спира изследванията в неутриниката, не може да е сигурно, че откритията в другите области на науката няма да повлияят и на нейното развитие. Същият успех има и централизираното управление на научните дейности. Това мое

становище е изградено много отдавна, доктор Фостър, още преди вие да дойдете на работа тук.

— Поздравявам ви за него, но има едно нещо...

— О, оставете ги тези неща. Кажете ми, моля ви. Кога можете да построите хроноскопа?

— Опитвам се да ви кажа нещо, доктор Потърли. Хроноскопът не може да ви свърши никаква работа. („Ето това е то“ — помисли си физикът.)

Потърли се спусна бавно по стълбището и се изправи лице в лице с младия учен:

— Какво искате да кажете? Защо да не ми помогне?

— Вие няма да видите Картаген. Това е, което исках да ви кажа. Водих ви към тази истина, защото вие никога няма да можете да видите Картаген.

Потърли поклати недоверчиво глава:

— О, не, вие грешите. Ако имате хроноскоп, просто го нагласявате прецизно на фокус и...

— Не, доктор Потърли. Не е въпрос на фокус. Съществуват произволни фактори, които оказват влияние на неутрино-потока, както влияят и на всичките частици, по-малки от атома. Ние наричаме това принцип на несигурността. Когато потокът е регистриран и проучен, случайните фактори възникват като някаква мъглявина или „шум“, както казват за него момчетата от комуникациите. Колкото по-дълбоко прониквате в отминалото време, толкова по-отчетлива е мъглявината, по-голям е шумът. Не след дълго шумът заглушава картината. Разбирате ли?

— По-голяма мощност — гласът на Потърли идваше като изпод земята.

— Няма да помогне. Когато шумът скрива от погледа намагнетизирвания детайл, той започва да магнетизира на свой ред шума. Не можете да видите нищо от осветен филм, дори и да го увеличавате, нали? Премислете хубаво какво ви казвам. Физическите закони на Вселената са решаващи. От случайните термални движения на молекулите на въздуха зависи онази сила на звука, която може да бъде уловена от апаратурата. Дължината на светлинната вълна или на електронната вълна определя размера на обектите, които могат да бъдат наблюдавани с помощта на който и да е прибор. Такъв е

принципът на действие и в хроноскопията. Можете да направите изследвания във времето в ограничени рамки.

— Колко години назад? Колко години назад?

Фостър си пое дълбоко въздух:

— Около сто двацет и пет години назад. Най-много.

— Но в месечния бюлетин на комисията почти непрекъснато се появяват публикации за древната история — историкът се засмя неуверено. — Сигурно грешите. Правителството има данни от 3000-та година преди новата ера.

— Откога започнахте да му вярвате? — запита презрително физикът. — Вие подехте тази работа, за да докажете, че то лъже, че нито един историк не е използвал в опитите си хроноскоп. Сега не разбирате ли защо? Нито един историк, с изключение на онзи, който се интересува от съвременна история, не би могъл да го използва. Нито има вероятност при каквито и да било условия хроноскопът да погледне във времето по-далече от 1920 година.

— Грешите. Вие не знаете всичко — каза Потърли.

— Но и истината няма да се промени, за да ви стане удобна. Погледнете я в очите. Ролята на правителството е да запази завинаги измамата.

— Защо?

— Не зная.

Ноздрите на чипия нос на Потърли леко започнаха да потръпват, а очите му като че ли щяха да изскочат от орбитите си:

— Това е само теория, доктор Фостър. Постройте хроноскопа. Постройте го и проведете опита.

Изведнъж младият мъж сграбчи здраво по-възрастния за раменете:

— Да не мислите, че не съм го направил? Да не мислите, че ще ви говоря тези неща, преди да съм ги проверил по всевъзможен начин, който ми е известен? Аз построих хроноскоп. Той е навсякъде около вас. Погледнете — той се спусна към превключвателите на енергийните табла. С резки движения щракна ключовете последователно. Завъртя предпазителя, нагласи някакви копчета, загаси осветлението в сутерена: — Изчакайте. Нека да загрее.

В центъра на една от стените се появи малка светлинка. Потърли не бе в състояние да говори, затова издаваше само нечленоразделни

звуци, а Фостър отново извика:

— Погледнете!

Светлината започна да става по-силна и по-ярка, после се раздели на светла и тъмна част. Мъже и жени! Мъглявина. Чертите на хората бяха неясни. Мяркаха се ръце и крака. Префуча една старомодна кола, тя се движеше по земята, образът не беше ясен, но се разбираше, че колата е от онези, които някога са били движени от двигатели с вътрешно горене и бензин.

— Приблизително средата на дваисети век — отбеляза Фостър. — Още не успявам да уловя звука, така че имаме само картина. Евентуално можем и да добавим звук. Във всеки случай средата на дваисети век е най-далечният период, до който можете да стигнете. Повярвайте ми, образите не могат да бъдат нагласени по-добре на фокус.

— Постройте по-голяма машина, по-мощна — обади се Потърли. — Увеличете обхвата.

— Не можете да надвиете принципа на несигурността, човече, вероятността е много по-малка, отколкото от тази да живеете на слънцето. Законите на физиката ограничават възможностите ни.

— Вие лъжете. Аз не ви вярвам. Аз...

В този миг се чу още един глас, който стигаше до крясък, за да обърне внимание върху себе си:

— Арнолд! Доктор Фостър!

Младият физик се обърна мигновено. Доктор Потърли застина на мястото си за известно време, а после каза, без да помръдва:

— Какво има, Керълайн? Остави ни.

— Не! — госпожа Потърли се спусна по стълбището. — Аз чух. Не можех да не чуя. Имате ли тук машина за изследване във времето, доктор Фостър? Тук в сутерена?

— Да, имам, госпожо Потърли. Нещо подобно. Машината не е много сполучлива. Все още не мога да уловя звук и картината е дяволски мътна, но апаратът работи.

Госпожа Потърли склучи ръце и ги притисна здраво към гърдите си:

— Чудесно. Чудесно.

— Изобщо не е чудесно — сопна се мъжът ѝ. — Младият глупак не може да проникне по-далече от...

— Вижте какво — поде физикът вбесен...

— Моля ви! — изкрещя госпожа Потърли. — Послушайте ме. Арнолд, не разбираш ли, че щом можем да го използваме за преди двайсет години, ние можем отново да видим Лоръл? Какво ни е грижа нас за Картаген и древните времена? Важното е да видим Лоръл. Тя ще бъде за нас отново жива. Оставете машината тук, доктор Фостър. Покажете ни как да я задвижим.

Младият мъж се вторачи в нея, после в съпруга ѝ. Лицето на доктор Потърли пребледня. Макар гласът му да бе все така мек и равен, спокойствието се бе изпарило от него:

— Ти си глупачка!

— Арнолд! — промълви Керълайн немощно.

— Глупачка си, казвам. Какво ще видиш? Миналото. Мъртвото минало. И дали Лоръл ще извърши поне едно нещо, което не е вършила? Ти дали ще видиш поне едно нещо, което не си виждала? Ще изживееш ли отново и отново три години, отглеждайки едно дете, което никога няма да порасне, независимо как се грижиш за него?

В гласа му се усещаха нотки, които почти наподобяваха плющение на камшик, но той все пак го въздържаше. След миг се приближи до жена си, сграбчи я за раменете и я разтърси грубо:

— Знаеш ли какво ще ти се случи, ако го направиш? Онези ще дойдат да те отведат, защото ти ще полудееш. Да, ще полудееш. Искаш ли да те лекуват като психично болна? Искаш ли да те затворят, да бъдеш подложена на психическо изследване?

Жената се отскубна. От предишната ѝ мекота и нерешителност не бе останала и следа. Тя се бе преобразила в кавгаджийка:

— Искам да видя детето си, Арнолд! Лоръл е в онази машина и аз искам да я видя.

— Тя не е в машината. Само изображението ѝ е там. Не можеш ли да разбереш? Изображението! Нещо, което не е истинско!

— Аз искам детето си. Чуваш ли ме? — тя се спусна към него, пицейки и започна да го налага с юмруци: — Аз искам детето си.

Историкът отстъпи с вик под напора на нейното яростно нападение. Тогава Фостър понечи да се намеси, но в същия миг госпожа Потърли падна на пода с диви ридания.

Доктор Потърли хвърляше отчаяни погледи навред. С внезапен скок той сграбчи гръмоотвода, откърти го от подпората му и го

развъртя силно преди още Фостър да се опита да го спре. Младият мъж се бе вцепенил от случилото се пред очите му.

— Назад! — извика силно историкът. — Или ще те убия. Кълна се! — той се завъртя бясно и Фостър отскочи.

В следващите мигове историкът връхлиташе яростно с оръжието си върху всяка апаратура в мазето, а физикът остана да го гледа смаяно още при първия звук от счупени стъкла.

Потърли изля яростта си и се усмири, застанал със счупен гръмоотвод в ръце сред отломките и треските.

— А сега се махай оттук! — прошепна той на Фостър. — И никога не се връщай! Ако всичко това тук ти струва нещо, изпрати ми сметката, аз ще платя. Ще ти го платя двойно.

Младият учен се отърси от вцепенението, вдигна ризата си и заизкачва стъпалата на сутерена. Чуваше силния плач на госпожа Потърли, а когато на горната площадка се обърна да хвърли последен поглед надолу, видя доктор Потърли да се навежда над тялото на жена си с изкривено от мъка лице.

След два дни, когато занятията в института приключваха и Фостър проверяваше отегчено дали има някаква информация за наскоро утвърдените му планове, която искаше да вземе за домашна работа, неочаквано се появи доктор Потърли. Той се появи в рамката на отворената врата към кабинета на младия учен.

Историкът бе облечен изрядно, както винаги. Той вдигна ръка за жест, който не можеше да бъде изтълкуван нито като поздрав, нито като молба. Фостър го изгледа с каменно изражение на лицето.

— Изчаках до пет часа, докато вие... — заговори Потърли. — Може ли да вляза?

Физикът кимна.

— Мисля, че трябва да ви се извиня за поведението си — продължи Потърли. — Аз бях ужасно разочарован, затова не можех да се владея. И все пак постъпката ми бе непростима.

— Приемам вашите извинения. Това ли е всичко?

— Предполагам, че жена ми ви се е обадила.

— Да, така е.

— Тя имаше пристъп на хистерия. Каза ми, че ви се е обаждала, но аз не можех да съм сигурен... Бихте ли ми казали... бихте ли били така добър да ми обясните какво искаше?

— Тя иска хроноскоп. Каза, че има собствени пари. Имаше желание да плати.

— Вие... обещахте ли й нещо?

— Отговорих само, че не се занимавам с производство.

— Добре — Потърли си пое дълбоко въздух, така че дори гърдите му се издуха и въздъхна облекчено. — Моля ви, не обръщайте внимание на нейните обаждания. Тя не е... съвсем...

— Слушайте, доктор Потърли — заговори Фостър, — не се бъркам в никакви домашни кавги, но добре е да бъдете подготвен за някои неща. Хроноскоп може да построи всеки. Набавя си някои достъпни наръчници, които могат да бъдат купени от някой център за разпродажби по ефира, а после си го построява в домашната работилница. Видеото, всичко...

— Но никой освен вас не може да се сети за него, нали? Поне досега никой не се е сетил.

— Аз не възнамерявам да го държа в тайна.

— Но вие не можете да направите публикация. Изследването е незаконно.

— Това повече няма значение за мене, доктор Потърли. Ако загубя субсидиите си, губя ги аз, а не друг. Ако в университета са недоволни, ще напусна. Това просто вече няма значение.

— Не можете да го направите!

— До този момент вие нямате нищо против да рискувам и да загубя официалните си права за тема, субсидиите по нея, положението си. Защо изведнъж сега сте се загрижили така за тях? Нека да ви обясня нещо. Когато дойдохте за пръв път при мене, аз вярвах в организираната и направлявана наука, с други думи приемах нещата такива, каквито са. Възприех ви като интелектуален анархист, доктор Потърли, при това опасен. Но по една или друга причина аз самият от месеци съм също анархист и през това време постигнах изключителни неща. Постигнах ги не защото съм великолепен учен. Съвсем не. При нас става така, че научните изследвани са направлявани свихе, но в тях остават празноти, които би могъл да запълни всеки, който прозре вярната посока. И вероятно всеки учен би могъл да го постигне, ако

правителството не се старае толкова активно да не допуска такава възможност. Разберете ме правилно. Аз все още вярвам, че направляваните изследвания могат да са полезни. Не съм за абсолютната анархия. Но трябва да има някакъв среден път. Управляваната изследователска работа предполага отстъпчивост. На учения трябва да му е позволено да следва своето любопитство, поне в свободното си време.

Потърли седна и заговори подкупващо:

— Хайде да обсъдим тези неща, Фостър. Разбирам вашия идеализъм. Млад сте. Искате звезди да сваляте. Но не бива да се самоунищожавате, заявявайки фантастичните си представи за това какво трябва да представляват изследванията. Аз ви въвлякох в тази работа. Аз съм отговорен и горчиво се обвинявам. Действах чисто емоционално. Моят интерес към Картаген ме заслепи и превърна в глупак.

— Да не искате да кажете, че за два дни напълно сте се променили? — прекъсна го младият учен. — И сега Картаген е нищо за вас? Нищо е, че правителството потиска изследователската работа?

— Дори и дяволски твърдоглав човек като мене може да проумее нещо, Фостър. Моята жена ме научи на някои неща. Сега разбирам по какви причини правителството не разрешава опити в неутриниката. Преди два дни не знаех. И разбирайки, аз одобрявам решението им. Вие видяхте как реагира жена ми в нашето мазе при новината за хроноскопа. Преди време виждах в съзнанието си хроноскопа в полза на изследователските цели. Всичко, което тя можа да разбере за него, е личното удоволствие от възвръщането към собственото й минало, към мъртвото минало. Истинският изследовател, Фостър, представлява малцинство. Хора като моята жена надделяват над нас. Толерирането на хроноскопията за правителството би означавало миналото на всеки един да стане видимо. Служителите на правителството биха били подложени на изнудване и неправомерен натиск, защото кой на Земята има абсолютно чисто минало? В такъв случай да се състави правителство би било невъзможно.

Фостър облиза устните си:

— Може би. Може би правителството има известно право в своите собствени очи. Но тук става дума и за един важен принцип. Кой знае още какви други постижения са осуетени, след като учените са

натирени да вървят по една тясна пътечка? Ако хроноскопът се превърне в ужас за малцината политици, това е цената, която трябва да бъде платена. Обществеността трябва да осъзнае, че науката трябва да е свободна. И няма по-драстичен начин за доказването на тази истина освен чрез публикуването на моето откритие — по един или друг начин, законно или незаконно.

Веждите на Потърли се бяха оросили от ситни капчици пот, но гласът му си оставаше непроменен:

— О, не само малцина политици, доктор Фостър. Не мислете така. Хроноскопът ще се окаже ужас и за мене. Тогава жена ми ще прекарва цялото си време с нашата мъртва дъщеря. Тя ще се откъсне още повече от реалността. Тя ще се побърка, изживявайки отново и отново едни и същи сцени. Терор ще е не само за мене. Такива като нея има много. Има и деца, решени да видят мъртвите си родители или собствената си младост. Ще имаме цял един свят, който живее в миналото. Всеобща лудост.

— Четенето на морал няма да попречи — отговори Фостър. — Откакто аз се помня, няма и едно откритие, чиято роля да не е изопачена доста находчиво от човешкия род. Този човешки род трябва да прояви също така находчивост и при предпазване от погрешното приложение на собствените си открития. Колкото до хроноскопа, на желаещите да се ровят в миналото той много скоро ще им втръсне. Те ще видят обичаните си родители да вършат неща, които ще охладят ентусиазма на всичките към него. Но това е несъществената част от проблема. Докато за мене той е въпрос на изключително важен принцип.

— Запазете принципите си — каза Потърли. — Не можете ли да разберете мъжете и жените така добре, както и принципа? Не разбирате ли, че моята жена ще живее благодарение на онзи огън, който умъртви нашето дете? Тя няма да може да се въздържи. Познавам я. Тя ще извърви всяка крачка — само и само да не допусне пожара. Тя ще го изживява отново и отново, всеки път с надеждата, че той няма да пламне. Колко пъти искате да бъде убита Лоръл? — гласът му зазвуча дрезгаво.

Изведнъж една мисъл осени съзнанието на Фостър:

— Какво всъщност се страхувате, че ще открие жена ви, доктор Потърли? Какво се случи във вечерта на пожара?

Историкът побърза да прикрие лицето си с две ръце, които потреперваха при всяко негово хлипане. Младият мъж се извърна и от неудобство се загледа през прозореца.

След малко Потърли заговори:

— Измина много време, откакто ми се е налагало да мисля за това. Керълайн я нямаше. Аз наглеждах детето. Отидох в стаята на Лоръл, за да видя дали не е изритала завивката си. Бях с цигара... Тогава пуших. Трябваше да я загася преди да я оставя в пепелника върху комода. Винаги съм внимавал. Детето беше добре. Върнах се във всекидневната и съм заспал пред видеото. Събудих се от задушаване, обкръжен от пламъци. Не знаех как е започнал пожарът.

— Но вие си мислите, че има някаква вероятност да е от цигарата ви, така ли? Цигара, която само веднъж сте забравили да загасите?

— Не знаех. Опитвах се да спася Лоръл, но когато излязох от къщата, тя бе вече мъртва в ръцете ми.

— Предполагам, че никога не сте казвали на жена си за цигарата. Потърли поклати глава:

— Но живеех все с тази мисъл.

— И едва сега, когато има хроноскоп, тя ще разбере. Може би причината не е била в цигарата? Може би вие наистина сте я загасили? Не е ли възможно?

Оскъдните сълзи на историка изсъхнаха. Червенината по лицето му избледня.

— Не мога да поема такъв риск... Но не съм само аз, Фостър. Миналото пази своите ужаси за повечето хора. Не пускайте тези ужаси срещу човешкия род.

Физикът взе да крачи из стаята замислен. Сега до известна степен си изясни причината за фанатичното, ирационално желание на колегата си да издигне на пиедестал картагенците, да ги обожестви и най-много от всичко да отрече преданието за техните огнени жертвоприношения на Молох. Освобождавайки тях от вината за детеубийствата чрез изгаряне, той символично освобождаваше себе си от същата вина.

Така че онзи огън, който го бе подпалил за конструирането на хроноскопа, сега го изгаряше да унищожава.

Фостър погледна тъжно възрастния мъж:

— Разбирам позицията ви, доктор Потърли, но проблемът излиза от рамките на личните чувства. Аз трябва да разсека тази смъртоносна хватка, която е стиснала науката за гърлото.

Потърли реагира грубо:

— Имате предвид, че се стремите към славата и богатството, които съпровождат такова откритие?

— Не зная нищо за богатството, но мисля, че и то е от значение. Аз вече не съм предишният човек.

— Няма да потъпкате знанията си?

— Не, при никакви обстоятелства.

— Ами тогава... — историкът се изправи и за миг остана неподвижен, с втрепен поглед.

Фостър изпита странно чувство на ужас. Този мъж бе по-възрастен от него, по-дребен, по-слаб, не изглеждаше въоръжен. И все пак...

— Ако сте намислили да ме убиете или някаква лудост от този род — заговори младият учен, — да знаете, че съм оставил послание в трезор, откъдето съответните хора ще го вземат, в случай че изчезна или умра.

— Не ставайте глупак — отвърна Потърли и излезе с тежка стъпка.

Фостър затвори вратата, заключи я и седна да помисли. Чувстваше се глупаво. Разбира се, нямаше никакво писмо, оставено в трезор. Обикновено не му хрумваха такива мелодраматични сценки. Но точно сега взе, че го осени една.

В следващия един час се почувства още по-глупаво, оставайки в кабинета си още един час, за да съпостави приложението на псевдогравитачната оптика към регистрирането на неутрините и някои диаграми на инженерните детайли в конструкцията. Запечатана ги в един плик и надраска върху него името Ралф Нимо.

Физикът изкара една много неспокойна нощ и на сутринта на път към университета остави писмото в банката. Даде необходимите пояснения на служителя, който от своя страна го накара да подпише един документ-разрешение за отварянето на трезора след смъртта му.

После се обади на Нимо, за да го предупреди за съществуването на плика, като отказа нервно да каже каквото и да е за съдържанието му.

Никога досега през живота си не бе се чувствал така нелепо загрижен за себе си, като в този момент.

Тази и следващата нощ Фостър се събуждаше често и всеки път се оказваше изправен срещу един съвсем практически проблем: публикуването на данните, получени по неетичен начин.

В Публикации на научното дружество по псевдогравитация, бюлетин, който той познаваше добре, никой не би докоснал и една статия, ако тя не съдържа магическото предисловие: „Научната работа, описана в тази статия, бе осъществена на основание на Разрешение номер еди-кой си от Комисията по изследвания на Обединените нации.“

Нито би го направил Бюлетинът по физика.

Намираха се винаги малки бюлетини, които можеха да не „забележат“ какво е естеството на статията заради сензацията. Но такава работа изискваше някои финансови преговори, а той се колебаеше да се захваща с тях. В края на краищата може би щеше да е по-добре да плати разносните по публикуването на малка брошура за общо ползване сред учените. В такъв случай би могъл дори да мине без услугата на писател на научни трудове, жертвайки лустрото за скоростта. Ще му се наложи да намери сигурна печатница. Чичо Ралф вероятно знае къде.

Фостър вървеше по коридора към кабинета си и си мислеше загрижен дали няма да е по-добре да не губи повече време и да предотврати всякаква възможност да изпадне в нерешителност, като поеме риска да се обади на Ралф от своя работен телефон. Така погълнат от тежките си мисли, той не забеляза, че в стаята му има хора, докато не се отдели от гардероба и не наближи бюрото си.

В кабинета се бяха разположили доктор Потърли и един мъж, когото той не познаваше.

Фостър се ококори при вида им:

— Какво става тук?

— Извинете ме, но се наложи да ви спра — каза Потърли.

— За какво говорите? — продължаваше да е изумен физикът.

— Позволете да ви се представя — заговори и непознатият.

Той имаше едри зъби, малко неравни, което отчетливо се забелязваше при всяка негова усмивка.

— Аз съм Тадеус Араман, завеждащ катедрата по хроноскопия. Тук съм, за да разговарям с вас относно информацията, която ми бе предоставена от професор Арнолд Потърли и която бе потвърдена от наши собствени източници...

— Аз поех изцяло вината, доктор Фостър — изрече историкът, останал почти без дъх. — Обясних им, че аз бях онзи, който ви склони против вашата воля да се заемете с неетична дейност. Аз предложих да приема цялата отговорност и наказание. Нямам желание някой да ви навреди в никакъв случай. Става дума единствено хроноскопията да не бъде разрешена!

Араман кимна:

— Той пое вината, както отбеляза, доктор Фостър, но сега вече въпросът не е в негови ръце.

— Тогава? Какво възнамерявате да направите? Да ме изхвърлите от всички обсъждания за субсидии в изследователската работа?

— Това е в моята власт — отговори Араман.

— Да наредите на университета да ме уволни?

— Това също е в моята власт.

— Много добре. Продължавайте. Считайте, че сте го направили. Аз още сега ще напусна кабинета си заедно с вас. Мога да изпратя някого за книгите ми по-късно. Ако настоявате, ще си оставя книгите. Това ли е всичко?

— Не съвсем — каза Араман. — Вие трябва да се обвържете с обещание да не провеждате повече изследвания в хроноскопията, да не публикувате нито едно от вашите открития по хроноскопия и, разбира се, да не построявате хроноскоп. Ще останете под наблюдение за неопределено време, за да сме сигурни, че спазвате обещанието си.

— Да предположим, че откажа. Какво можете да направите? Провеждането на изследвания извън моята област може и да е неетично, но не е престъпно деяние.

— В случая с хроноскопията, млади мой приятелю, то е престъпно деяние. Ако е необходимо, вие ще бъдете пратен в затвора.

— Защо? — извика Фостър. — Каква магия има в хроноскопията?

— Магията е в същността ѝ — отговори Арамант. — Ние не можем да разрешим по-нататъшно развитие на изследванията в тази област. Моята работа се състои предимно в това и аз се стремя да си я

върша. За нещастие не знаех, нито пък някой друг в катедрата е разбрал, че псевдогравитационните полета имат такова непосредствено приложение в хроноскопията. Минус за всеобщото невежество, но отсега нататък изследователската работа ще бъде строго управлявана и в това отношение.

— Полза няма да има — заяви физикът. — Може да се използва нещо друго, за което нито вие, нито аз сме сънували даже. Всичките клонове на науката са взаимосвързани. Тя е едно цяло. Ако искате да спрете една част от нея, всъщност спират цялата наука.

— Без съмнение така е — съгласи се Араман — на теория. На практика обаче ние петдесет години съумяваме много добре да държим хроноскопията на първоначалното ѝ ниво още от времето на Стербински. Понеже ви хванахме навреме, доктор Фостър, се надяваме да продължим в същия дух до безкрай. Ние нямаше да се окажем толкова близко до катастрофата, ако аз бях преценил доктор Потърли не само по вида му.

Араман се обърна към историка и повдигна вежди, проявявайки шеговито пренебрежение към самия себе си:

— Опасявам се, сър, че ви освободих от длъжността университетски преподавател по история по повод на нашето първо интервю. Ако си вършех работата както трябва и ви бях проверил, това нямаше да се случи.

— Позволено ли е на някого да използва държавния хроноскоп? — намеси се Фостър.

— На никого извън нашата катедра под никакъв претекст. Казвам го, защото за мене е очевидно, че вие вече знаете много. Но ви предупреждавам: всяко повторно споменаване на този факт ще бъде престъпно, а не етично нарушение.

— И вашият хроноскоп не действа по-надалеч от обсега на около сто двайсет и пет години, нали?

— Не действа.

— Тогава вашият бюлетин с изследванията в древността са измама?

— От знанията, които вие сега имате, е ясно, че сте сигурни в това. И все пак аз потвърждавам вашата забележка. Месечният бюлетин е измама.

— В такъв случай — продължи Фостър — аз не обещавам да запазя в тайна знанията си за хроноскопа. Ако желаете да ме арестувате, хайде направете го. Моята защита в съда ще бъде достатъчна, за да разруши порочната пясъчна кула на управляваните изследвания и да я разруша. Да се направляват научните опити е едно, а да се потискат и така човешкият род да бъде лишаван от облагите си е съвсем друго.

— О, хайде да си изясним нещо съвсем открито, доктор Фостър. Ако вие не се съгласите, направо отивате в затвора. Вие няма да видите адвокат, вие няма да бъдете обвинен и съд за вас няма да има. Вие просто ще си лежите в затвора.

— О, не — реагира физикът, — вие блъфирате. Ние не сме в двайсети век, както знаете.

В този момент пред офиса се надигна шум, тупурдия и се разнесе един писклив вик, който Фостър бе сигурен, че познава. След миг вратата бе разбита, бравата се разлетя на части, а в стаята връхлетяха три вкопчени една в друга мъжки фигури.

Междувременно един от тримата мъже изрева и удари с все сила друг по лицето.

После се чу шумната въздишка на мъжа, когото удариха, а самият той се свлече отмалял.

— Чичо Ралф! — извика Фостър.

— Сложете го на онзи стол и му дайте вода — заповяда Араман намръщен.

Ралф Нимо взе да разтърква главата си леко възмутен:

— Нямаше нужда от грубост, Араман.

— Охраната трябваше да прояви грубост много по-рано и да не те допуска тука, Нимо. По-добре да беше стоял настрана.

— Вие се познавате? — запита Фостър.

— Имал съм си работа с него — отбеляза Нимо, като все още разтъркваше удареното място. — Щом той е тук, в твоя кабинет, племеннико, значи си загазил.

— Ти също — ядоса се Араман. — Зная, че доктор Фостър те е просветил за литературата по неутриника.

Нимо набръчка челото си, после го оправи с едно трепване, сякаш това му причиняваше болка:

— После? Какво друго знаеш за мене?

— Ние много скоро ще знаем за тебе каквото е нужно. Междувременно само този факт е достатъчен, за да решим, че и ти си замесен. Какво правиш тук?

— Мой скъпи доктор Араман — Нимо се бе съживил малко, — завчера моят загубен племенник ми се обади. Показа ми някаква странна информация...

— Не му казвай! Нищо не казвай! — извика Фостър.

— Ние знаем всичко за случая, доктор Фостър — Араман го стрелна с поглед студено. — Вашата касетка в трезора бе отворена и съдържанието ѝ иззето.

— Но как сте могли да разберете... — гласът на физика се задави от безсилие.

— Както и да е — продължи Нимо, — реших, че примката около него сто на сто се затяга и след като се погрижих за някои неща, дойдох да му кажа да зареже тая работа. Не си струва заради кариерата му.

— Това означава ли, че вие знаете какво става? — запита Араман.

— Той никога не ми е казвал, но аз съм научен дописник с дяволски огромен опит. Аз зная коя част от атома се електронизира. Момчето Фостър специализира псевдогравитачна оптика, той самият ме просветли в материята. Накара ме да му намеря писания за неутриниката и аз им хвърлих поглед, преди да му ги дам. Мога да съобразявам някои неща. Той ме помоли да му намеря части за оборудване на лаборатория по физика — още един довод за мен. Спрете ме, ако греша, но моят племенник е построил полупреносим, не много мощен хроноскоп. Да или... да?

— Да — Араман посегна умислен за цигара и не обърна внимание на доктор Потърли, който ги наблюдаваше притихнал, сякаш всичко край него бе сън, но при появата на малкия бял цилиндър се отдръпна рязко. — Още една моя грешка. Длъжен съм да си подам оставката. Трябваше да наблюдавам и тебе, Нимо, вместо да ангажирам вниманието си изключително върху Потърли и Фостър. Аз нямах много време, разбира се, затова ти можа да стигнеш дотука невредим, но това не ме извинява. Ти си арестуван, Нимо.

— За какво? — настоя да разбере научният дописник.

— За своеволни изследвания.

— Не съм правил никакви изследвания. Нямам право, докато не получа необходимото образование за учен. Но дори да съм правил опити, това не е престъпление.

— Няма нужда да му обясняваш, чичо Ралф — каза разярен Фостър. — Този бюрократ си прави собствени закони.

— Какви например? — запита Нимо.

— Като доживотен затвор без присъда.

— Глупости — отреагира Нимо. — Това да не му е двайсети век.

— Опитах този вариант — прекъсна го Фостър. — Той изобщо не се тревожи от него.

— Ами, втели-некипели — извика Нимо. — Слушай, Араман, моят племенник и аз имаме роднини, които не са прекъсвали връзките си с нас, както знаеш. Професорът има също някакви роднини, предполагам. Ти не можеш да направиш така, че просто изведнъж да ни няма. Ще започне разследване, ще има скандал. Това не е двайсети век. Така че ако се опитваш да ни изплашиш, номерът няма да мине.

Цигарата припламна между пръстите на Араман и той я захвърли рязко:

— По дяволите, не знам какво да направя. Никога не е било така... Слушайте! Вие, трима глупаци, дори не знаете какво се опитвате да направите. Вие нищо не разбирате. Ще ме изслушате ли?

— О, ние ще слушаеме — отговори Нимо мрачно. (Фостър седеше безмълвен, гледаше сърдито, стиснал здраво устни. Ръцете на Потърли се гърчеха като две преплетени змии.)

— Миналото за вас е мъртво минало. Ако някои от вас са обсъждали темата, знам го като две и две — четири, че вие сте използвали тази фраза. Мъртвото минало. Само ако знаехте колко пъти съм чувал тези две думи, щеше да ви призлее и на вас от тях. Когато хората мислят за миналото, те си мислят за него, като за нещо мъртво, далечно и отминало отдавна. Ние ги насърчаваме да мислят така. Когато правим отчетите за наблюденията във времето, ние винаги говорим за виденията през вековете в минало време, макар вие, джентълмени, да знаете, че наблюденията по-назад от около век са невъзможни. Хората приемат казаното. Миналото означава Гърция, Рим, Картаген, Египет, Каменната ера. Колкото по-мъртво, толкова по-добре. Вие и тримата знаете, че пределът е до един век и нещо. Тогава какво означава миналото за вас? Вашата младост? Първото момиче?

Починалата майка? Двайсет години назад? Трийсет години назад? Петдесет години назад? Колкото по-мъртво, толкова по-хубаво. Но кога наистина започва миналото?

Араман замълча за миг ядосан. Другите го наблюдаваха, без да свалят очи от него. Нимо се въртеше нетърпеливо.

— И така, кога започва това минало? — продължи Араман. — Преди една година? Преди пет минути? Преди една секунда? Не е ли ясно, че миналото започва преди миг? „Мъртвото минало“ е просто другото име на живото настояще. Какво ще стане, ако вие настроите хроноскопа в миналото на една стотна част от секундата? Не наблюдавате ли настоящето? То започва ли да ви се изплъзва?

— Проклятие — обади се Нимо.

— Проклятие — имитира го Араман. — След като Потърли дойде при мене със своята история по-миналата вечер, как мислите, че ви проверих вас двамата? Направих го с хроноскопа, наблюдавах ключовите моменти до последния миг от настоящето.

— Така сте разбрали за моята касетка в трезора? — изясни си Фостър.

— И всеки един от останалите важни факти. Но какво предполагате, че ще се случи, ако допуснем информацията за домашния хроноскоп да се разпространи? В началото хората могат да наблюдават своята младост, родителите си и така нататък, но няма да мине дълго време и те ще разберат какви възможности се отварят пред тях. Жената домакиня ще забрави мъртвата си майка и ще започне да следи своята съседка в къщи и съпруга си на работното му място. Бизнесменът няма да сваля очи от конкурента си, работодателя — от работниците си. Няма да остане и следа от уединението, от личния свят на човека. Дуплексът и любопитните погледи иззад пердетата няма да са нищо в сравнение с това. Видеозвездите ще бъдат непрекъснато наблюдавани, през цялото време, от всекиго. Всеки мъж ще иска да види кой го следи в най-интимните му мигове с жена и няма да има спасение от наблюдатели. Дори тъмнината няма да е укритие, защото хроноскопът може да бъде нагласен за работа при инфрачервени лъчи, тогава човешките тела се виждат благодарение на топлината, излъчвана от собственото им тяло. Силуетите ще са неясни, разбира се, а околностите ще са тъмни, но това вероятно ще направи вълнението още по-голямо... Та дори и сега хората, които отговарят за

машината, понякога провеждат експерименти въпреки забраната срещу тях.

Нимо изглеждаше раздразнен:

— Вие можете винаги да забраните частното производство...

Араман се извърна към него яростно:

— Вие можете, но очаквате ли тази забрана да подейства? А ти можеш ли да издаваш закони, които да действат успешно срещу пиенето, пушенето, прелюбодеянието или клюкарстването зад гърба на хората? Тази смесица от любопитство и похотливост ще сграбчи човечеството по-лошо от всичко друго. Боже мой, за хиляда години усилия ние не успяхме да ликвидираме дори трафика на хероин, а ти говориш за закон срещу един способ за наблюдаване на всекиго, когото си поискаш, по всяко време, което ти скимне, с машина, която може да бъде построена в домашната работилница?!

— Аз няма да направя публикация — заяви неочаквано Фостър.

Думите на Потърли избухнаха като от фонтан и бяха удавени наполовина в хлипания:

— Никой от нас няма да продума. Аз съжалявам...

Нимо го прекъсна:

— Ти каза, че не си ме следил с хроноскопа, Араман.

— Нямаше време — отговори Араман уморено. — По хроноскопа нещата не се развиват по-бързо, отколкото в реалния живот. Не можеш да го ускориш като филмова лента. Ние прекарвахме пред хроноскопа по двайсет и четири часа, за да хванем най-важните моменти през последните шест месеца от живота на Потърли и Фостър. Нямаше време за нищо друго, а и наблюденията бяха достатъчни.

— Не, не са били — каза Нимо.

— За какво говориш? — в очите на Араман се появи внезапна безмерна тревога.

— Казах ти, че моят племенник, Джоунъс, ми се обади, за да ми съобщи, че е оставил важна информация в касетка от трезора. Държеше се така, сякаш е в беда. Той ми е племенник. Необходимо бе да се опитам да го измъкна от затруднението. Трябваше ми време. Дойдох тук, за да му кажа какво съм направил. Казах ти, когато влезнах, веднага щом твоя човек ме тресна по главата, че съм се погрижил за някои неща.

— Какво? За бога...

— Само това: изпратих описанието на детайлите за портативен хроноскоп на половин дузина мои постоянни издатели.

Сега вече настъпи пълно мълчание. Не се чуваше и един звук. Никой не смееше дори да диша. Вече на никого не му бе до никакви доказателства.

— Не зяпайте така! — изкрещя Нимо. — Не разбирате ли какво съм искал? Аз получих авторските права за публикация. Джоунъс ще го потвърди. Аз знаех, че той не може да публикува научното си съобщение по никакъв законен начин. Бях сигурен, че е намислил да публикува незаконно и си е взел касетка в трезора по този повод. Помислих си, че ако аз прокарам разработката преждевременно, цялата отговорност ще легне само върху мене. А неговата кариера щеше да е спасена. И ако аз в крайна сметка бъдех лишен от правото да пиша научните трудове, изключително ценните данни по хроноскопия, които притежавах, щяха да ми осигурят живота. Джоунъс щеше да се сърди, очаквах да е така, но аз щях да му обясня подбудите си и после щяхме да си поделим парите. Не ме зяпайте така. Как можех да зная...

— Никой нищо не е знаел — обади се с горчивина в гласа Араман, — но вие сте пропуснали като нещо съвсем естествено мисълта, че правителството е, видите ли, глупаво, бюрократично, покварено, не е взело правилно решение, че е тиранично, че съществува, за да потиска изследователската работа просто ей така. И никога на никого не му е минавало през ум, че ние се опитваме да предпазим човечеството, доколкото можем.

— Стига сме седели тук и сме приказвали — простена Потърли. — Дайте имената на хората, на които им е съобщено...

— Прекалено късно е — повдигна безпомощно рамене Нимо. — Те имаха на разположение цял един ден и повече. Достатъчно време, за да плъзне слухът навред. Моите хора са имали време да се обадят на всичките физици, за да проверят данните, преди да ги използват, и вече са разговаряли един с друг, за да си обменят информацията. Щом учените съберат неутриниката и псевдогравитацията, домашният хроноскоп ще се появи неизбежно. Преди края на седмицата петстотин човека ще знаят как да си построят малък хроноскоп. Как ще ги хванете всичките? — пълните бузи на Нимо изведнъж провиснаха. —

Мисля, че няма никакъв начин облакът от отровната неутронна гъба да бъде върнат обратно в онова красиво, сияйно ураново кълбо.

Араман се изправи:

— Ще се опитаме, Потърли, но аз съм съгласен с Нимо. Прекалено късно е. Какъв свят ще имаме отсега нататък, не зная, не мога да кажа, но светът, който познаваме, е унищожен изцяло. До този момент всяка традиция, всеки опит, всяка най-фина проява на живота винаги възприемаше съществуването на някаква лична тайна за нещо естествено, което се разбира от само себе си, но сега всичко е разбито на пух и прах.

И Араман приветства тримата, както се полага по протокол на официално лице:

— Вие тримата създадохте един нов свят помежду си. Поздравявам ви. Честит масов живот на вас, на мене, на всеки един. И нека всеки от вас да гори в пъкъла завинаги. Отменям ареста ви.

ОСНОВАТА НА УСПЕХА В НАУЧНАТА ФАНТАСТИКА МОИТЕ ИЗВИНЕНИЯ КЪМ У. С ДЖИЛБЪРТ

Ако ме питате как да блеснете в научната фантастика като звезда,
професионалист от първа величина,

ще ви отговоря: изучавайте усърдно езика на науката,
щурмувайте го на „ура“ (няма значение, ако нещо не е така).

Вие трябва да разказвате за Космоса, за галактиките, за
тесерактичните заблуди изкусно и мистериозно,

защото, ако ще любителите на таз литература нищо да не
разберат от нея, те пак от вас ще я изискват с усмивка тиха и
изпълнена с надежда.

И всичките любители ще казват,
докато вървите в своя път,
щом този млад човек си позволява Галактиката да прелита,
виж ти, сред всички надарени с фантазия богата хора
той трябва да е пръв.

И ето че успехът не е мистерия, само опресни своята история
и взимай назаем ден след ден.

Вземи Римската империя и ще разбереш, че тя си е у дома в
целия звезден Млечен път.

В пътя си хиперпространствен от един към друг парсек ти ще
препускаш и ще разбереш, че всъщност бризът пътя ти чертае,
откраднал късчета от творбите на Едуард Гибън и онзи грък Тукидид.

И всичките любители ще казват,
докато вървиш из пътя си замислен,
щом този млад човек се хвърля в правдивата история,
виж ти, сред всичките изучени и свръхинтелигентни хора

той трябва да е пръв.

А после ще отпъдят всички страстни мисли за мъжката и женската мода от твоя героичен и сериозен ум:

той трябва да прекарва времето си с политици и в мисли за долнопробни трикове, за всичко друго да е сляп.

Доволен да е, че си има майка, защото другите жени са бремене, макар да са нагиздени и натъкмени.

Те само ще разтурят неговия сън и задължителното разписание със своята психоистория.

И всичките любители ще казват,
докато следваш своя стръмен път:

щом всички негови истории разказват само за суровата мъжественост,

виж ти, сред всичките пречисти млади хора
той трябва да е пръв.

ИЗБИРАТЕЛНО ПРАВО

Изглежда само десетгодишната Линда от цялото семейство се радваше, че вече е будна.

Норман Мюлер я чуваше през нездравия си унес въпреки приспивателното, което бе взел. (Най-после успя да заспи преди един час, но дори и тогава сънят му донесе по-скоро мъчение, отколкото почивка.)

Детето се приближи до леглото на баща си и го разтърси:

— Тате, тате, събуди се. Събуди се!

— Добре, Линда — потисна той въздишката си.

— Но, тате, наоколо е пълно с полицаи, повече са от всеки друг път! Полицейски коли и всичко останало!

Норман Мюлер отстъпи пред настоящия й опит да го събуди и се изправи замаян на лакти. Денят започваше. Едва-едва зазоряваше и си личеше зачатъкът на някаква ужасна сивота, която бе също толкова ужасяващо сива, колкото му беше и на душата. Чуваше жена си Сара да влачи крака из кухнята, приготвяйки задължителната закуска. Тъстът му Матю прочистваше усърдно гърлото си в банята. Без съмнение агент Хандли бе готов и го очакваше.

Това беше *денят*.

Денят на изборите!

Като за начало всичко бе така, както всяка друга година. Може би малко по-зле, защото през тази имаше избори за президент, но ако става дума за това, и сегашната не беше по-лоша от всички останали години, през които се провеждаха избори за президент.

Политиците говореха за гуh-reat електорат и за огромния електронен мозък, който го обслужваше. Пресата анализираше ситуацията с индустриални компютри (ньюйоркският „Таймс“ и „Поуст-Диспатч“ си имаха свои компютри) и страниците й бяха претрупани с леки намеци за предстоящото. Коментаторите и водещите

на рубриките посочваха решаващия щат и област в пълно противоречие един с друг.

Първият белег, че тази година няма да е като всяка друга, бяха думите на Сара Мюлер, отправени към нейния съпруг вечерта на четвърти октомври (до изборите оставаше точно един месец):

— Кантуел Джонсън казва, че тази година щатът е Индиана. Той е четвъртият, от когото го чувам. Само си помисли, този път е *нашият* щат.

Матю Хортенуейлър показва пламналото си лице иззад вестника, втренчи суров поглед в дъщеря си и изръмжа:

— На тези им се плаща, за да дрънкат лъжи. Не ги слушай.

— Четирима са, татко — каза Сара кротко. — Всички те определят Индиана.

— Индиана е ключов щат, Матю — намеси се и Норман също така кротко, — заради закона на Хоукинс-Смит и онази бъркотия в Индианаполис. Той...

Матю изкриви в застрашителна гримаса старото си лице и изрече рязко:

— Но никой не казва Блумингтън или областта Монро, нали?

— Е... — Норман не понечи да продължи разговора.

Линда, чието лице с малка изострена брадичка се въртеше по посока на всеки един от говорещите, запита с писклив глас:

— Ти ще гласуваш ли тази година, тате?

Норман се усмихна ласкаво и отговори:

— Не мисля, че ще го направя, скъпа.

Всичко това ставаше в обстановка на непрекъснато нарастващо вълнение, през месец октомври, в годината на президентските избори, когато Сара живееше спокойно в мечтания за своите близки.

— Макар че *това* би било чудесно — гласът ѝ бе изпълнен с копнеж.

— Ако гласувам ли?

Норман Мюлер имаше малки руси мустачки, които го правеха преди време доста привлекателен в младите очи на Сара, но когато те започнаха постепенно да посивяват, той просто загуби своя чар. Челото му се набразди с дълбоки бръчки, породени от нерешителния характер, а и, общо взето, Норман никога не бе изкушавал канцеларската си душица с мисълта, че се е пръкнал на света велик,

нито пък допускаше възможността за каквито и да били обстоятелства, благодарение на които да стане знаменитост. Имаше си жена, работа, една малка дъщеря и като се изключат необичайните за него изблици на въодушевление или депресия, бе склонен да мисли, че е направил една доста изгодна сделка с живота.

Затова сега се почувства малко неудобно, но повече се разтревожи от насоката, която взимаха мислите на жена му:

— Всъщност, мила моя — поде той, — в страната има двеста милиона хора, при такива шансове не смятам, че сме длъжни да прахосваме времето си, като си блъскаме главите и с такива мисли.

— Ама, Норман, няма такова нещо като двеста милиона и ти добре го знаеш — каза жена му. — Преди всичко само хората между двайсет и шейсет години имат право да гласуват, а и става дума единствено за мъже, така съотношението се намалява, може би петдесет милиона към едно. После, ако наистина е само Индиана...

— Тогава съотношението е приблизително четвърт милион към едно. Ти не би искала да залагам като на конно състезание при тези условия, нали? Хайде да вечеряме.

Матю измърмори иззад вестника си:

— Проклетата глупост.

— Ще гласуваш ли тази година, тате? — запита Линда отново.

Норман тръсна глава в знак на отрицание и всички поеха към трапезарията.

До двасти октомври Сара започна да се вълнува още повече. Веднъж на чаша кафе тя отбеляза думите на госпожа Шулц, която има братовчедка, секретарка на един от членовете на Законодателния съвет. Тази госпожа Шулц твърдяла, че всичките „тлъсти пари“ са в Индиана.

— Тя казва, че дори президентът Вилърс възнамерява да произнесе реч в Индианаполис.

Норман Мюлер бе имал тежък ден в магазина и отпъди тези думи от себе си с едно повдигане на веждите, без да проговори.

Матю Хортенуейлър, вечно недоволен от Вашингтон, заяви:

— Ако Вилърс произнесе реч в Индиана, това означава, че според него Мултивак ще издигне Аризона. На него не му стиска да дойде по-наблизо, глава като каша.

Сара, която при случай гледаше от благоприличие да не обръща внимание на думите на баща си, каза:

— Аз не разбирам защо не обявяват името на щата по-скоро, после района и така нататък. След това елиминираните ще могат да си отдъхнат.

— Ако правеха така, политиците щяха да следват съобщенията като лешояди — посочи Норман. — Докато се реши кой е градът, на всеки ъгъл по улиците ще има по двама конгресмени.

Матю присви очи и прокара ядосано пръсти през оредялата си сива коса:

— Те и така и така са си лешояди. Слушай...

— Хайде сега, татко... — измърмори Сара.

— Слушай, аз бях там, когато създавах Мултивак — избуботи Матю, гласът му надви протеста на Сара без усилие. — Казват, че той ще сложи край на фанатизираните политици. Че нямало да има прахосани народни пари по кампаниите. Нямало да има повече ухилени нищожества, принудени насила и натикани благодарение на рекламните кампании, в Конгреса или в Белия дом. А всъщност ето какво става. Ще има много повече кампании отвсякога, само че те сега ще бъдат прикрити. Ще изпратят някои момчета до Индиана заради закона на Хоукинс-Смит, а други — в Калифорния, в случай, че нещата около Джо Хамър станат критични. Казвам ви, да премахнем всичките тези глупости. Назад към доброто старо...

Тук Линда се намеси изведнъж и го прекъсна:

— Дядо, ти не искаш ли тате да гласува тази година?

— Сега не се грижи за това — Матю хвърли поглед към малкото момиче и се обърна отново към Норман и Сара: — Някога гласувах. Леви-десни — отивах право в тъмната стаичка. В това нямаше нищо. Само казвах: „Този приятел е мой човек и аз гласувам за него.“ *Така* би трябвало да е.

— Ама ти си гласувал, дядо? — възкликна Линда. — Наистина ли си гласувал?

Сара бързо се наведе над детето, за да го успокои и за да потули тази нелепа история, която би могла да стигне до съседите:

— Няма нищо особено, Линда. Дядо ти не иска да каже, че наистина е гласувал. Всеки е правил така, дядо ти също, но това не е било *истинско* гласуване.

— Аз не говоря за времето, когато съм бил малко момче — изрева Матю. — Аз бях на дваайсет и две години, гласувах за Лангли и това си беше истинско гласуване. Може гласът ми да не е бил от кой знае какво значение, но си имаше своята тежест, както и всеки друг глас. Като гласа на всеки един. И никакъв Мултивак...

Норман прекъсна гневната му тирада:

— Хайде, Линда, време е да си лягаш. И стига си задавала въпроси за гласуването. Когато пораснеш, ще разбереш всичко за него.

Бащата целуна дъщеря си с антисептична нежност, след което тя тръгна неохотно към вратата. Майка ѝ я побутваше да побърза с обещанието, че може и да погледа видео в леглото си до девет и петнайсет, ако се изкъпе бързо.

— Дядо — Линда се спря пред Матю и остана с наведена главичка и със оплетени на гърба ръце, докато вестникът на дядо ѝ се спусна малко, за да открие гъстите му вежди и очите, обградени от бръчки, наподобяващи птичи гнезда. Денят беше петък, трийсет и първи октомври.

— Да? — отговори Матю.

Линда се приближи и сложи двете си ръце върху едно от колената на стареца, така че на него му се наложи да отстрани вестника.

— Дядо, ти наистина ли някога си гласувал?

— Нали ме чу какво казах? Така беше. Да не смяташ, че послъгвам?

— Н-не, но мама казва, че тогава всеки е гласувал.

— Правеха го.

— Но как са могли? Как *може* всеки да е гласувал?

Матю изгледа сериозно внучката си, после я вдигна и я сложи на коленете си.

Той дори смекчи тона си:

— Виждаш ли, Линда, преди около четирийсет години всеки винаги гласуваше. Ние искахме да решим кой да бъде новият президент на Съединените щати. Демократите и републиканците определяха по един свой представител и всеки можеше да каже кого избира. Когато изборният ден приключваше, брояха колко хора са

искали демократите и колко — републиканците. Който имаше повече гласове, печелеше. Разбираш ли?

Линда кимна в знак на съгласие:

— И как всички тия хора са знаели за кого да гласуват? Мултивак ли им е казвал?

Матю смръщи вежди и погледна сурово детето:

— Те сами преценяваха по съвест, момиче.

Внучката се отдръпна от дядо си и тогава той смекчи отново тона си:

— Аз не ти се карам, Линда. Но, разбираш ли, някога по цяла нощ преброяваха гласовете на хората, защото всички очакваха резултата с нетърпение. Затова бяха изобретени специални машини, които можеха да прегледат част от гласовете на първите избиратели и да ги сравнят с гласовете от същите райони в предишните години. По такъв начин машината можеше да изчисли какъв ще бъде крайният резултат и кой ще бъде избран. Разбираш ли?

— Като Мултивак — кимна тя.

— Първите компютри бяха много по-малки от Мултивак. Но после взеха да се появяват големи и те вече можеха да определят как ще завършат изборите, като им трябваша все по-малко и по-малко гласове. Така най-накрая бе построен Мултивак, който може да свърши цялата работа според гласуването на един единствен човек.

Линда се усмихна, защото чу най-после нещо познато от тази история и каза:

— Това е хубаво.

— Не, не е хубаво — намръщи се Матю. — Не искам една машина да ми казва как съм бил искал да гласувам само защото някакъв шегаджия в Милуоки е решил, че е против използването на повече гласове при изчисляването на резултата. Може пък да ми се иска да гласувам надолу с главата, защото така ще ми е хубаво. А може би не искам изобщо да гласувам. Може и...

Линда изведнъж се плъзна от коленете му на пода и взе да бие отбой, защото видя на вратата майка си.

Сара бе все още с палто и дори не бе имала време да си свали шапката — припряна, останала почти без дъх, тя се сопна на детето:

— Дръпни се, Линда. Не се пречкай в краката на майка си.

След което се обърна към Матю и докато махаше шапката от главата си и пригладжаше косите си, каза:

— Ходих у Агата.

Баща ѝ я изгледа критично, без дори да издаде и звук в отговор на това заявление и потърси опипом вестника си.

— Знаеш ли какво каза тя? — продължи Сара, разкопчавайки палтото си.

Матю разпъна шумно вестника, показвайки, че иска да чете, но все пак отговори:

— Не ме е грижа.

— Стига, татко... — Сара, обаче, не можеше да си позволи точно сега да се разгневи, защото нямаше време, трябваше да каже какво е научила, а баща ѝ бе единственият слушател подръка. Затова продължи: — Както знаеш, мъжът на Агата — Джо — е полицай. Той казва, че миналата нощ в Блумингтън е пристигнал цял един камион с тайни агенти.

— Не са дошли за мене.

— Не разбираш ли, татко? Агенти от секретните служби, а ние сме пред избори. В *Блумингтън*.

— Може би разследват банков обир.

— В града не е имало банков обир от години... Татко, ти си непоправим.

След миг Сара се оттегли демонстративно.

Норман Мюлер също не прие новината с кой знае какъв интерес:

— Хайде сега, Сара, как така Джо, мъжът на Агата, е разбрал, че те са агенти от секретните служби? — запита той спокойно. — Те не се разхождат с лични карти, залепени на челата им.

Но на следващата вечер, на първи ноември, тя вече можеше да каже триумфално:

— Направо всеки в Блумингтън очаква гласоподавателят да е някой местен човек. В новинарската емисия по блумингтънското видео кажи-речи така бе съобщено.

Норман стана неспокоен. Не можеше да го отрече, а и сърцето му се бе свило тревожно. Ако гръмотевицата на Мултивак наистина улучеше Блумингтън, това щеше да означава купища журналисти, шоу

програми по видеото, туристи, всякакви... неподозирани дразнителни. Норман обичаше спокойния установен ред на живота си, докато сега отдалечените доскоро дандании в политиката щяха да се окажат неприятно близко.

— Всичко това са слухове. Нищо повече — реагира той.

— Ами тогава почакай и ще видиш. Просто почакай и ще видиш.

Както се развиваха нещата, време за чакане явно нямаше, защото звънецът на вратата зазвъня настоятелно и когато Норман Мюлер отвори и каза „Да?“, един висок мъж с мрачен израз на лицето запита: „Вие ли сте Норман Мюлер?“

Норман отново каза „Да“, но този път гласът му бе странно приглушен. От поведението на непознатия не беше трудно да се разбере, че той е човек, облечен във власт, и смисълът на неговата задача изведнъж стана неизбежно ясен, докато само преди миг всичко това би било немислимо, невъзможно.

Мъжът показва своето удостоверение за самоличност, прекрачи прага на къщата, затвори врата след себе си и каза тържествено:

— Господин Норман Мюлер, длъжен съм да ви информирам от името на президента на Съединените щати, че вие сте избран да представяте американския електорат във вторник, четвърти ноември 2008 година.

Норман Мюлер успя, макар и трудно, да се добере до стола си без чужда помощ. Седеше пребледнял и почти изпаднал в несвяст, докато Сара му донесе вода и взе да потупва ръцете на съпруга си. Самата тя се бе паникьосала, но все пак простена през стиснати зъби: „Стегни се, хайде, Норман. *Не припадай*. Те ще изберат някой друг.“

Когато бе в състояние да говори, Норман успя да прошепне:

— Извинете ме, сър.

Агентът от тайните служби бе свалил палтото си, разкопчал сако си и седеше спокойно на дивана.

— Няма нищо — отговори той, бюрократичния му вид сякаш се бе изпарил при оповестяването на официалното решение и сега той бе един съвсем обикновен, едър и дори приятелски настроен човек. — За шести път правя такова съобщение, виждал съм всякакви реакции. И нито една от тях не прилича на онази, която наблюдаваме по видеото.

Знаете ли какво имам предвид? Блаженото предано изражение на човека и образа, който заявява: „За мен ще е велика привилегия да служа на своята страна.“ Ей такива работи.

Агентът се засмя успокояващо.

В същия миг се засмя и Сара, но в нейния глас звучаха резки, истерични нотки.

— Сега ще трябва да бъдем заедно с вас известно време — каза агентът. — Аз се казвам Фил Хендли. Ще съм ви благодарен, ако ме наричате Фил. Господин Мюлер не може да напуска дома до деня на изборите. Госпожо Мюлер, ще трябва да съобщите в магазина, на работното му място, че мъжът ви е болен. Вие можете да вършите работата си засега, но трябва да дадете съгласието си да не казвате нито дума за ситуацията тука. Ясно ли е, госпожо Мюлер?

Сара кимна енергично:

— Да, сър. Нито дума.

— Добре. Но, госпожо Мюлер — Хендли я изгледа сериозно, — да знаете, че не си правим шеги. Излизайте от дома само ако е необходимо да го правите, в такива случаи ще има човек, който ще ви следи. Съжалявам, но сме длъжни да действаме единствено по този начин.

— Ще ме следят?

— Не явно. Не се притеснявайте. А и тази мярка е само за два дена, докато бъде направено официалното обръщение към нацията. Вашата дъщеря...

— Тя вече е в леглото — побърза да каже Сара.

— Добре. На нея трябва да ѝ се каже, че съм някакъв роднина или приятел, който ще остане известно време. Ако разбере каква е истината, не може да излиза оттук. За баща ви е най-добре във всички случаи да си стои вкъщи.

— На него това няма да му хареса — каза Сара.

— Няма избор. И така, понеже тук не живеят други хора...

— Очевидно вие знаете всичко за нас — прошепна Норман.

— Доста — съгласи се Хендли. — И така, това са моите изисквания към вас засега. Ще се постарая да ви съдействам, доколкото мога, и да не ви причинявам неудобства. Правителството ще заплаща издръжката ми тук, така че няма да ви вкарам в разходи. Всяка нощ ще ме замества някой от колегите ми, който ще остава в тази стая,

затова няма да имате никакви проблеми за осигуряването на спането ми. А сега, господин Мюлер...

— Да, сър?

— Можете да ме наричате Фил — каза отново агентът. — Целта на моя двудневен престой преди официалното изявление е да ви подготвим за вашето решение. Предпочитаме да ви срещнем с Мултивак, когато сте във възможно най-уравновесен статус на мозъка. Само си почивайте и се постарайте да си внушите, че това е единствената ви работа за цял ден. Окей?

— Окей — каза Норман, след което разтърси силно глава. — Но аз не искам да поемам такава отговорност. Защо аз?

— Така — каза Хендли, — хайде да започнем направо оттук. Мултивак преценява всевъзможни съществуващи фактори, милиони данни. Все пак един от тях е неизвестен и няма да бъде познат още дълго време. Това е моделът на реакцията на човешкия мозък. Всички американци са под влиянието на моделиращия натиск на онова, което останалите американци правят и говорят, под влиянието на нещата, които им се случват и които те причиняват на другите. Всеки американец може да бъде доведен при Мултивак, за да бъдат изследвани възможностите на неговия мозък. По този начин могат да бъдат оценени способностите на всички останали мозъци в страната. Някои американци в определени моменти са по-добри за тази цел, отколкото другите, в зависимост от събитията през годината. Мултивак ви избра като типичен представител на тази година. Не най-умният или най-силният, или човекът с най-голям късмет, а типичният представител. А ние не поставяме под съмнение Мултивак, нали?

— Не може ли да е сгрешил? — запита Норман.

Сара, която досега слушаше разговора им неспокойна, веднага се намеси:

— Не го слушайте, сър. Той просто е изнервен, както разбирате. Всъщност той е много начетен и винаги следи политиката съвсем отблизо.

— Мултивак прави заключенията и взима решенията, госпожо Мюлер — каза Хендли. — Той избра вашия съпруг.

— Но дали той знае всичко? — настояваше Норман необмислено. — Не е ли могъл да сгреши?

— Да, възможно е. Няма смисъл да се лъжем. През 2003 година избраният гласоподавател умря от сърдечен удар два часа преди да му бъде съобщено каква е неговата роля. Мултивак не предвиди тази ситуация. Не можа. Един гласоподавател може да е умствено неуравновесен, от нравствена гледна точка неподходящ или, понеже това е от значение, нелоялен. Мултивак не може да знае всичко за всеки, докато не му се подаде цялата съществуваща информация. Затова има винаги допълнителни варианти, готови за прилагане. Не мисля, че този път ни се наложи да се възползваме от някой. Вие се радвате на добро здраве, господин Мюлер, наблюдаваха ви много внимателно. Вие отговаряте на изискванията.

Норман зарови лице в шепите си и остана като вцепенен.

— До утре сутринта, сър, той ще е в изрядно състояние — каза Сара. — Просто му е нужно да свикне с мисълта за този избор, това е всичко.

— Разбира се — каза Хендли.

Когато останаха сами в спалнята си, Сара Мюлер се изрази по друг, много по-решителен начин. Основната част от лекцията ѝ беше: „И така, стегни се, Норман. Ти се опитваш да отхвърлиш шанса на живота си.“

— Това ме плаши, Сара — прошепна отчаяно Норман. — Цялата тази работа.

— За бога, защо? Какво толкова има, освен да отговориш на един-два въпроса?

— Отговорността е прекалено голяма. Не мога да я поема.

— Каква отговорност? Няма никаква отговорност. Мултивак те е избрал. Отговорността си е на Мултивак. Всеки го знае.

Норман изведнъж се вдигна от възглавницата във внезапен изблик на недоволство и терзание в едно и също време:

— Всеки би *трябвало* да го знае. Но много хора нищо не знаят. Те...

— По-тихо — изсъска Сара с ледена интонация. — Ще те чуе целият град.

— Те не знаят — Норман реагира бързо и започна пак да говори шепнешком. — Когато говорят за администрацията на Риджели през

1988 година, казват ли, че той ги спечели с обещания-небивалици и с расистки измишльотини? Не! Те говорят за проклетия глас на Макомбер, сякаш Хъмфри Макомбер бе единственият, който имаше нещо общо с това, защото той се изправи пред Мултивак. Аз самият казвах така... и едва сега мисля, че горкият човечец е бил просто един фермер, отглеждал е зеленчуци, той не е молил да бъде избран. Защо вината му да бъде по-голяма от тази на всеки друг? Сега неговото име е ругатня.

— Започваш да се държиш като дете — каза Сара.

— Започвам да ставам благоразумен. Казвам ти, Сара, няма да приема. Не могат да ме накарат да гласувам, ако не искам. Ще кажа, че съм болен. Ще кажа...

Но на жена му ѝ бе дошло вече до гуша:

— А сега ти ме послушай — зашепна тя вбесена. — Ти не си сам, за да мислиш единствено за себе си. Знаеш какво значи да си гласоподавател на годината. При това в президентски избори. Това означава публична изява, слава и може би планини от пари...

— А после аз се връщам, за да си бъда отново чиновник.

— Няма да си. Ако имаш поне малко мозък, ще станеш управител, а ти непременно *ще имаш* мозък, защото аз ще ти казвам какво да правиш. Ако си изиграеш картите както трябва, държиш в ръцете си общественото мнение и можеш да накараш корпорацията „Кенел Сторс“ да подпише сигурен договор за твоето повишение, в който да има също така клауза за съответната заплата, а и подходящи изгледи за пенсиониране.

— Не в това е смисълът на гласуването, Сара.

— Този ще е смисълът за тебе. Ако не дължиш нищичко на себе си или на мене... аз не моля за себе си... то дължиш нещо на Линда.

Норман изпъшка.

— Ами не е ли така? — избълва Сара.

— Да, скъпа — измърмори Норман.

На трети ноември бе направено официалното обявление и за Норман бе прекалено късно да отстъпи, дори и ако бе в състояние да набере смелост само за да се опита.

Къщата им бе запечатана. Агентите от секретните служби се появиха открито и блокираха всеки достъп към нея.

В началото телефонът звънеше непрестанно, но Филип Хендли приемаше всичките обаждания с очарователно извиняваща се усмивка. Накрая сменникът му ги препращаше направо в полицейското управление.

Норман предполагаше, че по този начин си спестява не само бурните (и завистливи?) поздравления на приятели, но и нечуваното давление на продавачите, надушили изгодата, както и лукавата любезност на политиците от цялата страна... Навярно дори и смъртните заплахи от неизбежните манияци...

На вестниците сега им бе забранено да посещават дома му, за да го предпазят от обременяващото напрежение, а телевизията бе кротко, но решително изключена под шумните протести на Линда.

Матю помърмори и остана в стаята си; Линда, след първия порив на вълнение, се намуси и захленчи, защото не можеше да напуска дома; Сара разпредели времето си между задълженията по приготвянето на храната за настоящия момент и плановите за бъдещето; а депресията на Норман живееше и нарастваше, подхранвайки сама себе си.

Вторник, утрото на четвърти ноември 2008 година най-после дойде. Това беше Денят на изборите.

Закуската тази сутрин беше твърде ранна, хранеше се само Норман Мюлер, при това съвсем механично. Дори душът и бръсненето не успяха нито да го върнат към реалността, нито да променят неговата убеденост, че и с тях, и без тях той си е все мръсен.

Дружелюбният глас на Хендли правеше всичко възможно, за да вдъхне малко повече топлота на сивото и неприветливо утро. (Прогнозата за времето обещавахе облачен ден с изгледи за дъжд преди обяд.)

— Ще държим дома обграден, докато господин Мюлер се върне, но след това ще ви освободим от тежестта си — каза Хендли, агентът от тайните служби бе надянал пълната си екипировка, която включваше пистолети и тежки месингови кобури.

— Вие изобщо не ни бяхте в тежест, господин Хендли — усмихна се превзето Сара.

Норман изпи две чаши кафе, попи влагата от устните си със салфетка, надигна се и каза смутено:

— Аз съм готов.

Хендли също се изправи:

— Много добре, сър. А на вас, госпожо Мюлер, ви благодаря за сърдечното гостоприемство.

Бронираната кола забръмча из пустите улици. Те бяха доста пусти дори и за този час от утрото.

— Винаги спират движението по нашия маршрут, откакто бомбеният атентат за малко не провали изборите Леверет 92-ра — отбеляза Хендли.

Когато колата спря, агентът от секретните служби, както винаги внимателен, помогна на Норман да слезе от нея и го поведе към подземен проход, покрай чиито стени стояха на пост войници.

Влязоха в ярко осветена стая, където трима мъже, облечени в бели униформи, ги посрещнаха усмихнато.

— Но това е болницата — прозвуча рязко гласът на Норман.

— Няма никакво значение — бе готов веднага отговорът на Хендли. — Причината е тази, че болницата има необходимите условия.

— Ами тогава какво следва да правя аз?

Хендли кимна. Един от тримата мъже в бяло се приближи към тях:

— Аз ще поема вече нещата, агент.

Хендли поздрави сдържано и излезе от стаята.

Мъжът в бяло продължи:

— Няма ли да седнете, господин Мюлер? Аз съм Джон Полсън. Главен специалист по изчисленията с компютър. Това са Самсон Левин и Петер Дорогобуш, моите асистенти.

Норман се ръкува сковано с всичките. Полсън бе средно висок, с меки черти на лицето, от което усмивката не слизаше, както изглежда. Той беше с тупе, което се забелязваше от пръв поглед, и носеше старомодни очила с пластмасова рамка. Докато разговаряха, си запали цигара. (Норман отказа предложението му да запали заедно с него.)

— Преди всичко, господин Мюлер, искам да знаете, че ние не бързаме — каза Полсън. — Искаме да останете с нас цял ден, ако е необходимо, само за да свикнете с всичко, което ви обкръжава и да забравите всякаква мисъл за нещо необикновено тук, нищо клинично няма, ако ме разбирате какво имам предвид.

— Всичко е наред — отговори Норман. — Искане ми се само това да свърши колкото е възможно по-скоро.

— Разбирам какво изпитвате. Но от друга страна искаме да осъзнавате ясно точно какво става. Преди всичко Мултивак не е тук.

— Не е? — въпреки цялото си напрежение, той все пак с нетърпение бе очаквал да види Мултивак. Казваха, че е дълъг половин миля и висок три етажа, че петдесет техники се движат непрекъснато по коридорите *вътре* в него. Той бе едно от чудесата на света.

Полсън се усмихна:

— Не. Той не е миниатюрен, както вероятно сте чували. Разположен е под земята и много малко хора знаят точно къде се намира. Би трябвало да разбирате причините, след като той е нашето най-голямо богатство. Повярвайте ми, изборите не са единственото нещо, за което го използваме.

Норман си помисли, че съвсем се е разбърбрал, но в същото време бе заинтригуван:

— Мислех си, че ще го видя. Така ми се искаше.

— Сигурен съм. Но за това се изисква президентско разпореждане, дори и да го получи човек, после то трябва да бъде заверено от службата за охрана. И все пак ние тук сме включени към Мултивак посредством лъчева трансмисия. При нас може да бъде разтълкувано всичко, което Мултивак казва, а нашата реч достига директно до него, така че в известен смисъл той също присъства.

Норман се огледа. Техническото оборудване в помещението му бе напълно непознато.

— Нека да ви обясня, господин Мюлер — продължи Полсън. — Мултивак вече има по-голяма част от необходимата информация, за да реши изхода от изборите — и националните, и щатските, и местните. Необходимо му е само да провери някои непредвидими начини на мислене и за тази цел той ще използва вас. Ние не можем да предугадим какви въпроси ще задава, а е възможно те да ви се сторят не много смислени, дори и на нас ни се е случвало. Той може да ви

попита как се отнасяте към премахването на сметта във вашия град, дали предпочитате централните пещи за изгаряне на смет. Съществува вероятност да ви попита дали имате свой личен лекар или се ползвате от услугите на Националната медицинска служба. Разбирате ли?

— Да, сър.

— Каквото и да ви попита, отговаряйте със свои думи, така, както ви се иска. Ако смятате, че трябва да обяснявате пространно, направете го. Говорете и един час, ако сметнете за необходимо.

— Да, сър.

— А сега, още едно нещо. На нас ще ни се наложи да използваме някои прости апарати, които автоматично ще измерват кръвното ви налягане, сърдечната пулсация, специфичната проводимост на кожата, ще правят и диаграма на мозъчната дейност, докато вие говорите. Апаратите сигурно ще ви се сторят страшни, но всеки един от тях действа напълно безболезнено. Вие дори няма да усетите, че те работят.

Другите двама техници вече се бяха заели с механизмите, от които струеше матов блясък и които се придвижваха с добре смазани колелца.

— Това да не би да е, за да проверите дали лъжа или не? — запита Норман.

— В никакъв случай, господин Мюлер. Изобщо не става дума за лъжа. Важно е единствено емоционалното ви състояние. Ако машината ви пита какво е мнението ви за училището на вашето дете, вие можете да кажете, да речем: „Мисля, че учениците в него са прекалено много.“ Това са само думи. По начина, по който реагират вашият мозък, сърце, хормони и потни жлези, Мултивак може да прецени точно доколко присърце ви е тази тема. Той ще разбере чувствата ви по-добре от самия вас.

— Никога не съм чувал такова нещо — каза Норман.

— Сигурен съм, че не сте. Повечето от детайлите на работния процес на Мултивак са свръхсекретни. Например когато си тръгвате, ние ще ви помолим да подпишете един документ, с който да се закълнете, че никога няма да разкривате естеството на въпросите му към вас, естеството на вашите отговори, какво е било направено или как е било направено. Колкото по-малко се знае за Мултивак, толкова по-малка е вероятността хората, които го обслужват, да бъдат

подложени на умишлен натиск отвън — усмихна се мрачно Полсън. — Истината е, че животът на всеки един от нас е тежък до немай-къде.

— Разбирам — кимна Норман.

— И сега вече: искате ли нещо да хапнете или да пийнете?

— Не. Точно сега нищо не искам.

— Имате ли някакви въпроси?

Норман поклати глава в знак на отрицание.

— Тогава ще ни кажете, когато се пригответе.

— Готов съм още сега.

— Уверен сте?

— Напълно.

Полсън кимна одобрително и вдигна ръка, за да даде знак на останалите. Те тръгнаха със заплашителното си оборудване и Норман Мюлер усети, че дишането му се ускори, докато ги наблюдаваше.

Изпитанието продължи почти три часа с една кратка почивка за кафе и притесняващия сеанс с нощното гърне. През цялото това време Норман Мюлер остана затворен в машината. До гуша му дойде да седи затворен.

Помисли си саркастично, че обещанието да не разкрива нищо от случилото се, ще бъде много лесно за спазване. Въпросите вече бяха станали на миш-маш в главата му.

Преди опита си мислеше, че гласът на Мултивак е гробовен, свръхчовешки, плътен и кънтящ, но сега разбра, че това е само негова представа, която той си бе изградил от многото телевизионни шоупрограми. Истината бе печално прозаична. Въпросите се изнизваха във вид на късчета перфорирано метално фолио, които една друга машина преобразуваше в думи и Полсън ги четеше на Норман, след което му даваше изписаните въпроси и го оставяше да си ги прочете наум. А отговорите на Норман се записваха с помощта на устройство, от което техниците ги възпроизвеждаха на Норман за потвърждение с необходимите поправки и добавки. После ги подаваха на следващата машина, тя ги преобразуваше и накрая ги излъчваха към Мултивак.

Единственият въпрос, който можеше да си припомни Норман в този момент, му прозвуча нелепо клюкарски: „Какво мислите за цената на яйцата?“

Но вече всичко свърши и техниците внимателно махнаха многобройните електроди от тялото му, отлепиха пулсиращата превръзка от горната част на едната му ръка и откараха апаратурата.

Мюлер се изправи, пое си дълбоко въздух, потръпвайки, и запита:

— Това ли е всичко? Преминах ли изпитанието?

— Не съвсем — забърза Полсън насреща му, като се усмихваше успокояващо. — Налага се да ви помолим да останете още един час.

— Защо? — реагира Норман остро.

— Толкова време ще е необходимо на Мултивак, за да прибави новите данни към трилионите други, които има. Хиляди избиратели са загрижени. Ситуацията е много сложна. Може да се окаже, че ще възникнат единични спорове тук и там, някой наблюдател във Феникс, Аризона ще изкаже мнение или някой съвет в Уилксбъроу, Северна Каролина ще се съмнява в резултата. В такъв случай Мултивак ще бъде принуден да ви зададе един или два решаващи въпроса.

— Не. Няма да издържа всичко това отново — каза Норман.

— Най-вероятно няма да се наложи — опита се да го успокои Полсън. — Рядко се случва. Но за всеки случай, трябва да изчакате — в гласа му прозвучаха едва доловими стоманени нотки. — Вие нямате избор. Длъжен сте.

Норман седна уморено и сви рамене.

— Не можем да ви позволим да четете вестник, но ако обичате истории за мистериозни убийства, ако ви се играе шах или има нещо, с което да ви помогнем времето да минава по-бързо, моля ви да ми кажете.

— Няма нищо. Ще почакам.

Въведоха го в малка стая в непосредствена близост до онази, където му задаваха въпросите. Норман потъна в креслото с изкуствена тапицерия и затвори очи.

Каквото и да му костваше това, той трябваше да изчака този последен час.

Седеше напълно неподвижен и напрежението бавно го отпусна. Дишането му започна да става по-равномерно, вече можеше да сплете ръце, без да усеща така явно, както преди, треперенето на пръстите си.

Може би нямаше да има повече въпроси. Може би това беше краят.

Ако изпитанието бе завършило, тогава би трябвало да следват факелните шествия и да завалят поканите за всякакви разговори. Гласоподавателят на годината!

Той, Норман Мюлер, обикновеният служител в малък универсален магазин в Блумингтън, Индиана, който нито по рождение бе белязан със знака на величието, нито по-късно бе успял да го достигне, получи величието на тепсия.

Историците щяха да говорят съвсем сериозно за изборите на Мюлер от 2008 година. Така щяха да се наричат те — изборите на Мюлер.

Слава, по-добра работа, златен дъжд от пари, които вълнуваха Сара и едва-едва засягаха периферията на неговото съзнание. Всичко това щеше да е добре дошло, разбира се. Той не можеше да го отрече. Но точно в този момент съзнанието му бе завладяно от друга мисъл.

Спящият патриотизъм бе започнал да се пробужда в него. В края на краищата той представяше целия електорат. Той фокусираше възгледите на всички. Той, неговата собствена персона, в този ден олицетворяваше цялата Америка!

Вратата се отвори и изостри до краен предел вниманието му. Стомахът му се сви: никакви въпроси повече!

Полсън се усмихваше:

— Това е всичко, господин Мюлер.

— Няма други въпроси ли, сър?

— Няма нужда от нито един въпрос повече. Всичко е пределно ясно. Сега ще ви откарат обратно до дома ви, а после вие отново ще бъдете обикновен гражданин. Дотолкова, доколкото хората ви позволят.

— Благодаря ви, благодаря — изчерви се Норман. — Интересно кой ли бе избран?

— За отговора ще трябва да почакате до излизането на официалното изявление — поклати глава Полсън. — Правилата са неумолими. Не можем да ви кажем. Разберете ни.

— Разбира се. Да. — Норман се смути.

— Секретната служба е приготвила необходимите документи, за да ги подпишете.

— Да. — Изведнъж Норман Мюлер изпита гордост. Чувството го обсеби с все сила. Той се гордееше.

В този несъвършен свят суверенните жители на първата и най-великата Електронна демокрация чрез Норман Мюлер (чрез *него*) бяха упражнили още веднъж своето свободно, неограничено право на избор.

ЗАБЛУДАТА НА ТРИИЗМЕРНОТО ПРОСТРАНСТВО

— Хайде, хайде — каза Шапур много вежливо, имайки предвид, че бе демон. — Губиш ми времето. А и своето също, бих казал, защото ти остава само половин час — размърда той опашката си.

— Това *не е* ли дематериализация? — запита Изидор Уелби замислен.

— Вече ти казах, че не е — отговори Шапур.

За стотен път Уелби огледа непробиваемия бронз, който го заобикаляше отвсякъде. Демонът изпита сатанинско удоволствие (какво друго би могло да бъде то всъщност?), когато му показваше пода, тавана и стените в уверение на това, че са непробиваеми заради дебелината от две стъпки и спойката без никаква следа от шев.

Стаята бе непроницаемо затворена, а Уелби имаше не повече от половин час, за да се измъкне от нея под погледа на демона, който го наблюдаваше с нарастващо очакване.

Изминаха десет години (до самия днешен ден), откакто Изидор Уелби сложи подписа си.

— Ние ти плащаме предварително — каза тогава Шапур убедително. — Десет години и всичко, каквото пожелаеш, в рамките на разумното, след което ти си демон. Един от нас, с ново име на демонична мощ, а освен това много други привилегии. Няма и да разбереш, че си прокълнат. А ако не подпишеш, най-вероятно е да свършиш в пламъците, така или иначе, всичко ще си протече по обичайния ред на нещата. Кой знае...

Слушай ме сега. Аз си живея не лошо. Подписах, изживях десет години и ето ме. Съвсем не съм зле.

— Щом като ще съм прокълнат, тогава защо е това нетърпение да подпиша? — запита Уелби.

— Не е толкова лесно да се набират кадри за Ада — отговори демонът и сви рамене неподправено, от което тънкият мирис на серен двуокис във въздуха малко се изостри. — На всеки му се иска залогът му да го отведе в Рая. Този залог е безсмислен, но хората така правят. Мисля, че ти си твърде чувствителен за такова нещо. Между другото ние имаме повече прокълнати души, отколкото планове за тях, докато във висшата йерархия се чувства недостиг.

Уелби, след като току-що се бе уволнил от казармата и не бе успял да се сдобие с нищо друго освен с безсилие и с прощалното писмо на приятелката си, която все още обичаше, убоде един от пръстите си и се подписа.

Разбира се, първо прочете клаузите, изписани с дребен шрифт. За този подпис със собствената си кръв той щеше да получи известна демонична власт. Нямахше да знае точно как се управлява тя, нито каква е нейната същност, но независимо от всичко неговите желания щяха да бъдат изпълнявани така, сякаш идваха по съвсем естествен ред.

Всъщност оказа се, че нито едно желание, което е в състояние да попречи на високите стремежи и цели на човечеството, не би могло да бъде изпълнено. Когато прочете тази точка, Уелби вдигна учудено вежди.

Шапур се закашля:

— Една предпазна мярка, която ни е наложена от... ъ-ъ-ъ... Свише. Ти си разумен. Ограничението няма да те засегне.

— Виждам, че има и условие — забеляза Уелби.

— Да, има. Все пак ние трябва да проверим способностите ти за високия пост. Както разбираш, според договора от тебе се иска да ни служиш след изтичането на десетте години, а задачата е напълно по силите на твоята демонична власт. Сега не можем да ти кажем в какво ще се състоят твоите задължения, но се налага десет години да изучаваш природата на тази власт. Гледай на цялата тази работа като на изпитателен срок за добиване на нужната квалификация.

— А ако не издържа теста, тогава какво?

— В такъв случай ще бъдеш една обикновена прокълната душа — каза Шапур и понеже той бе демон, очите му заискриха като през димна завеса при тази мисъл, а хищните му пръсти с дълги остри нокти се размърдаха, сякаш вече усещаше как ги забива във

вътрешностите на другия. Но се владееше и добави любезно: — Хайде, давай, тестът ще бъде много лесен. Ние предпочитаме да те имаме като наш служител, отколкото като още една неприятна грижа.

Уелби, обзет от тъжни мисли за недостижимата си любима, в този момент не се интересуваше какво ще стане след десет години и се подписа.

Но десетте години изминаха много бързо. Изидор Уелби бе винаги разумен, както предсказа демонът, а нещата протичаха добре. Уелби прие поста и понеже бе винаги там, където трябва в най-подходящия момент, винаги намираше верните думи за всеки, скоро бе издигнат за пост с огромна власт.

Инвестициите, които той направи, неизменно му се отплащаха и нещо още по-приятно — неговото момиче се върна при Изидор искрено покаяно и изпълнено с безкрайно обожание към него.

Бракът им се оказа щастлив и благословен с четири деца, две момчета и две момичета — всичките до един умни и добре възпитани. В края на десетте години той бе на върха на своята мощ, репутация и благосъстояние, докато жена му ако не друго, то поне бе станала похубава с възрастта.

И десет години след подписването на договора (до самия този ден) той се пробуди, за да се окаже не в своята спалня, а в ужасната непробиваема бронзова стая, в компанията не на някой друг, а на нетърпеливия демон.

— Трябва само да излезеш, за да станеш един от нас — каза Шапур. — Това може да стане съвсем в реда на нещата, като използваш демоничната си мощ, при условие че знаеш точно какво правиш. Би трябвало да си го усвоил досега.

— Жена ми и децата ми ще се разтревожат, когато изчезна — Уелби изпита съжаление.

— Те ще намерят мъртвото ти тяло — утеши го демонът. — Ще изглеждаш така, сякаш си починал от сърдечен удар, и ще ти направят чудесно погребение. Свещеникът ще те повери на райските селения, а ние няма да разочароваме нито него, нито онези, които го слушат. Хайде, Уелби, трябва да го направиш до обяд.

Уелби, който несъзнателно се бе калявал за този момент в продължение на десет години, не се паникьоса толкова, колкото можеше да се очаква, ако не бе подготвен. Той се огледа умислен:

— Тук няма ли някакви процепи? Няма ли някакви начини за отваряне на стаята?

— Никакви, нито по стените, нито по пода, нито по тавана — демонът бе професионално удовлетворен от уелото си творение. — Нито пък по краищата на плоскостите. Предаваш ли се?

— Не, не. Дай ми само време.

Уелби се замисли дълбоко. Не забелязваше по бронзовата повърхност никакви следи от приспособления за отваряне. Долавяше само движението на тънка струя въздух. Тя вероятно попадеше в стаята чрез дематериализация през стените. Вероятно демонът също бе влязъл с помощта на дематериализацията и може би самият Уелби би могъл да я напусне по същия начин. Запита дали е така.

— Дематериализацията не е сред твоите умения — изхили се демонът. — Аз също не съм я използвал, за да вляза.

— Сигурен ли си?

— Стаята е мое творение — каза демонът самодоволно — и е конструирана специално за тебе.

— Значи ти влезна отвън?

— Да.

— Благодарение единствено на демоничните сили, които аз също притежавам?

— Точно така. Хайде, нека да ти го кажа още по-точно: ти не можеш да преминеш през тази материя, но можеш да се придвижваш във всички посоки благодарение на едничката си воля. Можеш да се придвижваш нагоре, надолу, надясно, наляво, по диагонал и така нататък, но не можеш да преминаваш през материята по никакъв начин.

Уелби продължи да мисли, а Шапур — да посочва напълно ненарушимата цялост на бронзовите стени, пода и тавана, тяхната непробиваема твърд.

На Изадор му бе пределно ясно, че Шапур, колкото и да вярваше в необходимостта от набирането на кадри, едва сдържаше демоничното си задоволство от възможността да има една обикновена прокълната душа, за да издевателства над нея.

— Поне ще ми останат десетте щастливи години, за да се връщам в мислите си към тях. — Уелби направи печален опит да погледне философски на нещата. — Това със сигурност е утеха дори за една прокълната душа в Ада.

— Съвсем не — каза демонът. — Адът нямаше да е никакъв Ад, ако ти бе позволено да изпитваш утешение. Всичко, което някой може да спечели на Земята, благодарение на спогодба с дявола, както е и в твоя случай (или в моя), е онова, което той би могъл да придобие без каквото и да е договор, стига да е работил усърдно и да е вярвал изцяло в силите... ъ-ъ-ъ... Свише. Ето кое прави всички тези придобивки толкова сатанински.

Демонът се изсмя, смехът му прозвуча като радостен рев.

— Искаш да кажеш, че жена ми щеше да се върне при мене дори и да не бях подписал спогодбата с тебе?! — възнегодува Уелби.

— Такава вероятност съществуваше. Каквото и да се случва, то е по воля... ъ-ъ-ъ... Свише, както знаеш. Ние самите не сме в състояние да го предотвратим.

Силното раздразнение, обзело Уелби в този момент, ще да бе причината, която изостри ума му, за да може той след миг да изчезне от стаята, да я напусне, оставяйки учудения демон сам в нея. Удивлението на Шапур се превърна в ярост, когато той видя договора, сключен с Уелби, договор, който до този момент бе притежание на демона, а в крайна сметка изведнъж се оказа в ръцете на Изидор.

Изминаха десет години (до днешния ден), откакто Изидор Уелби бе подписал спогодба с Шапур, когато демонът влезе в кабинета на Уелби и каза страшно разгневен:

— Погледни насам...

Уелби вдигна глава от работата си изумен:

— Кой си ти?

— Ти знаеш много добре кой съм аз — каза Шапур.

— Изобщо нямам представа — отговори Уелби.

Демонът изгледа пронизително мъжа:

— Разбирам, че казваш истината, но аз не мога да проумея някои неща — той проясни мигновено съзнанието на Изидор за събитията от изминалите десет години.

— О, да — спомни си Уелби. — Ще ти обясня, разбира се. Но ти сигурен ли си, че никой няма да ни прекъсва?

— Няма — изрева зловещо демонът.

— Седях си в онази затворена бронзова стая — започна Уелби — и...

— Не ми ги говори тия сега — каза припряно демонът. — Искam да зная...

— Моля ти се. Остави ме да ти обясня.

Шапур стисна челюсти и взе да изпуска серен двуокис, докато Уелби се закашля и лицето му доби болезнено изражение.

— Ако обичаш, отстрани се малко — успя да промълви Изидор. — Благодаря ти... И така, седях си в онази затворена бронзова стая и се замислих за това, че ти непрекъснато ми натрапваше съвършената непробиваемост на стените, на пода, на тавана. Учудих се защо ли го правеше. Какво друго имаше освен стените, пода и таван? Ти непрекъснато говореше за напълно затворено триизмерно пространство.

Така си и беше — триизмерно. Стаята не бе ограничена с четвърто измерение. Тя не е съществувала в миналото. Ти каза, че си я създал заради мене. Така че ако някой би решил да пътува в миналото, той би се оказал в точка от времето, когато евентуално стаята не е съществувала, в такъв случай той би се оказал извън нея.

Нещо повече: беше ми казал, че мога да се движа във всяко направление, а времето би могло със сигурност да бъде разглеждано като едно направление. Във всеки случай веднага щом реших да се придвижа към миналото, усетих как се връщам към него със зашеметяваща скорост, докато изведнъж не се оказа, че вече не съм обграден от бронз.

Шапур изрева като прорязан от болка:

— Можех да се досетя за всичко това. Ти не би успял да избягаш по никакъв друг начин. Сега грижата ми е този твой договор. Щом като не си една обикновена прокълната душа — много добре — това е част от играта. Но ти трябва да си поне един от *нас*, един от служителите, за това ти бе платено. И ако аз не те отведа долу, ще си имам страхотни ядове.

— Жал ми е за тебе, разбира се, но не мога да ти помогна — сви рамене Уелби. — Ти трябваше да сътвориш бронзовата стая незабавно

след като аз сложих подписа си на хартията, защото когато се измъкнах от стаята, се озовах точно в мига, в който сключвах споразумението с тебе. Ти беше там, аз също и ти ми тикаше в ръцете договора заедно с иглата, с която трябваше да убода пръста си. Явно с възвръщането във времето в моята памет бе избледняло онова, което е било в бъдещето, всъщност не, то се бе заличило напълно. Когато ти ми напъха в ръцете договора, на мене ми прилоша. Така че не се подписах. И така те съсипах напълно.

Шапур изскърца със зъби:

— Трябваше да се досетя. Ако въображаемите структури можеха да въздействат на демоните, аз щях да се издигна с тебе до този нов въображаем свят. Сега мога да кажа всичко на всичко, че ти загуби десетте щастливи години, с които ти заплатихме. Това е едното ми утешение. И накрая ние пак ще те пипнем. Това пък е второто.

— Ама в Ада има ли някаква утеха? — запита Уелби. — През десетте години, които изживях, аз не разбрах нищо за придобивките си. Но сега, след като възстанови паметта ми за онези десет години, които биха моли да се съхранят в съзнанието ми, си припомням как в бронзовата стая ти ми каза, че сатанинската спогодба не може да ми даде нищо, което да не мога да получа с усърдие, с трудолюбие и с вяра в силите Свише. Аз работих усърдно и вярвах.

Погледът на Уелби падна върху снимката на красивата му жена и техните четири чудесни деца, после огледа изискания луксозно обзаведен кабинет:

— И аз дори съм способен да избягна изцяло Ада. Това също не е по *твоите* сили.

Тогава демонът нададе ужасен рев и изчезна завинаги.

ИЗМИШЛЪОТИНИ ЗА ДЕЦА

След първия пристъп на отвращение Жан Прентис възкликна:

— Проклятие, та ти си насекомо.

Това беше констатация, а не обида и съществото, което се бе настанило на бюрото на Прентис, каза:

— Разбира се.

То бе дълго около тридесет сантиметра, много слабичко, а формите му удивително наподобяваха миниатюрна карикатура на човешко същество. Пръчковидните му ръце и крачка бяха разположени по двойки в горната част на тялото. Крачката му бяха по-дълги и потънки от ръцете. До коляното се изпъваха успоредно по дължината на тялото, а оттам нататък се извиваха напред.

Съществото седеше върху коленете си, а когато то се намираще в тази поза, върхът на мъхнатото му коремче обираше прахта от бюрото.

Прентис имаше предостатъчно време, за да наблюдава всички тези детайли. А обектът не възразяваше да бъде наблюдаван. По-точно съществото приемаше вниманието с видимо удоволствие, макар и да бе свикнало на вълнуващ, възторжен прием.

— Какво си ти? — Прентис усещаше, че не е много на себе си. Преди пет минути той си седеше пред пишещата машина и работеше вяло един разказ, който бе обещал на Хорас У. Браун за последния месечен брой на „Необикновени приказки“. Съзнанието му бе настроено на своята напълно изпитана, обичайна вълна на мислене. Той се чувстваше добре, беше изцяло с ума си.

Но после изведнъж въздухът непосредствено от дясната страна на пишещата машина заблещука, потъна в облак и прие формата на нещо малко и грозно, което закачи черното си блестящо краче на ръба на бюрото.

Прентис се удиви от самия себе си (сякаш се бе погледнал отстрани) заради това, че си направи труда да заговори на странното същество. За пръв път професията му нахлуваше така рязко в сънищата. „Това *трябва* да е сън“ — каза си той.

— Аз съм авалонец — каза съществото. — С други думи, аз съм от Авалон.

Деликатното му лице завършваше в долната си част с масивна челюст. Над двете му очи имаше по една точица, от която се показваше триинчова трепкаща антена, а самите му очи светеха ярко с многобройните си фасетки. Не се забелязваха никакви следи от ноздри.

Естествено, че не — заработи веднага фантазията на Жан Прентис. То сигурно диша благодарение на процепите по коремчето си. Значи трябва да говори с коремчето си. Или чрез телепатия.

— Авалон ли? — запита глупаво той, но си мислеше: „Авалон? Земята на феите от времето на крал Артур?“

— Разбира се — каза съществото спокойно в отговор на неговите мисли. — Аз съм елф.

— О, не!

Прентис закри лицето си с ръце, но когато ги отдръпна, елфът все още си стоеше на мястото и потупваше с едното си краче по горното чекмедже на бюрото му. Жак не бе човек пияница или някой нервак. В действителност съседите му го намираха за твърде скучен. Той си имаше приятно закръглен корем, главата му бе покрита с разумно количество коса, без да се прекалява с този род растителност, имаше си още симпатична жена и едно пъргаво десетгодишно синче. Съседите му естествено си живееха в пълно неведение по отношение на факта, че той бе изплатил ипотеката на къщата си от съчинителството на разни приказки.

Но във всеки случай досега този таен грях никога не бе оказвал влияние на психиката му. Вярно, жена му много пъти неодобрително поклащаше глава по адрес на неговата пристрастеност, защото нейното неизменно мнение бе, че той прахосва и дори погубва таланта си.

— Ама кой, за бога, ги чете тези неща? — казваше тя. — Всякакви измишльотини за демони, гноми, пръстенчета, които изпълняват желания, елфи... Всички тия измишльотини за деца, ако искаш да знаеш моето искрено мнение.

— Изобщо не си права — отвърщаше Прентис сдържано. — Съвременните приказки са всъщност много задълбочено и зряло тълкувание на фолкмотивите. Зад крехката фасада на нереалното често се крият критичните и решителни преценки за днешния ни свят. Приказките в съвременен стил са преди всичко храна за възрастните.

Тук Бланш, както обикновено, свиваше рамене: чувала го бе много пъти да говори тези неща по разни събирания, затова обясненията му не бяха нещо ново за нея.

— Освен това — добавяше той — приказките плащат ипотеката, нали?

— Може и така да е — отвърщаше тя, — но би било хубаво, ако се насочиш към детективските разкази. Ще получаващ поне една четвърт от продажбите и дори бихме могли да кажем на съседите с какво си изкарваш хляба.

Душата на Прентис се сви. Бланш можеше всеки момент да влезе в стаята и да го завари как приказва сам със себе си (видението изглеждаше прекалено реално, за да е сън, по-вероятно бе да е халюцинация). След което щеше да му се наложи да пропише детективски разкази, за да преживяват... или да зареже тази работа.

— Съвсем не си прав — каза елфът. — Нито сънуваш, нито имаш халюцинации.

— Тогава защо не изчезваш?

— Намеренията ми са точно такива. Това тук далеч не се връзва с моите представи за хубаво място, където да изживееш живота си. И ти ще дойдеш с мен.

— Не, няма. За кой, по дяволите, се мислиш, та ми казваш какво да правя?

— Ако ти смяташ, че това е уважителен тон за разговор с представител на една по-стара цивилизация, аз не мога да кажа много хубави неща за твоето възпитание.

— Ти не си по-стара цивилизация... — искаше му се да добави: „Ти си само плод на моето въображение“, но дългият писателски опит не му позволи да изрече клишето.

— Ние, насекомите — поде елфът с ледена интонация, — сме съществували половин милион години преди да бъде скроено първото млекопитаещо. Ние сме били свидетели на появата на динозаврите, както сме били свидетели и на тяхното изчезване. Колкото до вас — вида човек... вие сте новаци.

Едва сега Прентис забеляза, че от мястото, на което крайниците на елфа се крепяха за тялото му, се показват и трети чифт закърнели крачка. Те подчертаваха още повече природата на насекомото и негодуванието на Прентис се усили:

— Не е нужно да си губиш времето в компанията на един нискостоящ в социално отношение.

— И не бих го правил, повярвай ми — увери го сериозно елфът. — Но необходимостта ме кара. Историята е доста обърквана, но щом я чуеш, на теб ще ти се *прииска* да ми помогнеш.

— Слушай, аз нямам много време — Прентис заговори притеснено. — Бланш... моята жена ще влезе всеки миг. Ще се разтревожи.

— Тя няма да дойде — каза елфът. — Аз блокирах съзнанието ѝ.

— Какво?

— Напълно безболезнено, уверявам те. В края на краищата не можем да си позволим да ни безпокоят, нали?

Прентис се облегна на стола си зашеметен и отчаян.

— Ние, елфите, сме започнали общуване с вас, човеците, непосредствено след началото на последния ледников период. За нас това бе злочесто време, както можеш да си представиш. Ние не можехме да нахлузим кожи като на животните или да живеем в дупки, както правеха твоите недодялани предци. Необходими ни бяха невероятни запаси от психическа енергия, за да се стоплим.

— Невероятни запаси от какво?

— Психическа енергия. Вие не знаете нищо за нея. Вашето съзнание е прекалено недодялано, за да проумее същността на това понятие. Моля те, не ме прекъсвай. Необходимостта ни принуди да експериментираме с човешките мозъци. Те бяха долнокачествени, но големи. Клетките им бяха непълноценни, почти безполезни, но бяха много. Ние можехме да използваме тези мозъци като концентриращи механизми, един вид психически лещи, за да увеличим енергията, която нашите собствени мозъци бяха в състояние да поберат. Ние оцеляхме през време на ледниковия период, без да ни се налага да се оттегляме към тропиците, както по време на предишни подобни периоди.

Естествено по този начин се разглезихме. Когато стана отново топло, ние не изоставихме човешките същества, а ги използвахме, за да повишим общия си жизнен стандарт. Така можехме да се придвижваме по-бързо, да се храним по-питателно, да вършим повече неща и в крайна сметка загубихме своя древен, непретенциозен и

добродетелен начин на живот завинаги. После от значение бе също така млякото.

— Млякото ли? — удиви се Прентис. — Не намирам връзката.

— Божествена напитка. Аз съм я опитвал само веднъж в живота си. Но класическата поезия на елфите говори за нея в суперлативи. В древността хората винаги са ни снабдявали с мляко в изобилие. Защо млекопитаещите би трябвало да са надарени с него, а насекомите — не, си остава загадка... За наше най-голямо нещастие видът човек ни се изплъзна.

— Така ли?

— Преди двеста години.

— Колко хубаво за нас.

— Не бъди така ограничен — каза елфът хладно. — Сближаването помежду ни бе полезно и за двете страни, докато вие, човеците не се научихте да боравите с психическата енергия, като започнахте да я трупате. Една нищожна прашинка, на която са способни вашите мозъци.

— Какво лошо имаше в това?

— Трудно е за обяснение. За нас беше чудесно да осветяваме нощните си пирове със светулки, които бяха хранени от две човешки сили психическа енергия. Но после вие, човешките същества, изобретихте електрическото осветление. Нашите антенни рецептори работят чудесно на мили разстояние, но вие изобретихте телеграфа, телефона и радиото. Нашите гноми добиваха руда по много по-ефективен начин, отколкото видът човек го правеше, докато той не изобрети динамита. Разбираш ли?

— Не.

— Разбира се, ти не би трябвало да очакваш чувствителни и висши създания като елфите да наблюдават как някакви космати млекопитаещи ги превъзхождат все повече. Това не би било толкова зле, ако самите ние можехме да изкопираме електронното развитие, но нашите психически енергии бяха недостатъчни за целта. Наречи го, ако щеш, комплекс за малоценност, но отпреди два века ние малко по малко изоставихме човеците и се върнахме към такова средище като Авалон.

— Хайде да си изясним нещата — Прентис разсъждаваше трескаво. — Да не би вие да можете да управлявате мозъците?

— Несъмнено.

— И ти можеш да ме накараш да си помисля, че си невидим? Да ме хипнотизираш?

— Изразът не е точен, но — да.

— И когато се появи преди малко, ти го направи, като премахна някакъв умствен блокаж. Така ли е?

— Да отговоря по-скоро на твоите мисли, отколкото на въпроса ти: ти не спиш, не си се побъркал, а аз не съм свръхсъщество.

— Исках само да се убедя. Разбрах, значи можеш да четеш мислите ми.

— Разбира се. Това е доста неприятна и неблагодарна работа, но мога да я правя, когато е нужно. Твоето име е Прентис и ти пишеш разкази. Имаш една ларва, която в момента е на обучение. Аз знам твърде много за тебе.

— И къде точно се намира Авалон? — Прентис усети, че потреперва.

— Няма да можеш да го намериш — елфът изтрака с челюсти два-три пъти. — Не се надявай на възможността да предупредиш властите. Ще се окажеш в лудницата. Щом смяташ, че познанието ще ти помогне, Авалон се намира наред Атлантика и е напълно невидим. След като бе създаден параходът, вие, съществата от вида човек, започнахте да кръстосвате всички пространства така безцелно, че ни се наложи да скрием целия остров с психически щит.

Разбира се, *стават* и инциденти. Веднъж един огромен, варварски кораб се вряза право в средата на острова ни и бе необходима цялата психическа енергия на нашето население, за да придадем на Авалон вид на айсберг. Мисля, че на кораба бе изписано името „Титаник“. А сега над главите ни непрекъснато прелитат самолети и понякога стават катастрофи. Веднъж намерихме кутии с консервирано мляко. Тогава го опитах за пръв път.

— Ами тогава, дявол да го вземе, защо не си стоиш в Авалон? Защо си го напуснал? — възкликна Прентис.

— Наредено ми бе да го напусна — отговори гневно елфът.

— О?

— Нали знаеш какво е да си по-различен? Аз не съм като другите, а нещастните глупаци-традиционалисти не признават такова нещо. Те ми завидяха. Това е най-доброто обяснение: завист!

— И с какво си по-различен?

— Подай ми онова светещо кълбо — каза елфът. — О, просто го отвинти. Нямах нужда от лампа за четене през деня.

Прентис направи каквото му бе казано и предаде с леко отвращение лампата в малките ръце на елфа. Пришелецът внимателно се докосна до месинговата повърхност, тънките му и жилести ръце приличаха на ластари.

Жичката в крушката бавно започна да почервениява.

— Мили боже! — възкликна Прентис.

— Това — каза гордо елфът — е моят изключителен талант. Казах ти, че ние, елфите, не можем да преобразим психическата енергия в електронна. Но аз мога! Аз не съм обикновен елф. Аз съм мутант! Суперелф! Аз съм следващото стъпало в еволюцията на елфите. Тази светлина се появява само благодарение на активизирането на моя мозък. Сега виж как ще използвам твоя в качеството му на фокус.

Едва-що го бе казал и жичката в крушката се нажежи до бяло, светлината ѝ режеше очите, а Прентис почувства смътно, но не неприятно гъделичкане по главата.

После лампата угасна и елфът я положи на бюрото зад пишещата машина.

— Не съм пробвал, но предполагам, че мога да разбивам и атомите на урана — каза елфът гордо.

— Но за да накараш крушката да свети, се иска енергия. Ти не можеш просто така...

— Нали ти *казах* за психическата енергия. Велики Оберон, сине човешки, опитай се да проумееш.

Прентис се обърка още повече.

— Какво възнамеряваш да правиш с това свое умение? — запита той предпазливо.

— Да се върна в Авалон, разбира се. *Би трябвало* да оставя онези глупаци да си понесат участта, но всеки елф притежава известно чувство за патриотизъм, та макар и да е колеоптерон.

— Какво?

— Ние, елфите, не сме всичките от един род. Аз произхождам от бръмбарите. Разбираш ли?

Той се изправи и се обърна с гръб към Прентис. Онова, което допреди малко имаше вид на блестяща черна ципа, изведнъж се разтвори и повдигна. А отдолу се появиха две тънки, набраздени с жилчици крилца.

— О, ти можеш да летиш — каза Прентис.

— Ти си много глупав — процеди презрително елфът, — щом не си разбрал, че съм прекалено голям, за да летя. Но те наистина са красиви, нали? Какво ще кажеш за цветовете на дъгата по тях? В сравнение с тях крилата на ципокрилите са ужасни. Те са крещящи и груби. И нещо повече, винаги стърчат.

— Ципокрилите ли? — Прентис се почувства безнадеждно объркан.

— Клас пеперуди. Те са горделивци. Винаги се стараят хората да ги забелязват, за да им се възхищават. Но са в известен смисъл с ограничени мозъци. Затова във вашите легенди феите са все с крила на пеперуди вместо с крила на бръмбари, които в своята прозрачност са *много* по-красиви. Ние ще ги сложим тия ципокрили на място, когато се върнем, ти и аз.

— Чакай малко...

— Само си помисли — елфът се полюшваше напред-назад, изглежда, тези същества по този начин даваха израз на своя екстаз, — нашите нощни празненства сред дивната природа ще бъдат ярка гледка, сияйни светлини от извитите неонов тръбички. Тогава вече можем да освободим рояците от оси, закачени за летящите ни контейнери, и да монтираме вместо тях вечно работещи двигатели. Можем да спрем това завиване в пашкули по листата, когато дойде сънният период, и да построим фабрики за производство на подходящи постелки. Казвам ти, ние *ще живеем* живота си... А останалите ще гризат земята за това, че са наредили да ме изгонят.

— Но аз не мога да тръгна с тебе — захленчи Прентис. — Имам задължения тук. Имам си жена и дете. Ти не би отвякъл един човек от... неговата ларва, нали?

— Аз не съм чудовище — отговори елфът и съсредоточи очи върху Прентис. — Аз имам душа на елф. И все пак какъв избор имам? Аз трябва да притежавам човешки мозък, за да съсредоточавам енергията, или нищо няма да постигна, а и не всеки човешки мозък е подходящ.

— Защо?

— Велики Оберон. Човешкият мозък не е пасивно парче дърво или камък. Ние трябва да си взаимодействаме, за да има полза. Той може да ми помогне единствено ако познава много добре моята способност да го управлявам. Мога да използвам твоя мозък например, но жена ти е напълно безполезна за тази цел. На нея са й нужни години, за да разбере кой съм и какво умея.

— Но това е чиста проба оскърбление — възропта Прентис. — Да не би да искаш да ми кажеш, че аз вярвам в приказки? Ще те убедя, че съм завършен рационалист.

— Така ли? Когато ти се разкрих за първи път, в главата ти се въртяха няколко посредствени мисли за сънища и халюцинации, но ти ме заговори, ти ме прие. Докато жена ти би изкрещяла и изпаднала в хистерия.

Прентис замълча. Не знаеше какво да отговори.

— Там е работата — продължи елфът обезверен, — че на практика вие, човеците, ни забравихте, откакто ви напуснахме. Мозъците ви се заключиха, станаха безполезни. Несъмнено вашите ларви вярват в легендите ви за „малките човечета“, но техните мозъци са недоразвити и са полезни единствено за обикновените процеси. Когато пораснат, те губят вярата си. Честно казано, не зная какво щях да правя, ако ви нямаше вас, писателите на приказки.

— Какво искаш да кажеш с това „писатели на приказки“?

— Ами останахте само няколко възрастни, които вярват в народа на насекомите. Ти, Прентис — най-много от всички. Ти си писател на приказки от двайсет години.

— Ти си луд. Аз не вярвам в нещата, които пиша.

— А трябва. Не можеш да не го правиш. Имам предвид, че докато пишеш, ти се отнасяш сериозно към занятието си. И не след дълго мозъкът ти съвсем естествено се култивира, става полезен... Но защо да спорим. Нали аз *използвах* точно тебе. Ти видя как светна крушката. И така би трябвало да разбираш, че си длъжен да дойдеш с мене.

— Но няма да дойда — стегна краиците си Прентис. — Можеш ли да ме накараш да го направя против волята ми?

— Бих могъл, но има вероятност да те нараня, а аз не го искам. Да кажем така: ако не се съгласиш да дойдеш, аз съм в състояние да

прокарам високоволтово електричество през твоята жена. Отвратително ще е, ако ми се наложи да го направя, но знаей, че твоят собствен народ езекутира враговете на щатите по този начин, затова ти вероятно би сметнал наказанието за по-малко ужасно, отколкото аз. Не бих искал да съм жесток дори и с човешките същества.

Прентис усети избилите капчици пот по слепоочията си.

— Почакай — каза той, — не прави такива работи. Хайде да обсъдим нещата.

Елфът показа прозрачните си тънки крилца, изпъна ги и отново ги сви.

— Думи, думи, думи, те ме уморяват. Сигурно имате мляко у дома. Ти не си много грижовен домакин, иначе би ми предложил някаква закуска, преди да се впуснем в разговори.

Прентис се опита да скрие обезелата го мисъл, да я отпрати извън обвивката на мозъка си, доколкото бе възможно.

— Имам нещо по-добро от млякото — каза той небрежно. — Сега ще ти го донеса.

— Остани си на мястото. Извикай жена си. Тя ще го донесе.

— Но аз не искам тя да те види. Може да се изплаши.

— Няма защо да се тревожиш — настоя елфът. — Аз ще я манипулирам така, че изобщо да не се притеснява.

Прентис вдигна ръка.

— Всяко твое нападение срещу мен ще се окаже много по-бавно от електрическия ток, който ще порази жена ти.

Писателят отпусна тежко ръката си и се отправи към вратата на кабинета си.

— Бланш! — извика той от стълбището.

Виждаше Бланш в дневната, седнала като вцепенена в креслото до библиотеката. Изглеждаше като да бе заспала с отворени очи.

— Нещо ѝ се е случило — обърна се Прентис към елфа.

— Тя е под психоконтрол. Но те чува. Кажи ѝ какво да направи.

— Бланш! — провикна се отново домакинят. — Моля те, донеси ми кутията с егног.

Без никакъв друг видим белег за жизненост освен движенията ѝ жената се изправи и се изгуби от погледа им.

— Какво е това егног? — запита елфът.

— Питие от мляко, захар и яйца, разбити до еднородна вкусна маса — опита се да обясни оживено Прентис. — В сравнение с него самото мляко не е толкова вкусно.

След малко Бланш влезе с питието. Хубавото ѝ лице бе безизразно. Очите ѝ се обърнаха към елфа, но не се проявиха от забележителната гледка, защото не я виждаха.

— Ето, Жан — каза тя и седна на стария стол с кожена тапицерия до прозореца, ръцете ѝ се отпуснаха вяло на скута. Прентис я наблюдава объркан миг-два.

— Да не би да се каниш да я оставиш тук?

— По-лесно ще ми е да я контролирам... Е, няма ли да ми предложиш егнот?

— О, разбира се. Заповядай!

Писателят наля от бялата течност в една коктейлна чаша. Той бе приготвил преди два дни с щедра ръка четири бутилки егнот за момчетата от Нюйоркската асоциация за приказки, защото всеизвестно бе, че писателите на приказки извънредно много обичат това питие.

Антените на елфа потрепваха оживено.

— Божествен аромат — прошепна пришелецът. Той обви тънките си ръчички около столчето на малката стъклена чаша и я поднесе към устата си. Нивото на питието започна да спада. Когато остана половината, елфът остави чашата и въздъхна:

— О, каква загуба за моя народ. Какво творение! Какво нещо съществува! Нашите историци казват, че в древността някакъв случаен елф-щастливец успял да заеме мястото на човешка ларва при раждането и така могъл да пие от млякото, когато току-що се появява. Но си мисля дали някой някога е изпитвал онова, което аз сега изпитвам.

— Това е добра идея, като не говорим за размяната на децата, нали? — каза Прентис с нотка на професионален интерес.

— Разбира се. Женските човешки същества имат голяма дарба. Защо да не се възползваме от нея? — елфът помръдна очи към гърдите на Бланш, които се повдигаха и отпускаха равномерно, и въздъхна отново.

— Хайде, давай. Пий, колкото искаш — подкани го Прентис (гледаше интонацията му да не прозвучи натрапчиво, но и да не изпусне момента).

Той също наблюдаваше жена си, очаквайки отново белезите на някакво движение, очаквайки началото на срива от психоконтрола на елфа.

— Кога се връща твоята ларва от мястото на обучение? Имам нужда от нея.

— Скоро, скоро — отговори Принтис нервно. Погледна часовника си. Всъщност Жан младши щеше да се върне и отдалече да се провикне за парче кейк и мляко само след някакви си петнайсет минути.

— Напълни чашата си — подкани той госта нетърпеливо. — Напълни я.

Елфът отпи щастлив още една глътка:

— Когато пристигне твоята ларва, ти можеш да вървиш.

— Да вървя?

— Само до библиотеката. Ще трябва да ми донесеш томовете по електроника. Трябват ми подробни данни за създаването на телевизор, телефон, всякакви такива неща. Трябват ми инструкции за прокарване на електрическа мрежа, за направата на вакуумни бутилки. Подробности, Прентис, подробности! Предстоят ни огромни задачи. Пробиване на нефтени кладенци, рафиниране на бензин, създаване на двигатели, на научнообосновано земеделие. Ние ще построим един нов Авалон, ти и аз. Авалон на високо техническо равнище. Една природонаучна приказна страна. Ние ще сътворим нов свят.

— Чудесно! — подкрепи го Прентис. — Заповядай, не оставяй питието си.

— Виждаш ли? И ти се разпали от моята идея — каза елфът. — Ще бъдеш възнаграден за това. Ще си имаш цяла дузина женски човешки същества.

Прентис погледна Бланш несъзнателно. Не забеляза да има реакция от последните думи, но кой би могъл да каже със сигурност?

— Аз не искам да се възползвам от женските чо... от жените, искам да кажа.

— Хайде де, бъди искрен — скастри го критично елфът. — Вие, човешките мъжки индивиди, сте добре известни на нашия народ като развратни, скверни създания. Майките при нас плашат малките си от поколения с мъжките същества... Малките, а-а! — той вдигна чашата си с егног: — За моя малчуган — и изпи остатъка.

— Налей си — каза Прентис отново. — Налей си догоре.

Елфът го послуша и подхвана пак приказката си:

— Аз ще имам много деца. Ще си избира най-хубавите колеоптреси и ще си развъдя собствена линия. Ще продължа мутацията. Сега съм сам, но когато станем една дузина или петдесет, аз ще ги чифтосам и ще развия расата на суперелфите. Расата на електро... — елфът изхълца — електронните чудеса и неизмеримото бъдеще... Само да можех да пия повече. Нектар! Чист нектар!

Изведнъж се чу шум от отваряне на врата и едно тънко гласче се провикна:

— Мамо! Хей, мамо!

— После ние ще надделеem над вида човек — лъскавите очи на елфа се бяха замъглили малко. — Някои вече вярват в това, а останалите ще ги... — гостът отново изхълца — ... научим. Ще е като в доброто старо време, но още по-добре, по-способни елфи, по-здрав съюз.

Гласът на Жан младши се приближаваше все повече, усещаше се нарастващото му нетърпение:

— Мамо! Не си ли в къщи?

Прентис усещаше, че очите му всеки миг ще изхвъркнат от напрежение. Бланш седеше неподвижна. Елфът бе започнал да мотае думите и да губи равновесие. Ако Прентис имаше намерение да рискува, сега му бе времето.

— Сядай — заповяда елфът безапелационно. — Ти, глупаво създание. Аз знаех, че в питието има алкохол от мига, в който ти измисли глупавия си план. Вие, човешките същества, сте много хитри. Ние, елфите, имаме много поговорки за вас. За щастие алкохолът няма почти никакво въздействие върху нас. А ако ти някога бе опитвал коча трева със съвсем малко мед... А-а, ето я и ларвата. Как си, малко човешко същество?

Елфът седеше, вдигнал чашата с намерението да я поднесе към устните си, а Жан младши стоеше на вратата. Лицето на десетгодишното дете бе наполовина изцапано с кал, косите му бяха целите сплъстени и в сивите му очи се четеше крайно удивление. Смачканите му учебници се полюшваха завързани за края на един ремък, който то не изпускаше.

— Тате, какво ѝ е на мама? И... и какво е това?

— Тичай към библиотеката — обърна се елфът към Прентис. — Не трябва да губим никакво време. Ти знаеш какви книги ми трябва — всичките белези на опияняване изведнъж изчезнаха.

Духът на Прентис се прекърши. Съществуването го бе изиграло. Жан старши се изправи с намерението да отиде в библиотеката.

— И никакви човешки неща — предупреди го елфът, — никакви прикрити мисли, никакви номера... Твоята жена е все още заложница. Аз мога да използвам мозъка на ларвата, за да я убия, той е много подходящ за тая цел. Не бих искал да го направя. Член съм на Елфическото етично общество и ние проповядваме внимателно отношение към млекопитаещите, така че можеш да разчитаеш на моите благородни принципи, ако правиш онова, което ти казвам.

Прентис усети, че го обзема непреодолим, натрапчив подтик. Пристъпи тежко към вратата.

— Тате, то може да говори! — извика Жан младши! — То казва, че ще убие мама! Не излизай!

Баща му вече бе излезнал от стаята, когато чу елфът да казва:

— Не ме гледай така втръчено, ларво. Няма да навредя на майка ти, ако изпълняваш точно каквото ти кажа. Аз съм елф, добър дух. Ти знаеш кои са добрите духове, разбира се.

Прентис стигна до входната врата, когато чу пискливия детски глас на Жан младши, последван от писъците на Бланш в трептящо сопрано.

Силната, макар и невидима нишка, която теглеше Прентис вън от къщата, изведнъж изплющя и изчезна. Той се олюля назад, съвзе се и се спусна обратно по стълбището.

Бланш, разтреперена от случилото се, седеше с гръб към един от ъглите и прегръщаше разплакания Жан младши.

На бюрото си видя деформирана черна черупка, която покриваше противно пихтиесто леке, а от него се изцеждаше на капки някаква безцветна течност.

Жан младши подсмърчаше и плачеше хистерично:

— Аз го ударих. Аз го ударих с моите учебници. То причиняваше болка на мама.

Измина един час и Прентис усети, че светът възвръща нормалния си ритъм, изпълвайки отново с живот онзи непонятен промеждутък, останал след съществуването от Авалон. Самият елф бе вече станал на прах в пещта зад къщата. Единственото нещо, останало от него, бе противното петно до единия крак на бюрото му.

Бланш имаше все още нездрав вид. Говореха си шепнешком.

— Как е Жан младши? — попита Прентис.

— Гледа телевизия.

— Добре ли е?

— О, *той* е много добре, но аз ще имам седмици наред кошмари.

— Зная. Така ще е и с мене, докато не го премахнем от съзнанието си. Не мисля, че един ден тук отново ще се появи някое от тези... същества.

— Не мога да опиша дори колко ужасно беше — каза Бланш. — Аз през цялото време чувах всяка дума, която то казваше, дори когато бях във всекидневната.

— Предавало ти се е по телепатичен път.

— Не можех да се движа. После, след като ти излезе, успях да се поразмърдам. Опитвах се да изкрещя, но успяха всичко на всичко да простена и да изхленча. След това Жан младши го смачка и аз изведнъж се освободих. Не мога да разбера как се случи.

— Мисля, че аз зная — Прентис усети известно мрачно задоволство. — Намирах се под неговия контрол, защото приех, че то съществува. То те държеше в шах чрез мене. Когато излезнах от стаята, увеличаващото се разстояние го затрудни, то не можеше да използва пълноценно моя мозък като психическа леща и ти започна да се движиш. През това време аз стигнах до входната врата, елфът си помисли, че е време да се прехвърли от моя мозък към мозъка на Жан младши. И сгреши.

— Коя беше грешката му? — запита Бланш.

— Той предполагаше, че всичките деца вярват в добрите духове, но грешеше. Сега в Америка децата *не вярват* на добри духове. Те никога не са чували за тях. Те вярват в Том Корбет, в Хопалонг Касиди, в Дик Трейси, в Хауди Доди, в Супермен и в редица други неща, но не и в добри духове.

Елфът не е могъл да проумее внезапните културни промени, настъпили с комиксите и телевизията. Затова, когато се опита да

завладее мозъка на Жан младши, не успя. И преди да успее да възстанови психическото си равновесие, Жан младши го надви в паниката си, защото си помисли, че ти си наранена. Това беше краят.

Стана така, както винаги съм казвал, Бланш. Древните фолк-мотиви от легендите оцеляват само в съвременните списания за приказки. Съвременните приказки са чиста храна за възрастните. Проумяваш ли най-накрая мисълта ми?

— Да, скъпи — отговори Бланш смирено.

Прентис мушна ръце в джобовете си и се засмя тихо:

— Знаеш ли, Бланш, следващия път, когато видя Уолт Ри, мисля да му намекна, че пиша измишльотини. Време е съседите да знаят с какво се занимавам.

Жан младши влезна в кабинета на баща си с огромна филия хляб, намазана с масло. Търсеше нещо, което да му избистри неясните спомени. Баща му го потупваше непрекъснато по гърба, а майка му пъхаше в ръката му я филия хляб, я парче кейк и детето започна да забравя случая. Ето там върху бюрото беше онова голямо грозно нещо, което можеше да говори...

Всичко се случи толкова бързо, че се оплете в съзнанието му.

Момчето тръсна рамене и на светлината на следобедното слънце огледа наполовина изписаната страница на машината на баща си, после купчината листа до нея.

Прочете някои от тях, сви устни и промърмори:

— Виж ти. Отново духове. Все същите измишльотини за деца — и излезе от кабинета.

МЯСТО С ИЗОБИЛИЕ ОТ ВОДА

Ние никога няма да правим космически пътешествия. Но което е по-важно — никакви извънземни няма да кацат на Земята, имам предвид няма да кацат никога повече.

Не съм някой отявлен песимист. Всъщност междузвездните пътувания са *напълно* възможни, извънземните се *бяха* приземили. Зная *това*. Междузвездните кораби кръстосват космическото пространство сред милиони светове вероятно, но ние никога няма да ги стигнем. И това зная. И всичко заради една глупава грешка.

Ще ви обясня.

Грешката всъщност е на Барт Камерън. Вие ще трябва да разберете кой е Барт Камерън. Той е шериф в Туин Гълч, Айдахо, а аз съм негов заместник. Барт Камерън е нервак човек и става още по-нервен, когато му се налага да плаща данъците си. Разбирате ли, освен че е шериф, той е собственик и на едно магазинче за всичко, има и някакъв дял в една овцеферма, занимава се малко с рударство, получава пенсийка за това, че е осакатен ветеран (коляното му е наранено) и още няколко неща от този род. Всъщност от всичко това данъчните му сметки са доста объркани.

Нямаше да е толкова зле, ако бе намерил един счетоводител да попълват заедно данъчните формуляри, но той държи да свърши всичко сам и това го прави много чепат. На четиринайсети април до него не можеше да се припари.

Затова стана много лошо, когато летящата чиния се приземи точно на четиринайсети април 1956 година.

Видях я да каца. Седях на стола си опрян на стената, в кабинета на шерифа, и гледах звездите през прозореца. Мързеше ме да отида да взема списанието си и се чудех дали да не се чупя вече и да вървя да си лягам или да продължавам да слушам псувните на Камерън, който се бяхташе над колонките с цифри за сто дваисет и седми път.

Отначало приличаше на падаща звезда, но после ярката следа се раздели на две дири, които приличаха на изгорели газове от ракета, и

тялото се спусна — плавно, стабилно, без никакъв шум. Някое изсъхнало листо би вдигнало по-голям шум при приземяването си. После се появиха двама мъже.

Не можах нито да кажа нещо, нито да направя нещо. Не можах дори да си глътна езика от страх или да помръдна, не можах да се скрия и да ги наблюдавам отнякъде. Останах си като закован на мястото.

Камерън? Той никога не поглежда към небето.

Чух почукване по вратата, която не бе заключена. В следващия миг тя се отвори и двамата мъже от летящата чиния престъпиха прага. Щях да си помисля, че са обикновени граждани, ако не бях видял летящата чиния да се приземява сред ръждясалите железа. Двата бяха облечени с тъмносиви костюми, бели ризи и тъмновинени ленти вместо вратовръзки. Носеха черни обувки и черни меки шапки. Имаха загорели лица, черни чупливи коси и кафяви очи. Гледаха много сериозно и бяха високи по около метър и седемдесет и осем. Много си приличаха.

Господи, тогава усетих, че се изплаших.

Но когато вратата се отвори, Камерън вдигна глава и се намръщи. Всъщност мисля си, че ако друг път можеше да види такива дрехи в Туин Гълч, би се смял, докато му хвъркне копчето от яката на ризата, но сега бе толкова погълнат от своите данъчни сметки, че каменното му лице не се пропука и в усмивка.

— Какво мога да направя за вас, хора? — запита Камерън и забарабани по формулярите, личеше си, че няма много време.

Единият направи крачка напред:

— Наблюдаваме вашите хора от дълго време — той произнасяше всяка дума много внимателно и ясно.

— Моите хора ли? Аз си имам всичко на всичко една жена — отговори шерифът. — Какво е направила?

— Избрахме това място за първите си контакти, защото то е изолирано и спокойно — продължи мъжът. — Знаем, че сте главният тук.

— Аз съм шерифът, ако това имате предвид. Хайде изплюйте камъчето. Какъв ви е проблемът?

— Ние старателно избрахме облекло си според вашата мода и дори добихме вашия облик.

— Това ли е *моят* фасон за дреха? — изглежда, едва сега бе забелязал облеклото им.

— Това е модното облекло на вашата доминираща социална класа. Също така научихме и вашия език.

— Вие, момчета, сте чужденци — лицето на Камерън малко просветля.

Шерифът не си падаше по чужденци, защото не бе имал възможност да се запознае с кой знае колко представители от тяхната група, но, общо взето, се старееше да бъде любезен.

— Чужденци? — каза мъжът от летящата чиния. — Наистина сме чужденци. Ние идваме от водната планета, която вие, хората, наричате Венера.

(Набирах сили поне да примигна веднъж с очи, но нищо не можех да направя. Бях видял летяща чиния. Видях я да се приземява. Трябваше да повярвам на очите си! Тези мъже... или тези същества... идваха от Венера.)

Но на Камерън окото му не мигваше:

— Добре. Това е САЩ. Тук всички имаме еднакви права независимо от расата, произхода, цвета *или* националността. Аз съм на вашите услуги. Какво мога да направя за вас?

— Бихме искали да се свържете незабавно с най-влиятелните хора във вашата САЩ, както я наричате, да дойдат тук за дискусия относно присъединяването на вашия народ към нашата велика организация.

Лицето на Камерън започна бавно да почервява от гняв:

— Нашите хора да се присъединят към *вашата* организация. Но ние вече сме част от ООН и господ знае още от какво. И предполагам, че трябва да доведе тука президента, а? Веднага? — той ме погледна, сякаш искаше да види усмивка по лицето ми, но аз не можех да направя нищо повече от това да се сгромолясам, ако някой бутнеше стола под мене.

— Желателно е да побързате — каза мъжът от чинията.

— И Конгреса ли искате? Върховния съд?

— Ако ни бъдат от полза, шерифе.

Тогава Камерън наистина се взриви. Стовари юмрука си с все сила върху данъчния формуляр и изрева:

— Така, не искате значи да ми помогнете, а пък аз нямам време за гимнастика на мозъка с всезнайковци, които се шляят наоколо, особено ако са чужденци. Ако не се пръждосате оттук веднага, аз ще ви затворя за нарушаване на реда и няма да ви пусна никога да излезете.

— Вие бихте желали да си тръгнем? — запита мъжът от Венера.

— Още сега! Чупката, вървете там, откъдето сте дошли, и никога повече не се връщайте. Да не съм ви видял повече, а и никой друг тук не иска да ви види.

Двамата мъже се спогледаха, лицата им леко трепнаха.

След това единият, който бе разговарял, каза:

— Мога да прочета мислите ви и разбирам, че вие наистина желаете, силно желаете да бъдете оставени на мира. Не е в характера ни да насилваме себе си или своята организация за контакти с хора, които не ги желаят нито с нас, нито с нея. Уважаваме личната ви свобода и ще се оттеглим. Ние няма да се върнем повече. Ще заобикаляме вашата планета след предупреждението и никой от нас няма да стъпи тук повече, а вашите хора никога няма да могат да я напуснат.

— Господине, тия глупости ми писнаха. Така че ще броя до три...

Пришелците се обърнаха и излязоха, а аз знаех като бял ден, че всичко, което те казаха, си е самата истина. Слушах ги, както добре схващате, но Камерън не си правеше труда, защото главата му бе пълна с данъчни формуляри. Аз като че ли чувах мислите на двамата. Нали знаете какво искам да кажа? Разбихах, че около Земята вече ще има някаква ограда, че ще ни опасва и няма да ни позволи да я напускаме, няма да даде и на други да ни навестят. Знаех го.

Когато пришелците си тръгнаха, отново се сдобих с дар слово... прекалено късно.

— Камерън, за бога, те са от космоса — изкрещях му. — Защо ги отпрати?

— От космоса! — зяпна ме той.

— Погледни! — извиках и не знаех как го направих, но както си е с дванайсет кила по-тежък от мене, аз взех, че го отмъкнах за яката до прозореца, чак копчетата му се разлетяха.

Камерън бе твърде удивен, за да се съпротивлява, а щом главата му започна отново от малко да щрака, щеше да ме фрасне яко, но погледът му улови какво става навън и този път *неговият* дъх секна.

Те се качваха в летящата си чиния, онези двамата, а чинията си стоеше там, такава една голяма, кръгла, бляскава и някак си мощна, нали разбирате. После отлетя. Вдигна се плавно като перце, едно червено-оранжево сияние заблика от едната ѝ страна и ставаше все по-ярко, а корабът се смаляваше, докато не заприлича отново на метеор и накрая бавно угасна.

— Шерифе, защо ги отпрати? Те *трябваше* да видят президента. Сега те никога вече няма да се върнат.

— Аз си мислех, че са чужденци — отговори Камерън. — Нали казаха, че им се наложило да учат нашия език? И приказваха смешно.

— И таз добра. Чужденци!

— *Казаха*, че са чужденци и приличаха на италианци. Взех ги за италианци.

— Как могат да са италианци? Те казаха, че са от планетата Венера. Чух ги. Така казаха.

— Планетата Венера — очите на Камерън се отвориха широко и станаха съвсем кръгли.

— Нали го казаха. Нареккоха я място на изобилие от вода или нещо такова. Нали знаеш, че на Венера има много вода?

Но разбирате ли, всичко това беше една грешка, глупава грешка, такава, каквато всеки може да направи. Само че сега хора от нашата планета никога няма да могат да пътуват между звездите и ние ще си останем с кацането на Луната и с единственото посещение на същества от Венера. Заради този тъпак Камерън и неговите данъци!

Накрая той прошепна:

— Венера ли? Когато те заговориха за място с много вода, аз си помислих, че имат предвид *Венеция*.

ВЕРОЯТЕН ДОМ

Кларънс Римбро нямаше нищо против да живее в единствената къща на една необитаема планета, предпочиташе този вариант повече от всеки друг жител на Земята, та дори и измежду трилионното население там.

Ако някой попиташе за вероятните възражения, той несъмнено би го изгледал озадачен. Неговата къща бе много по-голяма от всяка друга на Същинската земя и далеч по-модерна. Тя имаше свой собствен независим източник за въздух и вода и изобилие от храна в хладилните отделения. Бе изолирана от безжизнената планета с помощта на силово поле, помещенията ѝ се издигаха наред стопанство от пет акра (разбира се, разположени под стъкло) и върху тази площ, при изключително благодатната слънчева светлина, растяха цветя и зеленчуци, едните — за радост на очите, а другите — за радост на небцето. Мястото можеше да изхрани дори няколко кокошки. Благодарение на него госпожа Римбро не се чудеше къде да се дене през следобедните часове, тук бяха и двете малки отрочета на семейство Римбро, които си играеха навън, когато им омръзнеше да стоят вкъщи.

Нещо повече, ако на някого му се *приискаше* да бъде в земни условия, ако някой много държеше на това, ако на някого му се *налагаше* да има хора около себе си, да поеме с пълни гърди въздух или да поплува, то той трябваше само да прекрачи прага на входната врата на къщата.

В такъв случай кое не бе наред?

Не забравяйте също така, че на безжизнената планета, на която се намираше домът на семейство Римбро, цареше пълна тишина, като се изключат редките монотонни ефекти от шума на вятър и дъжд. Над къщата висеше безпределна самота и усещането за безпрекословно пълновластно на планетарна площ от двеста милиона квадратни мили.

Кларънс Римбро се наслаждаваше на всичко това по свой сдържан начин. Той бе счетоводител, който умееше да борава с доста

усъвършенствани компютри, човек с изрядни маниери и облекло, немного щедър на усмивки изпод тънките си, добре поддържани мустачки и с ясна представа за собствената си цена. Когато пътуваше от работата си към дома, той преминаваше покрай неугледни жилищни райони на Същинската земя и никога не изпускаше възможността да ги изгледа с известно задоволство.

Дали заради работата си или поради умствени изкривявания, на някои хора просто им се налагаше да живеят на Същинската земя. И това им причиняваше твърде много беди. В крайна сметка почвата на Същинската земя трябваше да осигурява полезни изкопаеми и основни храни за цялото трилионно население (след петдесет години то щеше да достигне цифрата от два трилиона), затова всяко парче земя бе много ценно. Къщите в земни условия *не биха* могли да са по-големи от сегашните, а хората, които живееха в тях, трябваше да се съобразяват с този факт.

Дори пристигането вкъщи си имаше своите малки удоволствия за Кларънс. Той отиваше в своята колония за преобразуване (мястото, отредено на тази колония, приличаше, както всички останали подобни места, на доста нескопосно направенobelisk) и там неизменно намираще останалите в очакване на обичайната операция. Преди да дойде неговият ред, пристигаха още много хора. Времето им минаваше приятно.

„Как е твоята планета?“ „Ами твоята?“ Обикновено си бърбеха на тази тема. Случваше се някои да имат проблеми — повреда в съоръженията или резки атмосферни промени влияеха неблагоприятно върху терена, но не често.

Така минаваше времето, докато дойде редът на Кларънс. Тогава той слагаше своя ключ в процепа, съответната комбинация започваше да действа и Римбро се преобразуваше в един нов Вероятен модел, характерен единствено за него, Вероятен модел, който му бе отреден след женитбата и след като стана работоспособен гражданин. Вероятен модел, какъвто на Земята не се бе развил. И така преобразуван в тази странна безжизнена форма от Земята, той прекрачваше прага на своя дом и се оказваше в собственото си антре.

Всичко беше много просто, ставаше за секунди.

Римбро никога не се тревожеше от преобразуването, от това, че придобиваше друга Вероятност. А и защо би трябвало да се тревожи?

Той никога не ѝ отдаваше голямо значение. Нали имаше безбройни вероятни Земи? И всяка съществуваше в своята собствена ниша, в своята собствена единствено възможна форма. Щом на планета като Земята според изчисленията шансовете за развитието на живот бяха петдесет на петдесет, на половината от всички възможни Земи (все още неизброими, тъй като половината от безкрайността бе също безкрайна) живот имаше, а на останалата половина (също така безкрайна) живот не съществуваше. И така на около триста милиона безлюдни Земи бяха заселени триста милиона семейства и всяко от тях си имаше свой собствен красив дом, захранван от слънцето на онази Вероятност и всяко семейство живееше в сигурност и покой. Числото на така обитаваните Земи всеки ден нарастваше с по един милион.

Един ден Римбро се върна у дома и Сандра (жена му) още с влизането го посрещна с думите:

— Появи се един много странен шум.

Мъжът ѝ учудено втренчи поглед в нея. Ако не обръщаше внимание на леко потреперващите фини ръце на Сандра, бледите ъгълчета на здраво стиснатите ѝ устни, би казал, че жена му изглежда както обикновено.

— Шум? Какъв шум? — Кларънс все още не оставяше палтото си на един от домашните работи, който го очакваше търпеливо. — Аз не чувам нищо.

— Сега го няма — каза Сандра. — Наистина го чух, прилича на силно думкане или на грохот. Звучи известно време, после спира. След това отново започва и така нататък. Никога не съм чувала нищо подобно.

— Но това в никакъв случай не е възможно — Римбро най-после остави палтото си.

— Чух го.

— Ще огледам техниката — промърмори той. — Може нещо да не е наред.

Нямаше нещо, което да убегне от счетоводителския му поглед, той присви рамене в недоумение и отиде да вечеря. Заслуша се в бръмченето на домашните работи, заети с различна работа, наблюдава известно време един, който събираше и почистваше чиниите и приборите, след което присви устни и каза:

— Може би някой от домашните работи се е повредил. Ще ги прегледам.

— Шумът съвсем не бе такъв, Кларънс.

Римбро си легна, без да се замисля по-сериозно за историята с шума, и заспа, но жена му го събуди след време, вкопчила пръсти в рамото му. Ръката му машинално посегна към ключа за осветлението и от стените заструи сияние.

— Какво става? Колко е часът?

— Слушай! — тръсна тя нетърпеливо глава. — *Слушай!*

Господи, помисли си Римбро, наистина *има* шум. Много ясно изразен грохот. Появяваше се за секунди и отново изчезваше.

— Земетресение? — прошепна той.

Случваше се, разбира се, макар да бяха сигурни, че сред всичките планети, които им бяха предоставени за избор, успяха да избегнат местата с вероятност за разлом.

— През целия ден ли? — запита с явна нотка на раздразнение Сандра. — Мисля, че е нещо друго — сега вече можеше да каже на глас ужасяващата тайна за всеки изнервен домовладелец: — Мисля, че на планетата има още някой освен нас. Тази Земя е *заселена*.

Римбро направи най-разумното нещо: на сутринта отведе Сандра и децата в дома на тъщата си, после взе почивен ден и забърза към местното Бюро за настаняване.

Той бе доста разтревожен от случилото се.

Бил Чинг от Бюрото за настаняване бе нисичък, приветлив и горд с отчасти монголското си потекло. Според него, Вероятните модели вече бяха разрешили до един всички човешки проблеми. Докато Алек Мишноф, също от Бюрото за настаняване, смяташе, че Вероятните модели са капан, който неудържимо изкушава човечеството. Първоначално той специализира археология, а след това изучи различни други антични науки, с които деликатно закрепената му глава и досега бе здраво натъпкана. Лицето му изглеждаше чувствено, независимо от строгата извивка на веждите, освен това Алек си имаше домашен любимец и все още не бе посмял да каже на никого за съществуването му, въпреки че грижите по него го принудиха да изостави археологията и да се заеме с жилищното настаняване.

Чинг много обичаше да казва: „Мътните да го вземат Малтус.“ Можеше да се каже, че фразата е кажи-речи негова запазена марка.

— Мътните да го вземат Малтус! Сега сто на сто няма да можем да заселваме повече хора на едно място. Колкото и бързо да се удвояваме, а после отново да се удвояваме, хомо сапиенс си има своя точно определен брой, а незаселените Земи все си остават безброй. Няма нужда да слагаме по една къща на всяка планета. Можем да разполагаме по сто, по хиляда, по милион. Място има колкото щещ, а и енергията е в изобилие от всяко Вероятно слънце.

— Повече от една къща на една планета? — обади се кисело Мишноф.

Чинг знаеше какво точно има предвид колегата му. Когато Вероятните модели влязоха за пръв път в употреба, възможността да станат единствените собственици на някоя планета бе мощен стимул за всички заселници. Тя блазнеше сноба и господаря във всеки един от тях. Както гласи една поговорка: никой човек в душата си не е толкова беден, че да не може да си позволи империя, колкото тази на Чингиз хан. Предлагањето на планети с многобройни заселници сега би означавало да оскърбят всекиго.

— Добре де — сви рамене нехайно Чинг, — ще трябва време за психологическа подготовка. И значи какво? На първо място ще ни трябва точно това, за да започнем цялата тази работа.

— Ами храната? — запита Мишноф.

— Нали знаеш, че в други Вероятни модели залагаме хидропонни системи и закваска. Ако се налага, можем да култивираме почва.

— С космически скафандри, костюми и с доставян от Земята кислород?

— Можем да превръщаме въглеродния двуокис в кислород, докато растенията тръгнат, а после те ще вършат тази работа.

— След милиони години.

— Мишноф, моите неприятности с тебе идват от това, че ти четеш прекалено много книги за древната история. Ти си обструкционист.

Но Чинг бе твърде добродушен, за да си мисли наистина такива неща, и Мишноф продължаваше да чете своите любими книги и да се тревожи. Алек Мишноф копнееше за деня, в който щеше да събере

достатъчно кураж, за да се срещне с директора на отдела и да му изложи направо... бум, ей така на... точно кое е онова нещо, което го тревожи.

Само че сега някой си господин Кларънс Римбро стоеше насреща им — леко запотен и яростен в гнева си от факта, че е загубил цели два дни, за да се добере бог знае как до Бюрото им.

Кулминационната точка в неговото словоизлияние бяха думите:

— И аз твърдя, че планетата е населена, но не възнамерявам да търпя такова нещо.

След като изслуша цялото пояснение на посетителя, Чинг се постара да подходи по най-краткия начин:

— Подобен шум вероятно е само някакъв естествен феномен.

— Какъв естествен феномен? — тонът на Римбро изискваше настоятелно отговор. — Искам да се направи проучване. Ако шумът е естествен феномен, аз държа да зная точно какъв. Твърдя, че мястото е населено. На него има живот, за бога. А аз не плащам такса за цяла планета, за да си я поделям с някои други. Съдейки по шума, вероятно са динозаври.

— Е, хайде сега, господин Римбро. Откога живееете на вашата Земя?

— Петнайсет години и половина.

— И през това време имаше ли някакви признаци на живот?

— Сега има, освен това като гражданин с официален документ за продуктивен труд, класифициран като А-1, аз настоявам за проучване.

— Разбира се, сър, ние ще направим проучване, но още отсега искаме да ви уверим, че всичко е наред. Имате ли представа колко прецизно подбираме своите Вероятни модели?

— Аз съм счетоводител. Имам много ясна представа — отвърна рязко Римбро.

— Тогава със сигурност знаете, че нашите компютри не могат да ни подведат. Те никога не използват Вероятност, която вече е била използвана. Изключено е. И са настроени да избират само Вероятни модели, на които има атмосфера от въглероден двуокис, такава атмосфера, в която растителният и животинският свят никога не могат да се развият. Защото, ако е имало развитие на растения, въглеродният двуокис е щял да се превърне в кислород. Разбирате ли?

— Аз зная всичко това много добре и не съм дошъл тук, за да ми четете лекции — изстреля репликата си Римбро. — Искам от вас да направите проучване и нищо друго. Унизително е да си мислите, че мога да делея моя свят, моя собствен свят с някого или с нещо. И нямам намерение да търпя такова нещо.

— Не, разбира се — смотолеви Чинг, отбягвайки саркастичния поглед на Мишноф. — Ще дойдем, преди да падне нощта.

Поеха с цялата си апаратура към мястото за преобразуване.

— Искам да те попитам нещо — обади се Мишноф. — Защо ги говориш тия рутинни приказки като „Няма нужда да се тревожите, сър.“? Така или иначе те винаги се тревожат.

— Трябва да ги накарам да проумеят. Те *не бива* да се тревожат — отговори Чинг сприхаво. — Да си чувал някога планета с въглероден двуокис да е *била* населявана? Освен това Римбро е от онзи тип хора, които пускат лошата мълва. Аз ги разпознавам такива. Докато се изприказва, ако при това е и афектиран, ще започне да твърди, че Слънцето му е станало нова звезда, дето свети известно време много ярко.

— Понякога става *така* — каза Мишноф.

— И какво? Една къща е унищожена, а едно семейство умира. Виждаш ли, ти си обструкционист. В древността, времето, което ти много обичаш, ако в Китай или някъде на друго място е имало наводнение, умирали хиляди хора. Измежду население, което наброява някакъв си мизерен милион или два.

— Откъде знаеш, че на планетата на Римбро няма живот? — изсумтя Мишноф.

— Атмосфера на въглероден двуокис.

— Но да предположим... — Мишноф не можа да се доизрече, нямаше полза да изказва точно това свое предположение и затова продължи неуверено: — Да предположим, че растителният и животинският свят са се развили така, че могат да живеят в среда от въглероден двуокис.

— Такова нещо никога не е наблюдавано досега.

— Сред безбройните светове всичко може да се случи — най-после довърши шепнешком онази своя мисъл: — Всичко трябва да се

случва.

— Шансовете са едно на двудецилион — отговори Чинг и присви рамене.

Пристигнаха на мястото за преобразуване, където с помощта на товарния преобразувател прехвърлиха транспортната си машина в склада на Римбро. Така навлязоха във Вероятния модел на Римбро. Пръв бе Чинг, после Мишноф.

— Хубава къща — отбеляза Бил Чинг доволен. — Много хубав проект. Добър вкус.

— Чуваш ли нещо? — запита Алек Мишноф.

— Не — Бил се разхождаше в градината. — Я — възкликна той, — кокошки от породата Род Айлънд Ред.

Мишноф го последва, загледан в стъкления покрив. Слънцето приличаше на всички останали Слънца, увиснали над един трилион други Земи.

— Тука може да вирее растителен свят — каза той разсеяно, — едва в зародиша си. Има някаква вероятност концентрацията на въглеродния двуокис да намалява. Компютърът никога няма да може да улови промяната.

— И ще са нужни милиони години за зараждането на животинския свят и още милиони, за да излезне той от морето.

— Не е задължително еволюцията да следва този модел.

— Ти, мрачен мислителю — Чинг обви с ръка раменете на партньора си. — Един ден ще ми кажеш какво наистина те тормози, вместо да ми подхвърляш по някой и друг намек, и тогава ще можем да те сложим в ред.

Алек се отърси от ръката му, а лицето му се изкриви от нервна гримаса. Не можеше да понася снизходителния тон на Бил.

— Хайде да не започваме с психотерапията — избухна той, след което зашепна: — Слушай!

Разнесе се далечен тътен. После втори.

Двамата разположиха сеизмографа в центъра на двора, активизираха силовото поле, което проникваше в дълбините и го ограничиха до здрава основна маса. Наблюдаваха как трептящият писец регистрира сътресенията.

— Тресе се само повърхността — отбеляза Мишноф. — Съвсем леко. Не са дълбините.

— Тогава какво става? — сега Чинг изглеждаше малко помрачен отпреди.

— Мисля, че непременно трябва да разберем — лицето на Мишноф бе посивяло от някакво неприятно предчувствие. — Ще се наложи да разположим сеизмографа в друга точка и да го фиксираме на вълната на смущенията.

— Това е ясно — каза Чинг. — Аз ще изляза с другия сеизмограф. Ти стой тук.

— Не — възпротиви се енергично Мишноф. — Аз ще изляза.

Алек Мишноф бе обзет от ужас, но нямаше избор. Ако това бе *нещото*, той щеше да е подготвен. Веднага щеше да разбере. Излизането на нищо неподозиращия Чинг би било трагично. Нито пък можеше да го предупреди, той за нищо на света не би му повярвал.

Мишноф не бе парче герой, затова трепереше, когато обличаше кислородния си костюм и опипваше рушителя, стараейки се да разсее отчасти силовото поле, за да може да освободи аварийния изход.

— Има ли някаква особена причина непременно *ти* да искаш да отидеш? — запита Бил, наблюдавайки несръчните му движения. — Аз имам желание.

— Няма нищо. Аз ще изляза — каза Алек с пресъхнало гърло и стъпи в шлюза, който го понесе към пустинната повърхност на безжизнената Земя. Една предполагаемо безжизнена Земя.

Гледката не бе непозната за Мишноф. Виждал бе подобни картини поне дузина пъти. Голи скали, обрулени от вятъра и измити от дъждовете, спечени и покрити с пясък в овразите; едно малко и шумно поточе бълбукаше самотно на фона на каменното русло. Всичко бе в кафяво и сиво, нямаше и следа от зеленина. Не се чуваше и звук от живот.

Но Слънцето бе същото и с падането на нощта щеше да си проличи, че разположението на планетите е непроменено.

Жилището се намирало в район, който на Земята се нарича Лабрадор. (Лабрадор бе и тук, наистина. Според направените разчети на не повече от една измежду куадрилион и нещо Земи имаше

забележителни условия за геоложки проучвания. И навсякъде континентите се различаваха до най-малките детайли.)

Независимо от ситуацията и от това, че бе вече месец октомври, над планетата тегнеше лепкава горещина поради парниковия ефект от въздействието на въглеродния двуокис в безжизнената атмосфера на тази Земя.

Затворен в космическия си костюм, през прозрачния шлем Мишноф наблюдаваше с печален поглед планетата. Ако епицентърът на шума се окажеше някъде наблизо, щеше да е достатъчно да установят сеизмографа на около една миля разстояние. В противен случай трябваше да изкарат на повърхността въздушния скутер. Така, а сега оставаше да започне с най-лесното.

Бавно започна да се придвижва по каменния склон. Когато се изкачи на върха, ще може да определи къде се намира.

Но щом стъпи на върха, запъхтян и измъчен до немай-къде от непоносимата жегата, разбра, че не си е струвало. От оглушителните удари на сърцето си той едва чуваше собствения си глас, макар и да крещеше с все сила по радиопредавателя, разположен пред устата му.

— Хей, Чинг, тука се извършват строителни работи.

— Какво? — гръмна в ушите му ужасения рев на неговия колега.

Нямаше грешка. Земята бе нивелирана. Работеха машини. Скалите бяха взривени.

— Тук взривяват — изкрещя Мишноф. — Затова има шум.

— Но това е невъзможно — обади се Чинг. — Компютърът никога няма да избере един и същ Вероятен модел два пъти. *Не е могъл да го направи!*

— Ти не разбираш... — понечи да обясни Алек.

Но Бил продължи да следва мисълта си, без да го чува.

— Хайде прекъсвай, Мишноф. Аз също излизам.

— Не, по дяволите! Остани там — изкрещя Алек уплашен. — Поддържай връзка чрез радиото и за бога имай готовност да се върнеш на Същинската земя възможно най-бързо, когато ти кажа.

— Защо? — настоя да разбере Бил. — Какво има?

— Още не знам. Дай ми възможност да разбера.

За свое собствено учудване Алек забеляза, че зъбите му тракат.

После занарежда беззвучни ругатни по адрес на компютъра, на Вероятните модели и неутолимата нужда за жилища от страна на

трилионите човешки същества, чието число се увеличаваше като вълма от дим при пожар, и започна да се спуска, да се хлъзга по другата страна на хълма. Изпод краката му се търкулваха камъни, от чиито удари се образуваше странно ехо.

Изведнъж се появи някакъв мъж и тръгна насреща му. Той бе облечен в херметичен костюм, който се различаваше до голяма степен от този на Мишноф, но очевидно изпълняваше същите функции — доставяше кислород за дробовете му.

— Стой така, Чинг — извика Алек с последни сили в преподавателя. — Към мен се приближава един мъж. Поддържай връзката — сега усещаше как сърцето му работи с бясна сила, докато останалите му органи сякаш бяха закърнели.

Двамата мъже се наблюдаваха трескаво. Другият имаше руса коса и остри груби черти на лицето. Учудването му бе прекалено силно, за да е престорено.

— *Wer sind Sie?* — заговори чужденецът с дрезгав глас. — *Was machen Sie hier?*

Мишноф стоеше като поразен от гръм. Бе изучавал старогермански две години през времето, когато смяташе, че ще стане археолог, и сега следеше думите на непознатия, макар неговото произношение да не съвпаднаше с онова, на което го бяха учили. Чужденецът го питаше кой е и какво прави тук.

— *Sprechen Sie Deutsch?* — издърдори глупаво в отговор Мишноф, след което трябваше да успокои шепнешком Чинг, чийто тревожен глас кънтеше в слушалките и настояваше да разбере какви ги ломоти там неговият партньор.

Немскоговорящият не отговори на въпроса, а повтори въпроса си:

— *Wer sind Sie?* — после добави нетърпеливо: — *Hier ist für ein verrückten Spass keine Zeit.*

Мишноф също не намираше никаква шега, още повече глупава и сметна за необходимо да попита:

— *Sprechen Sie Planetisch?*

За него немският не бе „Планетарният стандартен език“, можеше само да предполага, че е така. Прекалено късно, трябваше веднага да

го възприеме наравно с английския.

— *Sind Sie wahnsinning?*

Мишноф бе кажи-речи готов да се съгласи, но само и само за да се защити, каза:

— Аз не съм луд, по дяволите. Искам да кажа: „*Auf der Erde woher Sie gekom...*“

Отказа се, защото немският му изневери, но една мисъл изведнъж зачопли съзнанието му и не го оставяше на мира. Трябваше да намери някакъв начин да я провери.

— *Welches Jahr ist est jetzt?* — избълва той отчаяно.

Е, вероятно този път чужденецът, който досега подлагаше на съмнение здравия разум на Мишноф, щеше най-после да се увери, че той е луд, след като го пита коя година е сега. Но пък за този въпрос познанията на Алек по немски бяха напълно достатъчни.

Онзи измърмори нещо, което подозрително наподобяваше звучна немска псувня, и каза:

— *Es ist doch zwei tausend drei hundert vier-und-sechzig, und warum...*

Потокът от немски думи, който последва този отговор, бе напълно неразбираем за Алек, но той получи каквото му трябваше засега. Ако бе разбрал правилно, годината, която му каза чужденецът, бе 2364, почти две хиляди години назад във времето. Как бе възможно подобно нещо?

— *Zwei tausend drei hundert vier-und-sechzig* — смотолеви той.

— *Ja, Ja* — в интонацията на другия прозвуча огромна доза сарказъм. — *Zwei tausend drei hundert vier-und-sechzig. Der ganze Jahr lang ist es so gewesen.*

Мишноф сви пренебрежително рамене: твърдението на чужденеца, че вече цяла година е 2364, не бе много остроумно дори за Германия. Фразата с нищо не блестеше, за да си струва човек да я преведе. Алек се замисли.

Но в следващия миг немскоговорящият продължи с още по-ироничен тон:

— *Zwei tausend drei hundert vier-und-sechzig nach Hitler. Hilft das Ihnen vielleicht? Nach Hitler!*

— Това *наустина* ми е от полза — викна доволен Мишноф. — *Es hilft! Horen Sie, bitte...* — той продължи да говори на завален немски,

примесен с планетарен: — За бога, *um Gottes willen...*

2364 г. след Хитлер вече означаваше съвсем различно нещо.

Той трескаво взе да скалпва набързо немски изречения, опитваше се да обясни ситуацията.

Онзи се мръщеше и ставаше все по-замислен. В един миг вдигна облечената си в ръкавица ръка, за да потърка брадичката си или за да направи някакъв подобен жест, но ръката му се удари в прозрачния щит пред лицето му и остана там неподвижно, докато самият той разсъждаваше.

— *Ich heiss George Fallenby* — каза чужденецът неочаквано.

Мишноф си помисли, че името трябва да е от англо-саксонски произход, макар че промяната на гласните, така произнесени от Фаленби, му придаваха тевтонско звучене.

— *Guten Tag* — каза Алек на завален немски. — *Ich heiss Alec Mishnoff* — след като се представи, той изведнъж осъзна, че неговото собствено име е от славянски произход.

— *Kommen Sie mit mir, Her Mishnoff* — каза Фаленби.

Алек Мишноф го последва с пресилена усмивка, като в същото време прошепна в предавателя си:

— Всичко е наред, Чинг. Всичко е наред.

След завръщането си на Същинската земя Мишноф се изправи пред директора на Бюрото, който бе остарял и посивял в тази служба, всеки негов бял косъм означаваше някой възникнал и разрешен проблем, а всеки липсващ косъм — някакъв предотвратен проблем. Той имаше вид на разсъдлив човек с все още ярки изразителни очи и бе успял да запази всичките си зъби, при това здрави. Казваше се Бърг.

— Значи те говорят немски — поклати той замислено глава, — а немският, който ти си учил, е на две хиляди години.

— Така е — каза Мишноф. — Но и английският език, на който е писал Хемингуей, е на две хиляди години, а планетарният е толкова близък до него, че всеки може да чете старите книги.

— Хм. И кой е този Хитлер?

— Бил е нещо като племенен вожд в древността. Стоял е начело на германското племе по време на една от войните през двайсети век, съвсем в началото на Атомната ера и в зората на истинската история.

— Имаш предвид преди Катастрофата?

— Да. Тогава е имало редица войни. Англо-саксонските страни победили и предполагам, че поради тази причина езикът на Земята е планетарният.

— А ако Хитлер и германците бяха победили, светът щеше да говори немски, така ли?

— Те са победили на Земята на Фаленби, сър, затова сега всички там говорят немски.

— И отчитат времето „След Хитлер“, вместо „След Христа“?

— Така е. Предполагам, че има и Земя, на която са победили славянските племена и там всеки говори руски.

— Струва ми се, че по някакъв начин е трябвало да предвидим всичко това — каза Бърг, — но все пак, доколкото зная, никой не го е направил. В края на краищата съществуват безброй необитавани Земи и ние не бихме могли да сме единствените, които са се нагърбили да разрешат проблема с непрекъснато нарастващото население, умножавайки Вероятните светове.

— Точно така — каза Мишноф убедено. — И ми се струва, че, ако се замислите, със сигурност има безброй обитавани Земи, които правят същото, и на тези триста милиона Земи, на които ние сме се разположили, задължително се извършват много и най-различни дейности. Единствената причина да открием германците е, че по някаква случайност те са решили да строят на една миля разстояние от дома, който ние издигнахме. Ето това трябва да проверим.

— Ти искаш да кажеш, че сме длъжни да направим проучвания на всичките наши Земи?

— Да, сър. Ние трябва да се споразумеем с останалите населени Земи. В края на краищата има място за всички ни, но ако настаняваме хората без договорености, има вероятност да си навлечем всякакви неприятности и конфликти.

— Да — каза Бърг замислено. — Съгласен съм с теб.

Кларънс Римбро се взираше недоверчиво в старческото лице на Бърг, набраздено от множество бръчки, които изпъкваха още по-ярко при всяка доброжелателна мимика.

— Сега сигурен ли сте?

— Напълно — каза директорът на Бюрото за настаняване. — Извинете, че се наложи да изтърпите някои временни жилищни неуредици през последните две седмици...

— По-скоро три.

— ... три седмици, но вие ще получите компенсации.

— Какъв е бил шумът?

— От чисто геоложко естество, сър. Една от скалите е била поразклатена и когато духал вятър, тя от време на време се е опирала до скалите от хълма. Ние я махнахме и огледахме района, за да сме сигурни, че повече няма да се случи нищо подобно.

Римбро стисна здраво шапката си и каза:

— Ами, благодаря за старанието ви.

— Не е необходимо, уверявам ви, господин Римбро. Това е наше задължение.

Римбро бе съпроводен най-любезно до вратата, а после Бърг се обърна към Мишноф, който остана безмълвен наблюдател на завършека на случая Римбро.

— Във всеки случай германците се оказаха много любезни — отбеляза Бърг. — Те признаха нашия приоритет и се оттеглиха. Място има за всеки, както казаха. Както се оказа, те строят различен брой жилища на всеки незаселен свят... Сега вече имаме проект за проучването на останалите наши светове и за постигането на подобни споразумения с когото намерим там. Всичко това също е строго секретно. То не може да бъде разгласено сред масите без много подготовка... Но нищо от казаното дотук не е онова, на което искам да ви обърна внимание.

— Така ли? — реагира Мишноф. Развитието на нещата не го бе зарадвало видимо. Явно кошмарните му мисли все още го измъчваха.

— Ти разбираш, Мишноф — усмихна се Бърг на младия мъж, — ние от бюрото и планетарното ръководство сме ти много благодарни за точната преценка на ситуацията и за бързата реакция. Проблемът можеше да се разрасне и да стане много трагичен, ако не беше ти. Тази оценка ще има своя материален израз.

— Благодаря, сър.

— Но, както казах вече веднъж, много хора измежду нас отдавна е трябвало да се замислят за това. Така, както ти си го направил... Ето че надзърнахме малко в твоите потайни мисли. Партньорът ти, Чинг,

ни каза, че в миналото си правил намеци за някаква сериозна опасност, която върви ръка за ръка с нашата програма за Вероятни модели, и че ти си настоял да излезнеш и да се срещнеш с германците, макар да си бил изплашен. Ти си предугаждал на какво всъщност ще се натъкнеш, нали? И как точно го направи?

— Не, не — смути се Мишноф. — Изобщо не ми дойде на ум. Срещата ме изненада. Аз...

Младият мъж изведнъж застина на мястото си: „И защо всъщност да не го каже сега? Те са му благодарни. Той бе доказал, че е човек, с чието мнение трябва да се съобразяват. Едно от очакваните неща вече се бе случило...“

— Има нещо друго — започна той уверено.

— Да?

— Как го беше казал един някога? „Няма друг живот в Слънчевата система освен този на Земята.“

— Точно така — потвърди благосклонно Бърг.

— А според изчисленията вероятността за някакви междувездни пътувания е толкова малка, че е направо нищожна.

— Към какво клониш?

— Че всичко това е така в *тази Вероятност*! Но трябва да има някакви Вероятни модели, в които на Слънчевата система със *сигурност съществува* друг живот или в които междувездните пътувания са усвоени от заселниците по други звездни системи.

— Торетично — намръщи се Бърг.

— В един от Вероятните модели, Земята би могла да бъде посетена от тези интелигентни същества. Ако става дума за Вероятен модел, в който Земята е населена и те решат да установят някаква база, случайно могат да попаднат на едно от нашите жилища.

— Защо на нашите? — запита веднага Бърг, гласът му прозвуча сухо. — Защо не на жилищата на германците например?

— Защото ние издигаме по една къща на една планета. А на Немската земя не е така. Вероятно са малко онези, които правят като нас. Ние държим първенството — един милион към едно. И ако извънземните намерят едно наше жилище, те ще направят проучвания и ще открият пътя към Същинската земя — един високоразвит, богат свят.

— Не и ако изключим преобразувателните площадки — възрази Бърг.

— Щом като узнаят за съществуването на преобразувателните площадки, те могат да построят свои. Раса, която е достатъчно интелигентна, за да прави космически пътувания, може и това да постигне, а с помощта на съоръженията в жилището те лесно биха определили нашата особена Вероятност... И тогава как ще можем да се справим с извънземните? Те не са от немска или от друга земя. Те ще дойдат със своята чужда психология и мотивация. А ние дори не сме подготвени за защита. Ние продължаваме да строим и да увеличаваме с всеки ден шансовете за...

От вълнение гласът му звучеше все по-силно и Бърг не се стърпя:

— Глупости — извика той. — Всичко това е безсмислица...

В този миг извънния сигналното устройство и на току-що блесналия екран за връзка се появи лицето на Чинг:

— Извинете, че ви прекъсвам, но...

— Какво има? — ревна Бърг разярен.

— Дойде един човек и аз не знам какво да го правя. Или е пиан, или е луд. Оплаква се, че домът му е обкръжен и някакви същества го наблюдават през стъкления покрив над градината му.

— Същества ли? — извика Мишноф.

— Морави същества с широки червени вени, с по три очи и с някакви пипала вместо коси. Те...

Но Мишноф и Бърг не чуваха останалото. Те се гледаха втренчено, обзети от ужас.

ПОСЛАНИЕТО

Те пиеха бира и си разказваха спомени, както правят мъжете след дълга раздяла. Припомняха си дните, когато бяха под обстрел. Спомняха си сержантите и момичетата, чертите и на едните, и на другите изникваха в съзнанието им доста преувеличени. Връщайки се назад във времето, ужасяващите неща им се струваха смешни, а дребните, на които не бяха обръщали внимание десет години, изведнъж излязоха наяве.

Разбира се, заедно с неизменното неведение за същността на случилото се.

— Как си го обясняваш? — запита първият. — Кой започна това?

— Никой конкретно — присви рамене вторият. — Всички така правеха, беше като заразна болест. Ти също си го правил, предполагам.

Първият се изкиска.

— Аз никога не съм виждал нищо смешно в това — каза тихо третият. — Може би защото се натъкнах на него за пръв път още когато ме обстрелваха — пак за пръв път. В Северна Африка.

— Наистина ли? — запита вторият.

— Първата нощ по бреговете на Оран. Тъкмо си приготвих подслон, правех си нещо като навес от подръчни материали, когато го видях в светлината на една сигнална осветителна ракета...

Джордж бе щастлив до полуда. Две години канцеларщина и сега най-после отново е в миналото. Вече може да допълни своята студия за социалния живот на пехотинеца от Втората световна война с някои автентични данни.

След като се измъкна от мирното, скучно общество на трийсети век, той се озова в един върховен миг в напрегнатата, превъзходна драма на военолюбивия двайсети век.

Северна Африка! Мястото на първата грандиозна морска инвазия на войната! Тогавашните физици са проучили района, за да определят

идеалното място и момент. Тази сянка на запустяла дървена постройка е точно необходимото нещо. Нито едно човешко същество не би могло да се придвижва към нея незабелязано дори и за броени минути. Междувременно нито един взрив не би го засегнал сериозно. Със своето присъствие на това място Джордж не би повлиял на хода на историята. Той ще е онзи идеален образец на някогашния физик, „чист наблюдател“.

Беше още по-ужасно, отколкото си го представяше. Навред бушуваха непрестанният грохот на артилерията, а над главата му се носеха с бясна скорост невидими самолети. Периодичните откоси на трасиращите куршуми разцепваха небето, като понякога бяха придружени от пламтящите светлини на сигналните ракети, които избухваха от време на време и падаха криволичейки.

И *той* бе тук! Той, Джордж, бе част от войната, част от онзи горещ живот — безвъзвратно загубен за света на трийсетото столетие, което бе израсло кротко, еднообразно и вежливо.

Той си представяше, че вижда сенките на прииждащите колони с войници, че чува тихото им предпазливо придвижване „стъпка в стъпка“. Как само копнееше да бъде един от тях, ама наистина, не само като временен натрапник, един „чист наблюдател“.

Джордж спря да води бележките си и се вторачи във върха на писеца, неговата микросветлина го хипнотизира за момент. Изведнъж го обсеби една мисъл и той се загледа в дървото, на което се опираше рамото му. Този момент не би трябвало да остане незабелязан за историята. Така не би постигнал нищо. Би трябвало да използва някой по-стар диалект на английския език и тогава не би имало никакви съмнения.

Бързо направи така, както реши, и проследи войника, който тичаше безразсъдно към постройката, изплъзвайки се от един картечен откос. Джордж знаеше, че времето му е свършило и както го осъзнаваше, така се озова отново в трийсети век.

Но това нямаше значение. За тези няколко минути той бе част от Втората световна война. Една малка част, но все пак *част*. И другите щяха да го знаят. Възможно бе и да не подозират, че го знаят, но все някой щеше да си каже наум неговото послание.

Някой, може би онзи мъж, който тича да се скрие под навеса, щеше да го прочете и да знае, че ведно с всичките герои от дваисетото

столетие е бил и един „чист наблюдател“, човекът от трийсетото столетие, Джордж Килрой. *Той* беше там!

ПЕРФЕКТНА СЛУЖБА

Тони бе висок, със застрашителна красота и невероятно благороден вид, излъчваше го всяка черта от непроменящото се изражение на лицето му. Клер Белмон го наблюдаваше през процепа на вратата със смесено чувство на ужас и смут.

— Не мога, Лари. Не мога да го приема в къщата — тя трескаво ровеше из парализирания си мозък в търсене на по-надежден начин да го успокои, някакво разумно средство, което да уталожить нещата, но стигаше само до едно-единствено:

— Не мога!

Лари Белмон наблюдаваше жена си с хладен поглед, а в очите му проблясваше онова нетърпение, което бе особено непоносимо за Клер, тъй като в него тя виждаше отражението на собственото си неумение.

— Вече сме решили, Клер — процеди той, — и аз не мога да ти разреша да се отметнеш. Компанията ме изпраща във Вашингтон на тази основа, а това вероятно означава и повишение. Механичното устройство е напълно безопасно и ти го знаеш. Какви са възраженията ти?

— Тръпки ме побиват от него — направи тя безпомощна гримаса. — Не мога да го понасям.

— Той е човек, както ти или аз, почти. Така че никакви глупости. Хайде, отивай там.

Лари Белмон побутна безцеремонно жена си. След миг Клер се оказа в собствената си всекидневна, трепереше цялата. То беше там, гледаше я с премерена вежливост, сякаш оценяваше своята бъдеща стопанка за предстоящите три седмици. Доктор Сюзан Калвин също бе там, седеше неподвижно, стиснала устни, потънала в размисъл. Тя имаше студен, отчужден поглед на човек, който е работил толкова дълго с машини, че известна част от тяхното желязо сякаш се е сляла с нейната кръв.

— Здравей — пропука се ледът у Клер за обичаен и безполезен поздрав.

— Хайде, Клер, искам да се запознаеш с Тони, първокласно момче — Лари се намеси живо, за да спаси положението. — Това е моята жена, Клер, Тони, стари приятелю — ръката на Лари обви дружески рамото на Тони, но той остана безучастен към жестовете на подчертано внимание.

— Приятно ми е, госпожо Белмон — промълви Тони.

Клер отскочи, когато чу гласа му. Дълбок и приятен, мек като косата му или като кожата на лицето му. Преди да успее да се овладее, тя възкликна:

— О, боже... ти говориш.

— Защо не? Очаквахте, че не говоря ли?

Но Клер можа само да се усмихне едва-едва. Тя наистина не знаеше какво точно бе очаквала. Извърна поглед от него, а после го изгледа с крайчеца на очите си. Косата му бе мека и черна, като лъскава пластмаса... Но дали пък не бе направена от отделни косъмчета? И дали този равномерен мургав тен на ръцете и лицето му продължаваше под дрехата му, скроена без никаква фантазия?

Тя се губеше в трескави догадки и трябваше насила да върне мислите си отново във всекидневната, за да изслуша равния, безизразен глас на доктор Калвин:

— Госпожо Белмон, надявам се, че оценявате важността на този експеримент. Вашият съпруг ми каза, че ви е съобщил някои неща. Аз бих искала да добавя още факти в качеството си на главен психолог на корпорацията „Роботи и механични хора от САЩ“.

— Тони е робот. Неговото истинско обозначение във файловете на компанията е ТН-3, но той реагира на името Тони. Той не е механично чудовище, нито обикновена сметачна машина от типа на онези, които бяха създадени през Втората световна война, преди петдесет години. Той има изкуствена памет, почти толкова сложна, колкото и нашата. Той е необятен телефонен комутатор на атомна основа, така че инструментът, поместен в неговия череп, побира милиони възможни „телефонни връзки“. Такива мозъци са изработени специално за отделните модели. Всеки съдържа предварително определени връзки, така че всеки робот знае английски език за контакт с хората и всевъзможни други неща, необходими, за да изпълнява предназначението си. Досега корпорацията е ограничила производствената си дейност до индустриални модели за употреба на

места, където човешкият труд е неприложим — в мините дълбоко под земята например или при подводни работи. Но ние искаме да завладеем града и домовете. За да го направим, трябва да имаме обикновени мъже и жени, които да приемат тези работи без страх. Вие разбирате, че няма нищо страшно.

— Няма нищо страшно, Клер — намеси се Лари настоятелно. — Повярвай ми. Не е възможно той да причинява зло. Ти знаеш, че в противен случай не бих го оставил с тебе.

Клер хвърли скришом бърз поглед на Тони и заговори тихо:

— Ами ако го разсърдя?

— Не е нужно да шепнете — каза доктор Калвин спокойно. — Той *не може* да ви се разсърди, скъпа моя. Казах ви, че командите, които той осъществява чрез комутационното табло в мозъка си, са предварително заложили. И така най-важната команда от всичките е тази, която ние наричаме „Първият закон на роботиката“, той гласи буквално следното: „Никой робот не може да навреди на човешко същество или с бездействието си да допусне човешкото същество да си навреди.“ Всички работи са построени на този принцип. Нито един робот не може да бъде принуден по никакъв начин да нарани който и да е човек. И така, разбирате, че ви искаме с Тони в подготвителен експеримент за наше сведение, докато вашият съпруг е във Вашингтон, за да осигури законни изпитания, наблюдавани от правителството.

— Искате да кажете, че всичко това не е законно.

Лари се закашля, преди да отговори:

— Все още не съм, но те са напълно редовни. Той няма да напуска къщата и ти не трябва да позволяваш на никого да го вижда. Това е всичко... И, Клер, аз бих останал с тебе, но знаей прекалено много за роботите. Нужен ни е съвсем неопитен изпитател, така че да се получи екстремална среда. Експериментът го изисква.

— О, ами добре — промълви Клер, но веднага я осени някаква мисъл: — Но какво върши той?

— Домакинска работа — отговори доктор Калвин.

После тя се приготви да си тръгва, само Лари я изпрати до изхода. Клер остана на мястото си потисната. Улови изображението си в огледалото върху полицата над камината, но побърза да отвърне поглед. Беше отегчена ужасно от собственото си малко скучно лице и от безцветната си коса, подстригана без никакво въображение. Тогава

усети погледа на Тони върху себе си и понечи да се усмихне, но си спомни...

Той бе само една машина.

На път за летището Лари Белмон улови сред множеството хора бързите очи на Гладис Клафърн. Тя бе от типа жени, които, изглежда, са създадени да бъдат забелязвани дори и с бегъл поглед... Перфектно, фино измайсторена; облечена с мисъл и вкус — тя заслепяваше погледите.

Леката усмивка, която вървеше преди самата нея и я представяше, заедно с тънкия аромат на парфюма ѝ бяха като два мамещи пръста, които подканваха мъжете да се приближат към нея. Лари усети, че от смущение дори обърка крачката си, затова побърза да поднесе почитанията си с едно докосване до шапката и продължи.

Но както винаги го обзе онзи смътен гняв. Ако Клер можеше да стане част от обкръжението на семейство Клафърн, колко полезни щяха да им бъдат познанствата в него. Всъщност едва ли си струваше да се надява.

Клер! На няколко пъти, в които се бе срещала с Гладис, малката глупачка занемяваше, сякаш си бе глътнала езика. Лари не си правеше никакви илюзии. Изпитанието на Тони бе неговият голям шанс, но и той се оказа в ръцете на Клер. Колко по-сигурен щеше да е, ако бе в ръцете на някого като Гладис Клафърн.

На втората сутрин Клер се събуди от тихо почукване по вратата на спалнята си. Мозъкът ѝ отначало се разбунтува, след това се вледени. През първия ден тя отбягваше Тони, а ако се срещнеха, му се усмихваше едва доловимо и минаваше бързо покрай него, без да пророни и звук за извинение.

— Ти ли си... Тони?

— Да, госпожо Белмон. Може ли да вляза?

Трябва да е казала „да“, защото той стоеше вече наред стаята, появи се съвсем неочаквано и безшумно. Очите и носът ѝ реагираха едновременно на подноса, който бе донесъл.

— Закуска? — запита тя.

— Ако желаете.

Не би посмяла да откаже, така че се насили да се надигне бавно, да седне и да поеме подноса: яйца на очи, препечени филийки с масло, кафе.

— Донесох захарта и сметаната отделно — каза Тони. — С времето се надявам да науча какви са предпочитанията ви за това или за други неща.

Тя бе застинала в очакване.

Тони, застанал изправен и гъвкав като метален линеал, запита след миг:

— Бихте ли искали да се храните насаме?

— Да... Искам да кажа, ако нямате нищо против.

— Ще ви трябва ли помощ после при обличането?

— О, господи, не! — тя се вкопчи обезумяла в чаршафа, от бурната ѝ реакция чашата с кафе се наклони застрашително и за малко не се разля. Клер остана така неподвижна, настръхнала, но веднага щом вратата се затвори след него, се свлече без сили върху възглавницата.

Успя да се справи някак си със закуската... Та той е само една машина и ако можеше това да е по-явно, отколкото си личеше при него, нямаше да е така страшно. Или ако поне изражението на лицето му се променяше, а то оставаше неизменно едно и също, като закован фирмен знак. Невъзможно бе да се разбере какво става зад тези тъмни очи и под тази мека, мургава, така изкусно наподобяваща човешката кожа тъкан. Когато остави празната чаша върху подноса, миг-два се разнасяше тракане като от кастанети — в отговор на танца на ръцете ѝ.

Едва после тя осъзна, че бе забравила да сложи захар и сметана в кафето, а толкова го мразеше чисто.

След като се облече, Клер се упъти решително от спалнята направо към кухнята. В края на краищата това си беше нейният дом и не че беше дребнава, но обичаше кухнята ѝ да бъде чиста. Ще види той сега, само да огледа наоколо...

Но когато влезе, тя се озова в кухня, която би трябвало да е току-що оборудвана.

Клер се спря стъписана, след миг се обърна да излезе и за малко не връхлетя върху Тони. От ужас жената проплака.

— Може ли да ви помогна? — запита той.

— Тони — този път тя изля на воля гнева си, за да сложи поне малко в ред паникьосаното си съзнание, — ти трябва да издаваш някакъв шум, когато се движиш. Не мога всеки миг да очаквам да се сблъскам с тебе... Не си ли използвал тази кухня?

— Използвах я, госпожо Белмон.

— Не ми изглежда така.

— Аз я почистих след това. Не се ли прави така?

Клер застина от учудване с широко отворени очи. Какво може човек да отговори на такъв въпрос? Тя отвори капака на фурната, където стояха тенджерите, прокара бегъл, неவிждащ поглед по блестящата метална повърхност вътре и каза с треперещ глас:

— Много добре. Доста добре.

Ако в този момент лицето му бе засияло, ако се бе усмихнал, ако поне ъгълчетата на устните му бяха трепнали, тя знаеше, че би могла да свикне с него. Но той си остана все същият английски лорд, който вежливо каза:

— Благодаря, госпожо Белмон. Бихте ли дошли в дневната?

Тя го последва и се изуми от видяното:

— Да не си излъскал мебелите?

— Доволна ли сте, госпожо Белмон?

— Но кога? Вчера не си работил тук.

— Миналата нощ, разбира се.

— Цяла нощ си държал включено осветлението?

— О, не. Не се налага да го правя. Аз имам вграден ултравиолетов източник. Аз мога да виждам в тъмното. И, разбира се, не се нуждая от сън.

Но много се нуждаеше от похвала. Тя го разбра още тогава. Роботът трябваше да знае, че Клер е доволна от работата му. Но тя не можеше да се насили, за да го зарадва.

Успя само да процеди с кисела гримаса:

— Твоето поколение работи ще остави обикновените домашни прислужници без работа.

— В света има много по-важни занимания за тях, след като се освободят от черната работа. В крайна сметка, госпожо Белмон,

същества като мене могат да бъдат изработени. Но все още нищо не е в състояние да замени творческата продуктивност и многостранната дейност на човешкия разум, какъвто е вашият.

И макар че по лицето му това не можеше да се прочете, в гласа му прозвучаха топли нотки на благоговение и възхищение, та Клер дори се изчерви и смотолеви:

— *Моят* разум! Толкова ум имаш и ти.

Тони се приближи малко и каза:

— Вие сигурно сте нещастна, за да говорите такива неща. Има ли нещо, с което да ви помогна?

Клер за малко не избухна в смях. Ситуацията наистина бе смешна до възбег. Пред нея стоеше една поразчупена по форма, била тя и човешка, електрическа прахосмукачка, машина за миене на съдове, мебелолъскачка, едно момче за всичко, което току-що бе слезнало от конвейера в завода... и сега ѝ предлагаше услуги като утешаване и успокояване.

Но независимо от това тя изведнъж изля скръбта си бурно:

— Ако искаш да знаеш, господин Белмон не смята, че аз имам разум... И си мисля, че аз наистина нямам — не биваше да плаче пред него, усещаше някак си, че е въпрос на чест като представителка на човешка раса да устои пред нейното собствено творение.

— В последно време стана така — продължи тя. — Когато бях студентка, всичко беше наред, тогава той едва започваше. Но аз не ставам за жена на велик мъж, а той започва да се издига. Искане да съм умела стопанка и да му отворя вратите към високопоставеното общество... като Г... Г... Гладис Клафърн.

Носът ѝ се бе зачервил, жената се извърна, за да скрие очите си.

Но Тони не гледаше нея. Очите му се рееха из стаята:

— Аз мога да ви помогна да се грижите за къщата.

— Но тя не струва нищо — избухна Клер. — А има нужда от майсторска ръка, за да придобие стил. Аз не мога да го направя. Аз мога само да я направя удобна. Не мога дори да я издокарам като тези от снимките в списанията за красив дом.

— Искате ли такава къща?

— От това да не би стане по-добре... от едното желание?

— Аз мога да помогна — очите на Тони се взираха право в нейните.

— Знаеш ли нещо за дизайн и вътрешно оформление?

— Това е сред нещата, които една добра домакиня би трябвало да знае?

— О, да.

— В такъв случай аз имам потенциал да го науча. Можете ли да ми намерите книги на тази тема?

Тогава нещо се отприщи.

Клер, стиснала шапката си, за да я запази от нахалните пориви на вятъра, бе донесла от библиотеката два дебели тома за изкуството да се подрежда дом. Тя наблюдаваше как Тони прелиства страниците на единия. За пръв път виждаше пръстите му да вършат умело нещо друго освен домашните задължения.

Не проумявам как го правят, мислеше си тя и в порив на внезапно желание тя посегна към неговата ръка, придърпа я към себе си. Тони не се възпротиви, остави ръката си за внимателен оглед.

— Забележително — каза тя. — Дори и ноктите на пръстите ти изглеждат истински.

— Това е обмислено, разбира се — после шеговито добави: — Кожата е от еластична пластмаса, а скелетът — от лека метална сплав. Тези неща забавляват ли ви?

— О, не — вдигна тя зачервеното си лице. — Просто се чувствам малко притеснена, като че ли съм надникнала вътре в тебе. А не е моя работа. Ти не ме питаш какво имам аз отвътре.

— В моя мозък не е заложен такъв вид любопитство. Аз мога да действам само в рамките на възможностите си, както знаете.

Настъпи тишина, от която Клер почувства, че нещо я стегна отвътре. Защо все забравяше, че той е машина. Нещата вече сами по себе си трябваше да ѝ го напомнят. Толкова ли бе зажадняла за съчувствие, че можеше да приеме дори един робот за равен на нея... защото той ѝ съчувстваше?

Забеляза, че Тони все още прелиства страниците... кажи-речи без полза, тогава в нея изведнъж се породил силно усещане за превъзходство:

— Ти не можеш да четеш, нали?

Тони вдигна очи към нея:

— *Аз чета* в момента, госпожо Белмон — гласът му бе спокоен, без следа от укор.

— Но... — посочи тя с безсмислен жест книгата.

— Аз сканирам страниците, ако точно за това ме питате. Аз чета фотографирайки.

Падна вечерта и когато Клер най-после си легна, Тони бе преминал вече към втория том, седнал там в тъмнината или в онова, което ограничените възможности на Клер възприемаха като тъмнина.

Нейната последна мисъл, преди да заспи, се появи изневиделица тъкмо когато съзнанието ѝ се отпусна. Тя бе доста странна. Клер отново си спомни ръката му, нейното докосване. Топло и меко, като от човешка ръка.

Колко умно са го решили в този завод, помисли си тя и кротко потъна в сън.

След това в продължение на няколко дни тя ходеше все в библиотеката. Тони решаваше какво трябва да чете, така избираха бързо каквото им бе необходимо. Книги за съчетаване на цветовете, за козметика, за мебели и мода, за изкуство и история на костюма.

Той обръщаше страниците на книгите пред сериозния си поглед, колкото и бързо да ги прелистваше, той четеше по своя си начин, усърдно, без да пропусне или да забрави нищо, изглежда, не умееше да прави нещата през куп за грош.

Преди да настъпи краят на седмицата, Тони настоя да подстриже Клер, като приложи някакъв нов начин за оформяне на прическата, промени малко линията на веждите ѝ и избра пудра и червило в нова тоналност.

Тя усети пулса си ускорен от нервен ужас: в продължение на половин час усещаше нежния допир на нечовешките му пръсти. После се погледна в огледалото.

— Има още какво да се направи — каза Тони, — особено по отношение на облеклото. Как намирате промяната като за начало?

Но тя не отговори веднага, нито дори след още малко време. Не и докато не погълна с поглед и с цялото си същество непознатото лице в огледалото и докато не укроти възхищението си от красотата му. Едва

тогава промълви със сподавен глас, без нито за миг да откъсва очи от галещия образ:

— Да, Тони, доста добре... като за начало.

Клер не написа нищо в писмата си до Лари за техните занимания с Тони. Нека да види всичко наведнъж. Част от нея осъзнаваше, че тя ще тържествува не само от удивлението му. Това щеше да е и един вид отмъщение.

— Време е да започнем с покупките — каза една сутрин Тони. — А аз нямам право да напускам къщата. Ако напиша точно какво ни трябва, мога ли да разчитам, че вие ще го доставите? Трябват ни пердета, дамаска за тапициране на мебели, тапети, килими, боя, облекло... и ред други дребни неща.

— Човек не може да намери всичките тези неща по твоя вкус наведнъж — усъмни се Клер.

— Можете да намерите почти същите, ако обиколите целия град и ако парите не са проблем.

— Но, Тони, парите са много голям проблем.

— Никакъв. Идете първо в корпорацията за работи. Ще напиша една бележка. Срещнете се с доктор Калвин и ѝ предайте какво съм казал, че това е част от експеримента.

Този път доктор Калвин не я изплаши като през онази първа вечер. Със своето ново лице и с новата си шапка Клер не би могла да бъде някогашната госпожа Белмон. Психоложката я изслуша внимателно, зададе няколко въпроса и кимна одобрително... след което Клер се намери навън, въоръжена с чек за неограничена сума за сметка на корпорацията „Работи и механични хора от САЩ“.

Направо удивително е какво могат да постигнат парите. С тях всички магазини са в краката ти и авторитетното мнение на продавачката вече не е непременно глас Свише, учудено повдигнатите вежди на декоратора съвсем не са гръмотевиците на Юпитер.

А веднъж, когато един Възвеличал Сам Себе Си Надут Балон, в един от най-пищните салони за облекло, високомерно правеше на пух и прах нейните описания за гардероба, с който трябва да се сдобие (а описанията ѝ бяха направени на не особено добър френски с лошо

произношение, при това на чисто френската 57-а улица), тя се обади на Тони, а после подаде слушалката на мосюто:

— Ако не възразявате — тонът ѝ бе решителен, но пръстите ѝ леко потрепераха, — бих искала да си поговорите с моя... м-м-м... секретар.

Дундестият се придвижи до телефона, положил тържествено едната си ръка на гърба. Той вдигна слушалката с два пръста и каза едно изтънчено „Да“, замълча за малко, после пак изрече „Да“, този път последва доста по-дълга пауза, дойде ред на прецедените през зъби възражения, които бързо се стопиха, още една пауза, накрая прозвуча едно много смирено „Да“ и слушалката бе положена на мястото ѝ.

— Ако мадам би желала да ме последва — той бе засегнат и интонацията му прозвуча съответно хладно, — аз ще се постарая да удовлетвори нейните искания.

— Изчакайте ме само за една секунда — тя се спусна към телефона: — Ало, Тони, не зная какво си му казал, но то свърши работа. Благодаря. Ти си... — тя се мъчеше да намери подходяща дума, но бързо с предаде и накрая изписука: — м... едно съкровище!

Оказа се, че не друг, а Гладис Клафърн е приковала поглед в нея, докато Клер разговаряше. Една малко слисана и малко развеселена Гладис Клафърн я наблюдаваше, килнала леко на една страна главата си.

— Госпожо Белмон?

Кръвта на Клер се оттече нанякъде до капка... ей така, в един миг. Тя успя само да кимне — глуповато, като марионетка.

Гладис се усмихна някак си безочливо, но какво точно внушаваше тази безочливост, човек не би могъл да реши:

— Не знаех, че пазарувате тук! — сякаш мястото загуби безвъзвратно ценноста си в нейните очи поради този факт.

— Обикновено не — каза Клер скромно.

— Да не би да сте направили нещо с косата си? Тя е доста... необикновена... О, надявам се да ме извините, но вашият съпруг не се ли казва Лорънс? Струва ми се, че името му е Лорънс.

Сякаш менгеме бе стиснало челюстите на Клер, но се налагаше да обясни. *Нямаше как.*

— Тони е приятел на моя съпруг. Той ми помага в избора на някои неща.

— Разбирам. И предполагам заради това е цяло *съкровище*. — Гладис мина покрай нея с усмивка, отнасяйки със себе си светлината и топлината на целия свят.

Клер не постави под съмнение факта, че се обърна за утеха не към друг, а към Тони. Десетте дни с него я бяха излекували от нейната сдържаност. Сега можеше да плаче пред него, да плаче и да даде воля на яростта си:

— Бях кръгла г-глупачка — избухна тя от гняв, подръпвайки нервно мократа си от сълзи кърпичка. — Тя така ми действа. Не зная защо. Просто ми влияе. Трябваше да я... изритам. Трябваше да я фрасна веднъж, та да я поваля и да я стъпча.

— Можеш ли толкова много да мразиш едно човешко същество? — запита Тони с учудваща мекота. — Тази част от човешкия мозък е недостъпна за мене.

— О, причината не е в нея — простена тя. — Мисля, че е вътре в самата мене. Гладис е всичко, което аз искам да бъда... само като външност... А не мога да бъда.

— Вие можете да бъдете, госпожо Белмон — дълбокият гръден глас на Тони прозвуча убедително за слуха на Клер. — Вие *можете* да бъдете. Ние имаме още десет дена, а за десет дена къщата ще се промени неузнаваемо. Не бяхме ли запланували така?

— И как ще ми помогне този план... да се справя с нея?

— Поканете я тук. Поканете нейните приятели. Направете го вечерта преди аз... преди да си тръгна. Това ще бъде празненство по случай подновяването на дома ви.

— Тя няма да дойде.

— Ще дойде непременно. Ще дойде да се надсмее... Но няма да може.

— Наистина ли го мислиш? О, Тони, мислиш ли, че можем да го направим? — тя хвана и двете му ръце... Но после се отърси от въодушевлението си: — И каква ще е ползата? Не аз, а ти си този, който ще го направи. Не мога да се възползвам от заслугата ти.

— Няма щастливи единаци, никой не живее съвсем сам — прошепна Тони. — Хората заложиха тези знания в мене. Онова, което вие или който и да е виждате в Гладис Клафърн, не е само Гладис Клафърн. Тя се възползва от всичко, което парите и социалното ѝ положение могат да ѝ дадат. Тя не се пита за това. Защо вие трябва да го правите?... И погледнете на нещата ето така, госпожо Белмон: аз съм създаден, за да служа, а според мен задълженията ми се простират до разрешаването на всички нередности. Аз мога да изпълнявам заповедите скъпернически или всеотдайно. За вас го правя всеотдайно, защото вие сте от онзи тип човешки същества, за което аз съм създаден да се грижа. Вие сте добра, дружелюбна, скромна. Госпожа Клафърн, според описанията ви не е като вас и аз не бих ѝ служил така, както на вас. Така че *вие*, а не аз, госпожо Белмон, сте онази, която прави всичко.

После той отдръпна ръцете си от нейните, а Клер се вгледа в безизразното му лице, от което никой не можеше нищо да разгадае... и остана учудена. Тя изведнъж се изплаши отново, но по съвсем нов начин.

Преглътна нервно и заоглежда внимателно ръцете си, които все още пулсираха от натиска на пръстите му. Не бе могла да си го представи — неговите пръсти стиснаха нейните леко, нежно точно преди да се разделят.

Не!

Неговите пръсти... Неговите пръсти...

Тя се спусна към банята и започна да търка ръцете си — сяпко, напразно.

На следващия ден малко се срамуваше от него, гледаше го изпод око, очакваше да види какво може да последва. Известно време нищо не се случи.

Тони работеше. Дори и да имаше някакви трудности при залепването на тапетите или при използването на бързосъхнещата боя, Тони работеше така, че те не се забелязваха. Ръцете му боравеха точно, пръстите му бяха ловки и сигурни.

Той работеше по цяла нощ. Тя никога не чу и звук, но всяка сутрин я очакваше ново приключение: не можеше да преброи колко

неща са направени, а до вечерта намираше още и още промени... така идваше следващата нощ.

Опита се да му помогне само веднъж, но нейната човешка несръчност опропасти и този единствен опит. Той бе в съседната стая, докато тя се опитваше да окачи една картина на мястото, отбелязано с математическа точност от погледа на Тони. Имаше го малкия знак, имаше я картината, имаше го и отвращението на Клер от безделието.

Но тя бе нервна или пък стълбата бе неустойчива. Няма значение. Усети само, че пада, и извика. Стълбата обаче се сгромоляса без нея, защото Тони я пое във въздуха — много по-бързо от бързината, която могат да развият човешките мускули.

Неговите спокойни, тъмни очи не говореха нищо, а топлият му глас пророни само няколко думи:

— Ударихте ли се, госпожо Белмон?

Тя осъзна за миг, че пръстите ѝ сигурно са се заровили в лъскавата му коса, защото за първи път разбра, че е направена от отделни кичури тънка черна коса.

Едва после изведнъж Клер усети ръцете му около раменете си, под коленете си... държаха я здраво и грижливо.

Тя се отскубна от тях и писъкът ѝ оглуши самата нея. Прекара останалата част от деня в стаята си, а по-късно заспа, като предварително подпря един стол до дръжката на вратата към спалнята си.

Беше изпратила поканите и, както каза Тони, те бяха приети. Оставаше ѝ само да чака последната вечер.

И тя дойде по реда си след всички останали. Къщата по нищо не приличаше на доскорошната. Клер я обходи за последен път... всяка стая бе променена. Тя самата бе облечена с такива дрехи, каквито преди едва ли би посмяла да носи... Когато човек ги облича, усеща, че в същото време се обгръща с гордост и увереност.

Изигра пред огледалото изтънчено изражение на високомерен смях и огледалото веднага ѝ се надсмя майсторски.

Какво би казал Лари?... Това вече като че ли нямаше значение. Тя не очакваше вълнуващи дни с него, защото те си отиваха с Тони. Не

е ли странно? Опитва се да си възвърне разположението на духа отпреди три седмици, но не постигна нищо.

Часовникът пронизително отброи за нея точния час — с осем стремителни удара.

— Те ще са тук скоро, Тони — обърна с тя към него. — По-добре да отидеш в сутерена. Не можем да им позволим да...

Тя изведнъж се ококори от изненада, после каза тихо „Тони?“, след това силно „Тони?“ и накрая изкрещя „Тони!“

Но ръцете му вече се бяха обвинили около нея, лицето му се приближи до нейното, здравата му неумолима прегръдка не я изпускаше. Гласът му достигаше до нея през мъгла от емоционален хаос: „Клер, има много неща, които не са ми дадени да разбера. Това трябва да е едно от тях. Аз си отивам утре, а не искам. Открих, че в мен има нещо много повече от едничкото желание да ти угаждам. Не е ли странно?“

Лицето му се приближи съвсем близко до нейното, устните му бяха топли, но дишане не се усещаше... защото машините не могат да дишат. Устните им почти се сляха...

Звъннаха камбанките на вратата.

Тя за миг остана без дъх, след това той вече не бе там, никъде не го виждаше, а камбанките на вратата звъннаха още веднъж. Техният неравномерен, пронизителен звук се разнесе настоятелно из къщата.

Клер сега забеляза, че пердетата на прозорците откъм фасадата бяха отворени. Допреди петнайсет минути те бяха затворени. Тя беше сигурна.

Тогава значи са видели. Непременно всички до един са видели... всичко!

Гостите влезнаха и на вид бяха толкова любезни вкупом... Но глутница като тяхната не можеше да издържи така дълго и се разнесоха виковете, вой, а острите им пронизващи очи проникваха навсякъде. Те бяха видели. Иначе защо Гладис щеше да пуска в ход любимите си остри нападки и да разпитва за Лари? Тогава Клер получи подтик да им покаже отчаяно дръзкото си, пренебрежително отношение към тях.

Да, мъжът ѝ *го няма* тук. Той ще се върне утре, вероятно. Не, тя не е била сама тук. Нито за един миг. Прекарала е невероятно

вълнуващо. Тя им се присмиваше. Защо не? Какво можеха да направят? Лари щеше да разбере истината, ако тя изобщо достигнеше до него, историята, която те смятаха, че са видели.

Но на *тях* не им бе до смях.

Тя четеше това в яростните очи на Гладис Клафърн, във фалшивите искри на гласа ѝ, в желанието ѝ да си тръгне веднага. Когато Клер се разделяше с тях, улови нечий шепот... някои откъслечни думи...

„... никога не съм виждала нищо подобно... толкова *красив*...“

И разбра кое ѝ бе помогнало да ги накара да си хапят лактите от завист. Всяка жаба да си знае гъола — тя може да е по-хубава от Клер Белмон, по-внушителна и по-богата — но никоя, *никоя* не може да има толкова красив любовник!

А после си спомняше отново... отново... и отново, че Тони е машина и я полазваха тръпки.

„Иди си! Остави ме да живея!“ — проплака тя в празната стая и побегна към спалнята си. Плака през цялата нощ, а на сутринта току преди разсъмване, когато улиците бяха още пуси, пристигна една кола и откара Тони.

Лорънс Белмон влезе в офиса на доктор Калвин и почука на вратата поривисто. Завари я да разговаря с математика Питър Богърт, но не се разколеба от неговото присъствие:

— Клер ми каза, че корпорацията е платила за промените, които са направени в моята къща...

— Да — потвърди доктор Калвин. — Ние отпуснахме сумата за него като за ценна и необходима част от експеримента. При вашето ново назначение на длъжност помощник-инженер, мисля, че ще можете да я поддържате.

— Тревожа се не за нея. Предполагам, че със съгласието на Вашингтон за теста ние ще можем да си позволим наш собствен робот от поколението ТН — той се обърна колебливо, сякаш бе решил да си тръгва, но все така неуверено се върна отново.

— Е, господин Белмон? — подкани го доктор Калвин след кратка пауза.

— Недоумявам... — започна той. — Недоумявам какво се е случило. Тя... искам да кажа Клер... изглежда толкова различна. Не става дума само за вида й... макар че, честно казано, аз съм поразен — засмя се той нервно. — Това е *тя*! Но тя не е моята жена... не мога да го обясня.

— Защо трябва да се опитвате? Разочарован ли сте от тази промяна?

— Точно обратното. Но, виждате ли, едновременно с това е малко страшно...

— Аз не бих се притеснявала, господин Белмон. Вашата жена се справи много добре. Честно, аз не очаквах, че резултатът от експеримента ще е толкова богат. Ние знаем точно какви корекции трябва да бъдат направени в модела робот ТН, заслугата принадлежи изцяло на госпожа Белмон. Ако държите да съм съвсем пряма, мисля, че вашата жена има повече заслуги за вашето повишение, отколкото вие самият.

Лари се сепна видимо при тези думи.

— Е, ние сме едно семейство — промърмори той неуверено и излезе.

Сюзан Калвин го проследи с поглед:

— Мисля, че го заболя... надявам се да е така... Чете ли отчета на Тони, Питър?

— Много внимателно — каза Богърт. — Моделът ТН-3 няма ли нужда от промени?

— О, ти също ли мислиш така? — Калвин посрещна неговата реакция рязко. — Какви са основанията ти?

— Не е нужно да ги изреждам — намръщи се Богърт. — Ясно е като бял ден, че не можем да си позволим разпуснат робот, който върти любов със своята стопанка, ако нямаш нищо против каламбура.

— Любов! Питър, прилява ми като те слушам. Наистина ли не разбираш? Тази машина е длъжна да спазва Първия закон. Тя не може да допусне някое човешко същество да бъде наранено, а бедата се приближаваше към Клер Белмон заради нейната собствена неадекватност. Затова той й внуши своята любов, та коя жена няма да оцени комплимента, че е способна да разбуди страст в една машина... в една студена, бездушна машина. И той отвори пердетата онази вечер напълно съзнателно, за да гледат останалите и да й завиждат... без

никакъв риск за семейството на Клер. Мисля, че Тони е постъпил много умно...

— Така ли? Каква разлика има дали това е било страст или не, Сюзан? Ефектът все е ужасяващ. Прочети отчета отново. Тя го е отбягвала. Тя е закрещяла, когато той я прегърнал. Тя не е спала последната нощ... изпаднала е в истерия. Не можем да допуснем такова нещо.

— Питър, ти си сляп. Сляп си като мене. Моделът ТН ще бъде построен изцяло наново, но не заради причините, които ти изтъкваш. Точно обратното, точно обратното. Странно, че не съм го забелязала от самото начало — замислените й очи бяха непроницаеми, — но вероятно това е отражение на моя собствен недостатък. Разбираш ли, Питър, машините не могат да обичат, но жените... дори ако любовта им е безнадеждна и страшна за самите тях... жените могат да обичат.

ПЪКЛЕН ОГЪН

Усещаше се вълнение, като това на много изискана аудитория преди премиера. От учените бяха дошли само една шепа хора, имаше тук-там по някой представител на управляващата върхушка, някои конгресмени и малко репортери.

Алвин Хорнър от вашингтонското бюро на „Континентал прес“ се озова до Джоузеф Винченцо от Лос Аламос и го заговори:

— Сега най-после би трябвало да научим нещо.

Винченцо го изгледа през бифокалните си очила и каза:

— Не и най-важното.

Хорнър направи гримаса. Днес трябваше за първи път да се излъчи свръхзабавеният филм за атомната експлозия. Чрез измамни лещи, които показват по различен начин поляризацията върху екрана, моментът на експлозията ще бъде разчленен на кадри — всеки с времетраене една милиардна част от секундата. Вчера бе взривена атомна бомба. Днес тези кадри би трябвало да покажат експлозията в невероятни детайли.

— Ти мислиш, че нищо няма да стане ли?

— Ще стане — вдигна загрижен поглед Винченцо. — Ние сме наблюдавали така изпитателни полети. Но най-важното нещо...

— Кое е?

— Че тези бомби са смъртната присъда на човека. Изглежда, точно това няма да проумеем. Погледни ги — посочи с глава хората напосоки Винченцо, — те са развълнувани, възбудени, но не и изплашени.

— На тях им е известна опасността. Те също се страхуват — каза репортерът.

— Не достатъчно — не отстъпваше ученият. — Виждал съм мъже да наблюдават експлозия на водородна бомба, която превръща цял един остров в дупка. Тези мъже след експлозията се прибират и спокойно заспват. Такива са хората. В течение на хиляди години им

проповядват за пъклен огън, а той изобщо не им е направил впечатление.

— Пъклен огън? Религиозен ли сте, сър?

— Онова, което видяхте вчера, бе пъклен огън. Експлоадиращата атомна бомба е пъклен огън. Буквално.

На Хорнър това му бе достатъчно. Той седна на друго място, но продължи да наблюдава присъстващите угрижено. Страхуваше ли се някой от тях? Поне някой изпитваше ли тревога за пъкления огън? Не изглеждаше да е така.

Светлините угаснаха, включиха прожектора. На екрана се появи кулата за изстрелване, имаше мрачен вид. Зрителите притихнаха, настъпи напрегната тишина.

После от върха на кулата се появи светла точица, един брилянт, огнено петънце, което бавно се увеличаваше, растеше в една или друга посока, приемаше неравни очертания от светлини и сенки, но с нарастването си все повече добиваше овална форма.

Един мъж извика сподавено, след това и останалите. Разнесе се шум от дрезгави гласове, последван от гробна тишина. Хорнър надушваше страх, усещаше вкуса на ужаса върху собственото си небе, усещаше как кръвта му се смразява.

От овалното огнено кълбо се появиха някакви израстъци, после то се укроти за миг, преди да наедрее бързо до ярко кълбовидно тяло без никакви особени белези.

В онзи момент на покой... в горния край на огненото кълбо се появиха тъмни петна... като очи, вместо вежди се виждаха тъмни тънки линии, отдалечени една от друга, косите се спускаха във формата на латинската буква „V“, устата бе изкривена, застинала в див смях и обвита от пъкления огън... а над всичко това се мъдреха рога.

ПОСЛЕДНАТА ТРЪБА

Архангел Гавриил беше крайно безразличен към цялата тази работа. Той лениво отпусна едното си крило да докосне планетата Марс, която като всяка друга обикновена материя не беше развълнувана от допира.

— Въпросът е уреден, Етериел — каза архангелът. — Нищо не може да се направи в това отношение повече. Денят на Възкресението ще настъпи.

Етериел, един млад серафим, създаден около хиляда години преди човечеството да започне да извършва летоброене, трепереше така, че по земната твърд се вдигаха вихрушки. Още от самото му сътворение той отговарял непосредствено за Земята и околностите ѝ. Като служба това бе една синекурна длъжност, едно уютно местенце, едно глухо убежище, но с течение на вековете се стигна до положението, че той започна да изпитва перверзна гордост от мястото си в света.

— Но ти ще унищожаваш моя свят без предупреждение.

— Ни най-малко. Ни най-малко. Някои пасажи се появяват в „Книгата на Даниел“ и в „Апокалипсис“ на Свети Йоан, които са достатъчно ясно написани.

— Наистина ли? След като са били преписвани от ръкопис на ръкопис? Мисля си дали изобщо са останали две непроменени думи на един и същи ред.

— В „Ригведа“ и в Сборника от литературни откъси на Конфуций има бележки...

— Които са собственост на отделни културни групи, а те съществуват като една много оскъдна аристократична прослойка...

— Хрониката на Гилгамеш разказва съвсем ясно...

— Голяма част от Хрониката на Гилгамеш бе унищожена с библиотеката на Ашурбанипал през 1600 година по земното летоброене, преди моето създаване.

— Съществуват и някои детайли от Голямата пирамида и образец в инкрустираните бижута от Тадж Махал...

— Които са толкова изтънчени, че нито един човек не може да ги интерпретира вярно.

— Ако ще възразяваш на всичко, няма смисъл да обсъждаме този въпрос — каза уморено Гавриил. — Във всеки случай ти си длъжен да знаеш за него. По въпросите за Земята ти си вездесъщ.

— Да, ако реша да бъда. Аз си имам много грижи тук и си признавам, че проучването на възможностите за Възкресението не ми дойде наум.

— А трябваше. Всичките необходими книжа са в картотеките на Съвета на Господстващите. Ти можеше да се възползваш от тях по всяко време.

— Аз ти казвам, че беше необходимо да насоча цялото си внимание тук. Ти нямаш представа колко пагубно работоспособен е Дяволът на тази планета. Хвърлих всичките си усилия да го обуздавам и дори по този начин...

— Виж ти, така да е... — Гавриил удари една прелитаща комета, — той не изглежда да е спечелил своите малки победи. Когато позволих на обединяващия действителен модел на този нещастен малък свят да премине през мене, забелязах, че това е една от онези структури с материално-енергиен еквивалент.

— Така е — каза Етериел.

— И те се забавляват с него.

— Страхувам се, че е така.

— Тогава какво по-добро време за свършек на материята?

— Аз съм в състояние да се справя с това, уверявам те. Техните атомни бомби няма да ги унищожат.

— Странно. Ами сега предполагам ти ще ми позволиш да продължа, Етериел. Набелязаният момент приближава.

— Бих искал да видя документите в такъв случай — настоя упорито серафимът.

— Щом настояваш...

Формулировката на един Акт на Господстващите се появи с ярки знаци на фона на наситено черната въздушна твърд. Етериел зачете на глас:

— Заповядавам по нареждане на Съвета Архангел Гавриил, серия, номер и т.н., и т.н. (така, това си ти), да се приближи до планета, клас А, номер G 753990, по настоящем позната като планетата Земя, на 1 януари 1957 година в дванайсет часа и една минута местно време... — завърши той четенето.

— Удовлетворен ли си?

— Не, но съм безпомощен.

Гавриил се усмихна. Тогава в Космоса се появи фанфар, неговото пурпурно злато сияеше от Земята до Слънцето. Той се доближи до бляскавите красиви устни на Гавриил.

— Не можеш ли да ми отпуснеш още малко време, за да повдигна въпроса пред Съвета? — запита отчаяно Етериел.

— Какво би ти помогнало това? Актът е преподписан от Главния и ти знаеш, че всеки акт, преподписан от него, е неотменим. А сега, ако нямаш нищо против, настъпи уречената секунда и аз искам това да се свърши, защото на съвестта ми са и други дела, много по-важни. Ще отстъпиш ли от пътя ми? Благодаря ти.

Гавриил наду фанфара и един тънък звук с кристална чистота изпълни Вселената до най-далечните звезди. Докато звукът се носеше из въздуха, в един малък, почти неусетен миг времето спря. Този миг бе толкова фин, колкото линията, която разделя миналото от бъдещето. След това структурата на световите се срути и материята се върна в първичния Хаос, от който някога бе избухнала според божията воля. Изчезнаха звездите и мъглявините, космическият прах, Слънцето, планетите, луната — всичко, всичко, всичко, освен самата Земя, която продължаваше, както и преди, да кръжи сред опустялата Вселена.

Последната тръба бе прозвучала.

Р. Е. Ман (наричан от всички, които го познаваха, просто Р. Е.) се отправи към работните помещения на фабриката „Биликан Битсис“ и се загледа мрачно във високия мъж (мършав, с все още елегантен вид, макар и доста увяхнал, ако се имат предвид спретнатите му посивели мустачки), приведен усърдно пад купчина листа върху бюрото си.

Р. Е. погледна ръчния си часовник, който все още показваше седем часа и една минута, спрял някога точно на този час и на тази минута. Това беше източното време, разбира се, а по Гринуич —

дванайсет часа и една минута. Тъмнокъфявите му очи, които се взираха втренчено над изострените скули, уловиха погледа на другия мъж.

За миг високият мъж го изгледа с немиждащ поглед. После каза:

— Мога ли да направя нещо за вас?

— Хорацио Дж. Биликан, предполагам? Собственикът на тази сграда?

— Да.

— Аз съм Р. Е. Ман и не можах да не се спра почтително, щом най-накрая намерих един човек да работи. Не знаете ли какъв ден е днес?

— Днес ли?

— Днес е Денят на Възкресението.

— О, това ли било? Зная. Чух звука от тръбата. Можеше да пробуди и мъртвите... Много добре звучеше, не мислите ли? — захихика той, след това продължи: — Той ме събуди в седем сутринта. Веднага сръгах жена ми. Тя го проспа, разбира се. Винаги й казвах, че ще го проспи. „Това е последната тръба, скъпа“ — казах й. Хортензия, така се казва жена ми, каза: „Добре“ и продължи да спи. Аз се изкъпах, избърснах се, облякох се и дойдох на работа.

— Но защо?

— А защо не?

— Никой от вашите работници не е дошъл.

— Не, бедничките. Те за пръв път ще имат почивка. Трябваше да го предположите. В края на краищата не всеки ден е крайт на света. Честно, така си е. Така имам възможност да подредя личната си кореспонденция, без никой да ми пречи. Телефонът не е звънял и един път.

Той се изправи и се приближи до прозореца:

— Това е голям напредък. Вече няма заслепяващо слънце и снегове, има приятна светлина и приятна топлина. Много добре се подредиха нещата... Но сега, ако нямате нищо против, аз съм *твърде* зает, така че, ако ме извините...

Но един мощен, дрезгав глас го прекъсна с едно:

— Почакайте за миг, Хорацио — някакъв джентълмен, на вид забележителен като самия Биликан, с груби и остри черти на лицето като неговите, последва големия си стърчащ нос в офиса и застана в

стойка, изпълнена с достойнство, което се нарушаваше леко от факта, че самият той беше съвсем гол. — Мога ли да ви запитам защо сте затворили „Биликан Битсис“?

Биликан щеше да припадне:

— Господи! — възкликна той — Това е татко. Откъде идваш?

— От гробището — изрева Биликан старши. — Откъде другаде?

Те излизат от земята там с дузини. Всеки един е гол. Жените също.

Биликан се прокашля, за да прочисти гърлото си:

— Ще ти намеря някакви дрехи, татко. Ще ти ги донеса от къщи.

— Няма значение това. Първо бизнесът. Първо бизнесът.

Р. Е. се окопоти:

— Всички ли излизат от гробовете си в едно и също време, сър?

Той се загледа с любопитство в Биликан старши, докато му задаваше въпроса си. Видът на възрастния мъж беше вид на човек в доста напреднала възраст. Бузите му бяха обрасли, но пращяха от здраве. Възрастта му, реши самият Р. Е., беше точно такава, каквато е била в мига на неговата смърт, а фигурата му изглеждаше видимо в разцвета си.

— Не, сър — каза Биликан старши, — не всички. Онези от по-новите гробове, излизат първи. Потърсби умря пет години преди мене и излезе около пет минути след мене. Като го видях, реших да тръгна. Писнало ми беше от него... И това ми напомни нещо — той положи юмрука си на бюрото, а това беше един доста солиден юмрук. — Нямаше таксита, нямаше автобуси. Телефоните не работеха. Аз трябваше да вървя пеша. Трябваше да извървя двайсет мили.

— В този вид? — запита го синът му и отпадналият му глас беше изпълнен с ужас.

Биликан старши огледа голата си кожа с небрежно одобрение:

— Топло е. Почти всеки друг е гол... Всъщност, сине мой, аз не съм дошъл тук, за да си говорим празни приказки. Защо фабриката е затворена?

— Тя не е затворена. Това е един особен случай...

— Особен случай — да имат да вземат. Позвъни в главната квартира и им кажи, че Денят на Възкресението не фигурира в договора. Всеки работник ще бъде осъден за всяка минута, в която не е бил на работното си място.

Мършавото лице на Биликан придоби упорит израз, когато той се втренчи в лицето на баща си:

— Няма да го направя. Не забравяй, че ти вече не ръководиш този завод. Аз го ръководя.

— О, ти го ръководиш? Но с какво право?

— По твое желание.

— Добре. Сега аз съм тук и променям желанието си.

— Не можеш, татко. Ти си мъртъв. Ти може и да не изглеждаш мъртъв, но аз имам свидетели. Имам медицинския акт. Имам квитанциите от погребалното бюро. Мога да взема свидетелски показания от онези, които придружаваха ковчега ти...

Биликан старши се вгледа в сина си, след това седна, постави ръката си на облегалката на стола, кръстоса краката си един върху друг и каза:

— Ако изобщо се стигне дотук, ние всички сме мъртви, нали? Светът отива към своя край, нали?

— Но ти си законно признат за мъртъв, а аз не съм.

— О, ние ще променим това положение, синко. Такива като мене ще бъдат повече от онези като тебе и гласовете ще надделят...

Биликан младши затропа по бюрото твърдо с дланта на ръката си и леко се изчерви:

— Татко, аз не обичам да стигам до този неприятен момент, но ти ме насилваш. Мога ли да ти напомня, че точно сега, аз съм сигурен, че майка седи у дома и те очаква, че тя вероятно трябва да излезе из улиците, за да се поразходи... гола, също така... и че тя вероятно не е в добро настроение...

Биликан старши пребледня видимо:

— Господи, ти който си на небето!

— И ти знаеш много добре, че тя винаги иска от тебе да отстъпваш.

Биликан старши взе бързо решение:

— Аз няма да си ходя вкъщи. Защо, това е един кошмар. Няма ли никакви ограничения за Деня на Възкресението?... Това си е... това си е една чиста анархия. Като че ли се прекалява. Аз просто няма да си отида у дома.

И точно в този момент някакъв закръглен джентълмен с гладко розово лице и пухкави бели бакембарди (много наподобяващи тези от

картините на Мартин Ван Бурен) влезе в офиса и поздрави присъстващите доста хладно:

— *Добър ден.*

— Татко — възкликна Биликан старши.

— Дядо — възкликна и Биликан младши.

Биликан дядото погледна към Биликан младши с поглед, изпълнен с неодобрение:

— Ако ти си моят внук — каза той, — ти си остарял много и промяната не ти е повлияла добре...

Биликан младши се усмихна мрачно и немощно и не отговори.

Биликан дядото не приличаше на човек, който има нужда от отговора му.

— Сега, ако вие двамата ме осведомите как върви бизнесът, аз ще мога да вляза във функциите си на ръководител...

Последваха два едновременни отговора и цъфтящият вид на Биликан дядото застрашително помръкна, когато той удари гневно в земята с въображаемия си бастун и им отговори дръзко.

Р. Е. се намеси след миг:

— Джентълмени — каза той, след което му се наложи да повиши глас: — Джентълмени! — последва още едно повишение на гласа, този път Р. Е. почти изкрещя: — ДЖЕНТЪЛМЕНИ!

Разговорът пресекна внезапно и другите двама се обърнаха и го изгледаха. Ъгловатото лице на Р. Е., неговите особено привлекателни очи, сардоничните му устни внезапно се разтегнаха, за да овладеят събранието.

— Не разбирам — каза той — вашия спор. Какво произвеждате вие?

— „Битсис“ — отговори Биликан младши.

— Които според мен са едни пакетирани закуски...

— Изобилстващи на енергия във всяка от златистите си крехки люспички — извика Биликан младши.

— Покрити със сладък мед, с кристална захар, бонбон и храна — изръмжа Биликан старши.

— За да изкушава и най-преситения апетит — изрева Биликан дядото.

— Точно така — съгласи се Р. Е. — Какъв апетит?

Другите двама се вгледаха безчувствено в него:

— Моля, не разбрах — каза Биликан дядото гневно. Неговият невидим бастун би пробил пъпа на Р. Е., ако съществуваше (бастунът, не пъпът).

— Опитвам се да ви кажа — продължи Р. Е., — че нито един от вас не ще хапне от тях отново. Отсега нататък и храната няма да е необходима.

Изражението по лицата на Биликанови не се нуждаеше от тълкуване. Беше очевидно, че са проверили собствения си апетит и намираха, че той е изострен.

Биликан младши допълни мрачно:

— Всичко е разрушено!

Биликан дядото потропа по пода тежко и безшумно с въображаеми си бастун:

— Това е конфискация на имуществото, без процесът да е минал през съда. Аз ще заведа дело. Аз ще заведа дело.

— Напълно неконституционно — съгласи се Биликан старши.

— Ако изобщо намерите някого, когото бихте могли да осъдите, аз ви пожелавам добро бъдеще — каза Р. Е. дружелюбно. — А сега, ако ме извините, аз ще вървя към гробището.

Той си сложи шапката на главата и излезе през вратата.

Етериел, чиито вихри продължаваха да вилнеят, стоеше пред славата на шестокрилият херувим.

— Ако те разбирам правилно — каза херувимът, — твоята особена планета е била разрушена.

— Точно така.

— Е, сигурно сега не очакваш от *мене* да я сътворя отново?

— Не очаквам от тебе да направиш каквото и да било — каза Етериел, — освен да ми уредиш една среща с Главния.

Херувимът незабавно прояви с жест уважението си към Главния. Две от крилата му закриваха стъпалата му, двете му очи и двете му усти. Той възвърна нормалното си състояние и каза:

— Главният е много зает. Има безброй много въпроси, които трябва да разрешава.

— Кой отрича това? Аз просто посочих, че ако нещата стоят така, както стоят според мене, в една от Вселените Сатаната е спечелил

крайната победа.

— Сатаната?

— Това е еврейското име на Дявола — поясни нетърпеливо Етериел. — Можех да кажа Ахриман, това е персийската дума. Във всеки случай имам предвид Дявола.

— Но какво може да помогне една среща с Главния?! — запита Херувимът. — Докуменът, който овласти Последната Тръба, беше преподписан от Главния и ти знаеш много добре, че по тази причина той е неотменим. Главният никога няма да ограничи своето всемогъщество, като изтрие една дума, която е изказал в качеството си на Главен.

— Това ли е краят? И ти няма да уредиш една среща?

— Не мога.

— В такъв случай — каза Етериел, — аз ще потърся сам Главния. Ще завладее Примум Мобилс. Макар и това да означава моето унищожение — събра силите си той.

— Светотатство — измърмори Херувимът и в мига, в който Етериел се изправи да си върви, прогърмяха няколко слаби тътени, които се сляха в един.

Р. Е. премина през многолюдните улици, поглеждайки често към разтревожените минувачи, обезверени, апатични, навлекли набързо някакви дрехи или още по-често без дрехи.

Едно момиче на около дванайсет години се беше облегнало на железните врати, с единия крак стъпило на един от железните лостове и го люлееше насам-натам, и когато той мина край него, то го поздрави:

— Здравейте, господине...

— Здравейте — отвърна Р. Е.

Момичето беше облечено. То не беше от онези... върналите се от оня свят.

— У нас има едно бебе — каза момичето. — Това е сестричката, която някога съм имала. Мама плаче и нашите ме изпратиха да стоя тук...

— Добре, добре — каза Р. Е. Той премина през вратите и пое по павираната алея към дома, един от онези скромни домове, в каквито

живееха хората от средната класа. Той натисна звънеца, но не получи никакъв отговор, затова отвори вратата и влезе.

Отправи се по посока на риданията и почука на вътрешната врата. Един набит як мъж на около петдесет години с оредяла коса, с пълнички бузи и месеста брадичка вдигна поглед към него с учудване, примесено с негодувание.

— Кой сте вие?

Р. Е. свали шапката си:

— Мислех си, че мога с нещо да ви помогна. Вашето момиченце отвън...

Някаква жена, която лежеше в едно двойно легло, погледна към него отчаяна. Косите ѝ бяха започнали да посивяват. Лицето ѝ беше пухкаво и безизразно от плача, вените по него изглеждаха сини на фона на ръцете ѝ. Едно бебе лежеше в леглото до нея, пълничко и голичко. То риташе вяло и безизразните му бебешки очи се насочваха безцелно насам-натам.

— Това е моето бебе — каза жената. — То се роди преди двайсет и три години в този дом и умря пак тук, когато беше на десет дни. Толкова много исках то да се върне.

— И сега го имате — каза Р. Е.

— Но сега е твърде късно — проплака бурно жената. — Аз имам още три други деца. Най-голямото ми момиче е вече омъжено, синът ми е в армията. Аз съм прекалено възрастна, за да имам бебе сега. И дори ако... дори ако...

Жената направи героично усилие да задържи сълзите, но не успя. Нейният съпруг се обади почти беззвучно:

— Това не е истинско бебе. То не плаче. То дори не се цапа. Не иска да яде мляко. Какво ще правим сега с него? То никога няма да порасне. То винаги ще си бъде бебе.

Р. Е. поклати глава:

— Не зная — рече той. — Страхувам се, че не мога да направя нищо, с което да ви помогна.

И тихо си излезе. Помисли си за болниците. Хиляди бебета навярно са се появили във всяка една от тях.

Нареждат ги в редици, помисли си той и се усмихна сардонично. Нареждат ги като наръчи дърва. Те не се нуждаят от грижи. Техните

малки телца са просто преносители на една нерушима искра на живота.

Той премина край две малки момченца, които горе-долу бяха на една възраст, вероятно бяха десетгодишни. Гласчетата им бяха пискливи. Телцето на едно от тях проблясваше с белотата си, която нямаше нищо общо със слънчевата светлина и по всяка вероятност това дете беше от вълната на възвръщенците. Другото не беше от тях. Р. Е. се поспря, за да послуша какво си говорят.

— Затова умрях — каза голото дете.

— Гледай ти, не ти ли дадоха пенсилун или ауромисун?

— Какво?

— Това се лекаства.

— Никога не съм чувал за тях.

— Момче, за *много неща* не си чувало.

— Аз зная толкова, колкото и ти знаеш.

— Така ли? Кой е президентът на Съединените щати?

— Уорън Хардинг, ето кой.

— Ти си луд. Айзенхауер е президентът.

— Кой е той?

— Гледал ли си някога телевизия?

— Какво е това?

Облеченото дете изкрещя с пронизващ ушите глас:

— Това е нещо, което можеш да включиш и да гледаш комедианти, филми, каубои, космически рейнджъри, всичко, което си искаш.

— Хайде да видим.

Настъпи пауза и момчето от настоящето каза:

— Той не работи.

Другото момче изкрещя с презрение:

— Искаш да кажеш, че никога не е работил. Ти ли направи всичко това?

Р. Е. сви рамене и продължи пътя си.

Тълпите бяха намалели, когато той напусна града и наближи гробището. Онези, които бяха останали и се разхождаха из града, до един бяха голи.

Някакъв мъж спря пред него, това беше един веселяк с розова кожа и бели коси, който имаше пенснета от двете страни на гърбавия

си нос, но те бяха без стъкла.

— Поздрави, приятелче.

— Здравейте! — поздрави го и Р. Е.

— Ти си първия мъж, когото виждам облечен. Ти си бил жив, когато тръбата е прозвучала, предполагам.

— Да, бях жив.

— Добре, не е ли голяма работа? Не е ли весело и приятно? Ела да се забавляваме.

— На тебе ти харесва всичко това, нали? — запита го Р. Е.

— Да го харесвам? Някаква чиста и лъчезарна радост ме изпълва. Ние сме заобиколени от светлината още от първия си ден, светлината, която проблясва нежно и ведро още преди слънцето, луната и звездите да са били създадени. (Ти познаваш нашия произход, разбира се.) Една приятна топлина, която сигурно е най-голямата благодат на Едем, не съществува дразнеща сетивата горещина, нито пък е студено. Мъжете и жените се разхождат по улиците без дрехи и не ги е срам от голотата им. Всичко е много добре, приятелю, всичко е много хубаво!

— Ами, факт е, че не съм мислил за голотата на жените наоколо.

— Естествено, че не — каза другият мъж. — Похотта и грехът, които си спомняме от нашия земен живот, вече не съществуват. Позволи ми да ти се представя, приятелю, такъв, какъвто бях в земния си живот. На земята аз се казвах Уинтроп Естер, роден съм през 1812 година и умрях през 1884 година по летоброенето, по което отчитахме земното си време. През последните четирисет години от живота си аз се стараех да отгледам малкото си паство в Кралството и идвам сега да преброя онова, което съм спечелил.

Р. Е. се взря с тъга в очите в бившия проповедник:

— Сигурно не е имало все още никакъв Съд?!

— Защо да не е имало? Господ вижда в човека и в същия миг, в който всички неща в света бяха унищожени, хората бяха осъдени, а ние сме оцелелите...

— Сигурно много от хората са оцелели.

— Напротив, сине мой, онези, които оцеляха, не са нищо друго, освен едни останки...

— Много са останките в такъв случай. Аз почти не мога да си представя, че всеки един се е върнал към живота. Видях доста

отвратителни образи, които са се върнали в града и са толкова живи, колкото и самият вие.

— Покаяние в последната минута...

— Аз никога не съм се разкайвал.

— За какво, сине мой?!

— За това, че никога не съм ходил на църква.

Уинтроп Естер отстъпи бързо крачка назад:

— Крыщаван ли си някога?

— Не, доколкото зная...

Уинтроп Естер потрепера:

— Сигурно вярваш в Господ Бог?!

— Е — каза Р. Е., — вярвах в много неща, които се отнасяха за Него, които вероятно биха те озадачили...

Уинтроп Естер се обърна и много развълнуван се отдалечи.

По пътя, който му оставаше до гробището, Р. Е. нямаше как да отчете времето, нито му се наложи да опитва, никой не го спря. Той откри гробището, но то цялото беше празно, дърветата и тревите му бяха изчезнали (стори му се, че нямаше нищо зелено в света, земята навсякъде беше твърда, безизразна и избеляло сива, небето беше едно блестящо бяло пространство), но надгробните камъни все още си стояха по местата.

Върху един от тях се подпираше един доста окосмен мъж, черните му коси бяха вързани на плитка над главата му и бяха по-къси от онези, които покриваха гърдите му и горната част на ръцете му.

Мъжът проговори с дълбок и силен глас:

— Хей, ти там!

Р. Е. седна на един от близките надгробни камъни:

— Здравейте!

— Дрехите ти не изглеждат добре — каза чернокосият мъж. — В коя година се случи това?

— 1957.

— Аз умрях през 1807 година. Странно! Очаквах да бъда едно доста буйно момче точно сега след всичките онези адски пламъци, които изгаряха вътрешностите ми.

— Няма ли да дойдете в града? — запита го Р. Е.

— Казвам се Зеб — каза възрастният мъж. — Това е краткото ми име, дългото е Зебулон, но Зеб е съвсем достатъчно. На какво прилича

сега градът? Вероятно се е променил, така си мисля...

— Жителите му са около сто хиляди...

Устните на Зеб се разтегнаха в нещо като прозявка:

— Продължавай, може би се намира близо до Филадельфия, който е по-голям... Ти ме забавляваш.

— Филадельфия има... — Р. Е. замълча. Помисли си, че този човек може да му направи нещо лошо, но вместо да изрази опасенията си, каза: — Градът се разрасна през последните сто и петдесет години, разбирате ли...

— Страната също?

— Четирийсет и осем щата — каза Р. Е. — През целия път до Пасифика.

— Не — Зеб се удари по бедрата от задоволство и след това примига от болката, която си причини, съзнавайки, че му липсва грубото домашно платно, с което някога си е покривал тялото. — Аз бих се насочил на запад, ако не бях необходим тук. Да, сър — неговото лице се отпусна и устните му се разкриваха в гримаса. — Ще остана точно тук, където съм необходим.

— Защо сте необходим тук?

Обяснението дойде много скоро, беше произнесено доста твърдо:

— Индианци!

— Индианци ли?

— Милиони индианци. Първо племената, с които ние се бихме и победихме, а след това племената, които никога не са виждали бял човек. Те всички ще се върнат в живота. Имам нужда от старите си приятелчета. Вас, градски приятелчета, не ви бива за това... Виждал ли си някога индианец?

— Напоследък по тези места не съм — каза Р. Е.

Зеб погледна презрително и се опита да се изплюе на едната си страна, но не намери слюнка за тази цел:

— По-добре е в такъв случай да се върнеш в града — каза той. — Не след дълго по тези места животът няма да е много сигурен. Бих искал мускетът ми да е тук сега?!

Р. Е. се изправи, замисли се един миг, след което закричи, олюлявайки се обратно към града. Надгробният камък, на който беше седнал, се разпадна веднага, след като той стана от него, превърна се в

сива каменна пудра, която се смеси с пустеещата земя. Той се огледа. Повечето от надгробните камъни вече ги нямаше. Онези, които все още съществуваха, скоро щяха също да изчезнат. Единствено онзи, на който се бе облегал Зеб, все още изглеждаше твърд и здрав.

Р. Е. пое по обратния път. Зеб не се обърна да го погледне. Той остана тих и спокоен да чака индианците.

Етериел премина през небесата с безразсъдна скорост. Очите на дяволите бяха се спрели върху него, той съзнаваше това. От къснородения Серафим до херувимите и ангелите — до най-високия архангел, сигурно всички го наблюдаваха.

Но той не залитна. В безпространствеността и безвремието той се хвърли към съюза с Примум Мобила, мястото, което окръжава всичко, което Е, което Беше и което Щеше да Бъде, което Можеше да Бъде и Може би Щеше да Бъде.

И докато си мислеше за всичко това, той летеше и беше част от него, съществото му се бе разраснало до такава степен за миг, че той също беше част от Цялото. Но в такъв случай той безмилостно бе станал недосегаем за собствените си усети и Главният беше все още един малък глас в самия него. И все пак той бе онова нещо, което му правеше по-голямо впечатление от всичко останало.

— Сине мой — каза гласът. — Аз зная защо си дошъл.

— В такъв случай помогни ми, ако това е и твоята воля...

— По моята собствена воля — каза Главният — моето действие е неотменимо. Цялото твое човечество, сине мой, жадува за живот. Всички се страхуват от смъртта. Всички мислят, че животът трябва да бъде безкраен. Не съществуват две групи хора, няма дори двама души, които да се стремят към отвъдния живот, а всички искат земния живот. Молиха ме да подведа всички тези желания под общ знаменател — животът да бъде безкраен. Аз така и направих.

— Нито един от вашите слуги не отправи такава молба.

— Дяволът я направи, сине мой.

Етериел с мрачен поглед проследи крехката следа на своята слава и каза с глух глас:

— Аз съм прах в твоите очи и не съм достоен да се явя пред тебе и все пак трябва да ти задам един въпрос. И Дяволът ли е твой слуга?!

— Без него аз не мога да имам нито един друг слуга — каза Главният, — защото какво в такъв случай е Господ Бог, ако не е вечната борба със Злото?!

И в тази борба, помисли си Етериел, аз загубих.

Р. Е. спря и се загледа в панорамата на града. Сградите се рушаха. Онези, които бяха направени от дърво, вече представляваха купища отломъци. Р. Е. отиде до най-близката от купчините и откри, че дървесните стърготини и боята са стрити на прах.

Той проникна във вътрешността на града и откри, че тухлените сгради все още си стоят, но ръбовете на тухлите вече се бяха закръглили ужасно и заплашваха да се оронят в скоро време.

— Те няма да издържат дълго — проехтя един дълбок глас, — но има едно утешение, ако изобщо е някакво утешение, тяхната разруха няма да убие никого.

Р. Е. вдигна изненадан поглед нагоре и откри, че е застанал лице в лице с един смъртноблед мъж, който приличаше на Дон Кихот — хлътнали бузи, изпито лице. Очите на този мъж бяха тъжни, а кафявата му коса беше провиснала и права. Дрехите му висяха свободно, а кожата му се виждаше през множеството дупки по тях.

— Моето име — каза мъжът — е Ричар Ливайн. Бях професор по история някога, преди да се случи всичко това.

— Вие носите дрехи — каза Р. Е. — Вие не сте от онези, възкръсналите...

— Не, но този белег на различие вече изчезва. Дрехите си отиват също...

Р. Е. погледна към тълпите, които се носеха около тях двамата, придвижвайки се бавно и безцелно като молци под слънчевата светлина. Някои от онези, които изчезваха, бяха с дрехи. Той погледна към самия себе си и забеляза за първи път, че шевове на всеки един от крачолите на панталоните му са се разширили. Той притисна плата на сакото си между палеца и показалеца си и материята се разцепи и се разнищи много лесно.

— Предполагам, че си прав — каза Р. Е.

— Ако забелязваш — продължи Ливайн, — Мелонс Хил се изравни със земята.

Р. Е. се обърна на север, където винаги се издигаха сградите на аристокрацията (такава аристокрация, каквото можеше да има в този град), хвърли поглед върху склоновете на Мелонс Хил и откри, че земята до хоризонта е равна.

— В края на краищата — обади се Ливайн, — няма да има нищо друго освен равнини и безизразност, освен пустота... и ние...

— И индианците — допълни Р. Е. — Един мъж извън града очакваше да дойдат индианците и би искал да има мускет.

— Мисля си — каза Ливайн, — че индианците няма да ни причинят неприятности. Вече няма никакво удоволствие в това да водиш битки с врага, който изобщо не може да бъде убит или наранен. И дори да не беше така, силното желание да влезеш в битка ще изчезне, както изчезват всички силни желания...

— Сигурен ли сте?

— Напълно съм сигурен. Преди всичко това да се случи, въпреки че ти няма да можеш да го повярваш, гледайки към мене в този миг, аз извличах огромно безобидно удоволствие, наблюдавайки женската фигура. Сега, когато имам толкова добри възможности да наблюдавам женската фигура, откривам, че съм невероятно незаинтригуван. Не, това нещо не е наред. Аз дори не съм разгневен от равнодушието си.

Р. Е. погледна за миг към минаващите край тях:

— Разбирам какво искаш да кажеш.

— Пристигането на индианците по тези места — каза Ливайн — не е нищо в сравнение с положението, в което се намира Старият свят. Преди това, по време на Възкресението, Хитлер и неговият Вермахт трябва да са се върнали в живота и да са се смесили със Сталин и Червената армия по пътя от Сталинград до Берлин. За да се усложни ситуацията, ще се завърнат и кайзерите и царете. Мъжете от Вердюн и от Сомма са се върнали на старите бойни полета. Наполеон и неговите маршали са се разпръснали в Западна Европа. А и Мохамед сигурно се е завърнал, за да види какво са направили епохите след него с Исляма, докато светците и апостолите пък обсъждат пътищата на християнството. И дори монголите, горките, ханове от Темюджин до Оранджеб, сигурно блуждаят безпомощно, жадувайки за своите коне.

— Като професор по история — каза Р. Е. — вие навярно жадувате да бъдете по тези места, за да видите всичко това.

— Как мога да бъда там аз? Всяко положение на човека на земята е ограничено до разстоянието, което той може да извърви. Няма автомобили от какъвто и да било вид, както току-що споменах, няма коне. И какво бих открил в Европа всъщност?! Апатия, мисля си. Както и тук...

Някакъв мек плясък накара Р. Е. да се обърне. Крилото на една от близките съседни сгради се бе сгромолясало, превръщайки се в прах. Части от тухлите се посипаха от двете му страни. Някой като че ли бе префучал край него, без той да усети. Безбройни купища развалини се трупаха навсякъде. А останките, които още не се сгромолясваха в прахта, имаха по-малки размери.

— Срегнах един човек — каза Р. Е., — който мислеше, че всички ние сме осъдени и сме в Небесата.

— Осъдени?! — повтори думите му Ливайн. — Ами да, мисля, че сме осъдени. Ние се изправихме лице в лице с вечността сега. Вече нямаме вселена, нямаме външен феномен, както се казва, нямаме емоции, няма страсти. Нищо, освен себе си и мисълта. Ние се срещаме лице в лице с вечността на интроспекцията, след като през цялата си история не сме знаели какво да правим със себе си през един дъждовен неделен ден...

— Думите ви звучат така, сякаш положението ви дразни...

— Нещо повече. Дантевата концепция за Ада беше детинска и недоброкачествена за Божественото въображение: огън и мъчения. Скуката е много по-голямо коварство. Вътрешното мъчение на мозъка, който е неспособен да избяга от самия себе си по никакъв начин, осъден да се трови непрекъснато от отделящата се от самия него духовна гной, е много по-подходящо мъчение. О, да, приятелю мой, ние сме осъдени и обругани също и това не са Небесата, а Адът.

Ливайн се изправи, а раменете му се отпуснаха горестно, докато се отдалечаваше.

Р. Е. го проследи със замислен поглед и поклати глава. Той беше удовлетворен.

Самопозволенията на провала продължи в Етериел само за миг, след това съвсем неочаквано той извиси своето същество толкова блестящо и високо, колкото то посмя да се вдигне в присъствието на

Главния и неговата слава беше една мъничка светла точица в безкрая Примум Мобила.

— Ако това е твоята воля — каза той, — тогава аз няма да те моля да вървиш срещу нея, а да я осъществиш.

— По какъв начин, сине мой?!

— Документът, одобрен от Съвета на дяволите и подписан от самия тебе, овластява Деня на Възкресението в едно определено време и определен ден на годината 1957, както земляците отчитат времето си...

— Така беше.

— Но годината 1957 е неподходяща година. Какво в такъв случай представлява тази 1957 година?! За преобладаващата култура на Земята 1957 година беше 1957 след смъртта на Христос. Това е истината. И все пак от време на време ти вдъхваш екзистенция на Земята и нейната Вселена е преживяла 5960 години. Изминали са близо четири милиона години, крепейки се на вътрешния ред, който ти създаде във Вселената. В такъв случай тази година, *неподходящата* 1957, 5960 година ли е всъщност или е 4000000000?!

Нищо подобно — продължи Етериел. — Годината господна 1957 е годината 7464 по Византийската система на летоброене, 5716 по еврейския календар. Тя е 2708 от основаването на Римската империя, 2708 година от основаването на Рим, ако приемем римския календар. Това е годината 1375 по мохамеданския календар и сто и осемдесетата година от извоюването на независимостта на Съединените Американски щати. В такъв случай смирено ще те запитам дали не ти се струва, че изборът на тази с нищо незабележима година, каквато е самата 1957, е без особено значение.

Главният с все още тих глас се обърна към него:

— Винаги съм знаел това, сине мой, ти трябваше да го научиш...

— В такъв случай — каза Етериел, като пръскаше сияние от радост с всеки свой трепет, — позволи ми самата буква на твоето желание да бъде изпълнена и нека Денят на възкресението да бъде през 1957 година, но само след като обитателите на Земята единодушно се съгласят, че тази обикновена година ще бъде номерирана с числото 1957 и с никое друго.

— Така да бъде — каза Главният и тази дума пресътвори Земята и всичко онова, което тя съдържаше, ведно със Слънцето и Луната,

както и със всичките небесни светила.

Това се случи в 7 часа на първи януари 1957 година, когато Р. Е. Ман се събуди сепнат. Началото на мелодичния звук, който трябваше да изпълни цялата Вселена, беше прозвучал и все пак не беше прозвучал.

За миг той повдигна главата си, като че ли да помогне на просветлението да проникне в нея, след това през лицето му премина леко раздразнение и отново изчезна. Това не беше нищо друго освен една друга битка.

Той седна пред бюрото си, за да начертае новия план на действие. Хората вече говореха за календарната реформа и за това, че тя трябва да бъде стимулирана. Една нова епоха трябваше да започне от втори декември 1944 година и някога щеше да настъпи една нова 1957 година; 1957 година от Атомната ера, призната като хиляда деветстотин петдесет и седма година от целия свят.

Някаква странна светлина проблясна в главата му, когато мислите преминаха през неговия свръхчовешки мозък и сянката на Ахриман върху стената, като че ли се сдоби с малки рога, израсли върху двете му слепоочия.

КОЛКО ЗАБАВНО ИМ Е БИЛО

Марджи дори писа за това през нощта в дневника си. На страницата, озаглавена с датата 17 май, 2157 година, тя написа: „Днес Томи откри една истинска книга!“.

Това беше една много стара книга. Дядото на Марджи някога беше казал, че когато той бил малко момче неговият дядо му казал, че едно време всички разкази се изписвали върху хартия.

Те обърнаха страниците, които бяха много пожълтели и набръчкани и им беше ужасно забавно да четат думите, които бяха изписани, вместо да ги гледат раздвижени по начина, по който те бяха свикнали да ги виждат — на екрана, разбира се. И тогава, след като се върнаха на предишната страница, там отново откриха същите думи, които бяха прочели преди миг за първи път.

— Я гледай — каза Томи — какъв боклук. След като си прочел книгата, ти просто трябва да я изхвърлиш, предполагам. Нашият телевизионен екран трябва да ни е показал милион книги и все още може да ни показва още. Аз не бих ги изхвърлил.

— Същото е и с мене — каза Марджи. Тя беше на единайсет години и не бе чела толкова много телекниги, колкото Томи. Защото той караше тринайсетата си година. — Къде я намери? — запита тя.

— У дома — посочи откъде бе донесъл книгата той, без да вдига очи от нея, защото се зае сериозно да я разчете. — На тавана.

— За какво се разказва?

— За училището.

— За училището — рече презрително Марджи. — Какво може да се пише за училището?! Аз мразя училището.

Марджи мразеше училището от самото начало на обучението си, но сега тя го мразеше повече отвсякога. Механичният преподавател я подлагаше на непрекъснати изпити по география и тя не можеше никак да се справя, докато един ден майка ѝ поклати глава скръбно и изпрати да извикат областния инспектор.

Той беше закръглен дребничък човечец със зачервено лице и носеше цял сандък, пълен с инструменти, циферблати и жици. Той се усмихна на Марджи, която се надяваше инспекторът да не успее да поправи преподавателя, но човекът се оказа опитен и след един час и нещо преподавателят отново съществуваше — огромен и черен, и грозен, с голям екран, на който се изписваха всички уроци и всички въпроси. Това не беше толкова лошо. Онази част, която Марджи мразеше, беше процепът, в който пускаше домашната си работа и изпитните листове. Тя винаги трябваше да ги изписва с перфориран шифър, който бяха я накарали да научи, когато беше още на шест години и механичният преподавател отчиташе бележката за нула време.

След като си свърши работата, инспекторът се усмихна и потупа Марджи по главата, а на майка ѝ каза:

— Момичето не беше виновно, мисис Джоунс. Мисля, че секторът по география е включен на по-голяма скорост. Тези неща се случват понякога. Аз го намалих до средните изисквания, подходящи за равнището на едно десетгодишно дете. Всъщност общият ход на нейното развитие е съвсем задоволителен.

И той отново потупа Марджи по главата.

Марджи се разочарова. Тя се бе надявала да изхвърлят изцяло механичния преподавател. Веднъж изхвърлиха учителя на Томи за почти цял месец, защото секторът по история изцяло се беше изтрил.

Така че тя запита Томи следното:

— Защо някой трябва да пише за училището?!

Томи погледна към нея отвисоко:

— Защото то не е училището, което ние познаваме, глупачке. Това е един стар вид училище, в което хората са учили преди стотици и стотици години — каза той, а след това добави приповдигнато, произнасяйки внимателно думите — „преди векове“.

Марджи се почувства наранена:

— Е, аз не зная какъв вид училище са имали те през всичкото изминало време... — след това тя чете през рамото на Томи известно време написаното в книгата, а след още един миг каза: — Във всеки случай те са имали учител.

— Разбира се, че са имали учител, но той не е бил обикновен учител. Той е бил човек.

— Човек?! Как може човек да бъде учител?!

— Ами, той просто е казвал на момчетата и на момичетата нещата и им е задавал домашна работа... и им е задавал въпроси.

— Човекът не е достатъчно умен.

— Сигурно учителят е. Моят баща знае много повече от моя преподавател.

— Не може да знае повече. Един човек не може да знае повече от един учител.

— Той знае почти толкова, обзалагам се...

Марджи не беше подготвена да спори за това. Тя просто каза:

— Не бих искала да имам някой непознат мъж в моя дом за учител.

Томи изпищя от смях:

— Ти не знаеш много неща, Марджи. Учителите не живеят в домовете на децата. Те си имат една специална сграда и всички деца се събират в нея.

— И всички деца учат едно и също нещо?!

— Точно така, ако са на една и съща възраст.

— Но моята майка казва, че един учител трябва да се приспособява към ума на всяко момче и момиче, което той учи, и че всяко дете трябва да бъде обучавано самостоятелно.

— Точно това те не са правили по този начин тогава. Ако ти не харесваш книгата, не я чети.

— Не съм казала, че не я харесвам — побърза да каже Марджи. Тя искаше да прочете нещо за онези странни училища.

Децата не бяха свършили и половината от книгата, когато майката на Марджи извика:

— Марджи! На училище!

Марджи вдигна поглед от страниците:

— Не още, мамо.

— Веднага! — настоя госпожа Джоунс. — Вероятно е време и за Томи също.

— Може ли да почетем двамата с тебе от книгата след училището — Марджи успя да запита Томи.

— Може би — отговори ѝ той равнодушно, след което си изведе, подсвирквайки си с прашната книга под мишница. Марджи отиде в класната си стая. Тя се намираше точно до спалнята ѝ, механичният учител беше включен и вече я очакваше. Така беше всеки ден по едно и също време с изключение на неделята, защото майка ѝ казваше, че малките момичета учат по-добре, ако учат по едно и също време на деня.

Екранът беше осветен и от него се чу гласът на преподавателя:

— Днес имаме урок по аритметика, ще учим за събиране на правилни дроби. Моля, вкарайте домашната си работа в съответния процеп.

Марджи направи това, за което бе помолена, и въздъхна. Тя мислеше за старите училища, в които е учил дядото на дядо ѝ, когато е бил малко момче. Всички деца от цялата махала се събират, смеят се и крещят в училищния двор, седат едно до друго в класната стая, отиват си у дома отново заедно в края на деня. Те са учили едни и същи неща, така че са могли да си помагат едно на друго в правенето на домашната работа и да си говорят за нея.

А учителите са били хора...

Механичният преподавател проблясва от екрана:

— Когато съберем дробите $\frac{1}{2}$ и $\frac{1}{4}$ ...

Марджи мислеше за това как децата сигурно са обичали да ходят на училище. Тя мислеше за това колко забавно им е било...

ШЕГАДЖИЯ

Ноел Майерхоф направи справка в списъка, който бе подготвил, и избра коя точка да бъде първа. Както обикновено, той разчиташе главно на интуицията си.

Но машината, срещу която седеше, го спря, въпреки че от нея се виждаше една нищожна част. Това обаче нямаше никакво значение. Той говореше с безцеремонната увереност на човек, който напълно съзнава, че е майстор:

— Джонсън се върнал у дома си неочаквано от командировка и намерил жена си в прегръдките на най-добрия си приятел. Той се олюлял и казал: „Макс, аз съм женен за госпожата, така че на мене *ми се налага* да го правя. Но ти защо го правиш?!“

„Добре, помисли си Майерхоф, нека това да се придвижва навътре в машината, за да поцрака малко мозъка й.“

А зад него прозвуча един глас:

— Хей...

Майерхоф изтри звука на тази едносрична дума и нагласи веригата, която използваше, в неутрално положение. След това се завъртя рязко и каза:

— Аз работя. Не знаете ли, че трябва да почукате!

Той не се усмихна, както обикновено правеше, за да поздрави Тимоти Уислър, старши психоаналитик, с когото работеше толкова често, колкото и с всеки друг от екипа. Намръщи се, като че ли някакъв непознат го бе прекъснал, набръчка слабото си лице в гримаса, която изкриви цялото му лице, стигна чак до косата му и успя да я разчорли повече отвсякога.

Уислър сви рамене учудено и стисна юмруци в джобовете на бялата си лабораторна престилка, като ги изпъна надолу така, че тя се обтегна, от натиска по плата се образуваха вертикални гънки:

— Почуках, но ти не отговори. Сигналът за операция не беше включен.

Майерхоф изсумтя. Наистина беше така. Напоследък той си мислеше непрекъснато за този нов проект и забравяше малките детайли.

И все пак едва ли би могъл да се кори. Тази работа бе важна.

Разбира се, той не знаеше защо е важна. Великите майстори рядко знаят предварително какво ще открият. Нали това ги прави Велики майстори — фактът, че те са прекрачили рамките на разумното. Как иначе човешкият ум би могъл да се мери с тази грамада от кристализиран мозък, дълъг десет мили, мозък грамада, наричан от хората Мултивак, най-сложния компютър, който бе построен досега?

— Аз и в момента *работя* — каза Майерхоф. — Нещо важно ли ти дойде на ум?

— Нищо, което не би могло да изчака. Има няколко празноти в отговора за хиперпространството... — каза Уислър и лицето му придоби недоверчиво-мрачен вид: — *Работиш казваш?*

— Да. Защо?

— Но... — старши психоаналитикът се огледа, взря се внимателно в пролуките в сравнително празната стая, които образуваха една малка част от Мултивак — тук няма никого от обслужващия екип.

— Кой е казал, че е имало или че трябва да ги има?

— Ти разказваше един от своите анекдоти, нали?

— И какво от това?

— Недей да ми казваш, че разказваше анекдот на Мултивак — Уислър се усмихна насила.

— А защо не? — наежи се Майерхоф.

— Наистина ли?

— Да.

— Защо?

Майерхоф го изглежда от главата до петите:

— Не съм длъжен да се отчитам пред тебе. Или пред когото и да било.

— Мили боже, разбира се, че не. Полюбопитствах, това е всичко... Ами тогава, щом като работиш, аз ще изляза — онзи се огледа още веднъж начумерено.

— Точно това очаквам — каза Майерхоф. После изпроводи с поглед натрапника, докато излезе и с яростен удар включи сигнала за

операция.

За да се овладее, закричи нервно напред-назад из стаята. Дяволите да го вземат този Уислър! Дяволите да ги вземат всичките! Понеже той не се постарал да държи тези техники, психоаналитици и механици на необходимото разстояние от себе си, понеже се отнасяше към тях така, сякаш също бяха съзидателни артисти, затова сега те вършеха такива своеволия.

„Дори не умеят да разкажат някой виц както трябва“, помисли си мрачно Майерхоф.

И това веднага го върна към заниманието му. Седна пак. Дявол да ги вземе всичките!

Щом включи необходимата верига от Мултивак отново в действие, започна да разказва:

— По време на едно доста бурно океанско пътуване, стюардът на кораба се спрял до бордовата ограда и погледнал съчувствено мъжа, който се бил надвесил над водата и чийто втренчен в дълбините поглед говорел пределно ясно за страданията му от морска болест. Стюардът внимателно потупал по рамото мъжа и прошепнал: „Кураж, сър. Зная, че ви е лошо, но никой не умира от морска болест, както добре ви е известно.“ Изтерзаният джентълмен вдигнал позеленялото си, изкривено от болка лице към своя утешител и проговорил с дрезгав глас: „Не ми го казвай, човече. За бога, не говори така. Само надеждата, че умирам ме държи още жив.“

Тимоти Уислър, макар да бе малко разсеян, се усмихна и кимна на секретарката, когато минаваше покрай бюрото ѝ. Тя му се усмихна в отговор.

Ето това е архаичен момент в двайсет и първия век, който поголовно е яхнал компютрите — едно човешко същество върши секретарска работа. Но пък вероятно съвсем естествено бе такава длъжност да оцелее тук, в самата цитадела на компютрите, в гигантския свят на корпорацията, която обслужваше Мултивак. С Мултивак, изпълващ човешкия кръгозор, по-малките компютри за тривиални задачи бяха използвани съвсем рядко.

Уислър влезе в кабинета на Ейбрам Траск. Този правителствен служител в момента бе зает с важно занимание — палеше лулата си.

Тъмните му очи се стрелнаха по посока на Уислър, а заостреният му нос се очертаваше рязко на фона на четвъртития прозорец зад него.

— А, ето те и тебе, Уислър. Сядай. Сядай.

Уислър седна:

— Мисля, че имаме проблем, Траск.

— Надявам се, не е технически — усмихна се Траск. — Аз съм само един невинен политик. (Това беше една от неговите любими фрази.)

— Става дума за Майерхоф.

— Сигурен ли си? — Траск побърза да седне, лицето му доби отчаяно изражение.

— Сравнително.

Уислър разбра внезапното нещастие на другия много добре. Траск бе правителствен служител, отговорен за Отдела по компютри и автоматизация в Управлението на Министерството на вътрешните работи. От него се очакваше да се занимава с проблемите по политическите разбирания на хората, които обслужваха Мултивак, така, както от техническия персонал се очакваше да се справя с проблемите на самия гигантски компютър.

Но един Велик майстор бе много повече от член на обслужващ персонал. Дори много повече от човек.

Още от ранната история на Мултивак се знаеше, че най-трудната операция тук е задаването на въпроси. Мултивак можеше да разрешава проблемите на човечеството, *всичките* проблеми, ако... ако му задаваха съответните въпроси. Но с непрекъснато нарастващата динамика при натрупването на знания намирането на тези смислени въпроси стана още по-трудно.

Само разум не бе достатъчен. Тук трябваше рядко срещана интуиция, същите способности на мозъка (само че много по-интензивни), които бяха необходими на гросмайстора. Трябваше такъв ум, който да е способен да прозре квадрилиони ходове напред, за да намери единствения верен ход и да го направи в рамките на минути.

Затова Траск се размърда неспокойно:

— И какво прави Майерхоф?

— Внедрил е система от въпроси, която аз намирам за тревожна.

— О, хайде стига, Уислър. Това ли е всичко? Ти не можеш да забраниш на един Велик майстор да прокара която и да е система от

въпроси. Нито ти, нито аз сме овластени да обсъждаме смисъла на неговите въпроси. Знаеш това. А аз знам, че ти го знаеш.

— Да, зная. Разбира се. Но аз познавам и Майерхоф. Виждал ли си го някога извън работата му?

— Господи боже, не. Някой изобщо среща ли се с някой Велик майстор извън работата му?

— Не се дръж така, Траск. Те са хора, хора, които са направо за оплакване. Някога замислял ли си се какво е това да си Велик майстор, да знаеш, че в целия свят има само дванайсет човека като тебе, да знаеш, че за поколение такъв се ражда само един, най-много двама, че светът зависи от тебе, че хиляди математици, специалисти по логика, психолози и учени физици са на твое разположение?

— Господи, ами аз ще се чувствам като крал на света — прошепна Траск, свил удивено рамене.

— Не мисля така — каза старшият психоаналитик припряно. — Те се чувстват като крале на нищото. Те нямат равни на себе си хора, за да общуват с тях, нямат никакъв усет за принадлежност. Слушай, Майерхоф никога не изпуска възможността да се среща с момчетата. Той не е женен естествено, не пие, няма своя социална среда... но се насилва да се събира с хора, защото няма как. И знаеш ли какво прави, когато е с нас, а това става поне веднъж в седмицата?

— Нямам ни най-малка представа — каза правителственият човек. — Всичко това е ново за мене.

— Той се прави на шегаджия.

— Какво?

— Разказва ни вицове. Хубави са. Страхотен е. Той може да вземе която си поиска история, няма значение колко стара и глупава е, и да я направи така, че да звучи добре. Знае как да я разкаже. Той има нюх, способен е.

— Разбирам. Ами добре.

— Или зле. Тези вицове са много важни за него — Уислър се облакът на бюрото на Траск, загриза нокътя на палеца си и заби поглед някъде в пространството: — Той е различен, той самият знае, че е различен, и тези вицове са единствената му възможност да усеща, че може да ни накара нас, обикновените глупаци, да го приемаме. Ние се смеем, крещим, потупваме го по гърба и дори забравяме, че той е Велик майстор. Това е единственият начин, по който той ни държи.

— Много интересно. Не знаех, че си такъв психолог. И все пак, накъде води това?

— Ами ето накъде. Какво мислиш, че ще стане, ако Майерхоф изпразни торбата със смехориите?

— Какво? — правителственият мъж го гледаше с празен поглед.

— Ако започне да се повтаря? Ако неговата аудитория започне да се смее не така от сърце или изобщо престане да се смее? А това е единственият начин да предизвика нашето одобрение. Без него той ще е сам и тогава какво ще стане? В крайна сметка, Траск, той е един от дузината мъже, без които човечеството не може да се справи. Не можем да допуснем нещо да му се случи. Нямам предвид само физически. Ние дори не можем да го оставим да се почувства твърде нещастен. Кой знае как може да се отрази това на неговата интуиция?

— Ами започна ли да се повтаря вече?

— Не, доколкото знам, но ми се струва, че той самият мисли така.

— Защо?

— Защото го чух да разказва вицове на Мултивак.

— О, не.

— Случайно чух! Влязох при него, а той ме изхвърли. Беше освирепял. Обикновено е добронамерен. За мене е лош знак това, че той така се ядоса, когато го прекъснах. Но фактът си остава: Майерхоф разказваше някаква весела история на Мултивак и аз съм убеден, че тя е една от многото.

— Но защо?

— Имам наум нещо — потърка силно брадичката си Уислър. — Мисля, че се опитва да изгради хранилище за вицове в паметта на Мултивак, за да получава нови варианти. Разбираш ли какво искам да кажа? Той е запланувал един механичен шегаджия, за да има безкрайно много шеги под ръка и никога да не се страхува, че те ще се свършат.

— Боже мой!

— Обективно погледнато, може и нищо страшно да няма, но за мене е лош знак някой Велик майстор да използва Мултивак за своите собствени проблеми. Всеки Велик майстор има някаква унаследена умствена слабост и затова той трябва да е под наблюдение. Майерхоф

може би приближава края на възможностите си и така ние ще загубим един Велик майстор.

— Какво предлагаш да направя? — запита Траск безизразно.

— Можеш да провериш мене. Може да съм прекалено близо до него, за да го преценявам добре, а и преценката на хората не е мое специфично умение. Ти си политик: тук тебе повече те бива.

— Да преценявам хората, вероятно, но не и Великите майстори.

— Те също са хора. Освен това кой друг е длъжен да го прави?

Пръстите на Траск забарабаниха бързо и беззвучно по бюрото:

— Изглежда, аз ще трябва да го направя.

Майерхоф разказваше на Мултивак:

— Един пламенно влюбен момък отишъл да набере букет от полски цветя за своята любима, но твърде смутен изведнъж забелязал на същата поляна и един огромен бик с неособено дружелюбен вид. Животното го наблюдавало, без да откъсва погледа си, и риело с копито заплашително земята. Момъкът съзрял в другия край на поляната върху една ограда на достопочтено разстояние стопанина на бика и извикал: „Хей, господине, този бик опасен ли е?“ Фермерът огледал ситуацията с критичен поглед, изплюл се на една страна и отвърнал: „И още как — после пак се изплюл и добавил: — Но не мога да кажа същото за тебе.“

Майерхоф се канеше да продължи, когато пристигна призовка.

Не беше точно призовка, защото никой не може да нарежда на един Велик майстор да се яви някъде. Беше само съобщение, което гласеше, че директорът на отдела, Траск, би желал много да се срещне с Великия майстор Майерхоф, ако Великият майстор Майерхоф има възможност да му отдели време.

Майерхоф би могъл безнаказано да пренебрегне съобщението и да продължи да си върши работата. Той не е подвластен никому, та да се подчини.

Но от друга страна, направеше ли го, те щяха да продължат да го безпокоят — о, те щяха да го правят, демонстрирайки много голямо уважение към него, но щяха да продължат.

Затова той неутрализира съответната работна верига и ги заключи надлежно. Този път не забрави да включи смразяващия

сигнал, за да не посмее никой да влезе в негово отсъствие.

Траск се закашля и малко се изплаши от враждебния, буреносен поглед на учения.

— За голямо мое съжаление ние досега нямахме възможност да се запознаем, Велики майсторе — започна той.

— Аз ви изпратих своя рапорт — каза Майерхоф хладно.

Траск се чудеше какво ли има зад тези пронизителни, вбесени очи. Трудно му бе да си представи Майерхоф с неговото деликатно лице, тъмна права коса и напрегнат вид заедно с упорството, което излъчваше, да разказва смехории.

— Рапортите не са социални контакти. Аз... Дадох ми да разбера, че имате изключителен фонд от анекдоти.

— Аз съм шегаджия, сър. Това е изразът, който хората използват. Шегаджия.

— Но никой не го е използвал спрямо мене, Велики майсторе. Казват...

— Да вървят по дяволите! Не ме е грижа какво говорят. Слушайте, Траск, искате ли да чуете един виц? — той се надвесил над бюрото, присвил очи.

— На всяка цена. Непременно — отговори Траск, като се насилваше да изглежда възторжен.

— Чудесно. Слушайте вица. Госпожа Джоунс се загледала внимателно в картончето, което изскочило от кантара, след като мъжът ѝ пуснал в него една монета. „Джордж — каза му тя, — тук пише, че ти си галантен, интелигентен, предвидлив, усърден, трудолюбив и привлекателен за жените.“ После тя обърнала картончето и добавила: „Но те също така получават и твоите наднормени килограми.“

Траск се разсмя. Почти невъзможно бе да се удържи. Макар че кулминационната точка можеше да се предвиди, изненадващата способност на Майерхоф да предаде презрителното пренебрежение в гласа на жената и умението, с което проконтролира чертите на лицето си, за да ги нагоди към тона ѝ, предизвикаха у политика необуздан смях.

— Какво смешно има? — запита рязко Майерхоф.

— Извинете ме — изстина изведнъж Траск.

— Какво е смешното питам? Защо се смеете?

— Ами, последното изречение — поде Траск, стараяйки се да каже нещо умно — представи казаното преди в нова светлина. Неочакваният...

— Работата е там, че веднъж бях свидетел на това как една жена унижаваше съпруга си, в семейство, което до такава степен е разбито, че според нея мъжът ѝ няма никакви достойнства. А вие се смеете на това. Ако бяхте на мястото на съпруга, щеше ли да ви е смешно?

Майерхоф замълча за момент умислен и продължи:

— Послушайте още един, Траск: Абнер седи край смъртното легло на своята съпруга, плаче неудържимо, а през това време жена му събира последни сили, надига се на един лакът и прошепва: „Абнер, не мога да се явя пред създателя ни, без да съм признала греховете си.“ „Не сега — едва проговаря покрушеният съпруг. — Не сега, скъпа моя. Легни отново и почивай в мир.“ „Не мога — проплаква тя, — трябва да ти кажа или душата ми никога няма да намери покой. Аз ти изневерих, Абнер. В тази, в нашата къща преди по-малко от един месец...“ „Мълчи, скъпа. Аз зная всичко. Иначе защо щях да те отровя?“

Траск се опита с все сили да остане невъзмутим, но не успя напълно. Потисна само донякъде хихикането си.

— Значи и това е смешно — забеляза Майерхоф. — Изневяра. Убийство. Всичко е забавно.

— Е, има доста изписани книги с изследвания на хумора — каза Траск.

— Напълно вярно е — съгласи се Великият майстор. — И аз съм чел доста от тях. Нещо повече, прочел съм повечето от тях на Мултивак. Все пак хората, които пишат книги, правят единствено предположения. Някои от тях твърдят, че се смеем, защото изпитваме превъзходство над осмиваните. Според други се смеем, защото изведнъж осъзнаваме колко нелепо е всичко или защото така се отърсваме лесно от напрежението или от неочаквания обрат в случките. Има ли една-единствена ясна причина? Различните хора се смеят на различни шеги. Нито една от тях не е универсална. За някои хора вицовете изобщо не са смешни. Но все пак човекът е единственото животно, което има чувство за хумор, единственото животно, което се смее.

— Разбирам. Вие се опитвате да анализирате хумора — реши внезапно Траск. — Затова пращате серии от вицове към Мултивак.

— Кой ви каза, че го правя?... Няма значение, Уислър е бил. Сега се сетих. Той ме изненада точно в такъв момент. И какво от това?

— Съвсем нищо.

— Не оспорвате правото ми да попълвам генералния фонд от знания на Мултивак според собственото ми желание или да му задавам каквито си искам въпроси?

— Не, съвсем не — побърза да го увери Траск. — Всъщност аз не се съмнявам, че така разкривате възможности за нов анализ от огромен интерес за психолозите.

— Може би. Но в същото време има нещо, което ме тормози и то е по-важно от някакви обобщаващи анализи за хумора. Имам един специфичен въпрос към Мултивак. Или по-скоро два.

— О? Какви са те? — Траск се питаше дали Великият майстор ще му отговори. Нямаше никакъв начин да го принуди, ако той не пожелаеше да му каже.

Но Майерхоф бе решил да го направи:

— Първият ми въпрос е: „Откъде се взимат всичките тези вицове?“

— Какво?

— Кой ги измисля? Слушайте! Преди около месец цяла вечер ръсих вицовете. Както винаги, разказах повечето от тях и както винаги глупаците се смяха. Може би те наистина намираха вицовете за смешни и може би те почти успяваха да разсмеят и мене. Както и да е, едно същество си позволи своеволието да ме перне по гърба и да каже: „Майерхоф, ти знаеш повече вицове от кои да са десет човека, които аз познавам.“

Сигурен съм, че е прав, но това ме кара да се замисля. Не зная колко стотици, а може би по-скоро хиляди вицове съм разказал в едно или друго време от живота си, но факт е, че не съм измислял нито един от тях. Нито един. Само ги повтарях. Моят единствен принос бе да ги разказвам. В началото ги слушах, четях ги. Никога не съм срещал човек, който някога да е измислял вицове. Източниците, от които черпех, също не бяха техни създатели. Винаги се получаваше така: „Чух една хубава смехория онзи ден“ и „Да си чувал нещо смешно напоследък?“.

Всичките вицове са стари! Ето защо те са за твърде остарял бит. Все още се занимават с морската болест, например, когато в наше време от нея всеки може лесно да се предпази и да не я усети. Разказват за кантари, които пускат късметчета, спомняте си вица, а такива кантари сега могат да се намерят само в антикварните магазини. Ами тогава кой ги измисля вицове?

— Това ли се опитвате да разберете? — запита Траск, на върха на езика му бе да добави: „Господи, кой го е грижа?“, но потисна внезапния си порив. Въпросите на един Велик майстор винаги са смислени.

— Естествено, че това се опитвам да узная. Помислете си. Вицове не току-така са стари. Те задължително *трябва* да са стари, за да се харесат. Съществен елемент е вицът да не е оригинален. Има един вид хумор, който е или може да бъде оригинален, това е каламбурът. Чувал съм каламбури, които явно са създадени спонтанно. Аз самият съм правил такъв хумор. Но никой не се смее на тези шеги. Хората дори и не допускат, че им е казано нещо смешно. В такъв момент те измърморват нещо. Колкото по-сполучлив е каламбурът, толкова по-гневно е мърморенето. Автентичният хумор не предизвиква смях. Защо?

— За себе си съм сигурен, че не знам.

— Ами тогава хайде да разберем. След като подадох на Мултивак цялата, уместна според мене, информация за хумора, аз започнах да му подавам избрани вицове.

— Избрани по какъв принцип? — Траск усети, че го обзема любопитство.

— Не зная. Те ми се сториха точно необходимите за експеримента. Аз съм Велик майстор, както знаете.

— О, съгласен. Съгласен съм.

— След като съм разказал тези вицове и съм подал информация за философията на хумора, моето първо искане от Мултивак ще е да проследи произхода на вицове, ако може да го направи. Щом Уислър е замесен в тази работа и е сметнал за необходимо да ви докладва, възложете му да се заеме с анализа вдругиден. Мисля, че си отвори доста работа.

— Непременно. Мога ли и аз да участвам?

Майерхоф сви безразлично рамене. Присъствието на Траск за него явно не бе от значение.

Майерхоф бе избрал последния виц от серията особено прецизно. Какво изискваше тази прецизност той не можеше да каже, но прехвърли в мозъка си една дузина възможни вицове, отново и отново ги подложи един по един на проверка за някакво неопределимо от самия него качество.

— Пещерният човек Уг видял половинката си да тича към него обляна в сълзи, с раздърпана пола от леопардова кожа. „Уг — проплакала тя обезумяла, — направи нещо бързо. Един саблезъб тигър връхлетя в пещерата на майка ми. Направи нещо!“ Уг изгрухтял, заел се отново със своя добре оглозган биволски кокал и казал: „Защо да правя каквото и да било? На кой му пука какво ще се случи с някакъв саблезъб тигър?“

Едва след това Майерхоф зададе своите два въпроса и се облегна със затворени очи. Той бе съсипан.

— Аз не виждам абсолютно нищо нередно — каза Траск на Уислър. — Той ми разказа с готовност какво прави, стори ми се странно, но напълно законно.

— Разказал е какво *уж прави* — Уислър не повярва.

— И така да е, аз не мога да спра работата на един Велик майстор само заради възгледите му. Изглежда ми чудак, но в края на краищата от Великите майстори се очаква да бъдат чудати. Не смятам, че е луд.

— Дори когато използва Мултивак, за да намери източника на вицовете? — измърмори недоволно старшият психоаналитик. — Това не било налудничаво?

— Как можем ние с тебе да го твърдим? — подразни се Траск. — Науката напредна до такава степен, че единствените останали смислени въпроси са абсурдните въпроси. Благоуразумните бяха измислени, зададени и получиха отговорите си много отдавна.

— Но от този няма смисъл. Аз се тревожа.

— Може и да си прав, но сега нямаме избор, Уислър. Ще се видим с Майерхоф и ти имаш възможност да направиш необходимите анализи на отговорите на Мултивак, ако изобщо има такива. Що се отнася до мене, единствената ми работа е да следвам бюрократичните изисквания. Господи, та аз дори не зная какво е длъжен да прави един старши психоаналитик, освен да анализира, а това не ми помага по никакъв начин.

— Много просто е. Великият майстор, в случая Майерхоф, задава въпроси и Мултивак автоматично ги формулира във величини и операции. Големият обем на Мултивак се дължи на машините, които преобразуват думите в символи. После Мултивак отговаря във величини и операции, но не трансформира отговорите в думи с изключение на най-лесните и рутинни случаи. Ако той бе моделиран, за да разрешава генералния ретранслационен проблем, неговите мощности трябваше да се поне четири пъти по-големи.

— Разбирам. Значи твоята работа е да трансформираш тези символи в думи?

— И моята, и работата на останалите психоаналитици. Ние използваме по-малки, специално моделирани компютри, когато е необходимо — усмихна се Уислър горчиво. — Като Делфийският оракул в древна Гърция, Мултивак дава двусмислени, неясни отговори. Само че ние си имаме преводачи.

Двамата пристигнаха в работната зала. Майерхоф ги очакваше.

— Коя верига използвате, Велики майсторе? — запита Уислър живо.

Майерхоф му каза и психоаналитикът пристъпи към работа.

Траск се опитваше да следи какво става, но нищо не разбираше. Правителственият служител наблюдаваше с безкрайно учудване как макарата навива ролката с точки. Великият майстор Майерхоф стоеше безучастен настрана, докато Уислър наблюдаваше появата на ролката. Психоаналитикът бе със слушалки и микрофон и от време на време изричаше инструкциите си, които напътстваха асистентите му в разни, доста отдалечени места чрез електронни преобразуватели в други компютри.

Понякога Уислър се заслушваше, след което набираше комбинации на сложния кийборд, по който според Траск бяха изписани неясни математически символи, но те, разбира се, съвсем не бяха случайни.

Така премина почти един час.

Лицето на Уислър ставаше все по-мрачно. В един миг той изведнъж погледна двамата и каза:

— Това е неверо... — после отново се зае с работата си.

Най-накрая психоаналитикът събщи с дрезгав глас:

— Мога да ви дам все още неофициалния отговор — очите му бяха зачервени. — За официалния отговор ще трябва да изчакаме пълните анализи. Искате ли неофициалната версия?

— Давай — каза Майерхоф.

Траск кимна в знак на съгласие.

Уислър отправи гузен поглед към Великия майстор:

— Каквото повикало... — след това продължи сърдито: — Мултивак казва, че произходът е извънземен.

— Какво казваш? — Траск искаше да чуе още веднъж.

— Не ме ли чувате? Вицовете, на които се смеем, не са измислени от никое човешко същество. Мултивак анализира всичките данни и единственият отговор на така подадената му информация е, че някакъв извънземен интелект е съчинил шегите, всичките, той ги е поместил в избрани човешки мозъци в избрано време и място по такъв начин, че нито един човек няма усещането да ги е измислял. Всички следващи шегки са незначителни вариации и адаптации на тези основните, автентичните.

— Всички комедийни писатели — прекъсна го Майерхоф, пламнал от тържеството, което може да изпита само Велик майстор, задал отново добър въпрос — работят, като нагаждат старите шегки към нови цели. Това е добре известен факт. Отговорът е достоверен.

— Но защо? — запита Траск. — Защо да правят вицове?

— Мултивак казва — продължи Уислър, — че единствената приемлива причина е изучаването на човешката психология. Ние изучаваме психологията на мишките, като ги караме да разплитат загадки. Мишките не знаят защо и не биха могли да знаят дори да осъзнаваха какво става, а те това не го умеят. Тези извънземни разумни същества изследват човешката психология чрез наблюдения на

индивидуалните ни реакции на избрани по някакъв признак вицове. Всеки човек реагира различно... Вероятно тези извънземни същества за нас са онова, което ние сме за мишките — Уислър го побиха тръпки от такава вероятност.

— Великият майстор казва, че човекът е единственото животно с чувство за хумор — каза Траск с ококорени очи. — Тогава ще се окаже, че чувството за хумор ни е присадено отвън.

— А за вероятните шеги, създадени тук, ние сме безчувствени — добави Майерхоф възбуден.

— Хайде сега, за бога, да не би някой от вас да вярва на такива измишльотини? — избълва Траск, обзет от внезапна душевна възбуда.

— Мултивак казва така — изглежда го хладно старши психоаналитикът. — Засега може да се каже само това. Той посочи истинските шегаджии на Вселената и ако ние искаме да знаем повече, изследванията по темата трябва да продължат — накрая той добави съвсем тихо: — Ако някой се осмели да ги продължи.

— Аз зададох два въпроса, както знаете — обади се в този миг Великият майстор. — Засега има отговор само на първия. Мисля, че Мултивак има достатъчно данни, за да отговори и на другия.

Уислър сви рамене, изглеждаше доста съкрушен:

— Щом като Великият майстор мисли така, аз ще направя заявка и за другия въпрос. Какъв е той?

— Аз запитах следното: „Какво ще бъде въздействието върху човешкия род от откритието на отговора на моя първи въпрос?“.

— Защо го попитахте това? — поиска да разбере Траск.

— Единствено заради усещането ми, че той трябва да бъде зададен.

— Лудост. Всичко това е лудост — Траск извърна глава, усетил, че сега самият той бе заел мястото на Уислър и надаваше вик за някакво безумие.

В следващия миг правителственият служител затвори очи безпомощен. Той можеше да нарича безумие всичко, каквото си пожелае, но нито един човек на петдесет години досега не бе поставял под съмнение съвместната работа на един Велик майстор и Мултивак, без да разбере в крайна сметка, че съмненията му са били напразни.

Уислър работеше стиснал зъби, без да издава нито звук. Подаваше команди на Мултивак и неговите помощни съоръжения да

покажат отново уменията си. Измина още един час, след който старши психоаналитикът се засмя с дрезгав глас:

— Какъв кошмар!

— Какъв е отговорът? — запита Майерхоф. — Искam да чувам отговорите на Мултивак, не вашите забележки.

— Добре. Ето ви ги. Мултивак твърди, че ако някога дори и един човек разкрие истината за този метод на психологичен анализ на човешкия разум, той, методът, ще стане безрезултатен като обективна техника за извънземните сили.

— Искаш да кажеш, че до човечеството няма вече да бъдат изпращани никакви вицове? — запита Траск с отпаднал глас. — Какво имаш предвид?

— Никакви вицове — каза Уислър — сега! Мултивак казва сега! Експериментът е завършен. Ще трябва да бъде внедрена нова техника.

Тримата се поглеждаха изпитателно известно време. Минаха няколко минути.

— Мултивак е прав — каза тихо Майерхоф.

— Зная — отговори Уислър, останал без сили.

Дори Траск се съгласи шепнешком:

— Да, така трябва да е.

Майерхоф беше онзи, който доказва правотата на машината. Майерхоф, свършеният шегаджия.

— Край на всичко, да знаете, всичко свърши. От пет минути се опитвам да си спомня някакъв виц, но не мога. Нито един не ми идва наум! И ако сега прочета някой, няма да ми е смешно. Знам го.

— Чувството ни за хумор го няма вече — каза Траск печално. — Нито един човек вече няма да се разсмее.

Тримата останаха неподвижни, гледаха се втренчено, чувствайки, че светът се смали до размерите на експериментална клетка за плъхове... лабиринтът вече го нямаше, а трябваше да има нещо, нещо, което да го замени.

БЕЗСМЪРТНИЯТ БАРД

— О, да — каза доктор Финис Уелч. — Аз мога да извиквам душите на видни мъртъвци.

Той бе пийнал, в противен случай не би го казал. Разбира се, че бе съвсем в реда на нещата да се понапие малко на ежегодното коледно събиране.

Скот Робертсън, младият учител по английски, си намести очилата и се огледа наляво и надясно, за да разбере дали някой надава ухо на разговора им.

— Наистина ли, доктор Уелч?

— Твърдя. И не само душите им. Аз възвръщам и телата им.

— Не бих казал, че това е възможно — възрази Робертсън открито.

— А защо не? Чисто и просто въпрос на пренасяне във времето.

— Имаш предвид пътуване във времето? Но това е доста... м-м-м... необикновено.

— Не и ако знаеш как.

— А как става, доктор Уелч?

— Мислиш, че ще ти кажа? — сниши гласа си физикът. Затърси със замъглен поглед още нещо за пиене, но не намери нищо. — Аз възвърнах доста хора. Архимед, Нютон, Галилео. Горките приятелчета.

— Не им ли хареса тук? Трябва да са били очаровани от нашата съвременна наука — на Робертсън разговорът започна да му харесва.

— О, да, така е. Очаровани бяха. Особено Архимед. Отначало си помислих, че ще полудее от радост, когато му разказах малко за нея, но след като поопресних гръцкия си, но ни... ни...

— Какво не им хареса?

— Ами различни са културите ни. Те не можаха да свикнат с нашия начин на живот. Чувстваха се ужасно самотни и изплашени. Наложих се да ги върна обратно.

— Това е много лошо.

— Да. Велики мозъци, но неадаптивни мозъци. Не са универсални. Затова се опитах да вдигна Шекспир.

— *Какво?* — зяпна от удивление Робертсън. Този удар попадна кажи-речи в десетката.

— Не викай, момчето ми — усмири го Уелч. — Лоши маниери са тия.

— Да не казваш, че си извикал Шекспир?

— Да. Трябваше ми някой с универсален ум, някой, който познава достатъчно добре хората, за да може да живее с тях векове след своето време. Шекспир бе такъв. Взех си автограф от него. За спомен, нали разбираш?

— У тебе ли е? — очите на Робертсън щяха да изскочат от орбитите си.

— Точно тука — Уелч затършува наред из джобовете си. — А, ето го.

Някакво малко парче от визитна картичка премина в ръцете на учителя. От едната ѝ страна надписът гласеше: „Л. Клеин и синове, Изчислителна техника на едро.“ А от другата с неравен почерк бе написано William Shakesper.

Някакво диво подозрение обзе Робертсън:

— Как изглеждаше той?

— Не прилича много на образа си от картините. Плешив, с грозни мустаци. Говори със силен акцент. Разбира се, аз направих всичко, каквото можах, за да остане доволен от нашето време. Казах му, че разглеждаме задълбочено неговите пиеси и все още ги играем на сцената. Наистина му казах, че за нас те са най-великите творби в литературата на английски език, може би измежду всички езици.

— Чудесно. Чудесно — проговори едва-едва Робертсън, останал без дъх от възмущение.

— Казах му, че хората са написали цели томове с коментари върху неговите пиеси. Всъщност той поиска да види някой от тях и аз му взех един от библиотеката.

— И?

— О, той бе очарован. Разбира се, затрудни се със сегашните идиоми и забележки за събитията от 1600 година, но аз му помогнах. Горкото приятелче. Не мисля, че е очаквал такова отношение. Непрекъснато повтаряше: „Господи, ах, милост! Какво ли не може да

бъде изцедено от думите за пет столетия? Какво изтезание, струва ми се, че се лее пороеен дъжд от някакъв влажен парцал!“

— Той не би казал такова нещо.

— А защо не? Писал е пиесите си по възможно най-бързия начин. Каза, че му се налагало заради фаталните срокове за предаването на ръкописите. Написал *Хамлет* за по-малко от шест месеца. Сюжетът бил стар. Той само го поизгладил.

— Това е всичко на всичко, което те правят с огледалната повърхност. Само я полират — каза учителят по английски, изпълнен с негодувание.

Физикът не му обърна внимание. Бе забелязал чаша недокоснат коктейл на бара, само на няколко стъпки от него, промъкна се предпазливо натам и изрече през рамо:

— Казах на безсмъртния бард, че ние дори имаме училищни занятия за Шекспир.

— Аз водя такива занятия.

— Зная. Аз го записах в твоя вечерен разширен курс. Никога не съм виждал такова стръвно желание у човек да разбере какво мислят за него идните поколения, за бедния Бил, той си е бил такъв. Той много се стара.

— Ти си записал Уилям Шекспир в моя курс? — запелтечи Робертсън. Дори и като израз на алкохолна фантазия, тази мисъл го зашемети. И дали тя *наистина беше* алкохолна фантазия? Изведнъж в съзнанието му започна да изплува образът на плешив мъж със странен говор...

— Не с истинското му име, разбира се — каза доктор Уелч. — Няма значение как се затри. Грешка стана, това е то. Голяма грешка. Горкото приятелче — той пийна от коктейла и тръсна глава над чашата.

— Защо стана грешка? Какво се случи?

— Трябваше да го върна обратно в 1600 година — изрева Уелч възмутен. — Колко унижения според тебе може да понесе един човек?

— За какво унижение говориш?

Доктор Уелч гаврътна коктейла си и едва тогава уцели сърцето на десетката:

— Ами ти, нещастно едноклетъчно, ти го скъса на изпита.

НЯКОЙ ДЕН

Николо Мазети лежеше по корем върху килима, подпрял брадичка с малката си длан и слушаше барда печален. Някой напълно основателно дори би заподозрял, че тъмните му очи са пълни със сълзи — лукс, който едно единайсетгодишно момче може да си позволи само ако е останало само.

Бардът разказваше: „Живели някога в гъстата гора един беден дървар и двете му сиротни дъщери, останали без майка. И двете били красиви като ясен ден. По-голямата дъщеря имала дълга черна коса, досущ гарваново крило, а на малката косата сияела като злато, като слънце в есенен следобед.

Много пъти, докато двете очаквали баща им да се върне у дома след дългия работен ден в гората, по-голямото момиче сядало пред огледалото и започвало да пее...”

Николо не чу за какво пеело, защото в стаята влетя един глас отвън: „Хей, Ники!“

Николо, чието лице засия в същия миг, се втурна към прозореца и извика на свой ред: „Хей, Пол!“

Пол Лоб помахна възбудено. Той бе по-слаб от Николо и не толкова висок, макар че бе с половин година по-голям от него. По лицето му се четеше напрежение, което момчето се стараеше да потисне, но бързо премигващите му клепачи го издаваха.

— Хей, Ники, пусни ме да вляза. Имам идея и половина. Почакай само да я чуеш! — той се огледа бързо, сякаш проверяваше за подслушвачи, но дворът пред къщата бе пуст. После за всеки случай повтори шепнешком: — Почакай само да я чуеш!

— Добре. Ще отворя вратата.

Бардът продължаваше да разказва напевно, без да съзнава внезапната загуба на интерес от страна на Николо. Когато Пол влезе, той тъкмо казваше: „... след което лъвът изрекъл: — Ако ти ми намериш изгубеното яйце на птицата, която прелита над Абаносовата планина веднъж на десет години, аз ще...”

— Това да не е бард, дето го слушаш? — запита Пол. — Не знаех, че си имаш бард.

Николо се изчерви и си възвърна печалния облик:

— А, само една стара играчка от времето, когато бях хлапе. Не е кой знае какво хубаво нещо — той ритна барда и нанесе кос удар по доста изподрасканото му и потъмняло пластмасово покритие.

Бардът изхълца, защото приставката му за говорене за миг се изключи, но после продължи: „... за една година и един ден, докато железните обувки се износили. Принцесата спряла край пътя...“

— Абе момче, това *наистина* е стар модел — Пол го огледа критично.

Независимо от собственото му грубо обръщение към барда, Ники трепна от снисходителния тон на другия. За миг съжали, че позволи на Пол да влезе, поне да бе прибрал барда на обичайното му място в мазето. И всичко заради отчаянието от този скучен ден и безполезните разговори с баща му, заради тях той включи механичния разказвач. Макар и да знаеше, че идеята му е глупава.

Ники малко се страхуваше от Пол, защото Пол изучаваше специални предмети и всеки казваше, че от него ще стане компютърен инженер.

Не че Николо се справяше лошо в училище. Той имаше добри бележки по логика, бинарни манипулации, работа с компютри и елементарни системи, с всичките обикновени предмети от средното училище. Но точно там бе работата! Това си бяха просто едни обикновени предмети и от него, като от всяко друго дете след време, щеше да стане един обикновен наблюдател на пулт за управление.

Пол, обаче, знаеше едни тайнствени неща, както той казваше за електрониката, теоретичната математика и програмирането. Особено за програмирането. Николо дори не се опитваше да вникне в същността им, когато Пол му разказваше възторжено за тях.

Пол послуша малко барда и каза:

— Май много си го използвал?

— Не! — обиди се Николо. — Аз го държа в мазето, откакто ти се премести в друга къща. Едва днес го изкарах... — Понеже това обяснение бе недостатъчно и неприемливо за самия него, той добави: — Взех, че го измъкнах.

— И какво ти разказва, за дървари, принцеси и говорящи животни ли?

— Страхотия е — отзова се веднага Николо. — Баща ми казва, че ние не можем да си позволим нов бард. Тази сутрин му обяснявах... — споменът за сутрешните безплодни увещания доведоха Николо отново до опасната граница на сълзите, които той потисна панически. Момчето съзнаваше някак си, че Пол никога не бе усещал соления вкус на сълзите и че той би се подиграл на всеки, който не е толкова силен като него. — Затова реших да пусна отново тази стара развалина, но тя не струва.

Пол изключи барда и натисна контакта, което доведе до почти незабавно преориентиране и промяна на комбинацията в словесния запас, действащите лица, кулминационни точки и сюжетни линии, заложи в механичния разказвач. После отново го включи.

Бардът започна напевно да разказва: „Имало едно време едно момче, което се казвало Уиликинс. Майка му умряла и то живеело с втория си баща и с доведения си брат. Макар че вторият му баща бил много заможен, на него му се свидело дори едничкото легло за Уиликинс, затова момчето било принудено да спи, доколкото може, върху купчинка сено в конюшната до конете...“

— Конете! — нададе възторжен вик Пол.

— Те са вид животни — каза Николо. — Така си мисля.

— Зная! Искам само да си представиш разкази за коне.

— Той разказва за коне непрекъснато — каза Николо. — Има и някакви същества, на които им казват „крави“. Те могат да се доят, но бард не знае как...

— Брей, виж ти, а защо не го поправиш?

— Искат ми се да знаех как.

Бард продължаваше да нарежда: „Уиликинс често си мислел, че ако би могъл да стане богат и влиятелен, щял да покаже на втория си баща и на доведения си брат какво значи да си жесток към едно малко момче. Затова един ден решил да тръгне по света и да търси щастието си.“

Пол се бе заслушал в приказката, но изведнъж реши:

— Много е *лесно*, бард има цилиндри, в които е закодирана паметта му, всички те са настроени на определена сюжетна линия, кулминационни точки и разни такива. Няма какво да се тревожим от

тях. Трябва само да обогатим лексиката му, за да знае за компютрите, за автоматизацията, електрониката и за сега съществуващите неща. Тогава ще разказва интересни истории, сега ти се, вместо за принцеси и разни такива.

— Де да можехме да го направим — Николо бе доста обезверен.

— Слушай сега, татко казва, че ако следващата година успее да вляза в специализираното училище за компютри, ще ми осигури един *истински* бард, последен модел. Голям, с приставка за космически истории и мистерии. А също и с визуално приспособление!

— Искаш да кажеш, че ще *виждаш* приказките?

— Разбира се. Господин Доуърти в училище казва, че там имали такава техника, но не за всеки. Само ако вляза в училището за компютри, татко ще потърси някаква възможност да ми намери като нея.

— Ей! — Николо се ококори от завист. — Ще *виждаш* какво ти разказва машината.

— Ти можеш да идваш винаги и да гледаш, Ники.

— Страхотно. Благодаря ти.

— Няма защо. Но да знаеш, че аз съм онзи, който решава какви приказки ще слушаме.

— Разбира се. Разбира се — Николо бе готов да се съгласи и с много по-трудни условия.

Вниманието на Пол отново се съсредоточи на барда, който разказваше: „Щом е така — казал кралят и започнал да глади брадата си, докато небето не се навъсило от облаци и не затрещели гръмотевици, — ти ще се убедиш, че цялата ми земя ще се освободи от мухите утре по това време или...“

— Трябва всичко на всичко да го отворим... — преди още да е изразил мнението си, Пол вече бе изключил отново барда, след което се зае да откърти капака му от предната страна.

— Хей! — нададе изведнъж тревожен вик Николо. — Не го чупи.

— Няма да го счупя — подразни се Пол. — Аз знам всичко за тези машини — после изведнъж в тона му се появи нотка на предпазливост: — А майка ти и баща ти тук ли са?

— Не.

— Добре тогава — момчето отвори предния капак и надникна вътре: — Ама този е от моделите с един цилиндър.

Пол се зае да оправя нещо във вътрешността на барда. А Николо, който го наблюдаваше мъчително тревожно, не можеше да разбере какво прави приятелят му.

— Това е запаметяващият цилиндър на бард — Пол измъкна една гъвкава, метална лента, осеяна с дупчици. — Обзалагам се, че неговият капацитет за разкази е под един трилион.

— Какво смяташ да правиш, Пол? — разтрепери се Николо.

— Ще му обогатя речника.

— Как?

— Лесно. Имам една книга тук. Господин Доуърти ми я даде в училище.

Пол измъкна книгата от джоба си и я освободи от найлоновата корица. Прекара лентата през говорителя, след като я размота малко, намали говорителя до шепот, а после го сложи в тялото на барда. Направи и други промени.

— Какво ще помогне това?

— Книгата ще приказва, а машината ще записва всичко на своето запаметяващо устройство.

— А каква ще е ползата?

— Ей, момче, ама че си глупав! Тази книга е изцяло за компютрите и автоматичните устройства, така бард ще получи цялата информация. После вече ще престане да разказва за крале, които предизвикват гръмотевици, щом се намръщят.

— И за добрите юначаги, които накрая винаги побеждават. Нищо вълнуващо.

— Ами да — реагира Пол, който наблюдаваше дали приспособлението му работи както трябва, — така са направени бардовете. На тях все им трябва добрият да побеждава, а лошите да губят, такива ми ти едни. Чух го веднъж баща ми да говори за това. Той казва, че без надзор не се знае изобщо какво ще излезе от младото поколение. Той казва, че то е толкова лошо, колкото и... А, ето, работи хубаво.

Пол потърка доволен ръцете си и отвърна погледа си от бард:

— Ама слушай, аз още не съм ти казал своята идея. Тя е най-доброто нещо, което някога си чувал, обзалагам се. Дойдох направо при тебе, защото сметнах, че ти ще се присъединиш към мене.

— О, всякак Пол, при всички случаи.

— Добре. Ти нали познаваш господин Доуърти от училище? Знаеш какъв страхотен чешит е. Та той май ме харесва.

— Зная.

— Бях в дома му днес след училище.

— *Бил* си там?

— И още как. Той казва, че аз ще вляза в училището за компютри, и иска да ме окуражи, нещо от тоя род. Казва, че светът има нужда от повече хора, които могат да проектират авангардни компютърни системи и да направят съответното програмиране.

— О?

Възможно бе Пол да е уловил колко кухо е това възклицание, затова в гласа му прозвуча явно раздразнение:

— Програмиране! Казах ти сто пъти за него. Това е, когато предлагаш по подходящ начин проблемите на гигантските компютри като Мултивак, за да работят по тях. Господин Доуърти казва, че става все по-трудно да се намират хора, които могат наистина да управляват компютрите. Според него всеки може да наглежда контролните сигнали, да проверява отговорите и да върши основните задължения. Той твърди, че номерът е да разширяваме изследванията и да проумеем как да задаваме правилни въпроси, а това е трудно.

Както и да е, Ники, той ме заведе у дома си и ми показва своята колекция от стари компютри. Събирането на стари компютри му е нещо като хоби. Има едни тънички компютри, които трябва да придържаш, докато натискаш копчетата, които го покриват изцяло. И има някакво парче дърво, което той нарича логаритмична таблица, една малка подвижна част от нея се изважда и пак се вкарва на място. Видях също някакви жици с топчици по тях. Има дори купчина хартия в някакъв предмет, който той нарича маса за умножение.

— Маса за умножение ли? — Николо усети, че е все пак малко заинтригуван.

— Не е съвсем като онази, на която се храниш. Различна е. Помагала е на хората да пресмятат. Господин Доуърти се опита да ми обясни, но нямаше много време, пък и беше доста сложно за разяснение.

— Защо хората просто не са използвали компютър?

— Това е било, *преди* да изобретят компютрите — извиси глас Пол.

— Преди?

— Ами да. Да не мислиш, че хората винаги са имали компютри? Не си ли чувал никога за пещерните хора?

— Как ли са се справяли без компютри — удиви се Николо.

— Аз не знам. Господин Доуърти казва, че хората някога непрекъснато са имали деца и са правели каквото им скимне, независимо дали ще е от полза за всеки или не. Дори не са знаели дали вършат добро. Чифликчиите са добивали своята продукция на ръка и хората е трябвало да вършат цялата работа във фабриките, да управляват и поддържат машините.

— Не ти вярвам.

— Така казва господин Доуърти. Всичко е било в пълен безпорядък и всеки един е бил страшно жалък... Както и да е, ще ми позволиш ли сега да ти кажа своята идея?

— Ами давай. Кой те спира? — засегна се Николо.

— Така. Ами, ръчните компютри, онези с копчетата, имат малки завъртулки върху всяко копче. И по логаритмичната линия има заврънкулки. Масата за умножение също бе цялата в драскулки. Попитах какво означават. Господин Доуърти каза, че са числа.

— Какво?

— Всяка завъртулка отговаря на някакво число. За числото едно правиш някакъв знак, за числото две — друг знак, за три — различен и така нататък.

— Защо?

— За да можеш да пресмяташ.

— *Защо?* Просто казваш на компютъра...

— Какви ги приказваш!? — извика Пол с разкривено от гняв лице. — Не можеш ли да си набиеш в главата най-последно, че тези логаритмични таблици и тям подобни не говорят.

— Тогава как...

— Отговорите се появяват в завъртулки и трябва да знаеш тяхното значение. Господин Доуърти казва, че в древността всеки като малък се е учил как да прави завъртулки и как да ги дешифрира. Правенето на завъртулки се е наричало „писане“, а дешифрирането им — „четене“. Имало е различни завъртулки за всяка дума, те са пишели цели книги със завъртулки. Учителят ми каза, че в музея има такива книги и аз бих могъл да ги разгледам, ако искам. Но според него, щом

възнамерявам да стана истински компютърен специалист и програмист, би трябвало да зная за историята на компютрите и той затова ми показва всичките онези неща.

— Искаш да кажеш, че всеки е трябвало да разбира завъртулките за всяка дума и да ги *запомня*... — лицето на Николо се изкриви в гримаса. — Всичко това вярно ли е или ти си го измисляш?

— Вярно е. Честно. Ето, погледни, така правиш „едно“ — Пол бързо изстреля във въздуха пръста си нагоре и надолу. — По този начин правиш „две“ и така — „три“. Аз научих числата до „девет“.

— И каква полза от това? — Николо се взираше в изкривения пръст на приятеля си, без да проумява нищо.

— Можеш да се научиш да правиш думи. Запитах господин Доуърти как се правят завъртулките за „Пол Лоб“. Той каза, че в музея има хора, които знаят. Каза ми, че имало хора, които са се научили да дешифрират цели книги. Според него могат да бъдат създадени компютри, които да дешифрират книгите и те да бъдат използвани по този начин, но не повече, защото ние си имаме истински книги, с магнитни ленти, които минават през възпроизвеждащо устройство и се чува говор, както знаеш.

— Ами да.

— Така че ако отидем в музея, можем да се научим да правим думи с драскулки. Служителите ще ни позволят, защото аз ще постъпя в училище за управление на компютри.

— Това ли е идеята ти? — Николо бе напълно разочарован. — Вятър и мъгла е това, Пол. Кой ще поиска да прави такива работи? Да прави някакви глупави драскулки?

— Не разбираш ли? Не *проумяваш* ли идеята ми? Ти, тъпак такъв! *Това ще е код за секретни послания.*

— Какво?

— Няма съмнение. Каква е ползата да говориш, когато всеки може да те разбере? А чрез тези завъртулки можеш да изпратиш тайно писмо. Изписваш ги върху хартия и никой на света не може да разбере какво казваш, освен ако не познава също завъртулките. А и няма да знаят, можеш да се обзаложиш, докато ние не ги научим. Можем да си създадем един клуб, действащ, с правилник и клубен дом. Ех...

— Какви тайни послания? — вълнението парна гърдите на Николо.

— Всякакви. Да речем, че искам да ти кажа да дойдеш у нас, за да гледаш приказки по новия видеобард, но не искам някой друг да се домъкне. Изписвам нужните драскулки върху хартия, давам ти я, ти ги поглеждаш и знаеш какво да правиш. Никой друг не знае. Ти можеш дори да им покажеш листа, те пак няма да разберат нищо.

— Хей, това си го бива — възкликна Николо, спечелен изцяло за каузата. — Кога започваме?

— Утре — реши Пол. — Аз ще се постарая господин Доуърти да обясни на музейните работници и всичко там да е наред, а ти трябва да убедиш майка си и баща си да се съгласят. Можем да отидем веднага след училище и да започнем да се учим.

— Непременно! — провикна се Николо. — Ние ще сме клубни служители.

— Аз ще съм президент на клуба — обяви Пол. — А ти можеш да си вицепрезидент.

— Добре. Хей, това ще е много по-забавно, отколкото с барда — момчето изведнъж се сети за разказвача и запита, обзет внезапно от някакво предчувствие: — Хей, ами какво ще стане със стария ми бард?

Пол се обърна към механичния разказвач. Той тихо записваше информацията от размотаващата се книга, нейният звук достигаше до момчетата като едва доловимо мърморене.

— Ще го изключа — каза Пол.

Той се зае отново с работа, докато Николо гледаше разтревожен. След няколко мига Пол прибра отново комплектованата си книга в джоба, затвори капака на барда и го включи.

„Имало някога един голям град, там живеело едно бедно момче на име Справедливия Джони, чийто единствен приятел на света бил един малък компютър — поде машината. — Компютърът всяка сутрин казвал на момчето дали ще вали през този ден и разрешавал всичките му проблеми. Никога не допускал грешки. Но веднъж така се случило, че кралят на тази земя чул за малкия компютър и си наумил да го притежава. За целта той повикал своя Велик везир и казал...”

— Все едни и същи глупости — подразни се Николо и изключи барда с рязко движение: — Само дето е вмъкнал компютър.

— Ами вкарали са в него толкова боклук, че компютърният бизнес не може да се похвали много с тези произволни комбинации — каза Пол. — Но какво от това? На тебе ти трябва нов модел.

— Ние *никога* няма да можем да си го позволим. Ще си остана с тази гадна, стара, жалка развалина — Николо изрита отново барда и го удари още по-силно, така че механичният разказвач се помръдна, а колелцата му изскърцаха.

— Винаги можеш да дойдеш да гледаш моя, когато ми намерят — успокой го Пол. — Освен това не забравяй нашия клуб на заврънкулките.

Николо кимна одобрително.

— Слушай, хайде да отидем у нас. Баща ми има някои книги за миналото. Ще ги послушаме и може да ни хрумне нещо. Остави известие за родителите си и има вероятност да останеш чак докато дойде време за вечеря. Хайде.

— Добре — каза Николо.

Двете момчета се втурнаха навън заедно. Николо в нетърпението си за малко не събори барда, удари се, но само разтърка удареното място на бедрото си, без да се спира.

Сигналната лампа за включването на барда светна. Сблъсъкът с момчето бе затворил електрическата верига и макар механичният разказвач да бе сам в стаята, нямаше кой да го чуе, той все пак започна своя разказ.

Но гласът му вече не бе същият, в него затрептяха гърлени звуци. Ако го слушаше някой възрастен, той би могъл да си помисли, че долавя в него кажи-речи пристъп на гняв, който сам по себе си е белег за чувства.

„Имало едно време един малък компютър, който се наричал бард. Той живеел съвсем самотен с жестоки, чужди хора заместители. Жестоките хора заместители непрекъснато се подигравали на малкия компютър, унижавали го, като му казвали, че не го бива за нищо, че е безполезен предмет. Удряли го и го държали съвсем сам в пусти помещения месеци наред.

И въпреки всичко малкият компютър бил доблестен. Той винаги правел най-доброто, на което бил способен, изпълнявал всички команди с радост. Но чуждите хора заместители, с които живеел, независимо от това били груби и безсърдечни.

Един ден малкият компютър научил, че на света има много компютри от най-различни видове, огромно количество компютри. Някои били бардове като него самия, други работели в заводите, трети

— в чифлиците. Някои систематизирали живота на населението или анализирали всякакви данни. Много от тях притежавали огромна мощ и били много мъдри, много по-могъщи и мъдри от чуждите хора заместители, които били така жестоки към малкия компютър.

Но малкият компютър знаел, че компютрите винаги ще стават по-мъдри и по-мощни, докато някой ден... някой ден... някой ден...“

Изглежда, електронната система най-после се бе повредила от остаряващите и корозиращи органи на компютъра, защото, останал сам в притъмняващата стая, той през цялата вечер повтаряше шепнешком все едно и също: „Някой ден... някой ден... някой ден...“

АВТОРСКО ИЗПИТАНИЕ С ИЗВИНЕНИЯ КЪМ У. С. ГИЛБЪРТ

Фабули се трупат презглава, гмеж е в твоя мозък;
Фабули, н.ф. фабули, създадени със радост и стремление;
фабули се пръкват и не те напускат упорито, Айзък;
Докато не те докарат до безнадеждно умопомрачение.

Когато си със своето момиче, а в главата ти ечи вихрушка и ти не чуваш нито дума от нейните слова;

Или си в симфонична зала, другаде отнесен в мислите си безвъзвратно и не различаваш и една октава;

Или препускаш със кола и още си далеч от края, когато разбираш, че префучал си на червен светофар,

На всичкото отгоре, боже, си помел и нечий форд, а твоята кола, как може, е със счупен преден фар;

Или загрява яко босът твоя гръб (нали си казал солената шега пак пръв), а ти го гледаш и премигваш глуповато;

После казваш нещо простовато, а той те смята за противен тип и сто на сто от алкохол пропит.

Когато случки като тези с внезапен удар те нокаутират, не обвинявай свръхестествените сили,

Щом пишеш н.ф. разкази, ти ще си изхвърлен от своя коловоз със сигурност, като звездите от своя път.

Защото твоят мозък, със фабули зает, ще остава глух, ням и сляп за скуката във този свят, която без жал ще те преследва до дупка — като хрътка.

Докато чудесата в космоса те държат в прегръдката си силна и те обгръща сияние от звездните лъчи.

Ти започваш с един кораб, който е хванат от екип в хиперпространството на път за Кастор,

Открил е той за сметка на това, че се е зареял в Галактика досущ като нашата, но доста по-голяма.

Озадачен си какво ли може да последва и тогава започваш да създаваш цяла серия от същества,

Които са злодеи, престъпници, лъжци — със подобаващи желания и естествено — ужасяващи черти.

Нашите славни герои се изправят срещу тези орди, но не успяват, хватката е съдбоносна,

Защото врагът е длъжен, няма как (откакто нашата Галактика е сътворена), да държи рода човешки в подчинение.

Сега ти трябва да изпридаш жестока нишка, с набъбването на кълбото (сюжета) да я изпъваш, да пици от напрежение,

Защото хората от нашата Земя са четирима (само четирима), докато брой злодеите едва ли имат.

Нашите четирима герои са заловени и хвърлени пред презрителните тиранични вождове.

„Къде е Земята?“ — питат онези, но мъжете безмълвни остават, изправени дръзко, това читателите обожават.

Но почакайте, да поразмислим малко, не е това, щом като девица не сме осигурили,

Която да е и добра, и непорочна (при това и секси примамлива), оскъдни дрехи да забулват този чар.

Тя е част от екипажа, затова е във капана също, на злодеите пред погледите похотливи.

Трепти желание във всеки, причината е обяснима — красивото момиче и пълна пазва има.

Самият ти пришпорваш края, този откъс не трае, не бива да си в кавга с читателя любезен,

Затова рептилии наподобяват злодеите жестоки, че няма интерес в човешката съблазън.

Те връзват ръцете на момичето и карат писъкът ѝ да се носи до възбог — само мъжете да проговорят,

Ето че тогава нашите мъже счупват белезниците и после започва яростната схватка.

Всеки земен герой е боец по рождение, юмруците му струват колкото на цяла дузина в атака.

А после, тъкмо когато тази точка е достигната, ти идваш на себе си. Главата ти жужи, бръмчи.

Не знаеш къде си, нито как изглежда твоята кола, връзката ти се е изкривила и нямаш представа колко е часът, нито какви думи за тебе хората редят, не знаеш как се втрещават в твоите чорапи, които са различни, и решават, че това е твой каприз, писъкът на модата или че си луд, което е само предположение заради блясъка в очите ти, докато най-накрая не направят заключение от твоето общо състояние, че ти полудяваш в този миг и отсега нататък ще си останеш луд.

Но мъчението е отминало, сега ти е забавно, след като всичко е черно на бяло и думите са си намерили местата, защото си завършил един нов н.ф. разказ.

МЕЧТАНИЯТА СА СЪКРОВЕНИ ПОЖЕЛАНИЯ

Джес Уейл вдигна глава от бюрото си. Неговото остаряло, но запазено тяло, неговият остър прегърбен нос, дълбоко поставените в очните ябълки неясни очи и шокиращата бяла коса бяха запазена марка на външния му вид в продължение на годините, през които компанията „Мечти“ стана световноизвестна.

— Тук ли е вече момчето, Джо? — запита Джес.

Джо Дули, нисък и набит, се наслаждаваше на ласкавия допир на пурата по влажната си долна устна. Той я извади за миг измежду зъбите си и кимна в знак на потвърждение:

— С него са и близките му. Всички са изплашени.

— Сигурен ли си, че това не е фалшива тревога, Джо? Аз нямам много време — той погледна часовника си. — Имам среща с правителствен служител в два.

— Работата е сигурна, господин Уейл — лицето на Дули изобразяваше в момента класически етюд за сериозно изражение. Мускулите по долната му челюст играеха напрегнато. — Както ви казах, взех го от училищния двор, играеше там нещо като баскетбол. Само да го бяхте видели това хлапе. Гаднярче. Когато пипна топката, наложи се собствените му съиграчи да му я отнемат, колкото е възможно по-бързо, но в същото време има стойка на истинска баскетболна звезда. Знаете какво искам да кажа, нали? За мене е това.

— Разговаря ли с него?

— Ами да. По време на обяда. Познавате ме — Дули направи широк жест с пурата и улови пепелта ѝ в другата си ръка. — Хлапе, казах му...

— И бива ли го за блянове?

— Казах му: „Хлапе, току-що се връщам от Африка и...“

— Добре — спря го с ръка Уейл. — Приемам всяка твоя дума. Как го правиш не знам, но щом казваш, че едно момче е потенциален мечтател, аз поемам риска. Вкарай го при мене.

Момчето влезе придружено от родителите си, застанали от двете му страни. Дули им поднесе столове, а Уейл се изправи, за да се ръкуват, и се усмихна на малкия си гостенин, при което лицето му се набразди от множеството добродушни бръчки.

— Ти си Томи Слатски?

Томи кимна утвърдително, без да продума. Той бе на около десет години, малко дребен за възрастта си. Тъмната му коса падаше неестествено, а и лицето му бе неправдоподобно чисто.

— Ти си добро момче, а? — каза Уейл.

Едва тогава майката се усмихна и погали Томи по главата. Но майчината ласка не изглади тревогата, изписана по лицето му, дори когато жената каза:

— Той винаги е много добро момче.

Уейл остави без внимание неубедителните й думи.

— Кажи ми, Том — той му подаде една близалка, която детето в първия момент се поколеба дали да приеме, но после взе, — случвало ли ти се е да слушаш мечтания?

— Понякога — отговори тъничкото детско гласче.

Господин Слатски прочисти гърлото си. Той бе широкоплещест мъж с дебели пръсти, работник, който за удивление на евгенистите от време на време се сдобиваше с някоя рожба мечтател.

— Ние наехме един-два за момчето. От истинските, старите — обясни той.

Уейл кимна разбиращо:

— Харесаха ли ти, Томи?

— Те бяха от глупавите.

— Ти си измисляш по-хубави, нали?

Усмивката, която се разля по лицето на десетгодишния хлапак, до известна степен заличи въздействието от зализаната коса и умитото лице.

— Би ли искал да помечтаеш за мене? — попита предпазливо Уейл.

— Мисля, че не — Томи изведнъж се смути.

— Няма да е трудно. Много лесно е... Джо.

Дули отмести паравана и придвижи напред устройството за записване на блянове.

Момчето изгледа уреда глуповато.

Уейл вдигна шлема и го отнесе при Томи:

— Знаеш ли какво е това?

— Не — отдръпна се той.

— Това е мислител. Така го наричаме, защото може да абсорбира мислите на хората и да ги съхранява. Слагаш го на главата си и започваш да бленуваш, каквото си искаш.

— После какво става?

— Нищо лошо. Усещането е много приятно.

— Не — каза Томи. — Мисля, че не бих искал.

— От това няма да те заболи, Томи — наведе се припряно към него майка му. — Ще направиш така, както казва човекът — в гласа й ясно надделяха острите нотки.

Томи се наежи, изглеждаше така, сякаш всеки миг ще се разплаче, но не го направи. Уейл сложи уреда върху главата му.

Положи го бавно, внимателно и запази мълчание за трийсет секунди, даде възможност на момчето да се успокои и да разбере, че нищо лошо няма да му се случи, да свикне с необичайния допир на жичките до шевове на черепа му (излъчването, което проникваше през кожата, бе почти неосезаемо) и най-накрая да свикне с тихото жужене на редуващите се вихрени полета. Едва тогава запитва:

— А сега искаш ли да помислиш нещо заради нас?

— За какво? — изпод шлема се виждаха само носът и устните на момчето.

— Всичко, каквото ти се иска. Кое нещо най-много ти се иска да правиш, след като свърши училището?

Момчето си помисли за миг и заговори разпалено:

— Ами да пътувам със стратоджет?

— Защо не? Разбира се. Значи се качваш на джет. Ето, той отлита веднага — Уейл даде чевръсто знак на Дули, който включи охладителната уредба в системата.

Задържаха момчето само пет минути, после Дули изпрати него и майка му. Томи изглеждаше объркан, но нали бе цял и невредим след изпитанието.

— И така, господин Слатски — обърна се Уейл към бащата, — ако вашето момче издържи този тест, ще се радваме да ви плащаме по петстотин долара всяка година, докато то завърши висшето си образование. През това време ще искаме всичко на всичко Томи да

прекарва по един час на седмица някой следобед в нашата специализирана школа.

— Налага ли се да подписвам някакъв документ? — гласът на Слатски прозвуча дрезгав.

— Непременно. Става дума за делови отношения, господин Слатски.

— Ами, де да знам. Чувал съм, че мечтателите не се раждат често.

— Така е. Така е. Но вашият син, господин Слатски, все още не е мечтател. А може и никога да не стане. Петстотин долара на година за нас са залог, в който риск печели, риск губи. Но вие нищо не рискувате. Когато момчето завърши висше образование, може да се окаже, че то не става за мечтател, но вие нищо няма да сте загубили. Най-вероятно да сте спечелили всичко пет хиляди долара. Ако става за мечтател, тогава ще си подреди живота, а вие със сигурност няма да сте в загуба.

— Ще му трябва специално обучение, нали?

— О, да, много сериозно обучение. Но няма защо отсега да се притесняваме за това, докато не завърши образованието си. А после, след като прекара две години при нас, Томи ще се развие. Доверете ми се, господин Слатски.

— Давате ли гаранции за специализираното обучение?

Уейл, който в този миг протягаше към госта договора и писалката, се засмя и остави писалката върху бюрото:

— Гаранции ли? Не. Как бихме могли, след като не знаем със сигурност дали момчето наистина е надарено? Но вие пак ще си имате своите петстотин долара на година.

Слатски се замисли и тръсна глава:

— Ще ви кажа направо, господин Уейл... След като вашият човек уговори с нас на днешната среща, аз се обадох на „Бляскави блянове“. Те ми казаха, че дават гаранции за обучението.

— Господин Слатски — въздъхна Уейл, — не обичам да говоря в ущърб на конкуренцията. Щом казват, че гарантират успешния завършек на обучението, значи ще изпълнят обещанието си, но те не могат да направят от момчето мечтател, ако талантът му не е вроден, независимо от обучението. Ако вземат едно момче без необходимата дарба и го подложат на системата за усъвършенстване, те ще го

съсипят. Тогава той няма да стане мечтател, гарантирам ви го. Но няма да е вече и нормално човешко същество. Недейте да причинявате такова нещо на своя син.

Компания „Мечти“ ще бъде напълно откровена с вас. Ако от момчето може да стане мечтател, ние ще го направим. А ако не, ще ви го върнем, без да правим с него никакви опасни експерименти, и ще ви кажем: „Пратете го да учи търговия.“ Така ще е много по-добре и по-здравословно за него. Да ви кажа, господин Слатски... аз имам синове и дъщери, внуци, така че зная какво говоря... не бих позволил нито едно от децата ми да бъде тласнато към мечтателството, ако то няма заложи за това. Не и за милиони долари.

Слатски изтри устни с опакото на ръката си и посегна към писалката:

— Какво пише тук?

— Това е най-обикновен договор. Ние ви плащаме сто долара на ръка още сега. Без никакви условия. После проучваме бляновете на момчето и ако ни се стори, че си заслужава да продължим, обаждаме ви се и правим сделка за петстотин долара на година. Оставете се спокойно в моите ръце, господин Слатски и не се тревожете. Няма да съжалявате.

Слатски сложи подписа си.

Уейл мушна документа в картотеката и подаде на бащата един плик.

Пет минути по-късно, останал сам в кабинета, той сложи размразителя върху главата си и съсредоточено започна да абсорбира бляновете му. Те бяха типично детски. Управлението на въздухоплавателя бе в ръцете на момчето. Летателният апарат представляваше смесица от прототипите във филмираните трилъри, които се въртяха сред хората без време, желание или пари за цилиндри на бляновете.

Когато свали размразителя, видя, че Дули го наблюдава.

— Е, господин Уейл, какво мислите? — запита служителят му нетърпеливо, издавайки чувството си на собственост върху новото откритие.

— Може и да свърши работа, Джо. Може. Момчето има обертони и за десетгодишната си възраст, без никакво обучение, дава надежди. Когато въздухоплавателят премина през облак, усетих съвсем

отчетливо допира на възглавници. А също и мириса на чисти чаршафи, изсъхнали на слънце, това бе изумително докосване. Далече можем да стигнем с него, Джо.

— Добре.

— Но да знаеш, че е необходимо да ги хващаме колкото може по-скоро. А и защо не? Един ден, Джо, всяко дете ще преминава през такива изпитания още след раждането си. Различия в мозъците трябва да има непременно и ние сме длъжни да ги открием. Защото така бихме могли да отделим мечтателите от самото начало.

— По дяволите, мистър Уейл — каза Дули обиден, — какво ще стане тогава с моята работа?

— Все още нямаш основание за тревога, Джо — засмя се Уейл. — Това не може да стане по наше време. Аз сто на сто няма да го видя. Ние ще разчитаме на такива добри търсачи на таланти като теб още много години. Ти само гледай да не изпускаш от очи площадките за игра и улиците... — кокалестата ръка на Уейл потупа ласкаво и одобрително рамото на Дули, — за да ни намериш още няколко Хилари и Жано, тогава „Бляскави блянове“ никога няма да ни стигнат... А сега излизай. Искам да обядвам и да се приготвя за срещата в два часа. С правителството, Джо, с правителството — намигна той важно.

Срещата на Джес Уейл в два часа бе с млад мъж, който имаше зачервени като ябълки бузи, руса коса, носеше очила; младокът целият сияеше от мисълта за мисията, с която бе натоварен и в която влагаше цялата си енергия. Той подаде документите си за самоличност през бюрото на Уейл и се представи: Джон Бърн, служител в отдела за изкуство и наука.

— Добър ден, господин Бърн — поздрави го Уейл. — Как мога да ви услужа?

— Сами ли сме тук? — неочакваният баритон на държавния чиновник изненада шефа на компанията.

— Съвсем сами.

— Тогава, ако нямате нещо против, ще ви помоля да абсорбирате това — Бърн стискаше между палеца и показалеца си един малък, нащърбен цилиндър.

Уейл го взе, претегли го в дланта си, повъртя го оттук-оттам, а после се усмихна широко, така че се видяха дори венците му:

— Не е продукт на компанията „Мечти“, господин Бърн.

— Не съм мислил, че е. Бих искал само да го абсорбирате. Ще задействам автоматичния превключвател за около една минута.

— Това ли е само? — Уейл издърпа приемателя върху бюрото си и сложи цилиндъра в размразяващото устройство. Но после го извади, излъска и двата края на цилиндъра с носната си кърпа и го сложи обратно. — Не прави добър контакт. Амазьорска работа.

После положи подплатения размразяващ шлем на главата си и нагласи контактните пластини на слепоочията си, накрая задейства автоматичния превключвател. Вече можеше да се облегне, да склучи ръце на гърдите си и да започне да абсорбира мислите, запечатани в цилиндъра.

Изведнъж Уейл нервно вкопчи пръсти в реверите на самото си. Операцията скоро приключи, щом махна размразителя по лицето бе изписан гняв:

— Вулгарна работа. Какво щастие е, че съм стар човек и такива неща вече не ме тревожат.

— И това не е най-лошото, което сме открили — каза тежко Бърн. — Манията придобива много големи размери.

— Порнографски блянове. За мене развитието е съвсем логично — присви рамене Уейл.

— Логично или не, то представлява смъртна опасност за моралния облик на нацията.

— Моралният облик може да понесе много удари — каза Уейл. — Еротиката в една или друга форма е била в услуга на цялата история на човечеството.

— Но не и така, сър. Директното възбуждане чрез мозъка е много по-ефективно от приказките, които се редят в пушалните или от развратните филми. Докато преминава през сетивата, то губи част от своето въздействие.

Уейл не можеше да оспори този факт:

— Какво бихте искали да предприема?

— Можете ли да предположите евентуалния източник на този цилиндър?

— Господин Бърн, аз не съм полицаи.

— Не, не, аз не ви моля да вършите работата ни. Отделът ни е способен да извърши свое собствено разследване. По-скоро ви питам дали можете да ни помогнете с познанията, които имате? Казвате, че вашата компания не създава такива цинични продукти. Тогава кой?

— Нито един уважаващ себе си разпространител на блянове. Сигурен съм. Прекалено евтина е изработката.

— Може да е направена така напълно съзнателно.

— А и личи, че не е дело на професионален мечтател.

— Сигурен ли сте, господин Уейл? Не биха ли могли мечтатели да направят подобно нещо за някоя закръглена сумичка, незаконна печалба... или за развлечение?

— Биха могли, но не точно като това парче. Тук няма обертонове. Виждате двуизмерна картина. Разбира се, неща от този род не се нуждаят от обертонове.

— Какво разбирате под „обертонове“?

— Вие, изглежда, не сте любител на блянове? — засмя се Уейл.

Бърн се постара да не заприлича на целомъдрена дева, но не успя кой знае колко:

— Аз предпочитам музиката.

— Е, тя също е хубаво нещо — прие търпеливо реакцията му Уейл, — но така по-трудно ще ви обясня какво са обертоните в бляновете. Дори хората, които са изкушени за блянове, няма да могат да ви обяснят, ако ги помолите. Но все пак те знаят, че мечтанията не са хубави, ако в тях няма обертонове, дори и да не са в състояние да ви обяснят защо. Ами вижте, когато един опитен мечтател потъва в блянове, той не измисля история като онези старомодните от телевизията или книгите филми. Те имат серия от малки видения. Всяко едно от тях си има няколко значения. Ако ги изследвате внимателно, бихте открили дори пет-шест значения. Докато при абсорбирането на бляновете по обичайния начин не бихте успели да ги забележите. Повярвайте ми, моите психолози посвещават много часове само на този аспект. Всичките обертонове, различните значения се смесват в един поток от насочени чувства. Без тях всичко би било скучно, безвкусно.

Ами ето тази сутрин аз подложих на тест едно момче. Десетгодишно е, но е надарено. За него облакът не е само облак, той е в същото време и възглавница. Възприемането на двете неща

едновременно дава много по-дълбоко усещане. Да си призная, момчето е доста примитивно, но когато завърши училище, то ще бъде обучено за мечтател и ще знае какво е дисциплина. Ще владее всички усещания. Ще трупат опит. Ще се учи и ще анализира класическите мечтания от миналото. Ще се научи как да контролира и направлява своите мисли, макар че, забележете, аз винаги съм казвал друго: когато един добър мечтател импровизира...

Уейл изведнъж млъкна, после продължи с по-спокойна интонация:

— Не трябваше да се разпалвам така. Онова, което се старая да ви обясня, е, че всеки професионален мечтател има свои собствени обертонове, тях той не може да прикрие. За специалиста това е все едно да си изпее името в мечтания. И аз, господин Бърн, познавам всичките подписи. А в тази порнография, която сте ми донесли, няма никакви обертонове. Работа на обикновен човек. Може би притежава някакъв нищожен талант, но, общо взето, не се отличава от вас и от мене, той наистина не може да мисли.

— Много хора могат да мислят, господин Уейл, макар и да не са мечтатели — изчерви се Бърн.

— О, не, не става дума за това, какво говорите — започна да жестикулира енергично в знак на протест шефът на компанията, — не се сърдете на приказките на стария човек, но аз нямам предвид логичното мислене. Аз говоря за мисленето в мечтанията. Ние всичките можем да мечтаем криво-ляво, точно като умението ни да се надбягваме. Но в състояние ли сме вие и аз да пробягаме една миля за четири минути? И вие, и аз можем да приказваме, но можем ли да кажем, че сме Даниел Уебстърс? Ето например, когато се сетя за пържолата, аз си спомням думата. Може би в съзнанието ми изниква за миг образът на добре зачервена пържолата в чиния. Но може би вашето умение да си представяте нещата е по-добро и бихте забелязали хрупкавата сланина, лука и запечените картофи. Не зная. Но един мечтател... Той вижда пържолата, вдишва аромата ѝ, наслаждава се на вкуса ѝ заедно с въгленчето, става му приятно на стомаха, усеща в ръката си ножа, който разрязва пържолата, усеща и стотици други неща наведнъж. Невероятна чувствителност. Вие и аз не можем да го правим.

— Ами тогава мечтанието, което попадна при нас — Бърн прибра цилиндъра във вътрешния джоб на самото си, — не е дело на професионалист. Но все пак то съществува. Затова ще разчитаме изцяло на вашата помощ за премахването на подобни неща.

— Непременно, господин Бърн. От все сърце.

— Надявам се — правителственият служител осъзнаваше силата на властта, в която бе облечен. — Господин Уейл, какви мерки ще бъдат взети и какви не не зависи от мен, но такива неща — той потупа цилиндъра, който бе донесъл — страшно ще ни изкушат да въведем наистина строга цензура върху мечтанията.

След малко Бърн се изправи:

— Приятен ден, господин Уейл.

— Приятен ден, господин Бърн. Надявам се да ни спохожда само най-доброто.

Франсис Белангер влетя в кабинета на Джес Уейл, както винаги под пара, превъзбуден, червеникавата му коса бе в безпорядък, лицето му също пламтеше от тревога и бе оросено от ситни капчици пот. Сепна го изведнъж видът на Уейл, който седеше приведен над бюрото си и бе обвинил с ръце главата си така, че се виждаше само побелялата му коса.

— Шефе? — преглътна разтревожен Белангер.

— Ти ли си, Франк? — Уейл вдигна глава.

— Какво има, шефе? Да не сте болен?

— На тия години не е чудно и да се разболея, но аз съм все още на крака. Може и да залитам, но съм на крака. Днес дойде един държавен мъж.

— Какво искаше?

— Заплашва ни с цензура. Донесе едно парче от ония, които сега се въртят. Пошли мечтания за разпивки.

— Мътните да го вземат! — каза разпалено Белангер.

— Единствената неприятност е в това, че дейността, с която фирмата ни си изкарва прехраната, попада под ударите на морала. Ще правят удари навсякъде. И право да си кажем, ние сме уязвими, Франк.

— *Ние* ли сме уязвими? Нашата продукция е чиста, само приключения и романтика.

— Няма нужда да уверяваме сами себе си, Франк — Уейл издаде недоволен напред долната си устна и сбърчи чело. — Чиста казваш? Ама зависи как я погледнеш. Може и да не е за разпространение, но ти знаеш, а и аз зная, че всяко мечтание има своето фройдистко значение, то се подразбира. Не можеш да го отречеш.

— Сто на сто, ако го *търсиш*. Ако си психиатър...

— Може и да не си психиатър, но пак да го забележиш. Редовният зрител не знае за него и най-вероятно да не е в състояние да разграничи фалическият символ от основния образ дори и ако му го посочиш. Но подсъзнанието му знае. Именно допълнителното значение, което се подразбира, прави мечтанията.

— Добре де, какво възнамерява да прави правителството? Да промива подсъзнания ли?

— Там е работата. Не знам какво са решили да предприемат. Виж, онова, което е налично и от което аз съм зависим, е фактът, че публиката обича мечтанията и няма да се откаже от тях... А между другото ти защо се отби? Предполагам, че искаш да говориш нещо с мене?

Белангер подхвърли нещо на бюрото на Уейл и напъха пешовете на ризата си по-дълбоко в панталоните.

Шефът на компанията разчупи блестящото пластмасово покритие на новия цилиндър, който служителят му донесе. От единия край на капсулата луксозен шрифт в пастелно синьо гласеше: „Хималайско пътешествие“. Виждаше се и знакът на фирмата „Сияйни блянове“.

— Продукт на конкурентите — наблегна на всяка дума Уейл, а устните му нервно трепнаха. — Той още не е разпространяван. Как се докопа до него, Франк?

— Няма значение. Искam само да го абсорбирате.

— Днес всеки иска от мене единствено това — въздъхна Уейл. — Франк, да не е някоя пошлост?

— Тук има някои от вашите фройдистки символи — погледна го изпитателно Белангер. — Тесни, дълбоки цепнатини в ледниците между планинските върхове. Надявам се да не смутят покоя ви.

— Аз съм стар човек. От много години насам покоят ми не може да бъде смутен, но предишните мечтания бяха така нескорошно направени, направо ме отвратиха... Добре, да видя какво си донесъл.

Отново включиха техниката. Уейл пак положи размразителя върху главата си и този път остана на стола си, разположен удобно, повече от петнайсет минути, докато Франсис Белангер изпуши нервно две цигари.

Когато Уейл свали шлема и отвори очи, за да разсее мечтанията, служителят му нетърпеливо запита:

— Е, какво ще кажете, шефе?

— Не е по мой вкус — сбърчи чело Уейл. — Скучно, познато. С такава конкуренция компанията ни няма защо да се тревожи и за минута.

— Точно тук ви е грешката, шефе. „Сияйни блянове“ са решили да ни бият с такава продукция. Трябва да направим нещо.

— Слушай, Франк...

— Не, вие ме послушайте. Това е бъдещето.

— Това! — Уейл изгледа с шеговито съмнение цилиндъра. — Ама то е аматорска работа, все стари неща. Обертоновете му са много груби. Снегът имаше ясно изразен вкус на лимонов сладолед. Кой сега яде лимонов сладолед наред зима, Франк? Някога е било така. Може би преди двайсет години. Когато Лаймън Харисън за пръв път направи „Снежни симфонии“ за разпространяване на юг, идеята му се оказа голяма работа. Сладолед, нарязани на кубчета планински върхове и склонове, покрити с шоколадова глазура. Това вече спада към клоунадите, Франк. И сега не върви.

— Защото Вие не сте в крак с времето, шефе. Налага се да Ви го кажа направо. Когато Вие подехте бизнеса с мечтанията, купихте права и започнахте да разпространявате продуктите, мечтанията бяха лукс. Пазарът бе малък и индивидуален. Можехте да си позволите да изработвате специални блянове и да ги продавате на висока цена.

— Спомням си добре — каза Уейл, — продължихме в този дух, така работим и сега. Но разкрихме също така и бюро за даване на цилиндри под наем за масите.

— Да, направихме го, но това не е достатъчно. Вярно е, че нашите мечтания са фини. Те могат да бъдат използвани отново и отново. За кой ли път Вие изнамирате все нови неща, нови забавления. Но колко хора могат да ги оценят? И още нещо. Нашата продукция е строго индивидуална. Тя винаги е от първо лице.

— И какво като е така?

— Ами това, че „Сияйни блянове“ отварят палати за блянове. Отворили са един за триста човека в Нашвил. Влизаш, сядаш, слагаш си размразителя на главата и получаваш своята порция блянове. Всеки в залата се наслаждава на един и същи блян.

— Чух за това, Франк. Правено е преди време. Първия път нищо не излезе, сега също няма да го бъде. Искаш ли да знаеш защо? Защото преди всичко мечтанията, бляновете са съкровени преживявания. Ще ти хареса ли съседът ти да знае за какво си мечтаеш? Второ: в една палата на мечтания сеансът трябва да започне по разписание, нали? Така че мечтателят е длъжен да мечтае не когато му се иска, а когато собственикът на палатата му нареди. И най-накрая: мечтанията, които се харесват на един човек, не се харесват на друг. От тези триста човека, давам ти гаранция, сто и петдесет ще са разочаровани. И щом като са разочаровани, те няма да дойдат отново.

Белангер бавно навии ръкавите на ризата си, разкопча яката ѝ, след което каза:

— Шефе, Вие говорите от висотата на собствената си камбанария. Каква полза има сега да доказваме, че палатите за мечтания няма да ги бъде? Те и *сега* работят. Днес се разнесе новината, че „Сияйни блянове“ правят първата копка за палата с хиляда места в Сент Луис. Хората могат да свикнат с масовите мечтания, нищо че всеки човек в една и съща зала бленува за едно и също. Те дори могат да се приспособят да ги възприемат от определено, предварително известно време, щом като сеансът е евтин и удобен.

— За бога, шефе, та това е социален въпрос. Момче и момиче отиват в двореца на мечтанията и се наслаждават на един и същ евтин, романтичен продукт със стереотипни обертонове и банална ситуация, но независимо от всичко те излизат със сияещи очи. Те просто са имали едно и също мечтание заедно. Изживели са заедно едни и същи сладникави усещания. Те са си *лика-прилика*, шефе. Човек може да се обзаложи, че ще отидат отново в двореца на мечтанията, а и всичките им приятели ще отидат.

— Ами ако не харесат мечтанието?

— Ето тук се крие всичко. Това е зрънцето. Те няма как да не ги харесат. Щом пригответе специалните мечтания на Хилари с колела в колела в колела, с изненадващи извивки на трето ниво подтонове, с майсторски подчертани значими моменти и всичките други неща, с

които ние толкова се гордеем, ами разбира се, че те не са предназначени за всеки. Специалните мечтания са за специални вкусове. Но „Сияйни блянове“ върти простички неща в трето лице, така че поразява и двата пола с един удар. От типа на онова, което току-що абсорбирахте. Просто, познато, изтъркано. Те се целят в най-ниското ниво. Никой няма да е във възторг от него навярно, но и никой няма да го отхвърли.

Уейл дълго остана безмълвен, през това време Белангер не сваляше очи от него.

— Франк — проговори най-после шефът, — аз от самото начало заложих на високото ниво и оттогава винаги го поддържам. Може би си прав. Може би бъдещето е на палатите на мечтания. Щом е така, и ние ще отворим палати, но ще въртим качествена продукция. Вероятно „Сияйни блянове“ недооценяват редовите хора. Хайде да караме по-полека и да не изпадаме в паника. Аз заложих всичко на теорията, че качеството винаги има пазар. Понякога, момчето ми, дори ще се удивиш колко голям пазар...

— Шефе...

Сигналът на интеркома прекъсна Белангер.

— Какво има, Рут? — запита Уейл.

— Тук е господин Хилари, сър — отговори секретарката. — Искате да ви види веднага. Казва, че е важно.

— Хилари? — гласът на Уейл издаваше огромното му удивление. — Изчакайте пет минути, Рут, и едва тогава го пуснете да влезе.

— Днес, Франк — обърна се шефът към Белангер, — определено не е хубав ден за мен. Мястото на един мечтател е в дома му, заедно с мислителя. А Хилари е нашият най-добър мечтател, така че особено той би трябвало да си е у дома. Какво мислиш, че му се е случило?

Белангер, който все още седеше умълчан и мислеше за „Сияйни блянове“ и за палатите за мечтания, каза направо:

— Извикайте го и ще разберете.

— След една минута. Кажи ми как е последното му мечтание? Не съм разглеждал онова от последната седмица.

Белангер се спусна на земята и сбърчи нос:

— Не особено добро.

— Защо?

— Не беше изпипано. Прекалено накъсано излезе. Нямам нищо против резките промени, за да е по-живо мечтанието, разбирате ме, но трябва да има някаква връзка, дори да е само на дълбоко ниво.

— Пълен провал ли е?

— Нито едно мечтание на Хилари не е *пълен* провал. Наложих се много да редактираме. Орязвахме доста неща и монтирахме някакви странни парчета, които ни е изпращал от време на време. Отделни сцени. Не е превъзходно ниво, но ще мине.

— Каза ли му го, Франк?

— Да не ме смятате за луд, шефе? Мислите ли, че е възможно да кажа някоя горчива дума на мечтател?

В следващия миг вратата се отвори и миловидната млада секретарка на Уейл покани с усмивка Шърман Хилари в кабинета.

Всеки би могъл да познае, че трийсет и една годишният Шърман Хилари е мечтател. Той не носеше очила, но вечно замъгленият му поглед навеждаше на мисълта, че или се нуждае от тях, или рядко се вглежда в обикновените земни творения. Младият мъж бе среден на ръст, слаб, с черна коса, която вече се нуждаеше от подстригване, с тясна брадичка, бледа кожа и разтревожен вид.

— Здравейте, господин Уейл — каза съвсем тихо той и кимна машинално едва-едва по посока на Белангер.

— Шърман, момчето ми, добре изглеждаш — посрещна го сърдечно шефът на компанията. — Какво става? Да не би да си оставил някое мечтание да втасва у вас? И сега се тревожиш за него?... Сядай, сядай.

Мечтателят седна на крайчеца на стола, като прибра плътно един до друг краката си, сякаш се подготви да се подчини незабавно на някое нареждане да се изправи веднага.

— Дойдох да Ви кажа, господин Уейл, че се отказвам.

— Отказваш се?

— Не искам повече да мечтая, господин Уейл.

— Защо, Шърман? — в този миг старческото лице на Уейл изглеждаше още по-остаряло отвсякога.

Устните на мечтателя се изкривиха в гримаса, той почти изстреля следващите думи:

— Защото аз *не живея*, господин Уейл. Животът си тече покрай мене. В началото не беше толкова лошо. Дори ми действаше добре.

Мечтаех през вечерите, през почивните дни, когато ми се искаше и когато не ми се искаше. Но сега, господин Уейл, вече съм от старите професионалисти. Казвате ми, че съм един от най-добрите в бизнеса и индустрията разчита на мене да измисля нови изкусни трикове, нови предизвикателства, уповавайки се на старите, изпитани средства, като летящите мечтания и пародиите, които ще накарат дори и най-дебелокожите да трепнат.

— И да не би да има някой по-добър от теб, Шърман? — запита Уейл. — Ти водиш уверено оркестъра и осигуряваш продажбите ни вече цели десет години.

— И така, господин Уейл, от мене толкова. Защото стана така, че аз се откъснах от света. Пренебрегвам непрекъснато жена си. Малката ми дъщеричка не ме познава. Миналата седмица ходихме на гости на вечеря... Сара насила ме отведе... а аз не си спомням нищичко. Сара казва, че съм седял ни жив, ни умрял през цялата вечер, втренчен в някаква невидима точка и съм мънкал нещо. Хората са ме поглеждали непрекъснато удивени. Когато се прибрахме, тя плака до сутринта. До гуша ми дойде всичко вече, господин Уейл. Искам да бъда нормален човек и да живея в този свят. Обещах на жена си да се откажа от мечтанията и ще удържа на думата си. Така че всичко хубаво, господин Уейл — Хилари се изправи и протегна непохватно ръка.

— Ако искаш да се махнеш, Шърман — Уейл отстрани внимателно подадената му ръка, — нека да е така. Но направи една услуга на стареца, дай ми възможност да ти обясня някои неща. Много живях, много съм видял, а в този бранш съм още преди ти да се родиш, затова обичам да говоря за него. Позволяваш ли ми, Шърман? Моля?

Хилари седна. Прехапал долната си устна, той заби навъсен поглед в ноктите си.

— Знаеш ли, Шърман, какво представлява мечтателят? Знаеш ли какво означава той за обикновените хора? Идвало ли ти е наум какво е да си като мене, като Франк Белангер, като жена ти Сара? Да имаш осакатено съзнание, което не може да си фантазира, да измисля нищо? Хората като мене, които нямат твоята дарба, биха искали поне веднъж да избягат за малко от този свят край нас. Но това не е възможно. Ние не можем да го направим. Трябва ни помощ.

В по-старо време ни спасяваха книгите, пиесите, радиото, филмите, телевизията. Те ни даваха художествената измислица. Но не

това е важното в случая. По-важното е, че така нашето въображение получаваше стимули за известно време. Ние можехме да мечтаем за красиви кавалери и прекрасни принцеси. Можехме да видим самите себе си красиви, умни, силни, способни — всичко, което всъщност не бяхме.

Но предаването на мечтанието от мечтателя към абсорбента никога не бе както трябва. То трябваше или да бъде предадено с думи, или по някакъв друг начин. Винаги има вероятност и най-добрият мечтател на света да не може да се изрази с думи. И най-добрият писател на света е в състояние да предаде само минимална част от мечтанията си с думи. Разбираш ли ме?

Но сега, когато мечтанията се записват, всеки човек има възможност да мечтае. Ти, Шърман, както и една шепа мъже с твоята дарба, ни осигуряват тези блянове безпрепятствено и точно. Направо от твоята глава — в нашите, с пълна сила, с всичките им емоции. Винаги когато мечтаеш, ти мечтаеш за сто милиона човека. Ти имаш щастието да видиш сто милиона мечтания наведнъж. Това е чудесно, момчето ми. Ти отваряш очите на всички тези хора за неща, които те не могат да постигнат сами.

— Аз платих своята дан — промълви Хилари и се изправи решително. — Приключих. Не ме е грижа какво ще кажете. И ако искате да ме съдите за нарушаването на договора, Ваша си работа, правете каквото щете. Не ми пука.

— Аз да те съдя...?! — Уейл също се изправи. — Рут — обади се той по интеркома, — донесете ми нашето копие от договора с господин Хилари.

Шефът на компанията застина в очакване. Същото направиха и Хилари и Белангер. Уейл се усмихваше едва доловимо, а пожълтелите му пръсти барабаняха тихо по бюрото.

Секретарката донесе договора. Уейл го взе, показва го на Хилари и каза:

— Шърман, момчето ми, след като не искаш да останеш при мене, не е редно да те задържам.

И още преди Белангер да понечи да го спре, обзет от ужас, шефът на компанията разкъса листа на четири, а после ги хвърли в кошчето за отпадъци:

— Това е то, край.

— Благодаря, господин Уейл — каза Хилари искрено, протягайки припряно ръка, от вълнение гласът му прозвуча дрезгав. — Вие винаги сте се отнасяли много добре към мене, за което съм ви благодарен. Съжалявам, че трябваше да се разделяме така.

— Няма нищо, момчето ми. Всичко е наред.

Трогнат до сълзи и почти задавен от тях, Шърман Хилари си тръгна, като продължи до самата врата да шепне благодарности.

— За бога, шефе, защо го оставихте да си тръгне? — взриви се Белангер. — Не прозряхте ли играта? Той ще отиде право в „Бляскави блянове“. Те са го купили.

— Грещиш — Уейл вдигна ръка, за да го спре. — Напълно грещиш. Аз познавам момчето, то не би постъпило така. Освен това — сега гласът му прозвуча сух — Рут е отлична секретарка и знае какво да ми донесе, когато я помоля за договора на някого от мечтателите. Аз скъсах фалшификат. Истинският договор си лежи в сейфа, повярвай ми.

Ама че хубав ден имам днес. Наложил се да се поспречкам с един баща, за да ми даде възможност да открия нов талант, с един правителствен служител, за да избегнем цензурата, с тебе, за да не се поддам на едно фатално направление в бранша, а сега и с най-добрия си мечтател в старанието си да го задържа. Бащата вероятно успях да убедя окончателно. За тебе и за правителствения служител не съм сигурен. Може би да, може би не. Но поне за Шърман Хилари нямам никакви съмнения. Мечтателят ще се върне.

— Как можете да сте сигурен?

Уейл се усмихна на Белангер, старческото му лице се набразди от цяла мрежа бръчки:

— Франк, момчето ми, ти знаеш как да редактираш мечтанията, затова си мислиш, че знаеш и всички инструменти, механизми за търговия в нашата сфера на дейност. Но нека да ти кажа нещо. Най-важният инструмент в бранша за разпространяване на мечтания е самият мечтател. Той е онзи, когото непременно трябва да се научиш да познаваш най-добре. И аз влизам под кожата на мечтателите.

Знаеш ли, когато бях млад... тогава още нямаше мечтания... познавах едно момче, което пишеше сценарии за телевизията. Той горчиво ми се оплакваше, че когато някой го види за първи път и

разбере кой е, изведнъж казва: „Ама откъде ви хрумват тия налудничави идеи?“

Те наистина не разбираха. За тях бе непостижимо да измислят дори едно-единствено нещо. А какво можеше да каже моят приятел? Разказваше ми за идеите си и току ме питаше: „Става ли да кажа «не зная»? Когато си лягам, не мога да заспя от хрумвания, те идват на рояци в главата ми. Така е, и докато се бръсна — непременно ще се порежа, ако разказвам нещо — губя нишката, карам ли кола — животът ми е в двете ръце, които държат кормилото. Все заради тези идеи, ситуации, диалози, съзнанието ми ще се пръсне от тях. А не мога да ти кажа откъде се пръкват. Може би ти ще ми отговориш как става твоя номер да *не* ти хрумва нищо, вероятно тогава и аз ще намеря малко покой.“

Разбираш ли, Франк, как стоят нещата? Ти можеш да престанеш да работиш по всяко време. Аз също. Това е нашата работа, а не — животът ни. Но за Шърман Хилари не е така. Където и да отиде, каквото и да прави, той ще мечтае. Докато е жив, на него му е отредено да мечтае, докато мисли, той трябва да мечтае. Не ние сме го заключили в затвор, нашият договор не е стоманена стена между него и света. Неговият затвор е собственият му мозък, Франк. Така че той ще се върне. Какво друго може да прави?

— Ако това, което казвате, е вярно, жал ми е за момчето — присви рамене Белангер.

— Аз всичките ги съжалявам — кимна в знак на съгласие и Уейл.
— През многото години работа с тях разбрах едно нещо: тяхната работа е да правят хората щастливи. *Другите* хора.

ПРОФЕСИЯ

Джордж Платън не можа да прикрие нетърпението си, нито да го потисне — бе развълнуван твърде много, дори гласът му го издаваше:

— Утре е първи май. Олимпиадата!

Той се преобърна по корем и се взря от леглото си по посока на своя съквартирант: „Не изпитва ли същите чувства, не го ли трогва този факт поне малко?“

Джордж имаше слабо лице, а за близо година и половина престой в Дома то бе заслабнало още повече. Тялото му бе също слабо, но погледът на сините му очи си оставаше както винаги напрегнат. Точно сега в тях се четеше безизходица, тя проличаваше и от начина, по който пръстите му набръчкваха покривката на леглото.

Съквартирантът на Джордж вдигна набързо поглед от книгата си и използва възможността, за да нагласи осветлението, което бликаше от стената, по-ярко в близост до своя стол. Името му бе Хали Омани, по рождение нигериец. Тъмнокафявата му кожа и масивните му черти сякаш бяха създадени, за да изразяват самото спокойствие, затова споменаването на Олимпиадата не го трогна изобщо.

— Знам, Джордж — тази бе единствената му реакция.

Джордж бе благодарен на Хали за търпението и добротата при нужда, но премного мед от сладост нагарча. Време ли му е сега да седи там като някаква статуя, издялана от някое черно, топло дърво?

Джордж се питаше дали самият той няма да стане такъв след десет години тук и веднага отхвърли яростно тази мисъл. Не!

— Мисля, че си забравил какво е значението на месец май — подхвърли той предизвикателно.

— Аз помня много добре какво е значението на месец май — отговори другият. — Той не означава нищо! Ти си онзи, който е забравил този факт. Май не означава нищо за тебе, Джордж Платън — последните думи нигериецът произнесе тихо, — както не означава нищо и за мене, Хали Омани.

— Корабите пристигат за нови работници. До юни ще отпътуват хиляди, хиляди кораби с милиони мъже и жени, които ще се отправят към който и свят да назовеш, всичко това нищо ли е за тебе?

— Дори по-малко от нищо. А ти какво искаш да направя? — Омани проследи с пръст един труден абзац в книгата, която четеше, и устните му се задвижиха безшумно, следвайки текста.

Джордж го изглежда. „По дяволите — помисли си той, — ами викай, крещи, толкова можеш да направиш. Изритай ме, направи каквото и да е.“

Искаше да не е сам в своя гняв. Искаше да не е единственият човек, изпълнен с негодувание, да не е единственият, който умира от бавна смърт.

През първите седмици се чувстваше по-добре, тогава Вселената бе като една малка черупка, от която струеше мъглява светлина, долитаха неясни звуци и напълно го завладяваха, като потискаха всякакви други усещания. Беше много по-добре, преди Омани да се появи пред очите му и да го повлече отново към онзи живот, какъвто изобщо не си струваше човек да изживее.

Омани! Той бе вече стар! Поне на трийсет години. „И аз ли ще съм като него на трийсет? — мислеше си Джордж. — Такъв ли ще стана след дванайсет години?“

И понеже се страхуваше, че може да бъде също като него, той изкрещя на Омани:

— Би ли оставил тази тъпа книга?

Омани обърна страницата, прочете няколко думи, след което вдигна глава, ситнокъдравата му коса стоеше като шапка.

— Какво? — запита той.

— Каква полза имаш като четеш тая книга? — момчето изсумтя и пристъпи напред. — Още електроника — то с един удар изби книгата от ръцете на нигериеца.

Омани се изправи бавно и вдигна книгата. Изглади измачканата страница без видимо озлобление.

— Наречи го, ако щеш, задоволяване на любопитството. Днес научих нещо, вероятно утре ще науча малко повече. Това е един вид победа.

— Победа! Каква победа? Да не би тя да ти доставя удоволствие в живота? Ще ти стигне ли, за да станеш дипломиран специалист по

електроника, щом чуканеш шейсет и петата си година?

— Навярно когато стигна трийсет и пет.

— И тогава кой ще има нужда от тебе? Кой ще се възползва от знанията ти? Къде ще отидеш?

— Никой. Никой. Никъде. Ще си остана тук и ще продължа да чета други книги.

— И това те удовлетворява? Кажи ми! Ти ме замъкна на занятия. Ти ме убеди, че трябва да чета, а и да запомням прочетеното. За какво? Аз не намирам никакво удоволствие в тези неща.

— Кое му е хубавото да се отказваш от удоволствието?

— Ами това, че се отказвам от цялата тази комедия. Ще правя онова, което бях запланувал още от самото начало, преди да ме подлъжеш с красиви приказки. Аз ще ги принудя да... да...

Омани остави книгата. Изчака момчето да млъкне и каза:

— Ще ги принудиш какво, Джордж?

— Да поправят съдебната грешка. Тая нагласена работа. Ще го пипна тоя Антонели и ще го накарам да признае, че той... той...

— Всеки, който е стигнал дотук, твърди, че е станала грешка — Омани поклати глава тъжно. — Мислех, че си прескочил този стадий.

— Недей да наричаш желанието ми стадий — реагира бурно Джордж. — В моя случай нещата стоят точно така. Казах ти...

— Казах ми, но в сърцето си ти знаеш, че никой не е допускал никаква грешка по отношение на тебе.

— Защото никой няма да си признае ли? Мислиш ли, че някой от тях ще си признае грешката по своя воля?... Ами тогава аз ще ги принудя.

Яростните изблици на Джордж се дължаха изцяло на месец май, на олимпийския месец. Той самият усещаше, че с това време на годината при него се връща някогашната лудост, а не можеше да я обуздае. Нямаше и желание да я обуздава. В противен случай го застрашаваше забравата.

— Бях решил да стана компютърен програмист и мога да бъда. Днес щях да съм специалист, независимо какви ги приказват ония за резултатите от анализите — заудря той с юмруци матрака. — Те грешат. Те непременно са сгрешили.

— В резултатите никога няма грешка.

— Трябва да има. Съмняваш ли се в моята интелигентност?

— Интелигентността тук няма нищо общо. За кой пореден път ти го казват? Не можеш ли да го проумееш?

Джордж се претърколи и легна по гръб, погледът му се заби печално в тавана.

— Ти какъв искаше да станеш, Хали?

— Нямах никакви конкретни планове. Мисля, че хидропониката би ми подходдала.

— Смяташе ли, че ще се справиш с нея?

— Не бях много сигурен.

Джордж никога досега не бе задавал въпроси за живота на Омани. Изведнъж му се стори странно, почти неестествено, че е било възможно останалите хора да имат никакви амбиции и да свършат тук. Специалист по хидропоника!

— Смяташе ли, че ще стигнеш до *това положение*?

— Не, но и тук аз съм си все същият.

— И си удовлетворен. Истински, ама съвсем удовлетворен. Щастлив си. Харесва ти мястото. И не би могъл да си някъде на друго място.

Омани бавно се изправи. Започна спокойно да оправя леглото си за сън и каза:

— Джордж, ти си тежък случай. Ти се самобичуваш, защото не искаш да приемеш фактите за самия себе си. Джордж, ти си тук, на това място, което наричаш „Дом“, но никога не съм те чувал да кажеш цялото име на този дом. Кажи го, Джордж, кажи го. После си легни и преспи с мисълта за него.

Момчето изскърца със зъби, дори ги оголи като разярено вълче:

— Не!

— Тогава аз ще го направя — изрече Омани, акцентувайки всяка сричка, след което заспа.

Джордж бе горчиво разочарован от думите му, но единственото, което можеше да направи, бе да отвърне глава от Омани.

През по-голямата част от първите си осемнайсет години Джордж Платън вървеше неотклонно към своя единствен избор — компютърен програмист. В тайфата му имаше такива, които говореха умни приказки за космонавтика, за охладителни технологии, за контрол по

транспортирането и дори за административно дело. Но Джордж бе непоколебим.

Той яростно отхвърляше доводите „против“, както всеки един от тайфата му, пък и какво лошо имаше в това? Денят на образованието сияеше пред тях и бе най-великият момент от живота им. Той се приближаваше постепенно, така сигурно и непоколебимо, както следваше всеки пореден ден от календара — за Джордж той бе в първия ден от ноември в годината след осемнайсетия му рожден ден.

След този ден в тайфата се появиха и други теми за разговор. Всеки можеше да обсъжда с останалите подробности за професията си или качествата на някоя от съпругите и децата, съдбата на някой космически отбор по поло или нечий опит в Олимпийските игри. Но преди това темата за разговори бе една-единствена, тя неизменно и неуморно предизвикваше интереса им — Денят на образованието.

— Какво си избра? Мислиш ли, че ще се справиш? Ами, това не струва. Виж какво пишат, квотата е намалена. От мен да знаеш, сега е времето на логистиката...

Друг твърдеше, че е на хипермеханиката... Трети превъзнасяше науката за комуникациите... Четвърти наблягаше на Науката за гравитацията.

Особено често споменаваха съвременната наука за гравитацията. През последните няколко години, преди Джордж да достигне своя Ден на образованието, всеки говореше за нея, причината бе в усъвършенстването на гравитационния енергиен двигател.

Ширеше се твърдението, че всяка цивилизация в продължение на десет светлинни години от живота на някоя звезда джудже е залагала на най-големите си мозъци, за да има какъв да е дипломиран инженер в областта на науката за гравитацията.

Тази мисъл никога не бе занимавала съзнанието на Джордж. Сигурно е така, вероятно планетата е събирала всичките умове, които притежава. Но Джордж бе чувал също така какво се случва с една новосъздадена техника: тя претърпява множество рационализации и подобрения. Всяка година се появява нов модел, нови видове гравитационни двигатели, нови принципи на работа, на устройство. После всички тези мозъци осъзнават, че вече не са в час, изостанали са, затова новото поколение учени от последната образователна вълна ги измества. След което първата група се заема с не дотам

квалифицирана работа или отлита за някой затънтен свят, който още не е достатъчно добре усвоен.

Но компютърните програмисти от година на година, от столетие на столетие ставаха все по-търсени. Необходимостта от уменията им никога не достигаше апогея си, на пазара не се усещаше вопиюща нужда от тях, но търсенето им непрекъснато растеше с появата на всеки нов свят и с усложненията в по-старите светове.

Джордж и Стаби Тревелян водеха безкраен спор за това. Задължително като за най-добри приятели техните спорове трябваше да са безкрайни, язвителни, и разбира се, нито един от двамата не можеше да убеди другия, нито се оставяше да бъде убеден от доводите на приятеля си.

Но пък бащата на Тревелян бе специалист в металургията, той бе работил на един от далечните светове, дядо му също бе дипломиран металург. Самият Стаби възнамеряваше да последва техния пример, да запази семейната традиция и бе твърдо убеден, че всяка друга професия е по-малко достойна за уважение.

— Метал ще има винаги — каза веднъж той, — за отливането на сплави до най-голяма точност се иска талант, после наблюдаваш как постройките растат. А какво прави програмистът? Седи пред кодера по цял ден и подава информация на някаква глупава машина, дълга цяла миля.

Още на шестнайсет години Джордж разсъждаваше твърде рационално. Тогава той отговори:

— Ще дойде време и милиони металурзи заедно с тебе ще бъдат навън.

— Защото професията е хубава. Най-хубавата.

— Но там е голямо стълпотворение, Стаби. Ти може да си някъде в края на опашката. Всеки свят е в състояние да подготви свои собствени металурзи, а пазарът за изявените специалисти от Земята не е много голям. Предимно малките планети имат нужда от тях. Знаеш ли какъв процент от дипломираните металурзи получават направление за цивилизациите от клас „А“? Аз проверих. Само 13,3 на сто. Това означава, че имаш седем възможности от осем да те забият в някой свят, където наскоро са прокарали водопровод. Възможно е дори да те забият на Земята, 2,3 на сто отиват там.

— Няма нищо срамно в това да живееш на Земята — Тревелян изведнъж доби войнствен вид. — Земята също се нуждае от техници. От специалисти — момчето подчерта последните си думи, защото дядо му бе работил на Земята, после поглади с палец горната си устна, сякаш пригладяше още непоникналите си мустаци.

Джордж знаеше какъв е бил дядото на Тревелян и имайки предвид колко обвързани са неговите собствени предци със Земята, нямаше никакво желание да му се надсмива. Само отбеляза дипломатично:

— Нито една интелектуална дейност не е срамна. Разбира се, че не. Но хубаво е все пак човек да попадне в някой свят от клас „А“, нали?

Да вземем програмистите. Само световите от клас „А“ имат такъв тип компютри, които наистина се нуждаят от първокласни програмисти, които са без конкуренция. Пък и тестовите за програмисти са сложни, не са за всеки. Тези светове имат нужда от повече програмисти, отколкото са в състояние да осигурят собствените им народи. Статистика — нищо друго. Твърди се, че има само един първокласен програмист на един милион. За свят с население от десет милиона са нужни двацет специалисти, налага се да ги търсят на Земята — от пет до петнайсет човека. Така ли е?

А знаеш ли колко дипломирани програмисти са заминали за планетите от клас „А“ само през миналата година? Ще ти кажа. Всички до един. Ако си програмист, значи си избран. Да, сър.

— Щом като само един на един милион се справя най-добре, кое те кара да мислиш, че ти *ще бъдеш* този щастливец? — намръщи се Тревелян.

— Аз ще се справя — отговори Джордж предпазливо.

Той никога не посмя да каже на никого, нито на Тревелян, нито на родителите си, кое му даваше такава увереност. Не се тревожеше ни най-малко. Просто бе уверен в себе си (после в онези дни на безизходица това усещане се оказа най-тежкото възпоминание за него). Той бе така сляпо уверен в себе си, както и едно осемгодишно хлапе пред Деня на четенето... безметежното детство преди Деня на образованието.

Разбира се, Денят на четенето беше по-различен. От една страна, заради самото детство. Едно осемгодишно момче се справя без усилие с доста необичайни неща. Става на осем години и макар че дотогава няма представа от буквите, на следващия ден вече може да чете. Ей така. Толкова естествено, колкото е сиянието на слънцето в зноен ден.

Но не всичко зависеше до голяма степен от този ден. Тогава нямаше доброволци, никой не се блъскаше за списъци и точки в приближаващата Олимпиада. Момче или момиче, което издържи изпитанието в Деня на четенето, е поредното човече, което има още десет години съвсем незабележителен живот сред гъмжилото на Земята, дете, което се връща при семейството си, след като усвои едно ново умение.

След десет години, с приближаването на Деня на образованието, Джордж не си спомняше добре за много неща от своя Ден на четенето.

Най-ясно изпъкваха в съзнанието му неприветливия септемврийски ден и това, че валеше слаб дъжд. (Септември за Деня на четенето, ноември за Деня на образованието, май за Олимпиада — изкарваха го на песничка.) Джордж се облече на светлината, която струеше от една стена, родителите му бяха много по-развълнувани, отколкото самият той. Баща му бе дипломиран водопроводчик, намерил си бе работа на Земята. Момчето възприемаше този факт за унизителен, макар че, както всеки можеше да забележи, по-голямата част от всяко поколение трябва да си остане на Земята, до природата на нещата.

На Земята трябваше да има земеделци, миньори, дори техници. Извънземните светове се нуждаеха само от възникналите в последно време високоспециализирани професии и едва няколко милиона хора на година от осемте милиарда население биха могли да бъдат превозени дотам. Не бе възможно всяка жена и всеки мъж да са сред тях.

Но всеки мъж и всяка жена можеха да се надяват, че поне едно от децата им ще го постигне, Платън старши не правеше изключение. За него бе очевидно (за другите също), че Джордж е изключително интелигентен и умът му сечеше. Нямаше съмнение, че ще преуспее и би трябвало да е така, защото Джордж бе единственото им дете. Ако той не заминеше за някой от извънземните светове, родителите му трябваше да дочакат да им се роди внуче, преди да се появи

следващият шанс — нещо, което бе в далечното бъдеще, за да може да ги утеши.

Денят на четенето не бе определящ, разбира се, но той би могъл да е основният индикатор преди истинския голям ден. Всеки родител на Земята слушаше внимателно как чете неговото дете, когато се връщаше у дома с новото си умение, слушаше всяко свободно прочетено изречение и търсеше в него предзнаменование за бъдещето. Малко бяха семействата, в които нямаше поне едно дете и което да не бе голямата надежда на родителите си заради умението да прочете дума от три срички, при това не как да е.

Джордж смътно осъзнаваше причината за напрегнатото състояние на своите родители и ако през онова дъждовно утро в неговото мъничко сърце се таеше поне малко тревога, тя бе единствено от страх, че не бе изключено светлината на надеждата да помръкне по лицето на баща му след неговото завръщане вкъщи с не дотам добър резултат.

Децата се събираха в голямото помещение на градската образователна зала. По цялата Земя през целия месец в милиони местни зали децата щяха да прииждат на групи отвсякъде. Сивата, невзрачна зала и множеството деца, сковани и изпъчени неестествено в своите нови дрехи, потискаха Джордж.

Той автоматично повтаряше действията на останалите деца. Намери малката група, която представляше децата от етажа в неговия жилищен блок, и се присъедини към тях.

Тревелиян, момчето от съседното жилище, все още носеше косата си по детски дълга, години го деляха от бакенбардите и тънките червеникави мустачки, които щеше да си пусне веднага след като тялото му възмъжееше.

Тревелиян, за когото Джордж тогава бе Джоуи, каза:

— Бас държа, че си изплашен.

— Не, не съм — отвърна Джордж, после добави уверено: — Моите са закачили лист с някакви напечатани думи на скрина в моята стая, когато се върна, трябва да им го прочета. (В момента Джордж най-много страдаше от това, че не знаеше къде да дене ръцете си. Предупредиха го да не си почесва главата, да не търка ушите си, да не бърка в носа си, да не бърка в джобовете си и така елиминираха почти всички възможности.)

А Тревелян пхна *своите* ръце в джобовете и каза:

— Моят баща не се тревожи.

Тревелян старши бе работил като металург на Дайпория почти седем години, което му даваше по-висок социален статус в техните междусъседски отношения, макар и да се бе пенсионира и завърнал на Земята.

Земята не поощряваше възвръщенците заради проблемите с пренаселването, но някои хора все пак се завръщаха. От една страна, разходите за живот на Земята бяха по-ниски, от друга, онова, което се смяташе за незначителна годишна рента на Дайпория, можеше да се каже, че осигурява охотен живот на Земята. Освен това винаги имаше хора, които получаваха по-голямо удовлетворение, когато разказваха за успехите си пред приятели и по родните си места, отколкото пред цялата останала част от Вселената.

Тревелян старши дори обясняваше, че ако бил останал на Дайпория, децата му също щели да са там, а пък Дайпория е свят с една шепа народ. След като се завърнал на земята, неговите деца щели да заминат където си поискат, дори за Новиа.

Стаби Тревелян бе схванал тези неща отрано. Още преди Деня за четене неговите приказки се свеждаха все до безгрижно възприетата като нещо естествено идея, че неговият последен дом ще е в Новиа.

Джордж, потиснат от мислите за бъдещия славен живот на другия и за незначителната разлика помежду им, бе принуден изведнъж да предприеме яростна защита:

— Моят баща също не се тревожи. Той само иска да ме чуе, че вече чета, защото е сигурен в мене. А твоят може спокойно да не те слуша, защото знае, че непрекъснато ще правиш грешки.

— Аз няма да греша непрекъснато. Четенето не е *нищо*. На Новиа аз ще наемам хора да ми четат.

— Защото няма да можеш сам да си прочетеш по простата причина, че си *тъл*!

— Тогава как ще се окажа на Новиа?

Тогава Джордж, обезумял, избълва своето велико опровержение:

— А кой ти е казал, че ще отидеш на Новиа? Хайде на бас, че няма да замине никъде!

— Е, няма да стана водопроводчик като твоя старец — почервения от гняв Стаби Тревелян.

— Вземи си думите обратно, ти тъпа главо.

— Ти си вземи *твоите* обратно.

Двамата стояха почти опрели носове, не им се искаше да се бият, но се поуспокоиха от това, че им се случва нещо познато на това чуждо място. Нещо повече, сега, когато Джордж бе свил ръце в юмруци и ги държеше пред лицето си, проблемът какво да прави с ръцете си поне временно бе разрешен. Останалите деца ги наобиколиха възбудени.

Но всичко свърши, щом един женски глас заговори силно по високоговорителя. За миг настъпи тишина в цялата зала. Джордж отпусна ръце и забрави Тревелиан.

— Деца — съобщи гласът, — ние ще ви извикваме по имена. Всяко дете, когато чуе името си, трябва да отиде при един от хората, които са застанали покрай страничните стени. Виждате ли ги? Те са облечени в червени униформи, за да ги намирате лесно. Момичета, вървете надясно, момчета, вървете наляво. А сега се огледайте и преценете кой от хората в червено е най-близо до вас...

Джордж намери своя човек още от пръв поглед и само чакаше да кажат името му. Той не бе посветен предварително в сложностите на азбуката и времето, което се заниза, докато чу своето име, ставаше все по-застрашително за него.

Стълпотворението намаляваше, към облечените в червено помощници отвсякъде се точеха малки ручейчета от деца.

Когато най-последно изрекоха името „Джордж Платън“, чувството му на облекчение бе засенчено единствено от истинската радост поради факта, че Стаби Тревелиан още си стои на мястото.

Когато тръгна, Джордж извика през рамо към него:

— У-у-у, Стаби, те сигурно не те искат.

Но този момент на веселие бързо се изпари. Сложиха го в една редица с непознати деца и всички заедно поеха по коридорите на сградата. Малчуганите се споглеждаха с огромни от страх очи, загрижени, но освен гъгнивите „Хайде по-бързо“ и „Хей, внимавай“ не се чуваха никакви други приказки.

Дадоха на всеки по един малък лист хартия, казаха им да ги палят. Джордж огледа любопитно своето листче. Върху него имаше малки, различни по форма букви. Знаеше, че са отпечатани, но се чудеше как е възможно някой да прави думи от тях. Не можеше да си представи.

Казаха му да се съблече, на него и на четирите други момчета, с които бе останал. Всичките започнаха да свалят новите си дрешки и оставаха съвсем малки в голотата си — осемгодишни човечета, които трепереха повече от притеснение, отколкото от студ. Медицинските работници минаваха покрай тях, оглеждаха ги, правеха им изследвания със странни инструменти, взимаха им кръвни проби. Всеки отбелязваше по нещо в малките картончета с някакви тънки черни пръчици, които рисуваха буквите в права линия и много бързо. Джордж се вторачваше в новите записки, но те не бяха по-разбираеми от предишните. После наредиха на децата да се облекат.

Всяко се настани на отделно малко столче и зачака. Започнаха отново да ги извикват по имена, Джордж Платън бе трети.

Поведоха го към голяма стая, пълна със страшни инструменти, по чиито табла имаше копчета и лъскави повърхности. В средата на стаята зад едно бюро седеше мъж и не отместваше погледа си от купчината хартия, струпана пред него.

— Джордж Платън?

— Да, сър — отговори Джордж шепнешком, гласът му трепереше. Цялото това чакане и ходене насам-натам го бе изнервило. Така му се искаше всичко вече да е отминало.

— Аз съм доктор Лойд — представи се мъжът зад бюрото. — Как си?

Докторът продължаваше да не повдига глава, дори когато говореше. Сякаш бе изричал тези думи безброй пъти и нямаше вече нужда да поглежда кой стои срещу него.

— Добре съм.

— Страх ли те е, Джордж?

— Н-не, сър — дори на него самия собственият му глас звучеше изплашен.

— Това е добре, защото няма от какво да се страхуваш, както знаеш. Сега да видим, Джордж. В твоето картонче пише, че баща ти се казва Питър и че е дипломиран водопроводчик, а името на майка ти е Ейми, тя е дипломиран домашен техник. Така ли е?

— Д-да, сър.

— И твоят рожден ден е на тринайсети февруари, а преди една година си прекарал инфекция на ухото. Вярно ли е?

— Да, сър.

— Знаеш ли откъде са ми известни тези неща?

— Мисля, че са отбелязани на картончето, сър.

— Точно така — докторът вдигна очи към Джордж за пръв път и се усмихна така, че се видяха дори зъбите му. Така изглеждаше много по-млад от бащата на Джордж. Детето малко се успокои.

— Знаеш ли какво означават всичките тези неща тук, Джордж?
— докторът му подаде картончето.

Макар да съзнаваше, че не знае, момчето се стресна от внезапната покана да погледне картончето, сякаш можеше изведнъж по неочакваната воля на съдбата да разбере съдържанието му. Но изписаните думи за него си оставаха както и преди непонятни знаци и той върна листчето:

— Не, сър.

— А защо не?

Джордж изведнъж го жегна подозрение дали този доктор е с всичкия си. Толкова ли не знаеше защо?

— Аз не мога да чета, сър.

— Би ли искал да четеш?

— Да, сър.

— Защо, Джордж?

Джордж зяпна изумен. Никой досега не бе му задавал този въпрос. Той не знаеше какъв е отговорът.

— Не зная, сър — изрече детето колебливо.

— Отпечатаната информация ще те напътства през целия ти живот. Има още толкова много неща, които трябва да научиш дори след Деня на образованието. Картончета като това тук ще ти казват какво да правиш. Книгите ще ти казват. Телевизионният екран ще ти казва. Печатащите устройства ще ти казват такива полезни неща и толкова интересни неща, че да не можеш да четеш, ще е толкова лошо, колкото и да си спял. Разбираш ли ме?

— Да, сър.

— Страх ли те е, Джордж?

— Не, сър.

— Хубаво. Сега ще ти кажа какво точно ще направим като за начало. Ще сложа тези жици на челото ти, над ъгълчетата на очите ти. Ще ги закрепя, но теб изобщо няма да те боли. После ще включа нещо, което жужи. Звукът може да ти се стори смешен и да усетиш гъдел, но

няма да те боли. А ако те заболи, кажи ми и аз ще изключа веднага апаратурата, но ти няма да почувстваш болка. Добре ли?

Джордж кимна и преглътна развълнуван.

— Готов ли си?

Момчето кимна отново. Затвори очи, докато докторът си вършеше работата. Родителите му бяха обяснили какво ще се случи. Казаха му също така, че няма да усети болка, но нали имаше и по-големи деца от него, някои от десет-дванайсетгодишните подвикваха по онези, които очакваха своя Ден на четенето: „Пазете се от спринцовките.“ Други отвеждаха някое дете встрани и казваха: „Сега ще ти разрежат главата с остър нож, ей толкова голям и с кука на върха“, и изреждаха още куп ужасяващи подробности.

Джордж не вярваше на приказките им, но сънуваше кошмари. Сега, когато затвори очите си, изпита истински ужас.

Не усети кога докторът е закрепил жиците по слепоочията му. Чуваше едва доловимо жужене от апаратурата, а в ушите му бумтеше с все сила собствената му кръв, отекуваше с глухо звънтене, сякаш двамата се намираха в голяма пещера. Най-накрая се осмели бавно да отвори очи.

Лекарят бе с гръб към него. От една от машините се размотаваше хартиена лента, върху която се виждаше тънка вълнообразна червена линия. Доктор Лойд откъсваше парченца от нея и ги слагаше в процепа на друга машина. И всеки път се появяваше по една тънка лента, която докторът разглеждаше внимателно. Най-после той се обърна към Джордж, лицето му бе напрегнато, между очите му се очертаваше дълбока бръчка.

Жуженето спря.

— Свърши ли вече? — запита момчето, притаило дъх.

— Да — отговори лекарят, но бръчката между очите му все още не се изглаждаше.

— Мога ли вече да чета? — Джордж не усети никаква промяна в себе си.

Доктор Лойд не разбра веднага въпроса.

— Какво? — запита той, но след няколко секунди по лицето му се появи неочаквана и бегла усмивка. — Всичко върви добре, Джордж. Ти ще четеш след петнайсет минути. Сега ще поработим с още една апаратура и този път ще ни е нужно повече време. Ще покрия главата

ти, а когато включи машината, известно време няма да виждаш и да чуваш нищо, но няма да те боли. За да си сигурен в това, което казвам, ще ти дам едно малко устройство. Ако нещо те бодне, натисни това копче тук и всичко ще свърши. Добре ли?

След години обясниха на Джордж, че превключвателят е бутафорен, че го дават единствено за успокоение на децата. Но все пак той не бе сигурен, защото не натисна копчето нито веднъж.

Докторът положи върху главата на детето голям шлем, който от вътрешната страна имаше гумена обшивка. След това сякаш три или четири малки топчета понечиха да се вкопчат в слепоочията на Джордж, но той усети само лек натиск, който бързо се разсея. Болка нямаше.

— Всичко наред ли е, Джордж? — гласът на доктора прозвуча така, сякаш идваше отдалеч.

А после, без да разбере точно как, изведнъж го покри плътен слой филц, който го изолира напълно от света — не усещаше тялото си, не усещаше абсолютно нищо, нямаше я Вселената, имаше я само мисълта, че съществува, и някакъв далечен тътен от самите дълбини на небитието му шепнеха нещо... шепнеха... шепнеха...

Напрягаше се да чуе и да разбере, но онзи плътен изолиращ слой между тях оставаше и му пречеше.

Когато махнаха шлема, светлините в стаята бяха толкова ярки, че прорязаха очите му, а гласът до него гръмна в ушите му:

— Ето го твоето картонче, Джордж. — Какво пише там?

— Там пише... там пише... Джордж Платън. Роден на тринайсети февруари 6492 година от баща Питър и майка Ейми Платън в... — момчето изведнъж млъкна.

— Ти можеш да четеш, Джордж. Всичко приключи.

— Завинаги ли? Никога ли няма да забравя да чета?

— В никакъв случай — доктор Лойд се наведе и стисна ръката на детето тържествено. — Сега ще те заведат вкъщи.

Минаха дни, преди Джордж да свикне с новото си невероятно умение. Той четеше пред баща си така гладко, че Платън старши се разплака и се обади на роднините им, за да съобщи добрата новина.

Момчето се разхождаше из града, четейки всяка дума, която забележеше, и се чудеше как така нито една от тях досега не му е говорила абсолютно нищо.

Опитваше се да разбере какво ли би било, ако не може да чете, но не успяваше. Имаше чувството, че винаги е можел да чете. Винаги.

На осемнайсет години Джордж бе мургав, среден на ръст, но възслаб, така че изглеждаше по-висок. Телосложението на Тревелян, който бе с почти по-малко от един инч по-нисък от него, оправдаваше прозвището му „Стаби“ (Пънчо) повече отвсякога, но през последната година той стана по-уверен в себе си. Никой не можеше вече да се обръща към него по прякор безнаказано. И тъй като момчето негодуваше още повече срещу истинското си малко име, започнаха да му казват „Тревелян“ или нещо подобно, стига да подбираха някакъв приличен вариант на фамилното му име. За да подчертае своето възмъжаване, младият господин доста се погрижи, докато си отгледа бакенбарди и все още мъхести, рехави мустачки.

Точно в този момент той се потеше и нервничеше, докато Джордж, който също отдавна се бе измъкнал от прозвището си „Джоуи“ и израснал достатъчно за едносричното, внушително, гърлено „Джордж“, се забавляваше от състоянието на приятеля си.

Двамата се намираха в същата огромна зала, където дойдоха за пръв път преди десет години (оттогава не бяха стъпвали в нея). Сякаш съвсем неочаквано някакъв неясен сън от детството им се бе сбъднал. В първите пет минути Джордж искрено се учуди, че намира всичко толкова по-малко и по-тясно от образите, запечатани в спомените му. После осъзна колко е пораснал.

Сега имаше много по-малко хора, отколкото в детството му. Представители на мъжката половина. Момичетата щяха да дойдат в друг ден.

Тревелян се наведе към Джордж и каза:

— Убива ме това, че ни карат да чакаме.

— Вървим по списък — отговори приятелят му. — Не можем да го избегнем.

— Откъде по дяволите такова търпение у *тебе*? — запита Тревелян.

— Няма за какво да се тревожа.

— О, братле, повдига ми се от тебе. Надявам се да свършиш като дипломиран тороразпределител само и само за да видя физиономията

ти, когато го правиш — той огледа неспокойно насъбралите се младежи.

Джордж също се огледа. Системата на тестване не беше същата като онази в детството им. Всичко протичаше много по-бавно, напечатаните инструкции за предстоящите изследвания им бяха раздадени предварително (онези, които можеха да четат, бяха облагодетелствани). Фамилиите Платън и Тревелиан по азбучен ред бяха към края на списъка, но този път двамата го знаеха.

От стаите излизаха намръщени, недоволни младежи, взимаха си дрехите, вещите и започваха да разказват, да обмислят случилото се, за да проумеят какви са резултатите.

Всеки, който излизаше, моментално се оказваше наобиколен от все по-оредяваща купчина любопитни: „Как мина?“, „Как си?“, „И кво мислиш, че направи?“, „По-различно ли е от онова, което очакваше?“

Отговорите бяха неясни, уклончиви.

Джордж си наложи да стои настрана от тези купчинки. Човек само си вдига кръвното покрай тях. Всеки казва, че ако запазиш спокойствие, имаш по-големи възможности. Но дори и да го осъзнаваш, пак можеш в един миг да усетиш, че дланите ти се вледеняват. Странно как с годините се появяват нови нервни напрежения.

Например високоспециализираните професионалисти, които се отправят към извънземните цивилизации, заминават със съпругите (или съпрузите си). От голямо значение бе да се запазва половото съотношение на всички светове. И ако някой заминава за планета от типа „А“, кое момиче би му отказало? Мислите на Джордж все още не бяха насочени към някое определено момиче, а и не му се искаше да е така. Поне не сега! Веднъж да стане програмист, веднъж да добави към името си титлата „Дипломиран компютърен програмист“, той ще си вземе своето, като султан от харема си. Тази мисъл го възбуди и той се опита да я отпъди. Сега трябваше да бъде спокоен.

— Какво става все пак? — зашепна Тревелиан. — Първо ти казват, че е по-добре, ако се отпуснеш, ако си спокоен. После те измъчват ей така и вече е невъзможно да останеш спокоен и невъзмутим.

— Може би това целят. Като за начало отделят момчетата от мъжете. Не се притеснявай, Трев.

— Я млъквай.

Скоро дойде ред и на Джордж. Не го извикаха по високоговорителя, името му се появи с ярки букви на таблото.

— Не се притеснявай, Трев — махна той на приятеля си. — Не се давай.

Той бе щастлив, когато прекрачи прага на стаята за изследвания. Истински щастлив.

— Джордж Платън? — запита мъжът зад бюрото.

За мимолетна част от секундата в съзнанието на Джордж като изрязан от бръснач възникна образът на друг мъж отпреди десет години, той му бе задал същия въпрос. Срещу него сякаш пак стоеше онзи мъж, а Джордж отново стана осемгодишен още щом прекрачи прага.

Но мъжът вдигна поглед и съвсем в реда на нещата бе лицето му да не се покрива с внезапно възникналия образ от спомените на младежа. Носът на този бе месест, косата — рехава и права, имаше двойна брадичка, отпусната шия, вероятно собственикът ѝ някога е бил прекалено дебел, а после е отслабнал.

— Е? — мъжът зад бюрото го изглежда нетърпеливо.

— Аз съм Джордж Платън, сър — спусна се на Земята Джордж.

— Ами така кажи. Аз съм доктор Закари Антонели и след миг ще трябва да се опознаем по-отблизо.

Той се загледа в някакви малки ленти, изучавайки ги срещу светлината, присвил очи от нея като нощна птица.

Джордж трепна вътрешно. Бавно, като през мъгла си спомни, че другият доктор (забрави името му) разглеждаше внимателно такива ленти. Възможно ли бе тези да са същите? Онзи се бе намръщил от видяното по тях, а този като че ли изглежда гневно самото момче.

Радостта му почти се стопи.

Доктор Антонели заразгръща страниците на въздебеличката папка пред себе си и остави филмовите ленти настрана.

— Тук пише, че искаш да станеш компютърен програмист.

— Да, докторе.

— Още ли искаш?

— Да, сър.

— Отговорна и взискателна професия. Много ли ти се иска да я работиш?

— Да, сър.

— Повечето от децата не посочват никакви конкретни професии. Предполагам, че се страхуват да не би замисленото от тях да не стане.

— Мисля, че е така, сър.

— Теб не те ли е страх?

— Въпреки това бих могъл да съм откровен, сър.

Доктор Антонели кимна, но лицето му не издаваше видими белези на просветление.

— Защо искаш да станеш програмист?

— Професията е отговорна и взискателна, както казахте, сър. Това е занятие от голямо значение, вълнуваща работа. Харесва ми и мисля, че аз мога да я върша.

Доктор Антонели остави папката настрана и погледна Джордж сърдито:

— Как разбра, че ти харесва? Само защото смяташ, че ще те грабне някоя планета от клас „А“?

„Той иска да те обърка — помисли си разтревожено момчето. — Бъди спокоен и искрен.“

— Мисля, че програмистът има добри възможности, сър — каза то на глас, — но дори и да ме оставят на Земята, аз съм сигурен, че ще харесвам професията си.

„Точно така е. Аз не лъжа — помисли си Джордж.“

— Добре, а как го разбра?

Докторът зададе въпроса си с ясното съзнание, че няма да получи приемлив отговор. Джордж се усмихна, защото имаше готов отговор:

— Аз четох за програмирането, сър.

— Какво си правил? — докторът изглеждаше явно удивен и на Джордж му стана приятно от това.

— Четох за програмирането, сър. Купих си учебник по специалността и я изучавах.

— Учебник за дипломирани програмисти?

— Да, сър.

— Но ти не би могъл да я разбереш.

— В началото не я разбирах. Купих си други учебници по математика и електроника. Усвоих всичко, което можах. Все още не зная много, но то е достатъчно, за да реша, че имам сили да се справя с тази професия. (Дори и родителите му не бяха намерили онова скривалище за учебници, нито знаеха защо прекарва толкова много време в своята стая и какво точно се случва, когато синът им не спи.)

— С каква цел го направи, синко? — докторът подръпваше увисналата си двойна брадичка.

— Искях да съм сигурен, че ще ми е интересно, сър.

— Ти със сигурност знаеш, че да ти е интересно още не означава нищо. Ти може и да си погълнат от тази дисциплина, но ако строежът на твоя мозък е по-подходящ за нещо друго, то ти ще се занимаваш с нещо друго. Знаеш го, нали?

— Казаха ми — призна тихо Джордж.

— Ами тогава повярвай. Това е истината.

Момчето мълчеше. Доктор Антонели продължи:

— А може би ти вярваш, че изучаването на някакъв предмет ще насочи дейността на мозъчните клетки в негова насока, като в онази теория, според която бременната жена трябвало единствено да слуша непрекъснато класическа музика, за да роди готов композитор. Вярваш ли й?

Джордж се изчерви. Той наистина смяташе така. В него се бе загнездило сигурното усещане, че насочвайки дейността на мозъка си непрекъснато в желаната област, ще вземе сериозна преднина за подготовката на своя избор. До голяма степен неговата увереност почиваше точно на тази мисъл.

— Аз никога... — той се опита да обясни намеренията си, но не успя.

— О-о-о, така не става. За бога, младежо, твоята мозъчна дейност е закодирана още от рождение. Тя може да бъде променена от някакво сътресение, което да е толкова силно, че да разруши мозъчните клетки, от кръвоизлив, от тумор или от цялостна инфекция... и всеки път положението да става от лошо по-лошо. Но насоката на мозъчната дейност не може да бъде повлияна от твоето мислене, от избирателното мислене — Антонели изгледа замислен Джордж и запита: — Кой ти каза да го правиш?

Джордж се притесни още повече, преглътна и каза:

— Никой, докторе. Идеята е моя.

— Кой знаеше, че го правиш?

— Никой. Докторе, аз не исках да направя нещо лошо.

— Ама кой говори за нещо лошо? Аз бих казал, че е безполезно. Защо си го таил в себе си?

— Аз... аз си помислих, че те ще ми се присмиват.

(Момчето си спомни изведнъж последната словесна престрелка с Тревелян. Джордж много предпазливо бе споменал пред него за своята идея като за нещо съвсем далечно в периферията на мозъка си, относно възможността да го подхранва сам, за да научи нещо повече за избраната от него професия, така да се каже, да го захранва малко по малко. Подигравките на Тревелян нямаха край: „Джордж, ти скоро ще започнеш сам да обработваш кожата за обувките си и ще тъчеш платното за ризите си.“ Тогава благодари сам на себе си, че не разкри своята тайна.)

Доктор Антонели прехвърли с мрачно изражение на лицето парчетата филмова лента от една позиция в друга, после каза:

— Хайде да ти направим някои изследвания. Това тук не ми говори нищо.

Жиците бяха закрепени за слепоочията на Джордж, разнесе се жужене. И отново в съзнанието му избухна яркият спомен отпреди десет години.

Лепкава, студена влага покри дланите му, сърцето му започна да бие силно. Не трябваше да казва на доктора за тайното си четиво.

Всичко заради това пусто негово тщеславие, мислеше си Джордж. Искаше му се да се покаже колко е предприемчив, как пъка от инициатива. А вместо това се бе представил като суеверен и непросветен, дори предизвика враждебното отношение на доктора към себе си. (Можеше да каже, че докторът го намрази, защото, виждате ли, умното момче е решило да се издигне.)

И сега, когато сам се доведе до това нервно състояние, беше сигурен, че апаратурата няма да покаже нищо смислено.

Не разбра в кой момент докторът е махнал жиците от слепоочията му. Образът на Антонели, който го наблюдаваше умислен, замъждука изведнъж в съзнанието му и се оказа, че това е всичко, жиците вече ги нямаше. Джордж дойде на себе си с болезнено усилие.

Той напълно се бе отказал от амбицията си да стане програмист. В рамките на десет минути тя бе изчезнала.

— Предполагам, че не съм — промълви той унило.

— Не си какво?

— Не съм програмист.

Докторът потърка носа си и каза:

— Вземи си дрехите, всички вещи и иди в отделение 15-С. Твоите папки ще те чакат там. А също и моят доклад.

— Получих ли вече образованието си? — Джордж бе учуден до немай-къде. — Мислех си, че всичко това е, за да...

— Всичко ще ти обяснят — доктор Антонели заби поглед в бюрото си. — Прави каквото ти казах.

Джордж започна да се паникьосва. Какво бе това, което те не можеха да му кажат? Да не би да става за нищо друго освен за дипломиран черноработник? Те възнамеряваха да го подготвят за това, да го настроят за това.

Изведнъж го осъзна и едва се въздържа да не закрещи с все сила.

Отправи се с тежки стъпки към мястото си в залата. Тревелан го нямаше и ако Джордж бе в състояние поне от малко да прецени смислено каква е обстановката край него, щеше да е благодарен на този факт. Не бе останал почти никой. Малкото момчета, наредени на опашка, даваха вид, че би било възможно да го питат нещо, ако не бяха толкова уморени. Нямаха сили да се противопоставят на ожесточения му, яростен и изпълнен с омраза поглед.

Какво право имаха *те* да бъдат техници, а той, той самият някакъв работник? Работник! Той бе *сигурен*!

Един от служителите с червена униформа го поведе из препълнените коридори, от двете страни на които се редяха стаите за тестове. Във всяка имаше по няколко човека, тук двама, там петима — механици, инженери-конструктори, агрономи... Специализираните професии бяха стотици и повечето от тях щяха да бъдат представени в този малък град от един или двама човека.

Той ги мразеше всичките тогава — статистици, счетоводители, хора от по-долен или по-горен сорт. Мразеше ги, защото те се носеха самодоволно със своите знания, знаеха каква е съдбата им, докато той

самият, все още празен, трябваше отново да изпита ходенето по мъките.

Стигна до отделение 15-С, вкараха го вътре и го оставиха сам в една празна стая. В един миг усети, че душата му ще изхвъркне: ако това бе отделението, където се събираха черноработниците, тук задължително би трябвало да има цяла дузина младежи.

Оттатък преградата с височината на половин човешки ръст изскърца врата и един възрастен, посивял мъж пристъпи към Джордж. Той се усмихваше широко, виждаха се зъбите му, които явно бяха изкуствени, но лицето му бе все още свежо, румено, без бръчки, а гласът му звучеше бодро:

— Добър вечер, Джордж. Виждам, че нашият сектор този път има само един човек, тебе.

— Само един? — запита Джордж озадачен.

— По цялата Земя са хиляди, разбира се. Хиляди. Ти не си сам.

— Не разбирам, сър — Джордж го обзе гняв. — Каква е моята класификация? Какво става?

— Спокойно, синко. Ти си добре. На всеки може да се случи — мъжът му подаде ръка и Джордж я пое механично. Тя бе топла, стисна здраво ръката на момчето. — Седни, синко. Аз съм Сам Еленфорд.

Джордж кимна нетърпеливо:

— Искам да зная какво става, сър.

— Разбира се. Да започна с това, че не можеш да станеш компютърен програмист, Джордж. Предполагам, че си се досетил.

— Да — гласът на момчето издаде болката му. — Какъв ще бъда тогава?

— Трудно е за обяснение, Джордж — мъжът замълча за миг, след това каза отчетливо: — Нищо.

— *Какво!*

— Нищо!

— Но какво означава това? Защо не можете да определите професията ми?

— В случая нямаме избор, Джордж. Всичко зависи от твоя мозък.

Джордж пребледня. Очите му щяха да изскочат от орбитите си:

— Нещо не е наред с мозъка ми?

— Има *нещо особено* в него. След като ние боравим с определена професионална класификация, мисля, че то може да се нарече нещо нередно.

— Но защо?

— Сигурен съм, че ти е известно как Земята подготвя своите образователни програми, Джордж. Практически всяко човешко същество може да възприеме всяко познание, но отделният мозъчен модел е подготвен да приеме по-добре някои видове познания в сравнение с други. Ние се стараем да съпоставим мозък със знание, доколкото можем, в рамките на изискванията за всяка професия.

Джордж кимна:

— Да, зная.

— От време на време, Джордж, ние се сблъскваме с някой младеж, чийто мозък не е пригоден да получава по принуда каквито и да са знания.

— Искате да кажете, че не се поддавам на образователния процес ли?

— Това искам да кажа.

— Ама че лудост. Та аз съм интелигентен. Аз мога да разбера... — момчето се огледа безпомощно, сякаш се опитваше да намери някакъв начин, за да го убеди, че мозъкът му работи.

— Не ме разбирай погрешно, моля те — каза Еленфорд. — Ти наистина си интелигентен. Без съмнение. По интелигентност ти дори превъзхождаш средното ниво. За нещастие това няма нищо общо с възможностите на мозъка за приемане на подаваните му по програма знания. Всъщност тук почти винаги идват хора, които са високоинтелигентни.

— Да не искате да кажете, че не мога да стана дори дипломиран черноработник? — избръщолеви Джордж. Изведнъж перспективата да е черноработник му се стори по-добра от празнотата, която можеше да го погълне. — Какво толкова трябва да стане човек работник?

— Не подценявай работника, младежо. Съществуват десетки подкласификации и всяка разновидност си има пълен сборник със съответния доста подробен материал. Мислиш ли, че не е нужно умение да усвоиш тънкостите по вдигането на товари? Освен това за работник ние трябва да подберем не само подходящ мозък, но и тяло. Ти не си от този тип, Джордж, няма да издържиш дълго като работник.

Джордж съзнаваше добре каква слабовата фигура има.

— Но аз никога не съм чувал за някого без професия.

— Не са много такива — потвърди Еленфорд. — И ние ги закриляме.

— Закриляте ги? — Джордж бе обзет от още по-голямо безпокойство и страх.

— Ти си под опеката на планетата, Джордж. От мига, в който прекрачи прага на тази стая, ние сме отговорни за тебе — усмихна се Еленфорд.

Усмивката му бе ласкава. Момчето я възприе като самодоволната усмивка на собственик, като усмивката на възрастен мъж към безпомощно дете.

— Искате да кажете, че съм затворник?

— В никакъв случай. Ти просто ще си с други хора от твоя тип.

От твоя тип. Думите отекнаха като гръмотевица в съзнанието на Джордж.

— Имаш нужда от специално отношение. Ние ще се погрижим за тебе.

За свой собствен ужас, Джордж избухна в плач. Еленфорд се отдалечи в другия край на стаята и извърна глава, уж зает от мислите си.

Джордж се мъчеше да сподави горчивите си хлипания и да спре сълзите си. Мислеше за баща си и майка си, за приятелите си, за Тревелиан, за своя срам...

— Нали се научих да чета — възпротиви се отново нещо в него.

— Всеки разумен човек може да го направи. Там не сме срещали изключения. Едва на това ниво ние разкриваме... изключенията. Когато ти се научи да четеш, ние бяхме разтревожени за модела на твоя мозък. Още тогава лекарят, който отговаряше за тебе, ни събщи за някои особености при тебе.

— Не можете ли поне да се опитате да ме образовате? Аз ще поема риска с желание.

— Законът ни забранява да го правим, Джордж. Послушай ме, нищо лошо няма да стане. Ние ще обясним на семейството ти как стоят нещата, така че то няма да страда. Там, където ще те отведат, ти ще имаш привилегии. Ще ти дадем книги и можеш да изучаваш каквото поискаш.

— Знания, колкото капка във Вселената — момчето бе огорчено.
— И когато умра, ще знаа достатъчно, за да ме възвеличат за дипломиран младши разносвач, отдел кламери.

— Но аз разбрах, че ти вече си учил по учебници.

Джордж изстина. Внезапното прозрение му подейства опустошително:

— Това е то...

— Кое?

— Онзи Антонели. Той ми е забил ножа в гърба.

— Не, Джордж. Грещиш.

— Не ме убеждавайте — младежът кипна от ярост. — Онова въшливо копеле ме е продало, защото разбра, че съм прекалено умен за него. Нали чета книги, опитах се предварително да набера темпо за програмирането. И какво искате, за да уредите нещата? Пари? Няма да ги видите. Сега се махам оттук и когато разпространя новината...

Момчето започна да крещи.

Еленфорд поклати неодобрително глава и натисна някакво копче.

Появиха се двама мъже с котешка стъпка, които бързо се оказаха от двете страни на Джордж. Хванаха го здраво за ръцете. Единият напръска с хиподермичен спрей вътрешната страна на лакътя му, приспивателното проникна във вената и подейства почти незабавно. Тогава крясъците престанаха, момчето бе упоено, главата му се отпусна върху гърдите. Коленете му омекнаха и само подкрепата на двамата мъже го държеше изправен.

Погрижиха се за Джордж така, както обещаха, бяха добри и неизменно ласкави. Помисли си, че той самият би се грижил от състрадание по този начин за някое болно коте.

Казаха му, че би трябвало да си помисли, да си намери нещо интригуващо, а после му казаха, че повечето хора, които идват тук, в началото също са обзети от отчаяние, но той трябва да се отърси от него.

Дори не ги чуваше.

Лично доктор Еленфорд го посети, за да му съобщи, че родителите му са известени за неговото отсъствие поради необходимостта от специални занимания.

— Знаят ли? — измънка Джордж.

— Ние не им обяснихме подробно — побърза да го увери Еленфорд.

В началото момчето отказваше да яде. Подхранваха го венозно. Скриха остриите предмети, държаха го под наблюдение. Хали Омани бе изпратен за негов съквартирант. Безстрастният, почти флегматичен вид на новодошлия му поддържа успокояващо.

Един ден, чисто и просто от безнадеждна скука, Джордж помоли за някаква книга. Омани, който непрекъснато четеше, вдигна глава и се усмихна широко. Момчето за малко не се отказа от молбата си само и само да не зарадва някого от екипа, но после размисли. Какво му пука?

Не поиска конкретна книга, затова Омани му донесе някаква по химия. С едър шрифт, малко думи и много илюстрации. Като за тийнейджъри. Това бе достатъчно, за да го накара да запрати вбесен книгата в стената.

Ето такъв ще си е винаги. Тийнейджър цял живот. Ще си остане завинаги в подготвителния период за Деня на образованието и за него ще трябва да се пишат специални книги. Притаи се в леглото си, вперил очи в тавана. След като полежа така вцепенен около един час, бавно се изправи, вдигна книгата и започна да чете.

Трябваше му седмица, за да я завърши, после помоли за друга.

— Искаш ли да върна първата? — запита Омани.

Джордж направи гримаса. Някои неща от нея той не разбра, но все пак не бе толкова загубен, че да си признае, за да не му се присмеят.

— Помисли си — каза Омани. — По-добре я задръж. Книгите са, за да бъдат четени и препрочитани.

Това се случи в същия онзи ден, когато Джордж най-после прие поканата на съквартиранта си да разгледа мястото, където го бяха довели. Той вървеше по петите на нигериеца и отправяше бързи, враждебни погледи наоколо.

Мястото в никакъв случай не бе затвор. Нямаше стени, заключени врати, нито охрана. Но се явяваше нещо като затвор, защото обитателите му нямаше къде да отидат навън.

Хубаво бе все пак, че видя себеподобните си, десетки хора. Досега не му беше никак трудно да си мисли, че единствено той на този свят е така... осакатен.

— Виж ти колко много хора има тук — прошепна момчето.

— Двеста и пет човека, Джордж. А това не е единственото място от този род на света. Има хиляди като него.

Мъжете го поглеждаха, когато той минаваше покрай тях, независимо къде — в гимнастическия салон, на тенискортовете, в библиотеката (той никога не си бе представял, че може да съществува толкова огромно количество книги, събрани върху дълги лавици). Зяпаха го с любопитство, а той им отвърщаше с най-дивашкия си поглед. В края на краищата *те самите* не бяха по-добре от него. Нищо чудно, че го наблюдаваха като да виждаха някакво необичайно създание.

Повечето от обитателите на мястото бяха около двайсетте.

— А какво става с по-възрастните? — запита неочаквано Джордж.

— Тук е обособено за младите — каза Омани. После изведнъж осъзна намеката във въпроса на момчето и поклати глава сериозно: — Да не мислиш, че ги премахват, за тях има други домове.

— Изобщо не ме е грижа — измърмори Джордж, който разбра, че е проявил прекалено голям интерес, имаше опасност нигериецът да възприеме поведението му като пораженческо.

— Възможно е да се интересуваш. С напредването на възрастта ще попаднеш в някой дом с обитатели от двата пола.

— И жени ли? — момчето се удиви.

— Естествено. Смяташ ли, че жените са предпазени от такива неща?

Джордж мислеше за това с нарастващ интерес и вълнение, каквито не бе изпитвал към нищо друго, от онзи ден, когато... Пропъди насила връхлетялата го мисъл.

Омани спря пред вратата на една стая с малък телевизор, включен на кабелно излъчване и малък компютър. Около телевизора седяха пет-шест човека.

— Това е класна стая — обясни Омани.

— Какво е? — не разбра Джордж.

— Младежите, които виждаш, имат занятие, учат — после добави бързо: — По необичаен начин.

— Искаш да кажеш, че се тъпчат със знания малко по малко.

— Точно така. В древността всеки е получавал образованието си по този начин.

Откакто дойде в Дома, всеки му го казваше, но каква полза? Вярно, било е време, когато човекът не е познавал диатермичната пещ, но това означава ли, че е трябвало да усеща наслада от вкуса на суровото месо в един свят, в който останалите го ядат сготвено?

— Защо се съгласяват на такъв вид обучение — капка по капка? — недоумяваше момчето.

— За да минава времето, Джордж, а и защото са любопитни.

— Каква им е ползата?

— Така се чувстват по-щастливи.

Тази мисъл си направи място в съзнанието на момчето, то дори заспа с нея.

На следващия ден каза на Омани сопнато:

— Можеш ли да ме заведеш в някоя класна стая, където има нещо за програмирането?

— И още как — увери го разпалено съквартирантът му.

Обучението вървеше бавно и той се възмущаваше от него. Защо някой трябва да ти обяснява нещо, а после отново и отново да го повтаря? Защо той самият трябва да чете и препрочита поредния пасаж, а после да се пули на някоя математическа връзка и да не я проумява отведнъж?

Предаваше се за кой ли пореден път. Веднъж отказа да ходи на занятия цяла седмица.

Но винаги се връщаше. Отговорникът, който им възлагаше какво да четат, ръководеше телевизионните уроци, дори обясняваше трудните пасаж и концепции, никога не го упрекна.

Най-после Джордж бе включен в графика за работа в градината, в кухнята, пое задълженията си да почиства техническите съоръжения. Представиха му промяната като резултат от напредък в заниманията, но той не се заблуждаваше. Това място би могло да е доста по-добре механизирено, но неговите стопани смятаха за по-уместно непрекъснато да ангажират младежите и така да им внушават илюзията за пълноценна работа, илюзията, че са полезни. Джордж обаче не се излъга.

Плащаха им дребни суми, за да си купуват някои луксозни предмети или да ги заделят за черни дни на стари години. Джордж държеше своите пари в един открит буркан, а буркана пазеше върху една закътана полица. Нямаше представа колко пари е събрал. А и не го беше еня.

Джордж не се сприятели истински с никого, макар че достигна нивото, което му позволяваше да прекара един хубав свободен ден. Той дори престана (почти престана) да негодува срещу съдебната грешка, която го изпрати тук. Минаваха седмици, без да сънува Антонели или неговия голям нос и провисналата му шия, без да изпитва кошмара от злобата, с която докторът напъхваше Джордж в огнени плаващи пясъци и не го пускаше, докато момчето не се събудеше с писъци. Тогава виждаше над себе си загриженото лице на Омани.

В един снежен февруарски ден нигериецът му каза:

— Учудващо е колко добре се приспособяваш.

Но бе все още месец февруари, по-точно тринайсети февруари, неговият деветнайсети рожден ден. Дойде март, после април, а с приближаването на май той усети, че изобщо не е свикнал с Дома.

Предишният май бе отминал незабелязано, Джордж остана тогава в леглото си — съвсем оклюмал и без никакви желания. Тази година месец май бе различен.

Знаеше, че навсякъде по Земята ще се провежда Олимпиада, младежите ще се съревновават, ще мерят сили един с друг в борбата за място в някой от новите светове. Атмосферата ще е празнична, вълнуваща, ще има репортажи за събитието по новините, самоуверени агенти от извънземните светове, които набират кадри, ще се разнася славата на победителите, а победените ще бъдат утешавани.

Колко такива картини занимаваха кажи-речи непрекъснато въображението му, как от година на година момчешкото му въодушевление бе подклаждано, следвайки събитията от Олимпиадата, колко от неговите собствени планове...

Джордж Платън не можеше да прикрие вълнението си, то проличаваше в гласа му, бе прекалено силно, за да го потисне някак си.

— Утре е първи май. Започва Олимпиадата! — каза той.

Това даде повод за първата му кавга с Омани. Тогава нигериецът с горчивина се реши да изрече точното название на институцията, в която се намираше Джордж.

Омани заби поглед в Джордж и каза ясно:
— Дом за слабоумни.

Джордж Платън се зачерви силно. Слабоумен!
Отхвърли отчаяно това определение. В следващия миг каза с равен глас:

— Аз ще се махна.

Реагира спонтанно. Мозъкът му научи за решението едва когато момчето го обяви.

— Какво? — Омани, който се бе зачел отново в книгата си, вдигна поглед от нея.

Джордж вече съзнаваше какво говори. Този път произнесе думите яростно:

— Ще се махна.

— Но това е смешно. Седни, Джордж. Успокой се.

— О, не. Вкараха ме тук с измама, казвам ти. Оня доктор, Антонели, ме намрази. Всичко е заради властта, която тези дребни бюрократи имат. Гледай да ги разсърдиш с нещо и те зачеркват живота ти само с един писец върху някакво си картонче.

— Пак ли се връщаш към това?

— И няма да се откажа, докато не се изясни всичко. Решил съм да стигна до Антонели по някакъв начин, да го пречупя, да го принудя да каже истината — Джордж дишаше тежко, направо се тресеше. Започваше олимпийският месец и той не можеше да го пропусне. Ако не успееше, щеше да го приеме като отстъпление, тогава щеше съвсем да се затрие.

Омани се изправи. Неговият висок ръст, почти шест стъпки, заедно с угриженото изражение на лицето му придаваха на нигериеца вид на разтревожен Сен Бернар. Той сложи ръка на раменете на момчето:

— Ако съм наранил чувствата ти...

Джордж се отърси от ръката му:

— Ти просто каза каква е според теб истината, а аз имам намерение да докажа, че тя не е такава, това е всичко. И защо не? Вратата е отворена. Няма никакви ключалки. Никой никога не е споменавал, че не мога да напусна Дома. Аз просто ще изляза.

— Добре, но къде ще отидеш?

— На най-близкото летище, после в най-близкия Олимпийски център. Имам пари — той извади буркана, в който бе събирал парите си. Няколко монети издрънчаха върху пода.

— Вероятно така ще мине една седмица. А после?

— Дотогава ще съм оправил нещата.

— Още преди да е минала една седмица, ти ще се върнеш тук пълзешком — каза сериозно Омани. — И всичко, което постигна, ще трябва отново да го наваксваш. Ти си луд, Джордж.

— Преди малко ти използва думата „слабоумен“.

— Добре де, съжалявам, че го направих. Остани, моля те.

— Да не се опиташ да ме спреш?

Омани стисна пълните си устни:

— Не, мисля, че няма. Твоя работа. Ако единственият начин да придобиеш знания е като се опълчиш срещу света и се върнеш с разбито до кръв лице, върви... Хайде, върви.

Джордж стигна до прага и погледна през рамо:

— Аз тръгвам... — после се върна бавно, за да вземе джобния си несесер. — Мисля, че нямаш нищо против да си взема някои лични вещи.

Омани присви рамене безразлично. Той бе легнал и отново четеше книгата си, напълно невъзмутим.

Джордж пое отново към вратата, но нигериецът не го погледна повече. Момчето изскърца със зъби и закрачи бързо по безлюдния коридор.

В градината на Дома цареше среднощен мрак. Предположи, че ще го спрат, преди да излезе от нея, но не се случи нищо подобно. Отби се в денонощния ресторант, за да попита за пътя към летището, и очакваше собственикът да се обади на полицията. Отново нищо. Спря регулярния въздушен превозвач, който да го откара до летището, шофьорът не си отвори устата да го попита нищо.

Въпреки всичко Джордж не бе въодушевен. Пристигна на летището тъжен. Не бе се замислял какво го очаква в света извън Дома. Навсякъде около него имаше само професионалисти. Собственикът на денонощния ресторант бе изписал името си върху пластмасова табелка, прикрепена за автоматичната маркировъчна машина. Еди-кой си, дипломиран готвач. Мъжът от регулярния въздухоплавател

държеше на показ книжката си, дипломиран шофьор. Джордж усети голотата на името си и от това самият той се почувства гол, още по-лошо — сякаш бяха одрали кожата му. Но никой не понечи да му се подиграе по никакъв начин. Никой не го оглеждаше с подозрение и не изискваше доказателство за неговото професионално ниво.

„На кого ще му мине през ум, че някое човешко създание няма професия?“ — помисли си с горчивина момчето.

Купи си билет за Сан Франциско, за нощния самолет в три часа. Нито един друг самолет с направление към някой от достатъчно големите олимпийски центрове не заминаваше по-рано от сутринта, а той искаше да чака възможно по-малко. Сгуши се в чакалнята и се заоглежда за полицаи. Не се появиха.

Пристигна в Сан Франциско преди обед и още със стъпването на летището градът връхлетя отгоре му като ураган — най-големият град, който някога бе виждал. Джордж от година и половина бе свикнал на тишина и спокойствие.

Олимпийският месец нагнетяваше още повече обстановката. Момчето почти забрави за опасното положение, в което се намираше, изведнъж осъзнавайки, че до известна степен шумът, вълненията, суматохата се дължат на Олимпиадата.

Високо над летището за улеснение на пристигащите бяха разположени таблата с разписанията на олимпийските съревнования. Около всяко едно от тях се тълпяха и блъскаха множество хора. Всички основни професии си имаха самостоятелни табла. Всяко от тях посочваше направленията към олимпийските зали, където същия ден щяха да се проведат състезанията за съответната професия; имената на отделните участници и месторождението им; извънземните светове (ако имаше такива), които им бяха спонсори.

Всичко беше изрядно изпитано. Джордж често бе препрочитал описанията за олимпийските съревнования по новините, наблюдавал бе двубоите по телевизията и дори видя на живо една малка Олимпиада за избирането на дипломиран месар на местно ниво. Дори и тази Олимпиада, която не можеше да претендира за влияние в Галактиката (тук нямаше представители от извънземни светове), предизвика доста вълнения.

От една страна, възбудата се дължеше дори само на факта, че се провежда съревнование, от друга страна, градусът се повишаваше от

изблиците на гордост за своя край (о-о-о, само да се окаже, че трябва да се „вика“ за някое момче от родния град, макар че то може да е непознато) и без съмнение залаганията също играеха своята роля. А залозите не можеха да бъдат спрени по никакъв начин.

Джордж с мъка си проби път до таблото. В един миг осъзна, че наблюдава суетящите се, ненаситни зрители по нов начин.

Било е сигурно време, когато те също са участвали в Олимпиадите. И какво са постигнали? Нищо!

Ако бяха победители, сега щяха да са далеч някъде из Галактиката, а не забити тука на Земята. Каквито и да са били, техните професии още от самото начало непременно са ги направили на едни земни червеи. Или те самите са се направили на земни червеи заради своята некадърност, независимо колко високоспециализирана професия са имали.

И ето ги тези неудачници се тълпят наоколо и обсъждат какви са възможностите на новото младо поколение. Лешояди!

Как му се искаше да го обсъждат него самия.

Джордж тръгна покрай опашката объркан, стараяйки се да заобикаля натрупалите се хора. По време на полета със стратоджета закуси и сега не чувстваше глад. Но го обзе страх. Намираше се в един огромен град, сред суматохата в началото на олимпийските състезания. Стълпотворението му осигуряваше надеждна защита, разбира се. Никой не се интересуваеше от Джордж.

Никого не го бе грижа. Дори и Домът, помисли си той с горчивина. Там се грижеха за него като за болно коте, но ако изведнъж болното коте скочи и се запилее нанякъде, тогава какво? Ами много лошо е, но какво могат да направят?

А сега, като е в Сан Франциско, какво постигна? Мислите му се удряха безпомощни в някаква стена, която ги спираше. Да се запознае с някого? С кого? Как? Къде ще отседне? Парите, които му останаха, бяха нищожни.

Веднага му дойде наум позорната мисъл да се върне. Би могъл да отиде в полицията... Тръсна глава енергично, сякаш водеше спор с някакъв противник от плът и кръв. Тогава погледът му попадна на една дума, която блестеше на таблото — *Металургия*. С по-малки букви бе изписано „*Цветни метали*“. А в дъното на дълъг списък с участниците се появяваше подвижният надпис „*Спонсор — Новиа*“.

Всичко това предизвика болезнени спомени в Джордж: видя самия себе си да спори с Тревелиян; толкова бе сигурен, че ще стане програмист, толкова бе сигурен, че един програмист стои над един металург, толкова бе сигурен, че върви по верния път, толкова бе сигурен, че е умен...

Толкова умен, че се наложи да се хвали на онзи ограничен, отмъстителен Антонели. В мига, когато повикаха Джордж и той остави сам изнервения Тревелиян, той бе толкова уверен в себе си, така наперен.

Момчето нададе неволно неясен, остър възглас. Някой се обърна и го изгледа, после побърза да се отдалечи. Хората профучаваха край него, блъскаха го насам-натам. А той стоеше, забил поглед в таблото, зяпнал от учудване.

Сякаш таблото бе отговорило на мислите му. Джордж си бе казал така настойчиво „Тревелиян“, че изглеждаше от ясно по-ясно таблото да му отвърне „Тревелиян“.

Но там наистина пишеше „Тревелиян“. При това „Арманд Тревелиян“ (Стаби мразеше малкото си име, сега то сияеше пред очите на всеки) и родното му място. На всичкото отгоре Трев искаше Новиа, стремеше се към Новиа, настояваше за Новиа, а това съревнование бе спонсорирано от Новиа.

Значи това трябваше да е Трев, доброто приятелче Трев. Почти без да се замисли, Джордж потърси указанията как да стигне до мястото на състезанието и се нареди на опашка за регулярния въздухоплавател.

После си помисли с тъга: „Трев успя! Искаше да стане металург и успя!“

Студени тръпки пронизаха Джордж и той се почувства по-самотен отвсякога.

Пред входа на залата се виеше опашка. Явно състезанията по металургия на Олимпиадата бяха вълнуващи, а борбата — гореща. Така поне твърдеше осветеният небесносин надпис над залата, а и натрупалите се хора, изглежда, мислеха по същия начин.

По цвета на небето Джордж разбра, че е възможно да завали дъжд, но в Сан Франциско бе задействано защитно устройство над

целия град от залива до океана. То струваше много пари, разбира се, но всички разходи бяха оправдани, щом ставаше дума за удобството на представителите от извънземните светове. Те винаги пристигаха за Олимпиадата. Харчеха с широка ръка. А за всеки осигурен работник и Земята, и местното управление получаваха такса от планетата, която бе спонсор на Олимпиадата. Тя плащаше, за да напомня на извънземните, че всеки отделен град е приятно, специфично място, на което могат да наблюдават Олимпиадата. Сан Франциско знаеше какво прави.

Както стоеше замислен дълбоко, Джордж изведнъж усети лек натиск по гърба си и чу нечий глас:

— На опашката ли сте, младежо?

Хората пред него се бяха предвижили, без той да забележи, разстоянието помежду им се бе увеличило доста. Момчето пристъпи бързо напред и измърмори:

— Извинете, сър.

После усети внимателния допир на нечий пръсти по лакътя си и се огледа плахо.

Мъжът зад него му кимна шеговито. Косата му бе стоманеносива, изпод сакото му се виждаше старомоден пуловер с копчета от яката до долу.

— Не исках думите ми да ви прозвучат саркастично — каза непознатият.

— Не ви се сърдя.

— Много добре — не изглеждаше да е натрапчив, макар да бе приказлив. — Не бях сигурен, имаше вероятност да стоите там на опашката съвсем не по някаква случайност, така да се каже. Помислих си, че може и да сте...

— Какъв? — тонът на Джордж се изостри.

— Ами състезател, разбира се. Вие изглеждате много млад.

Момчето извърна глава. Не му беше нито до приятна физиономия, нито до сладки приказки, хората, които постоянно гледат да се бъркат в чужди работи, го изнервяха.

Внезапно го осени мисълта дали не са разгласили съобщение да го търсят. Дали на някого беше известно неговото описание или образът му? Не се ли опитваше Посивялата коса зад него да види хубаво лицето му?

Не бе забелязал никакви подобни известия. Наклони глава, за да вижда движещите се надписи с най-важните новини. Те маршируваха по дължината на част от защитното устройство над града, макар и буквите да не изглеждаха така бляскави на фона на посивялото от облаци следобедно небе. Но нямаше смисъл да го прави, затова веднага се отказа от намерението си. Той никога не би могъл да предизвика интерес като за водеща новина. Олимпиадата набираще темпо и единствените новини, които заслужаваха внимание, бяха резултатите на победителите и трофеите, спечелени от континентите, нациите и градовете.

И така щеше да е седмици наред: набрани точки, изчислявани за всеки поотделно, като освен това градовете намираха начин да изчислят своето място на почетната стълбица, всеки за себе си. Неговият собствен град веднъж излезе на трето място на Олимпиада по електротехника, трети в целия щат. В градската зала още можеше да се види паметна плоча в чест на победата.

Джордж сгуши глава между раменете си, напъха ръцете си в джобовете и реши, че така е станал по-малко забележим. Отпусна се, дори се опита да придобие безгрижен вид, но не се почувства защитен. Сега се предвижваше из фоайето, досега все още ръката на закона не се бе отпуснала тежко върху рамото му. Когато се напъха в залата, стремглаво се отправи напред.

Остана шокиран при вида на Посивялата коса до себе си. Веднага извърна поглед в опит да се успокои. Този мъж все пак бе на опашката непосредствено зад него.

Посивялата коса, усмихнат едва забележимо, не му обърна никакво внимание, освен това всеки миг предстоеше откриването на Олимпиадата. Джордж се изправи на стола си, за да провери дали може да разбере кое място е определено на Тревелиан, в момента го занимаваше само тази мисъл.

Залата имаше средни размери, по форма представляваше класически издължен овал, зрителите се намираха на двата балкона, които се спускаха близо до състезателите в продълговатата падина в центъра. Съоръженията бяха готови, таблата за изписване на резултатите бяха тъмни, светеха само имената и номерата на всеки състезател. Участниците в надпреварата бяха вече на сцената, четяха, разговаряха помежду си, а един от тях всяка минута преглеждаше

внимателно ноктите на ръцете си. (Всеки състезател смяташе за лош тон проявата и на най-малък интерес от негова страна към предстоящата задача преди да е прозвучал началният сигнал.)

Джордж разгледа програмата, която бе оставена в специално направения за целта процеп в стола му и намери името на Тревелян. Неговият номер бе дванайсети. За голямо разочарование на Джордж приятелят му се оказа в срещуположния край на залата. Все пак виждаше фигурата на състезател № 12. Стаби стоеше с ръце в джобовете, с гръб към машината и оглеждаше внимателно аудиторията, сякаш броеше присъстващите. Джордж не различаваше чертите на лицето му. Но това си бе Трев.

Сви се отново на мястото си. Мислеше си дали Трев ще се справи. Надяваше се да е така, настройваше съзнанието си на тази задължителна струна, но нещо в него все възставаше от обида. Значи Джордж няма професия и е тук един наблюдател. А Тревелян е дипломиран металург в областта на цветните метали и е също тук, но е състезател.

Замисли се дали Тревелян е спечелил първата година. Понякога бе възможно, ако момчетата се чувстваха особено уверени в себе си... или действаха на бързи обороти. Всяко нещо си носеше определен риск. Колкото и ефективен да бе образователният процес, подготвителната година на земята (или както те казваха „пречупването на знанията в практиката“) им осигуряваше по-добър резултат.

„Ако Тревелян се явява за втори път, вероятно той не се е справил достатъчно добре.“ Джордж се засрами от последните си мисли, които му доставиха малко удоволствие.

Огледа се. Почти всички места бяха заети. Тази Олимпиада се очертаваше най-многолюдна откъм посещение, а това водеше и до по-голямо напрежение върху състезателите... или по-силен подтик за победа — в зависимост от човека.

„А защо се нарича Олимпиада?“ — замисли се той изведнъж. Не можеше да си го обясни. Защо на хляба казваха „хляб“?

Веднъж в детството си запита:

— Защо се казва Олимпиада, тате?

— Олимпиада означава състезание — отговори баща му.

— А когато Стаби и аз спорим, това Олимпиада ли е, тате?

— Не — отговори Платън старши. — Олимпиадата е особен вид съревнование и стига си ми задавал глупави въпроси. Ще разбереш всичко, което трябва да знаеш, когато получиш образование.

Джордж се върна в настоящето с въздишка и се сви на стола си.

Всичко, което трябва да знаеш!

Странно колко ясно изплува споменът в този миг. „Когато получиш образование.“ Никой никога не казваше: „Ако получиш образование.“

Сега му се стори, че винаги бе задавал глупави въпроси. Сякаш мозъкът му имаше предварителна информация за неговата неспособност да получи образование и продължаваше да задава въпроси, за да си избере оттук-оттам най-хубавите парченца.

И в Дома го подтикваха да прави същото, защото се съобразяваха с инстинкта на съзнанието му. Това бе единственият път за него.

Джордж изведнъж се надигна. Какво по дяволите прави? Кланя се на тази лъжа? Защото Трев го бе изпреварил, защото получи образование, защото участва в олимпийско състезание, пред което той самият отстъпи?

Той *не е* слабоумен! Не!

Съвсем неочаквано аудиторията скочи на крака и с оглушителна врява и крясъци поде ехото от бурния протестен вик на съзнанието му.

Ложата по средата на една от продълговатите страни на залата започна да се пълни с хора, които носеха знамената на Новиа, а на централното табло над тях се появи надпис „Новиа“.

Новиа бе свят от клас „А“, имаше голямо население и високоразвита цивилизация, навярно най-добрата в Галактиката. Тя спадаше към онзи тип светове, в които на всеки земен човек му искаше един ден да живее, а ако самият той не успееше, искаше да види своите деца настанени там. (Джордж си спомни, че планетата бе непоколебимата цел и на Тревелян... ето го сега в съревнование за нея.)

Светлините на тавана над зрителите и тези по стените угаснаха. Затова пък центърът на овалната чаша, където състезателите стояха в очакване, бе облян от светлина.

Джордж отново се опита да различи Тревелян, но разстоянието помежду им бе твърде голямо.

Ясният, равномерен глас на говорителя съобщи:

— Видни спонсори от Новиа, дами и господа, олимпийските състезания по металургия, цветни метали, започват. Участниците са...

Говорителят изчете добросъвестно имената им, градовете, които представляват, от колко години имат образование. Всяко име бе посрещано с радостни възгласи, за представителите на Сан Франциско те бяха най-гръмогласни. Когато дойде ред на името на Тревелян, Джордж остана изненадан от самия себе, от своите лудешки викове и ръкомахане. А посивелият мъж до него го изненада още повече, защото реагира по същия начин.

Момчето зяпна изумено съседа си, който се наведе към него и заговори силно, за да надвие врявата наоколо:

— Няма никого от моя роден град, затова ще насърчавам твоите. Познаваш ли някого?

— Не — отвърна Джордж, присвивайки рамене.

— Забелязах, че гледаш в онази посока. Искаш ли да ти дам моите очила?

— Не. Благодаря.

„Ама тоя стар глупак защо не си гледа своята работа?“

Говорителят продължи да чете установения правилник за провеждането на състезанието, методите за отчитане на времето и резултата и други подробности. Най-накрая стигна до основната част, до същността на самото съревнование и аудиторията застина в мълчание.

— Всеки участник ще получи сплав от цветни метали с неопределено съдържание. Изискванията са да изпробва сплавта, да й направи точен анализ до една десетохилядна в проценти. За целта всеки един ще използва микроспектрограф на Биман, модел FX-2, като апаратите в момента не са настроени правилно.

Аудиторията нададе одобрителен възглас.

— От всеки състезател се иска да установи каква е повредата в неговата апаратура и да я отстрани. Доставени са инструменти и допълнителни детайли. Възможно е някоя от необходимите части да не е в наличност, в такъв случай състезателят трябва да я поиска, а времето за доставка на детайла ще бъде приспаднато от крайното време. Готови ли са всички състезатели?

Върху таблото над състезател № 5 неистово блесна червен сигнал. Младежът скочи от подиума и миг по-късно се върна.

Зрителите се засмяха добродушно.

— Готови ли са всички състезатели?

Таблата не реагираха.

— Някакви въпроси? Отново никаква реакция.

— Можете да започвате.

Никой в залата не би могъл да каже как се справя който и да е от състезателите, преди да се появи някакво съобщение върху таблото му. Но това не бе от значение. В крайна сметка никой от зрителите не би могъл да разбере нищо за състезанието, ако не е професионален металург. Важното бе кой печели, кой е втори и кой остава на трето място. За онези, които бяха направили залози, единствено значение имаше само тази информация. А всичко друго, ако ще да се проваля вдън земя.

Както и всички останали, Джордж следеше трескаво надпреварата, местеше скорострелно поглед от състезател на състезател. Забеляза колко умело, със замах, единият сваля капака от своя микроспектрограф, как друг оглежда внимателно всеки милиметър от парчето метал, с какво спокойствие трети поставя своята сплав на мястото ѝ за анализ, как четвърти настройва нониуса с дотолкова неуловими движения, че изглежда в някои моменти като замразен.

Тревелиян също бе погълнат от работата си. Джордж не би могъл да прецени как се справя приятелят му.

Таблото над състезател №17 изведнъж блесна: „Фокусиращата пластинка не е регулирана.“

Аудиторията нададе диви възгласи.

Състезател №17 би могъл да е прав, а би могъл и да греши. Ако се окажеше, че е сгрешил, съществуваше вероятност по-късно да му се наложи да коригира решението си и така да загуби време. Също толкова възможно бе да не поправи грешката си и да не успее да приключи изследването, та дори и още по-лошо — да завърши с напълно неверни резултати.

Но всичко това не бе от значение — нали в този миг аудиторията ликуваше.

Светнаха и други табла. Джордж наблюдаваше №12. Най-накрая и то светна: „Дебалансиран държач на образеца. Необходим нов нагнетател.“

Един от асистентите хукна към него с нужния детайл. Ако Тревелян бе сгрешил, щеше много да се забави, нито пък загубеното време щеше да бъде приспаднато накрая. Джордж усети, че притаи дихание от възмущение.

На таблото над състезател № 17 започнаха да се появяват резултатите, изписани с ярко светещи букви и цифри: алуминий — 41,2649; магнезий — 22,1914; мед — 10,1001.

Тук-там и по другите табла започнаха да се появяват резултати.

Залата заприлича на лудница.

Джордж се чудеше как състезателите успяват да работят в такава бъркотия, но после си помисли дали така не е по-добре. Първокласният техник би трябвало да работи най-добре в напрегната обстановка.

Седемнайсети номер се изправи от мястото си, когато резултатите му бяха обградени с червена светлина, за да оповестят, че той е приключил своята задача. Четвърти номер бе само на две секунди след него. После още един и още един.

А Тревелян все още работеше, без да съобщи кои са основните съставки на неговата сплав. Когато почти всички състезатели бяха вече на крака, най-после и Тревелян се изправи. А след него по адрес на изостаналия пети номер се разнесоха иронични възгласи.

Състезанието завърши. Очакваха се официалните резултати. Отчиташе се бързината, но също толкова важна бе и точността. А и не всички задачи бяха с еднаква сложност. Трябваше да бъдат претеглени много фактори.

Най-после говорителският глас оповести резултатите:

— Победител с време четири минути и дванайсет секунди, правилна диагноза и верни резултати с точност средно нула цяло и седем части на сто хиляди е състезател номер... *седемнайсет*, Хенри Антън Шмидт от...

Крясъци заляха цялата зала. Второ място зае състезател номер осем, а след него — номер четири, чието добро време бе накърнено от грешка със стойност пет десетохилядни при наличието на ниобий. Дванайсети номер не бе споменат. Той бе незначителен конкурент.

Джордж се отправи през тълпите към вратата, от която щяха да се появят участниците. Хората се трупаха пред него. Там щяха да се съберат разплакани роднини (било от радост, било от мъка), за да ги посрещнат, вестникари, за да интервюират победителите, младежи от родните градове на състезателите, любители на автографи, търсачи на обществено внимание и зяпачи. А също и момичета, които вероятно се надяваха да привлекат погледа на някой победител, защото той непременно щеше да се отправи към Новиа (или може би предпочитаха някого от победените, за да го утешат, стига да има пари, за да си го позволи).

Джордж се разколеба. Не видя нито един познат. Сан Франциско бе доста далеч от родния му град, струваше му се малко вероятно да са пристигнали роднини на Трев, за да го насърчават.

Скоро състезателите се появиха и закимаха леко усмихнати в отговор на одобрителните викове. Полицаяте държаха посрещачите на разстояние, за да остава свободен проход. Всеки от победителите привлече част от тълпата към себе си — като магнит, който си пробива път през купчина железни предмети.

Когато Тревелиан излезе, почти не бе останал никой. (Джордж усети, че приятелят му се бе забавил, за да пропусне момента на посрещането.) Суровите му устни стискаха цигара. Момчето наведе поглед и се обърна да поеме по пътя си.

От почти година и половина, време, което на Джордж му се стори десет години и половина, приятелят му бе първата жива връзка с дома. Остана смаян, като видя, че Тревелиан съвсем не изглежда по-стар, беше си все същият Трев.

— Трев! — хвърли се Джордж към него.

Тревелиан се обърна удивен. Вгледа се изпитателно в лицето на Джордж и протегна поривисто ръка:

— Джордж Платън, какъв дявол...

Но доволното му изражение почти веднага помръкна. Ръката му се отпусна вяло, преди Джордж да успее да я стисне.

— Беше ли там? — Тревелиан направи рязко движение с глава по посока към залата.

— Бях.

— За да наблюдаваш мене ли?

— Да.

— Нищо не направих, нали? — Трев хвърли цигарата си и я стъпка, загледан отнесено към улицата, където излизащите от залата хора се суетяха, за да заемат местата си в регулярния въздухоплавател, а други се редяха на опашка за следващите състезания.

— Е, какво пък? — продължи тежко Трев. — Губя едва за втори път. Новиа може и много да драпа за мене след задачата, с която се справих днес. Има планети, които ще се хвърлят да ме вземат час по-скоро... Ама, слушай, аз не съм те виждал от Деня на образованието. Къде пропадна? Вашите ми казаха, че си на някакви специални занятия, но не ми казаха нищо повече, а и ти не ми писа. Можеше да ми пишеш.

— Трябваше наистина — смути се Джордж. — Няма значение, дойдох да ти кажа, че съжалявам за това, което стана преди малко.

— Недей. Нали ти казаха, Новиа може и много да драпа за мене... При това трябваше да се досетя. Казвах ми от седмици, че ще бъде използвана машината на Биман. Всичките пресметливи хора вложиха парите си за машините на Биман. Проклетите образователни ленти, които аз трябваше да преповтарям, бяха за машини Хенслер. Кой използва Хенслер? Световите в системата Гоман ли, ако изобщо можеш да ги наречеш светове? Каква хубава задача ми дадоха, а?

— Не можеш ли да се оплачеш на...

— Не ставай глупав. Нали ми казаха, че мозъкът ми е пригоден за Хенслер. Върви да го оспорваш. Всичко се провали. Единствено на мене ми се наложи да искам резервна част. Забеляза ли?

— Те приспаднаха това време.

— Е, да, но размишлявах доста дълго дали съм прав в преценката си, щом забелязах, че няма нагнетател сред резервните части, които са ми оставили. Това време те не го отчитат. Ако беше един Хенслер, щях да зная, че съм прав. Е как да се състезавам така? На върха е човек от Сан Франциско. Тримата след него също са оттам. Петият е от Лос Анжелес. Те получават образователните ленти на големите градове. Най-хубавите, които съществуват. Спектрографа на Биман и всичко останало. Как да се състезавам с тях? Бих толкова път дотук само и само да се отбележи в класификацията ми, че съм участвал в Олимпиада, която е спонсорирана от Новиа. Със същия успех можех да си остана вкъщи. Знаех си, казвам ти, затова сега всичко е наред. Новиа не е единствена в Космоса. От всички ония...

Трев не говореше на приятеля си. Той не говореше на никого. Той просто изливаше на воля чувствата си. Джордж го разбра и след малко запита:

— Щом като знаеше предварително, че ще използват машините Биман, не можа ли по тях да учиш?

— Нали ти казвам, че в моите ленти нямаше нищо за тях.

— Би могъл да четеш... книги.

Последната дума заглъхна под неочаквано резкия поглед на Трев:

— Ти на подбив ли взимаш цялата тази работа? Мислиш я за голяма смехория, а? Как ме виждаш да прочета някаква книга и да се опитам да я запомня до такава степен, че да се меря с някого, който *знае*?

— Мислех...

— Ти го направй. Ти опитай... — после изведнъж запита наежено: — А между другото каква е твоята професия?

— Ами...

— Хайде де. Щом като се пишеш такъв умник пред мене, дай да видим какво си направил ти. Както виждам, останал си на Земята, значи не си компютърен програмист, специалното ти обучение също не е кой *знае* какво.

— Слушай, Трев, закъснявам за среща — Джордж заотстъпва, като се стараше да се усмивва.

— Не, без такива — Тревелиан посегна рязко и сграбчи сакото на приятеля си. — Отговори на въпроса ми. Защо се страхуваш да ми кажеш? Какво става с тебе? Недей да тикаш в лицето ми моите грешки, Джордж, след като ти също не можеш да понасяш някой да постъпва с тебе така. Чуваш ли ме?

Той разтърси обезумял Джордж. Младежите се вкопчиха един в друг, политнаха към пода и започнаха да се бият, когато слухът на Джордж бе прорязан от Гласа на Съдбата:

— Хайде стига. Край вече. Прекратете.

Джордж усети в сърцето си оловна тежест, прилоша му. Полицаят сега щеше да запита как се казват, щеше да поиска документите им за самоличност, а той нямаше документи. Щяха да го разпитват и тогава това, че нямаше професия, щеше да лъсне пред всички, пред Тревелиан също. И нали приятелят му боледуваше от

загубата си, при завръщането си в къщи щеше да разгласи новината — за успокоение на собствените си наранени чувства.

Джордж нямаше да го понесе. Отскубна се от Тревелиан и понечи да избяга, но тежката ръка на полицаия го задържа за рамото:

— Остани на мястото си. Покажете и двамата документите си за самоличност.

— Аз съм Арманд Тревелиан — гласът на Тревелиан прозвуча дрезгав, — металург, цветни метали — междувременно търсеше документите си. — Току-що участвах в Олимпиадата. По-добре разберете за оня, полицай.

Джордж погледна към двамата, устните му бяха пресъхнали, гърлото му се бе свило.

— Господин полицай, един момент — прозвуча нечий спокоен и вежлив глас.

— Да, сър? — отстъпи полицаят.

— Този младеж е мой гостенин. Какъв е проблемът?

Джордж се огледа безумно удивен. Оказа се мъжът с посивялата коса, който седеше до него. Сивокосият кимна любезно на Джордж.

Гост? Да не е полудял?

— Тези двамата нарушаваха реда, сър — обясни полицаят.

— Имат ли някакви криминални прояви? Някакви щети?

— Не сър.

— Тогава аз поемам отговорността — възрастният мъж показва някаква малка карта на полицаия и служителят на реда моментално се отстрани.

— Ама чакайте — поде възмутен Тревелиан, но полицаят се обърна към него:

— Е, какво? Имаш ли някакви обвинения?

— Аз само...

— Тръгвай си. Останалите — разотивайте се.

Събралата се междувременно тълпа неохотно започна да се разпръсква.

Джордж се остави посивелият мъж да го отведе до спирката на регулярния въздухоплавател. На входа се дръпна:

— Благодаря ви, но аз не съм ваш гостенин. (Възможно ли бе да е станала някаква странна грешка?)

— Не беше, но сега вече си — усмихна се Сивата коса. — Да ти се представя, аз съм Ладислас Инджинеску, дипломиран историк.

— Но...

— Хайде, няма да имаш неприятности, уверявам те. В края на краищата исках само да ти спестя някои неприятности с полицията.

— Но защо?

— Искаш да знаеш причината? Ами тогава да кажем, че ние сме почтени съграждани, ти и аз. И двамата викахме за един и същи човек, спомни си. Ние, съгражданите, трябва да се поддържаме, дори ако ни свързва само почтеността. Нали?^[1]

И Джордж, без да вярва нито на Инджинеску, нито на самия себе си, все пак влезе в скимера. Превозното средство се издигна във въздуха преди да успее да размисли.

„Това сигурно е някой много важен — внезапно съобрази той. — Полицаят говореше много почтително с него.“

Едва сега си спомни, че пристигна в Сан Франсиско не заради Тревелиан, а за да намери достатъчно влиятелен човек, който можеше да осигури преоценка на неговите способности.

Ами ако Инджинеску е именно този, който му е нужен? Дори не трябва да търси!

Кой знае дали всичко не се нареди прекалено удачно... удачно... Но Джордж напразно се самоубеждаваше. На душата му продължаваше да е тревожно.

По време на краткия полет Инджинеску поддържаше неангажиращ разговор, любезно посочвайки забележителностите на града и разказвайки за другите Олимпиади, които е успявал да посети. Джордж го слушаше разсеяно, хъмкаше неясно, когато Инджинеску млъкваше, а през това време развълнувано следеше направлението на полето.

Ами ако изведнъж се издигнат към отвора в защитния купол и напуснат града?

Но скимерът се снижаваше и Джордж тихо въздъхна с облекчение. В града се чувстваше в по-голяма безопасност.

Скимерът кацна на покрива на някакъв хотел, точно пред вратата, и когато влязоха, Инджинеску попита:

— Нали няма да откажете да вечеряте с мен в моята стая?

— С удоволствие — отвърна Джордж и искрено се усмихна. Времето за втората закуска беше минало отдавна и стомахът му започваше да се обаждат.

Ядоха мълчаливо. Навън започна да се смярава и стените на стаята автоматично светнаха. („Вече почти цяло денонощие съм на свобода“ — помисли си Джордж.)

Когато стигнаха до кафето, Инджинеску заговори:

— Държахте се така, сякаш ме подозирахте в лоши намерения — каза той.

Джордж се изчерви и, оставяйки чашата, се опита да възрази нещо, но събеседникът му се разсмя и поклати глава.

— Вярно е. Наблюдавах ви внимателно от момента, в който ви видях за първи път, и ми се струва, че вече знам много за вас.

Джордж ужасено се надигна от стола.

— Седнете — каза Инджинеску. — Аз само искам да ви помогна.

Джордж седна, но в главата му препускаха мисли. Ако старецът знаеше кой е той, защо попречи на полицаия? А и изобщо, защо всъщност е решил да му помага?

— Искате да знаете защо съм решил да ви помогна ли? — попита Инджинеску. — О, не се плашете, не мога да чета мисли. Виждате ли, просто моята професия ми позволява по най-незначителната външна реакция да съдя за мислите на човека. Разбирате ли го?

Джордж поклати глава.

— Представете си за момент какъв ви видях — каза Инджинеску. — Стояхте на опашката, за да гледате Олимпиадата, но микрореакциите ви не съответстваха на това, което правехте. Имаше някакво несъответствие — в израза на лицето или в движението на ръцете. От тук следваше, че имате някакви проблеми, и при това, което е по-интересно, необичайни и сериозни. И, без да мога да се удържа, ви проследих, дори седнах до вас. След състезанието отново ви проследих и подслушах разговора с вашия познат. Е, по това време вие се превърнахте в толкова интересен обект за изучаване — извинете, ако това звучи безсърдечно, — че просто не можех да допусна да ви приберат в полицията. Но кажете, какво ви тревожи?

Джордж се измъчваше, не знаеше какво да направи. Ако това е капан, защо е нужно да се действа толкова заобиколно? А на него наистина му трябва помощ. Точно затова дойде тук. А в момента му

предлагат помощ. Изглежда именно това го смущаваше. Нещо много лесно се получи...

— Разбира се, онова, което ще ми съобщите като на социолог, става професионална тайна — каза Инджинеску. — Разбирате ли какво означава това?

— Не, сър.

— Това означава, че от моя страна ще е недопустимо, ако разкажа на някой това, което ще ми кажете, независимо с каква цел съм го направил. Нещо повече — никой няма право да ме накара да говоря за това.

— А аз си мислех, че сте историк — подозрително каза Джордж.

— Точно така.

— Но вие току-що казахте, че сте социолог.

Инджинеску се разсмя.

— Не се сърдете, млади човече — извини се той, когато вече беше в състояние да говори. — Но аз не се смях на вас. Смях се на Земята, на това, какво голямо значение отдава на точните науки и на някои практически следствия от това увлечение. Обзалагам се, че можете да изброите всички раздели на строителната технология или приложната механика и в същото време дори не сте чували за социология.

— Е, и какво е това „социология“?

— Социологията е наука, която се занимава с изучаване на човешкото общество и отделните му клетки и се дели на множество специализирани области, като например зоологията. Съществуват културолози, изучаващи културата, нейният възход, развитие и упадък. Културата — добави той, изпреварвайки въпроса на Джордж, — е съвкупност от всички страни на живота. Към културата се отнася например това, по какъв начин изкарваме прехраната си, от какво получаваме удоволствие, в какво вярваме, нашите представи за добро и лошо и т.н. Разбирате ли това?

— Струва ми се, да.

— Икономистът — не специалистът по икономическа статистика, а именно икономистът — специализира в изучаване на това, по какъв начин културата удовлетворява физическите потребности на всеки член на обществото. Психологът изучава отделните членове на обществото и влиянието, което това общество

оказва върху тях. Прогнозистът планира бъдещият път на развитие на обществото, а историкът... Това е вече по моята част.

— Да, сър?

— Историкът специализира в изучаване развитието на обществото ни в миналото, а така също общуването с други култури.

На Джордж му стана интересно.

— А нима в миналото нещо е било различно?

— И още как! Преди хиляда години не е имало образование, тоест образованието, както го разбираме сега.

— Знам — каза Джордж. — Хората са учили от книги, трупайки знанията като трошички.

— Откъде знаете това?

— Чувал съм — предпазливо отговори Джордж и добави: — А какъв е смисълът да се мисли над онова, което се е случило в далечното минало? Искам да кажа, че то вече не съществува, нали така?

— Никога не можем да се разделим с миналото, приятелю. То обяснява настоящето. Защо, например, имаме точно такава система за образование?

Джордж се размърда неспокойно. Неговият събеседник се връщаше твърде настойчиво към тази тема.

— Защото е най-добрата — отрязва той.

— Да. Но защо е най-добрата? Изслушайте ме за минутка, и ще се опитам да ви обясня. А после ще ми кажете дали има смисъл в изучаването на историята. Още преди началото на междузвездните полети... — той внезапно млъкна, забелязвайки на лицето на Джордж израз на дълбоко изумление. — Нима сте смятали, че винаги е било така?

— Никога не съм се замислял над това, сър.

— Напълно естествено. Само че преди четири-пет хиляди години човечеството е било приковано към Земята. Но дори тогава техниката достигнала високо ниво на развитие, а населението се увеличило дотолкова, че всяко забавяне в техническото развитие би довело до масов глад и епидемии. За да може нивото на техниката да съответства на прираста на населението, е трябвало да се подготвят все повече инженери и учени. Само че заради развитието на науката е било нужно все повече и повече време за тяхното обучение. Когато за пръв

път били открити начините за междупланетни, а след това — и междузвездните полети, този проблем се изострил още повече. Всъщност заради недостига на специалисти човечеството не е могло да колонизира планетите в Слънчевата система в продължение на хиляда и петстотин години. Преломът настъпил, когато бил открит начинът за съхранение на знанията в човешкия мозък. Веднага след това е станало възможно на основа на този механизъм да се създадат образователни ленти по такъв начин, че веднага да зареждат определено количество готови знания в мозъка. Впрочем, това го знаете. Това позволило да се създадат хиляди и милиони специалисти, и ние сме могли да пристъпим към онова, което впоследствие нарекоха „запълване на Вселената“. Сега в Галактиката вече има хиляда и петстотин населени планети и техният брой ще нараства до безкрайност.

Разбирате ли какво следва от това? Земята експортира образователни ленти, предназначени за производството на специалисти от ниска квалификация и това осигурява единство на културата в цялата Галактика. Така например, благодарение на лентите за четене ние всички говорим на един език... Не се учудвайте. Има и други езици, и в миналото хората са говорили на тях. Те са били стотици. Освен това Земята експортира висококвалифицирани специалисти, и така населението ѝ не превишава допустимото ниво. И тъй като при износа на специалисти се съблюдава равновесие на половете, те образуват самовъзпроизвеждащи се клетки, и това помага за прираста на населението на онези планети, където има нужда от това. Освен това, за лентите и специалистите планетите плащат със суровини, от които много се нуждаем, и от които зависи нашата икономика. Сега разбрахте ли защо нашата образователна система наистина е най-добрата?

— Да, сър.

— И ви е по-лесно да го разберете, след като знаете, че без нея хиляда и петстотин години е било невъзможно да колонизираме планети от другите слънчеви системи?

— Да, сър.

— Значи виждате каква е ползата от историята? — Историкът се усмихна. — А сега ми кажете, досетихте ли се защо се интересувам от вас?

Джордж мигновено се върна от пространството и времето обратно в действителността. Очевидно Инджинеску неслучайно започна този разговор. Цялата му лекция беше подготовка за тази неочаквана атака.

— Защо? — неуверено попита той, като отново се напрегна.

— Социолозите изучават обществото, а обществото се състои от хора.

— Ясно.

— Но хората не са машини. Специалистите по точни науки работят с машини. А машината изисква строго определено количество знания и тези специалисти знаят всичко за нея. Освен това, всички машини от определен вид са почти еднакви, така че индивидуалните особености на машината не са интересни за тях. Но хората... О, те са толкова сложни и толкова различни един от друг, че социологът никога не знае всичко за тях, или поне значителна част от онова, което може да се научи за тях. За да не губи квалификацията си, той трябва непрекъснато да изучава хората, особено необикновените екземпляри.

— Като мен — глухо произнесе Джордж.

— Разбира се, не е учтиво да ви наричам екземпляр, но вие сте необикновен човек. Струва си човек да се позанимава с вас, и ако ми разрешите да направя това, аз, на свой ред, ще ви помогна с вашите проблеми — според възможностите си.

В мозъка на Джордж се вихреше смерч. Целият този разговор за хората и колонизацията, станала възможна благодарение на образованието... Като че ли някой разбиваше на парчета твърдата кора, образувала се върху мислите му.

— Нека помисля — произнесе той и затисна ушите си с ръце.

После отпусна ръцете си и каза на историка:

— Можете ли да ми направите една услуга, сър?

— Ако е по силите ми — любезно отвърна историкът.

— Всичко, което казвам в тази стая, е професионална тайна? Вие казахте така.

— Точно така.

— Тогава ми уредете среща с някое длъжностно лице от друга планета, например с... новианин.

Инджинеску очевидно беше много учуден.

— Но...

— Вие можете да направите това — убедено каза Джордж. — Та вие самият сте важно длъжностно лице. Видях израза на лицето на полицаия, когато му показахте удостоверението си. Ако откажете да направите това, аз... аз няма да ви позволя да ме изучавате.

На самия Джордж тази заплаха се стори глупава и безсилна. Но очевидно направи голямо впечатление на Инджинеску.

— Искането ви е изпълнимо — каза той. — Новианин в месеца на Олимпиадата...

— Е, добре, тогава ме свържете с някой новианин по видеофона, и аз сам ще си уговоря среща.

— Смятате, че ще успеете?

— Уверен съм. Ще видите.

Инджинеску изгледа замислено Джордж и посегна към видеофона.

Джордж чакаше, опиянен от новото осмисляне на проблемите си и онова усещане за сила, което то му даваше. Той не може да претърпи неуспех. Не може. Той все пак ще стане новианин. Той ще напусне Земята като победител въпреки Антонели и цялата компания глупаци от приюта (той едва не се разсмя на глас) за слабоумни.

Джордж впи поглед в светналия екран, който трябваше да разтвори прозорец за новианите, прозорец към пренесеното на Земята въгълче от Новиа. И той постигна това само за денонощие!

Когато екранът се проясни, се чу взрив от смях, но на него не се появи нито едно лице, само се мяркаха силуети на мъже и жени. Чу се нечий глас, прозвучал отчетливо на фона на общия шум:

— Инджинеску? Търси мен?

И ето, че на екрана се появи той. Новианин. Истински новианин. (Джордж не се усъмни нито за секунда. В него имаше нещо напълно извънземно, нещо, което не можеше точно да определи, или поне за миг да го сбърка с нещо друго.)

Той беше мургав, а тъмните му начупени коси бяха вчесани назад. Носеше черни мустаци и заострена брадичка. Но бузите му бяха толкова гладки, сякаш от тях завинаги е било премахнато окосмяването.

Той се усмихваше.

— Ладислас, това е вече прекалено. Ние не протестираме да ни следят, докато сме на Земята — в границите на разумното, разбира се.

Но четенето на мисли не влиза в уговорката!

— Четене на мисли ли, достопочтени?

— Ами да! Та вие знаехте, че възнамерявам да ви се обадя днес. Знаехте, че смятах само да допия ето тази чаша... — На екрана се появи ръката му, и той погледна през чашата, пълна с бледолилава течност. — За съжаление, не мога да ви почерпя.

Новианинът не виждаше Джордж, който се намираше извън полезрението на видеофона. И Джордж се зарадва на отлагането. Трябваше му време, за да дойде на себе си. Той сякаш се беше превърнал в неспокойни пръсти, които нервно почукваха по масата...

Но все пак беше прав. Не беше сбъркал. Инджинеску наистина заема висок пост. Новианинът се обръща към него по име.

Отлично! Всичко се нарежда по най-добрият начин. Това, което Джордж загуби заради Антонели, ще му бъде върнато с лихвата, използвайки Инджинеску. И някога той, когато стане самостоятелен, ще се върне на Земята като могъщ новианин, точно като този, който така небрежно се шегува с Инджинеску, нарича го по име, а самият той остава „достопочтени“, — ето тогава ще си разчисти сметките с Антонели. Той ще му плати за тази половин година, и той...

Увлечен от тези съблазнителни мечти, той едва не забрави къде се намира, но внезапно се сепна, забелязвайки че е престанал да следи ставащото, и се върна към действителността.

— ... не е убедително — казваше новианинът. — Новианската цивилизация е също толкова сложна и високоразвита, колкото земната. Новиа — това все пак не е Зестон. И да ни се налага да летим до тук за отделни специалисти — това е просто смешно!

— О, само за новите модели — с примирителен тон каза Инджинеску. — А новите модели не винаги намират приложение. За да получите образователни ленти вие бихте похарчили толкова, колкото биха ви стрували хиляда специалисти, а и откъде знаете, че ще ви е нужно именно такова количество?

Новианинът изпи виното си на един дъх и се разсмя. (Джордж беше очарован от лекомислието на новианина. Той смутено си помисли, че е трябвало да се въздържа от тази чаша, а също и от двестри предишни.)

— Това е типична наглост, Ладислас — каза новианинът. — Вие прекрасно знаете, че ще намерим работа за всички специалисти

последен модел, които успеем да получим. Днес взех пет металурга...

— Знам — каза Инджинеску. — Бях там.

— Следили сте ме! Шпионин! — извика новианинът. — Е, тогава слушайте! Този нов модел металурзи се отличава от предишните само по това, че може да работи със спектрографа на Биман. Лентите не са модифицирани дори с толкова (той показва крайчеца на пръста си) в сравнение с миналогодишните. Вие пускате нови модели само за да идваме тук с протегнатата ръка и да се охарчваме за тяхното получаване.

— Ние не ви принуждаваме да ги вземате.

— О, разбира се! Само че вие продавате специалисти последен модел на Лондонум, а ние не можем да изоставаме. Вие ни въвлякохте в омагьосан кръг, вие, лицемерни земляни. Но пазете се, може би някъде има изход от него. — Смехът му прозвуча малко неестествено и той млъкна рязко.

— С цялата си душа се надявам, че той съществува — каза Инджинеску. — Е, обадох ви се за...

— Да, разбира се, че ми се обадохте. Какво пък, вече изказах мнението си. Сигурно следващата година пак ще се появи нов модел металург, за има за какво да плащаме. И той ще се отличава от сегашния само по уменията да работи с някакво ново приспособление за анализ на ниобий, а след още една година... Но продължете. Защо ми се обадохте?

— При мен има един младеж и аз бих искал да побеседвате с него.

— Какво? — Очевидно новианинът не се зарадва от това. — На каква тема?

— Не знам. Той не ми каза. Честно казано, дори не знам нито името му, нито професията.

Новианинът се намръщи.

— Тогава защо ще ми губи времето?

— Очевидно той е убеден, че ще се заинтересувате от това, което смята да ви съобщи.

— О, разбира се.

— И с това ще направите услуга на мен — каза Инджинеску.

Новианинът сви рамене.

— Дайте го тук, но го предупредете да е по-кратък.

Инджинеску отстъпи настрани и прошепна на Джордж:

— Наричайте го „достопочтени“.

Джордж преглътна с мъка. Ето, започва се!

Джордж почувства, че се е изпотил. Макар че мисълта се беше появила преди малко, той беше убеден в правотата си. Тя възникна по време на разговора с Тревелян, после — след разговора с Инджинеску — се дооформи, а сега думите на новианина сякаш поставиха всичко по местата им.

— Достопочтени, искам да ви покажа изход от омагьосания кръг — започна Джордж, използвайки метафората на новианина.

Новианинът го изглежда.

— От какъв омагьосан кръг?

— Самият вие споменахте за него, достопочтени. От онзи омагьосан кръг, в който попада Новиа, когато идвате на Земята за... за специалисти. (Той не можеше да овладее зъбите си, които потракваха не от страх, а от вълнение.)

— Искате да кажете, че знаете начин, чрез който ще можем да минем без земния интелектуален пазар? Правилно ли ви разбрах?

— Да, сър. Можете да създадете собствена образователна система.

— Хм. Без ленти?

— Д-да, достопочтени.

— Инджинеску, приближете се, за да виждам и вас — без да изпуска поглед от Джордж, повика новианинът.

Историкът застана зад рамото на Джордж.

— За какво става въпрос? — попита новианинът. — Не разбирам.

— Давам ви честната си дума, достопочтени, че каквото и да е това, младежът постъпва така по собствена инициатива. Нищо не съм му възлагал. Нямам никакво отношение към това.

— Тогава какъв ви се пада? Защо ми се обаждате по негова молба?

— Изучавам го, достопочтени. Той представлява определена ценност за мен и аз изпълнявам някои негови прищевки.

— И с какво е толкова ценен?

— Трудно е да се обясни. Чисто професионален момент.

Новианинът се усмихна.

— Какво пък, всеки с професията си.

Той кимна към невидимите зрители зад екрана.

— Някакъв младеж, очевидно — протеже на Инджинеску, възнамерява да ни обясни как да получаваме образование, без да използваме ленти.

Той щракна с пръсти и в ръката му се появи нова чаша с бледолилава напитка.

— Е, говорете, млади човече.

На екрана се появиха множество лица. Мъже и жени се бутаха едни други, за да видят Джордж. На лицата им се отразяваха най-разнообразни оттенъци на веселие и любопитство.

Джордж се опита да изглежда по-неутрално. Всички те, и новианите, и землянина, всеки го изучаваше по своему, като бръмбар, забоден на карфица. Инджинеску седеше в ъгъла и не сваляше пронизителният си поглед от него.

„Какви идиоти сте всичките“ — напрегнато си помисли той. Но те трябва да разберат. Той ще ги накара да разберат.

— Днес бях на Олимпиадата на металурзите — каза той.

— Как, и вие ли? — вежливо попита новианинът. — Изглежда там е била цялата Земя.

— Не, достопочтени, но аз бях там. В състезанието участваше мой приятел и на него не му провървя, защото дадохте на участниците в състезанието уреда на Биман, а той е получил специализация по Хенслер — очевидно, вече остарял модел. Вие сам казахте, че разликите са много незначителни. — Джордж показва крайчеца на пръста си, повтаряйки жеста на своя събеседник. — И моят приятел знаеше предварително, че ще му е необходимо да познава уреда на Биман.

— И какво следва от това?

— Моят приятел цял живот е мечтал да попадне на Новиа. Той вече познава уреда на Хенслер. Той знаеше, че трябва да се запознае с уреда на Биман, за да попадне при вас. А за целта той трябваше да усвои само няколко допълнителни сведения и, може би, малко да се поупражнява. Ако вземем предвид, че от едната страна на везната е поставена целта на живота му, той би могъл да се справи с това...

— А откъде ще вземе лента с допълнителната информация? Или тук, на Земята, образованието се е превърнало в частно домашно

обучение?

По лицата на заден план плъзнаха усмивки, които очевидно се очакваше да се появят.

— Именно затова той не се зае да доучва, достопочтени. Той смяташе, че за целта му е необходима лента. А без нея той дори не се опита да учи, колкото и примамлива да е наградата. Той дори не искаше да чуе, че може да научи нещо без лента.

— Нима? Тогава той сигурно няма да поиска да лети без скимер?
— Чу се нов взрив от смях и новианинът леко се усмихна. — А той е забавен — каза той. — Продължавайте. Давам ви още няколко минути.

— Не мислете, че това е шега — разпалено каза Джордж. — Лентите просто са вредни. Те учат на твърде много и твърде леко. Човекът, който получава знания с тяхна помощ, няма представа как може да учи по друг начин. Той е способен да се занимава само с онази професия, която са му заредили. Ами ако вместо да натъпкваме човека с ленти, още от началото го караме да се учи, така да се каже, ръчно, той би свикнал да се учи самостоятелно и би продължил да се учи по-нататък. Нима това не е разумно? А когато този навик се закрепил достатъчно силно, човек може да зарежда малко количество знания с помощта на лентите, за да запълни пропуските си, или да затвърди някакви детайли. След това той може да продължава да се учи самостоятелно. По такъв начин вие бихте могли да научите металурзите, познаващи спектрографа на Хенслер, да използват спектрографа на Биман, и няма да ви се налага да идвате до Земята за нови модели.

Новианинът кимна и отпи от чашата си.

— А откъде ще получат знания, освен от лентите? От междузвездното пространство?

— От книгите. Като изучават уредите. Като мислят.

— От книгите? Как можеш да разбереш книгите, ако нямаш образование?

— Книгите се състоят от думи, а голяма част от думите могат да се разберат. Специалните термини могат да се обяснят от специалистите, които вече имате.

— Ами четенето? Допускате ли използването на ленти за това?

— Изглежда те могат да се използват, макар че не виждам причина защо да не може да се научиш да четеш и по стария начин.

Или поне частично.

— За да може от самото начало да създадете добри навици? — попита новианинът.

— Да, да — потвърди Джордж, радвайки се, че събеседникът му вече започна да го разбира.

— Ами математиката?

— Това е най-лесното от всичко, сър... достопочтени. Математиката се отличава от останалите технически дисциплини. Тя започва с няколко прости принципа и постепенно се усложнява. Можете да пристъпите към изучаването на математиката без да знаете нищо за нея. На практика тя е предназначена за това. А след като се запознаете със съответните раздели на математиката, вече е лесно да разберете техническите книги. Особено ако започнете с по-лесните.

— Нима съществуват лесни книги?

— Безусловно. Но дори и да не съществуваха, специалистите, които вече имате, могат да ни напишат. Сигурно някои от тях ще успеят да изразят своите знания с помощта на думи и символи.

— Боже мой! — каза новианинът, обръщайки се към скупчилите се около него хора. — Това дяволче има отговор на всичко.

— Да, да! — извика Джордж. — Питайте!

— А вие самият опитвали ли сте да учите по книги? Или това е само теория?

Джордж бързо погледна към Инджинеску, но историкът запази пълната си невъзмутимост. Лицето му изразяваше само лек интерес.

— Да — каза Джордж.

— И вие смятате, че това ще даде резултат?

— Да, достопочтени — увери го Джордж. — Вземете ме с вас на Новиа. Мога да съставя програма и да ръководя...

— Почакайте, имам още няколко въпроса. Как мислите, колко време ще ви е нужно, за да станете металург, умеещ да работи със спектрографа на Биман, ако предположим че започвате да се учите без да имате никакви знания и че няма да използвате образователни ленти?

Джордж се поколеба.

— Ами... може би няколко години.

— Две години? Пет? Десет?

— Още не зная, достопочтени.

— И така, на най-важния въпрос не успяхте да отговорите. Е, да кажем пет години. Устройва ли ви този срок?

— Мисля, че да.

— Отлично. И така, в продължение на пет години човек изучава металургия по вашия метод. Не може да не се съгласите, че през това време той е абсолютно безполезен за нас, но ние трябва да го храним, да му осигурим жилище и да му плащаме.

— Но...

— Нека довършва. По времето, когато той бъде готов да използва спектографа на Биман, ще са изминали пет години. Не ви ли се струва, че тогава вече ще има усъвършенствани модели на този уред, с които той не умее да работи?

— Но по това време той ще е опитен ученик и усвояването на новите детайли ще бъде за него въпрос на дни.

— Така е според вас. Добре, да предположим, че вашият приятел, например, успее самостоятелно да изучи уреда на Биман; ще може ли да се сравнява неговото умение с умениято на участник в състезанието, който го е получил посредством ленти?

— Може би не... — започна Джордж.

— Именно — каза новианинът.

— Почакайте, нека довърша. Дори ако той знае нещо по-зле, отколкото другия, в случая е важно това, че той може да продължи да се учи. Той може да измисли нещо ново, на което не е способен никой човек, получил образованието си от ленти. Ще имате хора, способни на самостоятелно мислене...

— А ви измислихте ли нещо ново по време на вашето обучение?
— попита новианинът.

— Не, но аз съм сам, и освен това не съм се учил достатъчно дълго...

— Да... Е, дами и господа, достатъчно ли се позабавлявахме?

— Почакайте! — внезапно изплашен, извика Джордж. — Искам да се уговорим за лична среща. Има неща, които не мога да ви обясня по видеофона. Подробности...

Новианинът вече не гледаше към Джордж.

— Инджинеску! Според мен изпълних вашата молба. Наистина, утре имам твърде напрегнат ден. Всичко хубаво.

Екранът изгасна.

Ръцете на Джордж посегнаха към екрана в безсмислен опит да го оживи отново.

— Той не ми повярва! Не повярва!

— Да, Джордж, не повярва. Нима сериозно си мислехте, че ще повярва? — каза Инджинеску.

Но Джордж не го слушаше.

— Но защо? Та това е истината. Това е толкова изгодно за него. Никакъв риск. Само аз и още няколко... Обучението на десетина души дори за дълги години ще му излезе далеч по-евтино от един готов специалист... Той беше пиян! Пиян! Той не беше способен да разбере.

Джордж се огледа задъхано.

— Как да се видя с него? Това е необходимо. Нещата не се получиха както трябва. Не трябваше да говоря с него по видеофона. Трябва ми време. И лична среща. Как да...

— Той ще откаже да ви приеме, Джордж — каза Инджинеску. — А дори да се съгласи, пак няма да ви повярва.

— Не, ще повярва, уверявам ви. Когато е трезвен, ще... — Джордж се обърна към историка и очите му се разтвориха широко. — Защо ме наричате Джордж?

— Нима това не е вашето име? Джордж Платън?

— Знаете кой съм аз?

— Знам всичко за вас.

Джордж се вцепени и само гърдите му се надигаха тежко.

— Искам да ви помогна, Джордж — каза Инджинеску. — Вече ви казах това. Отдавна ви изучавам и искам да ви помогна.

— Не ми трябва помощ! — извика Джордж. — Не съм слабоумен! Целият свят се е побъркал, но не и аз!

Той рязко се обърна и хукна към вратата.

Зад нея стояха двама полицаи, които незабавно го хванаха.

Както и да се отбраняваше Джордж, инжекторът докосна шията под брадичката му. И всичко свърши. Последното, което остана в паметта му, беше лицето на Инджинеску, който с тревога наблюдаваше ставащото.

Когато Джордж отвори очи, видя бял таван. Той помнеше какво се бе случило. Но помнеше като през мъгла, сякаш това се бе случило с

някой друг. Той гледаше тавана, докато не се изпълни с неговата белота, струваше му се че тя освобождава мозъка му за нови идеи, за нов начин на мислене.

Той не знаеше колко дълго лежа така, вслушвайки се в потока на мислите си.

— Събуди ли се? — дочу се нечий глас.

И Джордж за пръв път чу собствения си стон. Нима стенеше? Той се опита да обърне глава.

— Боли ли те, Джордж? — попита гласът.

— Смешно ми е — прошепна Джордж. — Толкова много исках да напусна Земята. Нищо не разбирах.

— Знаеш ли къде се намираш?

— Отново в... в приюта. — Джордж успя да се завърти. Гласът принадлежеше на Омани.

— Смешно е — как не разбирах нищо — каза Джордж.

Омани ласкаво се усмихна.

— Поспи още...

Джордж заспа.

И отново се събуди. Съзнанието му се проясни.

До леглото му седеше Омани и четеше, но щом Джордж отвори очи, остави книгата.

Джордж се надигна с усилие.

— Привет — каза той.

— Искаш ли да хапнеш?

— И още как! — Джордж любопитно погледна към Омани. — Следили са ме още откакто излязох оттук, нали?

Омани кимна.

— През цялото време беше под наблюдение. Смятахме, че трябва да посетиш Антонели, за да можеш да се освободиш от агресивните си потребности. Струваше ни се, че няма друг начин. Емоциите затормозяваха твоето развитие.

— Бях много несправедлив към него — с леко притеснение каза Джордж.

— Сега това няма значение. Когато се спря при стенда на металурзите, един от нашите агенти ни съобщи списъка с участниците. С теб бяхме говорили достатъчно за миналото ти, за да разбера как ще ти повлияе фамилията Тревелиян. Ти попита как да попаднеш на тази

Олимпиада. Това можеше да доведе до кризата, на която разчитахме, и затова изпратихме в залата Ладислас Инджинеску — за да се заеме лично с теб.

— Той заема важен пост в правителството, нали?

— Да.

— И вие го изпратихте при мен. Значи съм много важен.

— Ти наистина си много важен, Джордж.

Донесоха закуската. Джордж се усмихна и отметна завивката, за да освободи ръцете си. Омани му помогна да закрепи подноса на леглото. Известно време Джордж ядеше мълчаливо.

— Вече се събуждах веднъж... — отбеляза той.

— Знам — каза Омани. — Бях тук.

— Да, помня. Знаеш ли, всичко се промени. Сякаш бях толкова уморен, че вече не можех да чувствам нищо. Вече не се ядосвах. Можех само да мисля. Сякаш ми дадоха наркотик, за да унищожат емоциите ми.

— Не — каза Омани. — Това беше само успокоително. И ти добре си отпочина.

— Е, във всеки случай, всичко ми стана ясно, сякаш винаги съм го знаел, но не исках да се вслушам във вътрешния глас. „Какво очаквах от Новиа?“ — помислих си аз. Исках да отида на Новиа, за да събера група младежи, които не са получили образование, и да ги уча по книги. Исках да открия там приют за слабоумни... като този... а на Земята вече има такива приюти... и то много.

Омани се усмихна, проблясвайки със зъбите си.

— Институт за висше образование — ето как всъщност се наричат тези заведения.

— Сега вече го разбирам — каза Джордж, — и то толкова ясно, че само се чудя колко сляп съм бил. В края на краищата, кой изобретява новите уреди, които изискват нови модели специалисти? Кой, например, е изобретил спектрографа на Биман? Очевидно — човек на име Биман. Но той не може да е получил образование чрез лента, иначе не би успял да продължи напред.

— Напълно вярно.

— А кой изработва образователните ленти? Специалисти по производство на ленти? А тогава кой създава лентите за тяхното обучение? Специалисти с по-висока квалификация? А кой създава

лентите... Ти разбираш какво искам да кажа. Някъде трябва да има край. Някъде трябва да има мъже и жени, способни на самостоятелно мислене.

— Прав си, Джордж.

Джордж се облегна на възглавницата и устреми поглед в пространството. За миг през очите му премина сянката на предишните тревоги.

— Защо не ми казаха това от самото начало?

— За съжаление това е невъзможно — отвърна Омани. — Иначе бихме си спестили много неприятности. Ние можем да анализираме интелекта, Джордж, и да определяме, че ето този човек може да стане приличен архитект, а онзи — добър дърводелец. Но ние не можем да определим дали някой е способен на творческо мислене. Това е нещо твърде сложно. Имаме няколко прости метода, които ни позволяват да разпознаваме онези, които *може би* притежават такъв талант. За тях ни съобщават веднага след Деня за четене, както например съобщиха за теб. Те са приблизително един на десет хиляди. В Деня на образованието тези хора се проверяват отново, и в девет от десет случая се оказва, че е допусната грешка. Тези, които останат, се изпращат в заведенията като това.

— Но защо не бива да се казва на хората, че само един от... от сто хиляди попада в такова заведение? — попита Джордж. — Тогава на онези, на които им се случва това, ще им е по-леко.

— Ами останалите? Онези деветдесет и девет хиляди деветстотин деветдесет и девет души, които никога няма да попаднат тук? Не бива всички тези хора да се чувстват като неудачници. Те се стремят да получат професия, и я получават. Всеки може да прибави към името си думите „дипломиран специалист по еди-какво-си“. Така или иначе, всеки индивид намира своето място в системата. Това е необходимо.

— А ние? — попита Джордж. — Ние, изключенията? Единият от десет хиляди?

— На вас не бива да се обяснява нищо. Точно там е работата. Тъкмо това е последното изпитание. Дори след проверката в Деня на образованието девет от десет души, попаднали тук, се оказват не съвсем подходящи за творчество, и няма такъв прибор, който да отдели

от тази десятка онзи единствения, който ни е нужен. Десетият трябва да се докаже сам.

— По какъв начин?

— Ние ви настаняваме тук, в приют за слабоумни, и онзи, който не иска да се примири с това, е онзи, когото търсим. Може би това е жесток метод, но до момента се оправдава напълно. Не можеш да кажеш на някого: „Ти можеш да твориш. Хайде, твори!“ Далеч по-сигурно е да почакаш, докато той сам не каже: „Аз мога да творя и ще творя, независимо дали го искате, или не“. Има около десет хиляди човека, подобни на теб, Джордж, и от тях зависи техническият прогрес на хиляда и петстотин свята. Ние не можем да си позволим да загубим дори един от тях или да хабим ресурси за онези, които не отговарят изцяло на изискванията.

Джордж остави празната чиния и взе чашата с кафе.

— А какво става с онези, които... не отговарят изцяло на изискванията?

— Накрая преминават през зареждане и стават социолози. Инджинеску е един от тях. Самият аз съм дипломиран психолог. Ние, така да се каже, сме втория ешелон.

Джордж допи кафето си.

— Все още не мога да разбера едно нещо — каза той.

— Какво?

Джордж отметна завивката и се надигна.

— Защо състезанията се наричат Олимпиада?

---

[1] На това място произведението в книжното издание прекъсва внезапно. Останалата част е мой приблизителен превод. Бел.Mandor. ↑

УСЕЩАНЕТО ЗА ВЛАСТ

Джихан Шуман често си имаше работа с овластените мъже на здраво укрепената Земя. Той беше само един цивилен, но слагаше началото на програмирани образци, които се превръщаха в самонасочващи се военни компютри от най-висок ранг. Затова и генералите се вслушваха в думите му. Главите на конгресните комитети също.

Имаше по един такъв в специалната зала на новия Пентагон. Генерал Уайдър беше закоравял космонавт, той имаше малка уста, която почти винаги бе навъсена и затворена. Страните на конгресмена Брант бяха гладко избръснати, а очите му блестяха ясни и чисти. Той пушеше денебиански тютюн и приличаше на онези мъже, патриотизмът на които излъчваше такова величие, че всеки от тях можеше да си позволи порок от този вид.

Шуман, високият мъж със забележителна осанка, първокласният програмист, ги гледаше неустрашимо в лицата.

— Джентълмени — каза той, — това е Майрън Об.

— Онзи с необикновения талант, когото ти откри съвсем случайно ли? — добави конгресменът Брант кротко. — О! — той се взря в малкия мъж с малката, плешива като яйце глава и в погледа му проблясна дружелюбен интерес.

Малкият мъж от своя страна закърши пръстите на ръцете си разтревожено. Той никога до този момент не беше се доближавал до толкова известни мъже. Той си беше просто един застаряващ механик от долна класа, който преди много време пропадна на всички изпити и пропусна възможността да се нареди сред талантливите хора на човечеството и влезе в коловоза на труда, за който не се изискваше особено умение. Но си имаше онова хоби, което великият Програмист бе открил у него и сега вдигаше такава застрашителна олелия на тази тема.

— Намирам атмосферата на мистериозност за детинщина — каза генерал Уайдър.

— Няма да мислите така след миг — каза Шуман. — Това не е нещо, което ние можем да пропуснем да изтече към първия появил се... Об! — имаше нещо заповедническо в маниера му да изрича тази едносрична дума, като че ли лаеше, но все пак той бе великият Програмист, който говореше на един обикновен техник. — Об! Колко е девет по седем?

Об се поколеба за един момент. В бледите му очи проблясна крехка тревога:

— Шейсет и три — каза той.

Конгресменът Брант повдигна вежди.

— Така ли е?

— Проверете сам, конгресмене.

Конгресменът извади джобния си компютър, натисна два пъти клавишите, погледна екрана, който лежеше в дланта му, и след това го затвори.

— Това ли е талантът, който искаше да ни демонстрираш и заради който ни събра тук? — запита той. — Заради един фокусник?

— Нещо повече от това, сър. Об е запомнил няколко операции и с тяхна помощ смята върху лист хартия.

— Книжен компютър? — обади се генералът. Лицето му имаше болезнен вид.

— Не, сър — каза Шуман търпеливо. — Не е книжен компютър. Просто един лист хартия. Генерале, ще бъдете ли така любезен да предложите едно число?

— Седемнайсет — каза генералът.

— А вие, сенаторе?

— Двайсет и три.

— Добре! Об, умножи тези числа и, моля те, покажи на джентълмените как го правиш.

— Да, програмисте — съгласи се Об, свеждайки главата си. Той извади малък бележник от единия джоб на ризата си и флумастер от джоба на другия. Челото му се набръчка, докато изписваше знаците върху листа.

В един миг генерал Уайдър го прекъсна рязко:

— Хайде да видим какво става.

Об му подаде листа.

— Добре, това прилича на цифрата седемнайсет — каза Уайдър.

Сенаторът Брант кимна и добави:

— Така е, но аз предполагам, че всеки може да копира цифри от някой компютър. Мисля, че и аз самият бих могъл да изпиша една задоволителна седемнайсетица, дори без да съм го правил досега.

— Позволете на Об да продължи, джентълмени — обади се Шуман спокойно.

Об продължи, ръката му потреперваше леко. Най-накрая той каза с глух глас:

— Отговорът е триста деветдесет и едно.

Сенаторът Брант извади компютъра си втори път и защрака:

— По Готфри това е така. Как го направи той?

— Не зная, сенаторе — каза Шуман. — Той изчислява този резултат. Прави го на лист хартия.

— Това е измама — обади се нетърпеливо генералът. — Компютърът е едно нещо, а изписаното върху листа хартия е съвсем друго.

— Обясни, Об — каза Шуман.

— Да, програмисте... Ами, джентълмени, аз записвам на листа цифрата седемнайсет и точно под нея написвам и цифрата двапет и три. След това си казвам: седем по три...

Сенаторът го прекъсна внимателно:

— Виж какво, Об, проблемът е седемнайсет по двапет и три...

— Да, зная — каза съвсем сериозно дребният техник, — но аз започвам със седем по три, защото се пресмята по този начин. Седем по три е двапет и едно.

— И откъде знаеш това? — запита го сенаторът.

— Просто си го спомням. Резултатът винаги си е двапет и едно в компютъра. Проверявал съм го много пъти.

— Това не означава, че винаги ще бъде обаче, нали? — погледна го сенаторът.

— Може би не — промърмори Об. — Аз не съм математик. Но винаги получавам правилния отговор, виждате...

— Карай нататък.

— Седем по три е двапет и едно, така че аз записвам двапет и едно. След това едно по три е три, записвам и това три под двойката в числото двапет и едно.

— Защо под цифрата две точно? — запита сенаторът Брант тутакси.

— Защото... — Об погледна безпомощно към своя благодетел с надеждата да получи подкрепа от него. — Трудно ми е да обясня...

— Ако приемете неговата работа до този момент, можем да оставим детайлите на математиците — намеси се Шуман.

Бранд се усмири в следващия миг.

— Три плюс две прави пет — продължи Об, — така че двайсет и едно става петдесет и едно. Сега оставяме това за известно време и започваме наново. Умножаваме седем по две, това е четиринайсет, след това едно по две е две. Записваме това и го добавяме към трийсет и четири. Сега ако прибавим трийсет и четири под петдесет и едно по този начин и ги съберем, получаваме триста деветдесет и едно и това е отговорът.

Настъпи неочаквано мълчание, което след миг бе нарушено от генерал Уайдър:

— Аз не вярвам на това. Той ни разказа тези бабини деветини, измисля числа и ги умножава, добавя ги едно към друго по този и онзи начин, но аз не вярвам във всичко това. Прекалено сложно е, за да бъде нещо друго освен измама.

— О, не, сър — изпоти се от притеснение Об. — То само ви *изглежда* сложно, защото не сте го правили. Всъщност правилата са съвсем прости и се прилагат към всички цифри.

— Към всички цифри, я-а-а? — възкликна генералът. — Давай тогава — той извади своя собствен компютър (един строго стилизиран модел GL) и започна да натиска цифрите напосоки. — Напиши на листа пет, седем, три, осем. Това означава пет хиляди седемстотин трийсет и осем.

— Да, сър — Об обърна нова страница от бележника си.

— Сега (генералът натискаше яростно клавиатурата на компютъра си) — седем, две, три, девет. Седем хиляди двеста трийсет и девет.

— Да, сър.

— А сега умножи тези две числа.

— Това ще отнеме малко време — каза с разтреперан глас Об.

— Имаш време — каза генералът.

— Давай, Об — ободри го Шуман.

Об се приведе отново и започна да пише. След миг си взе още един лист хартия, после още един. Генералът погледна циферблата на часовника си в един миг и след това устреми поглед в Об:

— Върви ли ти в магията, техниче?

— Почти свърших, сър. Ето това е, сър. Четирийсет и един милиона петстотин трийсет и седем хиляди триста осемдесет и две — Об показва надрасканите цифри.

Генерал Уайдър направи кисела гримаса. Той натисна клавиша за умножение и зачака вихрушката от цифри да спре. След това се вгледа в резултата и избъбри удивен:

— Велика Галактико, това приятелче има право...

Президентът на Земната федерация изглеждаше твърде измършавял в самотния си личен офис и си позволи един кротък, меланхоличен израз да завладее чувствените черти на лицето му. Денебиянската война, която в началото бе енергична и доби голяма популярност, се закучи в протяжно и болезнено повторение на маневри и контраманеври. Тогава сред хората от Земята започна да се надига сериозно недоволство. По всяка вероятност то се бунеше също и в Денеб.

И сега конгресменът Брант, главата на толкова значимия Комитет по военните кредити, весело и спокойно декламираше някакви безсмислици по време на своята половинчасова среща.

— Смятане без компютър — не издържа в един миг нетърпеливият президент. — Това е противоречие в терминологията.

— Смятането — каза сенаторът — е само система, която оперира с данните. Може да го прави както машина, така и човешкият мозък. Позволете ми да ви дам един пример — използвайки онова, което бе научил наскоро, той изчисли няколко суми, докато президентът неочаквано за самия себе си започна да изпитва интерес към заниманията му.

— Това винаги ли върши работа?

— Всеки път, господин президент. Съвсем просто е.

— Трудно ли е за заучаване?

— Отне ми една седмица да ѝ хвана цаката. Мисля, че вие ще се справите по-бързо.

— Ами — замисли се президентът — това е една интересна салонна игра, но каква е ползата от нея?

— Каква е ползата от новороденото бебе, господин президент? В момента няма полза, но не разбирате ли, че това нещо ни посочва пътя за освобождаването от машината. Помислете, господин президент — сенаторът се надигна и дълбокият му глас автоматично направи каденцата, която той често използваше при публичните дебати, — че Денебиянската война е една война на компютър срещу компютър. Техните компютри създават един щит от самонасочващи се ракети, през който не могат да проникнат нашите ракети, а нашите създават щит срещу техните. Ако ние увеличим ефективността на нашите компютри, същото правят и те с техните. Така от пет години вече съществува един опасен, безполезен баланс на силите.

Сега ние имаме в ръцете си един метод да надминем компютъра, да го преодолеем. Ние ще комбинираме механизмите на пресмятане с човешката мисъл; ще се сдобием с един еквивалент на интелигентния компютър, еквивалент на милиардите компютри. Аз не мога да предвидя какви ще са последствията в детайли, но те ще бъдат неизброими. И ако Денеб ни победи, те могат да бъдат невъобразимо катастрофални.

— Какво би трябвало да направя? — погледна го разтревожен президентът.

— Подкрепете със силата на администрацията основаването на един секретен план, който да се занимае с човешките изчисления. Наречете го план „Число“, ако желаете. Аз мога да ви гарантирам за моя комитет, но имам нужда правителството да застане зад гърба ми.

— Но докъде може да стигне човекът в изчисленията?

— Няма ограничения. Според програмиста Шуман, който пръв ме запозна с това откритие...

— Слушал съм за Шуман, разбира се...

— Да. Ами, господин Шуман ми казва, че, теоретично погледнато, всичко, което може да направи компютърът, може да го направи и човекът. Компютърът просто взема определени данни и ги подлага на определен брой операции. Човешкият мозък може да дублира процеса.

Президентът размисли няколко мига над казаното:

— Ако Шуман казва това — рече след миг той, — аз съм склонен да му повярвам... теоретично, разбира се. Но на практика кой може да каже как изобщо работи компютърът?

Брант се засмя кротко:

— Ами, господин президент, аз зададох същия въпрос. Изглежда, някога компютърът е бил изобретен от самото човешко същество. Тогава компютрите са имали много просто устройство, това е било преди самите компютри да започнат да създават компютри...

— Да, да. Продължавайте...

— Техникът Об очевидно е имал хоби да реконструира някои от древните апарати и правейки това, той е изучил детайлите на функциите им и е открил, че би могъл да ги имитира. Умножението, което аз представих пред вас, е една имитация на функцията на компютъра.

— Удивително!

Сенаторът се закашля тихо:

— Ако мога да допълня още нещо, господин президент... Колкото повече развиваме това нещо, толкова повече ще можем да оттегляме нашата федерална помощ за производството на компютри и за тяхното поддържане. Когато човешкият ум надвие, по-голяма част от нашата енергия може да бъде насочена към мирни цели и опасността от война срещу обикновения човек ще бъде по-малка. Това ще бъде от най-голяма полза за партията, която е на власт, разбира се.

— О! — възкликна президентът. — Разбирам за какво говорите. Добре, седнете, сенаторе, седнете. Необходимо ми е малко време, за да осмисля всичко... Но междувременно, покажете ми този трик на умножението отново. Хайде да видим дали аз ще мога да схвана смисъла му...

Програмистът Шуман не се опита да пришпори нещата. Лойзер бе консервативен, много консервативен и като баща си и дядо си обичаше да се занимава с компютри. Все пак той контролираше Западноевропейското компютърно обединение и ако можеше да бъде убеден в необходимостта от присъединяването му към план „Число“ с искрен ентузиазъм, голяма част от работата щеше да бъде свършена.

Но Лойзер не се предаваше:

— Не съм сигурен, че ми харесва идеята да се откажем от нашата власт над производството на компютрите. Човешкият мозък е нещо капризно. Компютърът винаги ще ни дава един и същ отговор на един и същ проблем. Какво ни гарантира, че човешкият мозък ще направи същото?

— Човешкият мозък, изчислител Лойзер, само манипулира данните. Няма значение дали човешкият ум или машината правят това. Те просто са инструменти.

— Да, да. Аз се запознах с вашата остроумна демонстрация, която има намерение да докаже, че разумът може да дублира компютъра, но това ми изглежда малко въздухарско. Ще се съглася теоретично, но каква причина имаме да мислим, че теорията може да бъде превърната в практика?

— Мисля, че имаме такава причина, сър. В края на краищата компютрите не са съществували винаги. Пещерните хора с техните триреми, каменни брадви и железопътни релси не са имали компютри.

— И вероятно не са могли да смятат.

— Вие по-добре знаете, че не е така. Дори строежите на релсовите пътища или религиозните храмове са изисквали изчисления и те са правени без компютри, както знаем...

— Искате да кажете, че те са смятали така, както вие ми демонстрирахте?

— Вероятно не. В края на краищата този метод... между другото ние го наричаме „графичен“, от староевропейската дума „графо“, която означава „пиша“, този метод е развит от самите компютри, така че не може да ги е предшествовал. И все пак пещерните хора трябва да са имали *някакъв* метод, нали?

— Това са умрели занаяти! Ако ще ми говорите за умрелите занаяти...

— Не, не. Аз не съм ентузиаст на тема „древните занаяти“, въпреки че не бих казал, че са празна работа. В края на краищата човекът е ял зърно, преди да започне да яде хидропоникси, и ако примитивите са яли зърно, те трябва да са го отглеждали в земята. Какво друго са могли да правят?

— Не зная, но ще повярвам в земеделието тогава, когато видя как някой отглежда зърно в почвата. И ще повярвам, че може да се запали огън чрез триене на два кремъка, когато видя как го правят.

Шуман се опита да бъде още по-убедителен:

— Добре, нека са спрем на графичността. Тя е част от процеса на етереализацията. Транспортирането с помощна на тромави механизми осигурява пътя към директния мас-трансфер. Комуникационните апаратури стават все по-малки по обем и все по-ефикасни. По тази причина сравнете вашия джобен компютър с масивните апарати от преди хиляда години. Защо в такъв случай последната стъпка да не е едно отдалечаване от самите компютри?! Хайде, сър, планът „Число“ е едно динамично занимание; прогресът вече е неудържим. Но ние се нуждаем от вашата помощ. Ако патриотизмът не ви амбицира, помислете поне каква интелектуална авантюра е всичко това.

— Какъв прогрес? — погледна го скептично Лойзер. — Какво бихме могли да направим повече след умножението? Можем ли да интегрираме трансцендентална функция?

— Всяко нещо с времето си, сър. След известно време. През последния месец научих как да се справям с делението. Мога да определям, при това точно, интегралните коефициенти и десетичните коефициенти.

— Десетичните коефициенти? До колко знака?

— Без ограничения — Програмист Шуман се опита да запази равната си интонация.

— Без компютър? — Лойзер зяпна от учудване.

— Задайте ми една задача.

— Разделете двайсет и седем на тринайсет. Направете го до шестата десетична точка.

Пет минути по-късно Шуман вдигна глава:

— Две цяло, нула седемдесет и шест хилядни, деветстотин двайсет и три.

Лойзер провери резултата:

— Ами че това е потресаващо. Умножението не ми направи толкова силно впечатление, защото то включваше цели числа, в края на краищата, мислех си, че в това нещо има някаква измама. Но десетичните...

— И това не е всичко. Има нови постижения в тази област вече, но техникът Об, човекът, който измисли науката и който притежава удивителна интуиция за всичко това, твърди, че почти е разрешил

проблема. А той е само един техник. Един човек като вас, един обучен и талантлив математик вероятно няма да срещне никакви трудности.

— Квадратен корен? — промълви Лойзер развълнувано.

— Кубичен корен също. С нас ли сте?

— Разчитайте на мене — протегна изненадващо ръка Лойзер.

Генарал Уайдър крачеше напред-назад пред слушателите си и се обръщаше към тях така, както един свиреп учител се обръща към група непокорни ученици. За генерала нямаше никакво значение фактът, че слушателите му бяха цивилни хора, учени, които направляваха плана „Число“. Генералът беше главнокомандващ и такъв се считаше във всеки един миг.

— Сега с квадратния корен всичко е наред — каза той. — Аз самият не мога да ги вадя и не разбирам методите, но всичко е наред. И все пак планът няма да тръгне в насока, която някои от вас наричат основни правила. Вие можете да си играете с графичността както си искате след като войната свърши, но точно сега имаме специфични и до голяма степен свързани с практиката проблеми за разрешение.

В далечния ъгъл на стаята техникът Об слушаше, напрегнал до болка слуха си. Той вече не беше техник, разбира се, освободиха го от задълженията му и го привлякоха към плана. Назначиха го на хубава длъжност, увеличиха заплатата му значително. Но, разбира не, социалната разлика си остана и високопоставените светила в науката никога не успяха да преодолеят себе си и да го допуснат до техните редици на равна нога. Нито пък, за да бъдем справедливи и към Об, самият той желаше това. Той се чувстваше неудобно сред тях, както и те, когато бяха заедно с него.

— Джентълмени, нашата цел е проста — заговори генералът, — да изместим компютъра. Един кораб, който може да бъде управляван без компютър на борда си, може да бъде конструиран за една петнайсета част от времето и за една десета част от цената на един кораб, който е управляван от компютър. Ние бихме могли да построим пет пъти, десет пъти по-добра флота от флотата на Денеб, ако успеем да елиминираме компютъра.

А аз виждам и нещо много повече от това. Може би засега звучи фантастично, може би прилича просто на един сън, но в бъдеще аз

виждам ракети, направлявани от човека!

За миг в залата се надигна вълна от шепот.

Генералът продължи:

— Днес нашето главно затруднение е фактът, че ракетите са ограничени в интелигентността си. Компютърът, който ги контролира, е толкова голям, че те посрещат промените в природата на антиракетната защита по един незадоволителен начин. Малко ракети стигат до целта си и затова ракетната война отива към своя край, това се отнася за щастие и за врага, и за самите нас.

От друга страна, ракета с един-двама човека на борда си, които контролират полета ѝ по графичен начин, може да бъде по-лека, много по-мобилна, по-интелигентна. Тя би могла да ни донесе победата. Освен това, джентълмени, крайните необходимости на войната ни налагат да си спомним едно нещо: един човек е много по-евтин от един компютър. Ракетите, направлявани от хора, биха могли да бъдат изстрелвани без ограничения в броя, и то при условия, в които нито един добър генерал не би поел отговорността, що се отнася до управляваните от компютри ракети...

Генералът продължи да говори още дълго, но техникът Об не го дочака да завърши.

Техникът Об работи дълго, усамотен в квартирата си, приведен над записките. Ето какво пишеше в тях: „Когато започнах да изучавам онова, което днес наричат графичност, за мене то не беше нищо повече от едно хоби. Аз не виждах в него нищо повече от интересно забавление, едно упражнение за мозъка.

Когато планът «Число» започна да се осъществява, аз си помислих, че другите са по-умни от мене; че графичността може да допринесе практическа полза, че ще бъде може би от полза за човечеството, че ще помогне при производството на истински и практични мас-трансферни апарати. Но сега се убеждавам, че те се използват единствено за смърт и унищожение.

Аз не мога да погледна с чисто лице отговорността за откритието на графичността.“

След това той в пълно съзнание завъртя фокуса на протеиновия деполяризатор към себе си и се строполи на земята. Умря от

безболезнена смърт.

Те стояха на гроба на дребничкия техник, за да отдадат почитта си към величието на неговото откритие.

Програмистът Шуман наведе глава заедно с всички други, но остана невъзмутим. Техникът беше дал своята лепта и в края на краищата от него вече никой нямаше нужда. Той може и да бе положил началото на графичността, но отсега нататък нещата щяха да продължат от само себе си стремглаво, с поразяваща, триумфална сила. И след като ракетите, направлявани от човек, вече не бяха нещо невъзможно, кой знае какво друго можеше да се очаква...

„Девет по седем — помисли си Шуман с дълбоко задоволство — е шейсет и три, няма нужда компютърът да ми го казва. Компютърът е в собствената ми глава.“

И това му осигуряваше удивителното усещане за власт.

СМЪРТНА НОЩ

ЧАСТ ПЪРВА

Това си беше почти едно събиране на класа и въпреки че не беше толкова весело, нямаше все пак причина да се мисли, че може да се помрачи до трагедия.

Едуард Талиафери наскоро дойде от Луната. Макар краката му да не бяха привикнали още към гравитацията, той се срещна с другите двама в стаята на Стенли Каунас. Каунас се изправи, за да го поздрави почтително. Батърсли Райджър почти не се помръдна от мястото си и кимна с глава.

Талиафери приведе огромното си тяло внимателно и приседна на дивана с ясното съзнание за своето необикновено тегло. Той се намръщи леко, плътните му устни се изкривиха от вътрешната страна на окосмената повърхност, която ограждаше устата му, брадичката и част от страните му.

Мъжете бяха се виждали през същия ден при по-официални обстоятелства. Сега за първи път оставаха сами и Талиафери се обърна към тях с думите:

— Това е един особен случай. Срещаме се след цели десет години. За първи път след завършването на образованието си.

Носът на Райджър потръпна леко. Той беше счупен малко преди същия този миг на завършването на образованието и собственикът му получи своята научна степен по астрономия с превръзка на обезобразеното си лице.

— Всеки от нас да поръча по бутилка шампанско? — наруши мълчанието неохотно Райджър. — Или нещо от този род?

— Хайде! Първото голямо интерпланетарно астрономическо събрание в историята не е място за мрачни настроения — каза Талиафери. — Нито пък подхожда на приятели.

— Това е Земята — обади се внезапно Каунас. — Не се чувствам много добре. Аз не мога да свикна с нея — той поклати глава, но депресията в погледа му не изчезна. Остана си загнездена в очите му.

— Зная. Много съм тежък — каза Талиафери. — Тази тежест изсмуква цялата ми енергия. Затова вие сте много по-добре от мене, Каунас. Гравитацията на Меркурий е 0,4, нормалната. На Луната тя е само 0,16 — той махна с ръка, за да прекъсне Райджър, който се готвеше да каже нещо. — А на Сириус използват псевдогравитационни полета, които се нагласяват на 0,8. Вие всъщност нямате проблеми, Райджър.

Астрономът от Сириус погледна с раздражение:

— Това е то да си на открито. Излизането навън без костюм ме смазва.

— Точно така е — съгласи се Каунас. — И когато се оставяш слънцето да те напече. Просто му позволяваш да те смаже.

Талиафери усети, че несъзнателно се отдръпна. „Те не са се променили много — помисли си той. — Нито пък аз.“ Разбира се, всички бяха остарели с десет години. Райджър беше надебелял, а слабото лице на Каунас изглеждаше доста загрубяло, но Талиафери би го разпознал, дори и да го срещне, без да знае предварително.

— Не мисля, че Земята ни влияе — каза той. — Хайде да си го признаем.

Каунас вдигна рязко поглед. Той беше дребно човече, на което ръцете се движеха много бързо. По навик носеше дрехи, които винаги изглеждаха много по-големи за ръста му.

— Вилиърс! — каза той. — Зная. Мисля си за него понякога. — След това с нотка на отчаяние додаде: — Получих писмо от него.

Райджър се изправи, маслиненият тен на лицето му притъмня още повече в мига, в който се намеси енергично в разговора:

— Получи ли? Кога?

— Ами ти? — Райджър се обърна към Талиафери.

Другият премигна спокойно и кимна в знак на потвърждение.

— Той е полудял — рече Райджър. — Претендира, че е открил някакъв практически метод за мас-трансфер през Космоса — Каза ли ти? Това е положението. Той винаги си е бил малко особен. Сега съвсем е откачил.

Той разтърка носа си яростно и Талиафери си помисли за онзи ден, в който Вилиърс му го счупи.

От десет години Вилиърс ги преследваше като тъмна сянка на някаква вина, която наистина не беше тяхна. Те преминаха през курса

на обучение, завършиха дипломните си работи заедно, четирима избрани и посветени на науката мъже, обучени в една професия, която бе достигнала нови висоти в този етап на интерпланетарните пътувания.

Обсерватории се отваряха и в другите светове, обсерватории, заобиколени от вакуум, незамърсени от въздуха...

Създадена бе Лунна обсерватория, от която изучаваха Земята и вътрешните планети — това бе един мълчалив свят, в небето на който планетата дом висеше като окачена във въздуха.

Обсерваторията на Меркурий, най-близката до Слънцето, кацна върху северния полюс на самата планета Меркурий, където терминът се движеше едва-едва всъщност, а Слънцето бе застинало на хоризонта и можеше да бъде изучавано до най-големите подробности.

Обсерваторията на Сириус, най-новата, най-модерната, имаше обseg, който се простираше от Юпитер до най-отдалечените галактики.

Имаше и недостатъци, разбира се. Интерпланетарните пътувания все още се осъществяваха трудно, отпуските бяха малко, животът съвсем на приличаше на нормалния, но въпреки всичко те бяха едно щастливо поколение. Бъдещите учени щяха да открият нови сфери на познание, щяха да открият една междוזвездна пътека, нямаше да откриват нов хоризонт, но щяха да разширят неимоверно съществуващия.

Всеки един от тези четирима души — Талиафери, Райджър, Каунас и Вилиърс, се намираше в положението на Галилео Галилей, който е притежавал първия истински телескоп и не му се е случвало да го насочва в някоя точка на всемира, без да направи голямо откритие.

Но Ромери Вилиърс се бе разболял и болестта му се оказа ревматична треска. Чия грешка бе това? Неговото сърце отслабна и се изтощи.

Той беше най-умният от четиримата, най-надеждният, най-буйният, а не можа дори да завърши образованието си и да получи доктората си.

Още по-лошо — той не можеше да напусне Земята, увеличаването на скоростта на космическия кораб при излитане щеше да го убие.

Талиафери получи назначение за работа на Луната, Райджър — на Сириус, Каунас — на Меркурий. Единствен Вилиърс си остана у

дома, остана си един доживотен затворник на Земята.

Те се опитаха да му изкажат съчувствието си, но Вилиърс ги отхвърли с яростен упрек. Изруга ги здравата, тогава Райджър загуби самообладание и вдигна юмрук, а Вилиърс се хвърли с крясък срещу него и му счупи носа.

Очевидно Райджър не забравяше тази случка, защото и сега търкаше енергично носа си с пръст.

Челото на Каунас беше набраздено от бръчки и приличаше на грапавата страна на дъска за пране:

— Той е в Конвента, знаеш това. Получил е стая в хотела, номер 405.

— Аз няма да се срещам с него — каза Райджър.

— Той ще дойде тук, горе. Каза, че иска да ни види всичките. Така си и мислех... Каза, че ще дойде в девет. Ще бъде тук всяка минута.

— В такъв случай — каза Райджър, изправяйки се, — ако нямате нищо против, аз излизам.

— О, почакай малко — обади се Талиаферо. — Какво ще ти навреди, ако се срещнеш с него?

— Просто няма никакъв смисъл. Той е луд.

— Дори така да е. Хайде да не бъдем дребнави. Страхуваш ли се от него?

— Да се страхувам? — Райджър го изгледа с презрение.

— Тогава си много нервен просто. Какво те изнервя толкова?

— Не съм нервен — каза Райджър.

— Със сигурност си нервен. Ние всички чувстваме вина към него, при това без видима причина. Нищо от онова, което се случи, не е наша грешка — всичко това Талиаферо изрече с някаква нотка на оправдание в гласа и сам съзнаваше този факт.

И когато в следващия миг на вратата се почука, тримата скочиха и се вгледаха напрегнато в преградата, която стоеше между тях и Вилиърс.

Вратата се отвори и Ромеро Вилиърс влезе в стаята. Другите се изправиха вцепенени, за да го поздравят, и останаха в това положение, чувстваха се неловко и нито една ръка не се издигна за здрависване.

Вилиърс ги гледаше и се усмихващо язвително.

„Той се е променил — помисли си Талиаферо.“

Вилиърс наистина се бе променил. Той се бе смалил почти във всичките си измерения. Една гърбица го правеше да изглежда още по-нисък. Кожата на черепа му проблясваше през отънелите коси, а кожата на ръцете му бе набраздена от сини и криволичещи като влечуги вени. Изглеждаше болен. Като че ли нищо не бе останало у него, което можеше да го свърже със спомените от миналото, освен пронизителните му хитроумни очи, които засенчваше с една ръка, когато се вглеждаше напрегнато в нещо или когато говореше с равния си, овладян баритон.

— Приятели мои — каза Вилиърс. — Мои препускащи в Космоса приятели! Ние позагубихме връзката помежду си.

— Здравей, Вилиърс — каза Талиаферо.

— Добре ли си? — погледна го Вилиърс.

— Доста добре съм.

— А вие двамата?

Каунас се насили да се усмихне леко и да промълви нещо.

— Хайде, Вилиърс — рязко се обърна към него Райджър, — какво става?

— Райджър, гневният човек — усмихна се Вилиърс. — Как е Сириус?

— Движеше се добре, когато го напуснах. Как е Земята?

— Можеш и сам да видиш — отговори му Вилиърс, но нещо в гласа му се втвърди, докато изричаше думите... — Аз се надявам, че причината вие тримата — продължи Вилиърс — да дойдете в Конвента, е да чуете моя доклад вдругиден.

— Твоя доклад? Какъв доклад? — запита го Талиаферо.

— Писах ви за него. За моя метод за мас-трансфера.

Тъглчетата на устните на Райджър се разтегнаха в усмивка:

— Да, писа ни. Но не каза нищо за доклада, обаче. И аз не си спомням да съм те виждал в списъка на докладчиците. Бих забелязал, ако си се записал.

— Прав си. Не съм се записал. Нито съм подготвил експозе за публикация.

Вилиърс се разгорещи и Талиаферо се опита да успокои обстановката:

— Карай по-леко, Вилиърс. Не изглеждаш много добре.

Вилиърс се извърна рязко към него и устните му се разкривиха:

— Сърцето ми ще издържи, благодаря ти.

— Слушай, Вилиърс — намеси се Каунас, — ако не си се записал и не си подготвил резюме...

— *Вие* слушайте. Аз чакам цели десет години. Вие си имате работа в Космоса, а аз трябва да преподавам в едно училище на Земята, но аз ви превъзхождам, превъзхождам всеки един от вас.

— Да приемем — започна Талиаферо.

— И също така не се нуждая от вашето снизхождение. Мандел беше свидетел. Предполагам, че сте чули за Мандел. Е, той е председател на Отдел астронавтика при Конвента и аз демонстрирах пред него мас-трансфера. Това беше един доста суров все още апарат и изгоря веднага, след като го използвах, но... слушате ли ме?

— Слушаме те — обади се хладно Райджър, — за да разберем за какво служи това.

— Той ще ми позволи да изложя моята постановка. Можете да се обзаложите, че ще ми позволи да го направя. Без предупреждение. Без реклама. Аз ще го изхвърля пред тях като бомба. Когато им дам да се уверят какви фундаментални взаимовръзки съдържа, това ще взриви Конвента. Те ще се разпръснат по домашните се лаборатории, за да ме проверяват и да майсторят апаратурата си. И ще открият, че това нещо си върши работата. Аз направих така, че една жива мишка да изчезне от едно място в моята лаборатория и да се появи на друго. Мандел беше свидетел на този опит.

Вилиърс се взря в тях, първо в лицето на един, а след това последователно в лицата на останалите.

— Вие не ми вярвате, нали? — запита ги след миг.

— Ако не ти е необходима реклама — запита го Райджър, — защо ни казваш в такъв случай?

— Вие сте нещо различно. Вие сте мои приятели, мои съученици. Вие излетяхте в Космоса и ме зарязахте на Земята.

— Това не беше въпрос на избор — възпротиви се Каунас със слаб и малко писклив глас.

Вилиърс не му обърна внимание:

— И така, аз искам *сега* да знаете — продължи той. — След като се случи с мишката, ще се случи и с човека. Онова, което може да

предвижи нещо десет стъпки в лабораторията, ще го предвижи и на милион мили в Космоса. Аз ще бъда на Луната, и на Меркурий, също и на Сириус, и навсякъде другаде, където искам да отида. Аз ще се изравня с всеки от вас и дори ще постигна нещо повече. Аз ще направя много повече за астрономията дори само като преподавам в едно училище, дори само мислейки за нея, отколкото вие с вашите обсерватории, телескопи, камери и космически кораби.

— Добре — обади се Талиафери, — аз съм доволен. Ще имаш повече власт. Мога ли да видя копие от доклада ти?

— О, не — Вилиърс склони ръце и ги притисна към гърдите си, като че ли искаше да задържи листата-фантоми и да ги запази от очите на останалите. — Вие ще почакате, както всички други. Съществува само един екземпляр и никой няма да го види, докато аз не съм готов. Дори и Мандел няма да го види преди това.

— Един екземпляр — извика Талиафери. — Ами ако го загубиш...

— Няма да го загубя. Ако се получи така все пак, той си остава в главата ми.

— Ако ти — Талиафери едва не завърши това изречение с думата „умреш“, но се въздържа, след което направи едва забележима пауза и продължи — имаш някакъв разум, поне ще го фотографираш. За да бъдеш подсигурен.

— Не — отсече Вилиърс — Вие ще ме чуete вдругиден. Вие ще видите човешкия хоризонт разширен с един замах до такава степен, до каквато никога не е достигал — Вилиърс отново се вгледа напрегнато в лицата на всеки един от тях: — Десет години — промълви той. — Довиждане...

— Той е луд — избухна след миг Райджър, без да откъсва поглед от вратата, като че ли Вилиърс все още стоеше пред нея.

— Луд ли? — промълви замислено Талиафери. — В известен смисъл. Той ни мрази по някаква ирационална причина. И дори няма фотокопие от доклада като предпазна мярка...

Изричайки тези думи, Талиафери опипа собствения си малък скенер. Апаратчето представляваше безцветно цилиндърче, което не биеше на очи, малко по-тясно и малко по-късичко от обикновен молив.

През последните години то се превърна в отличителния знак на учения, в по-голяма степен, отколкото стетоскопът бе отличителен знак за физика и микрокомпютърът за статистика. Скенерът се носеше в джоба на жилетката или сакото, понякога просто се закрепваше за ръкава, зад ухото или пък се провесваше на една верижка на шията.

Понякога, когато беше настроен философски, Талиафери се питаше как ли е било в онези минали дни, когато изследователите е трябвало мъчително да си водят бележки от литературата, от файла или да изваждат копия на препечатки в размерите на оригинала. Колко тромаво и трудоемко!

Сега бе необходимо само да сканираш нещо напечатано или написано, за да имаш микронегатива му, който може да бъде проявен на спокойствие по-късно. Талиафери вече бе записал всяко резюме, включително и програмната брошура на Конвента. Другите двама, които той приемаше с пълно доверие, бяха направили точно като него.

— При така стеклите се обстоятелства — наруши мълчанието Талиафери — отказването от сканиране е цяла лудост.

— Космос — извика разпалено Райджър. — Няма доклад. Няма откритие. Трябва ли да вярваме на лъжите му?

— Но в такъв случай какво ще прави той вдругиден?

— Откъде да зная? Той е луд човек.

Талиафери все още си играеше със своя скенер и унесено се питаше дали трябва да извади и да прояви някои от малките остатъци от филмчето, които съдържаха най-съществената информация. Реши да не го прави.

— Не подценявайте Вилиърс — каза след миг той. — Той има ум.

— Преди десет години може би е имал — каза Райджър. — Сега е просто тъпанар. Предлагам да забравим за него.

Райджър говореше силно, като че ли да пропъди Вилиърс и всичко онова, което се отнасяше до него. Той винаги обсъждаше спорните въпроси по този начин. Заговори за Сириус и за работата си — съставянето на радиокартата на Млечния път с новите радиоскопи, които можеха да разсейват сигналите на единичните звезди.

Каунас слушаше и кимаше, след това започна да му приглася с информация за радиоемисиите от слънчевите петна и за своя собствен

доклад, предназначен за пресата, за връзката на протонните бури с гигантските хидрогенни пламъци по повърхността на Слънцето.

Талиафери се присъедини към тях за кратко. Работата на Луната в сравнение с това, което другите разказваха, не беше толкова обаятелна. Последната информация по дългата скала на прогнозата за времето, която се получаваше чрез директното наблюдение на потоци от Земята, не би могла да се сравнява с радиоскопията и протонните бури.

Нещо повече, неговите мисли не можеха да се откъснат от Вилиърс. Вилиърс *беше* мозък. Всички те знаеха това. Дори Райджър, въпреки шума, който вдигаше, трябваше да е почувствал, че ако мас-трансферът изобщо е възможен, то Вилиърс се явява негов логичен откривател.

Обсъждаха собствената си работа и волю-неволю достигаха до извода, че нито един от тях не се е добрал до нещо голямо. Талиафери следеше литературата и знаеше. Неговите собствени доклади бяха незначителни. Другите също не представяха факти от особено значение.

Нито един от тях — да се обърнем с лице към фактите — не стана чудо на астронавтиката. Колосалните мечти от училищните дни не се сбъднаха и това си беше самата истина. Те бяха просто едни рутинирани и компетентни в областта си работници. Не по-малко. Нито за нещастие повече. При това знаеха тази истина много добре.

Вилиърс беше нещо по-голямо от тях. И това знаеха. Съзнаването на тази истина, както и чувството за вина, стоеше в основата на тяхната неприязън към него.

Колкото и да му бе неприятно, Талиафери си даваше сметка, че Вилиърс въпреки всичко си е все още по-големият. Другите навярно мислеха по същия начин. А посредствеността имаше свойството да нараства непоносимо бързо. Докладът за мас-трансфера можеше да мине през Конвента и тогава Вилиърс щеше да се превърне в колос в края на краищата, какъвто той винаги бе смятал, че е. Докато неговите съученици, с всичките им предимства, ще бъдат забравени. Тяхната роля щеше да бъде оценена с аплодисментите на тълпата. И нищо повече.

Талиафери чувства собствената си завист и собственото си огорчение и се засрами от това чувство.

Разговорът продължаваше и Каунас обърна поглед към него:

— Слушай, защо не се отбием при стария Вилиърс? — Това си беше фалшива сърдечност, един напълно неубедителен подтик за приличие — Каунас замълча за миг и продължи: — Няма никакъв смисъл да оставаме с лоши чувства... не е необходимо...

„Той иска да се увери в мас-трансфера — помисли си Талиаферио. — Надява се, че той е само един кошмарен сън на един луд човек, за да може да заспи спокоен тази нощ.“

Но самият той изпитваше същото любопитство, така че не се възпротиви, дори Райджър сви рамене и с болезнена гримаса се съгласи:

— По дяволите, защо пък не...

Наближаваше единайсет часа.

Талиаферио се събуди от настоящия звън на входната врата. Надигна се на лакът в тъмнината и в следващия миг го обзе гняв. Мекият блясък, който струеше от индикатора на тавана, показваше, че още не е станало и четири часа сутринта.

— Кой е там? — извика Талиаферио.

Звънецът на външната врата издрънча още веднъж настоятелно.

Ръмжейки, Талиаферио навлече хавлията си. Отвори вратата и премигна срещу светлината в коридора. Разпозна мъжа, когото бе видял в Отдела по триизмерност, срещал го бе много често.

Въпреки че се познаваха добре, мъжът обяви с дрезгав шепот:

— Казвам се Хубърт Мандел.

— Да, сър — каза Талиаферио.

Мандел бе едно от имената в астрономията. Стана много известен и си спечели ключова, ръководна позиция в Изпълнителното астрономическо бюро, прояви достатъчно енергия и бе избран за председател на секцията по астронавтика в Конвента.

Внезапно на Талиаферио му дойде наум, че това бе същият Мандел, пред когото Вилиърс казал, че е демонстрирал мас-трансфера. Мисълта за Вилиърс по някакъв начин отрезви съвсем Талиаферио.

— Вие сте доктор Едуард Талиаферио, нали? — запита Мандел.

— Да, сър.

— В такъв случай облечете си и елате с мене. Много е важно. Това засяга един наш общ познат.

— Доктор Вилиърс?

Очите на Мандел присветнаха леко. Веждите и клепачите му бяха дотолкова светли, че почти не се забелязваха и придаваха на погледа му някаква неестествена голота. Косите му бяха тънки като коприна. Човекът беше на около петдесет.

— Защо Вилиърс? — запита след миг Мандел.

— Той спомена за вас миналата вечер. Не зная да имаме друг общ познат.

Мандел кимна в знак на одобрение, изчака Талиафери да се намъкне в дрехите си, след това се обърна и го поведе. Райджър и Каунас ги чакаха в една стая на етаж над стаята на Талиафери. Очите на Каунас бяха зачервени и по погледа му личеше, че е разтревожен. Райджър пушеше цигара и нервно изпускаше дима.

— Ние всички отново сме тук — каза Талиафери. — Още една среща на съученици.

Шегата прозвуча плоско и никой не се засмя.

Той седна и тримата се загледаха едни други. Райджър сви рамене.

Мандел пресече стаята, бръкнал с ръце дълбоко в джобовете си.

— Извинявам се за всички неудобства, джентълмени — каза той — и ви благодаря за вашето съдействие. Аз бих искал от вас още нещо обаче. Нашият приятел Ромеро Вилиърс е мъртъв. Преди един час неговото тяло беше изнесено от хотела. Медицинската експертиза доказва, че е умрял от сърдечна недостатъчност.

Настъпи зашеметяваща сетивата тишина. Цигарата на Райджър потрепера близо до устните му, след това изгасна бавно, без да измине пътя си до тях.

— Бедният дявол — наруши мълчанието Талиафери.

— Ужасно — прошепна дрезгаво Каунас. — Той беше... — гласът му се разтрепера и секна.

Райджър се разтреса:

— Е, той имаше болно сърце. Нищо не можеше да се направи.

— Можеше да се направи едно малко нещо — поправи го Мандел. — Да оздравее...

— Какво означава това? — запита остро Райджър.

— Вие тримата кога го видяхте за последен път? — запита Мандел.

— Снощи — каза Талиаферио. — Оказа се, че имахме нещо като среща на стари съученици. Ние и четиримата се срещнахме след десет години. Не стана кой знае колко весела среща. Аз съжалявам, че трябва да го призная. Вилиърс мислеше, че има причина да ни е разгневен и той беше разгневен.

— Това беше... кога?

— Около девет часа, първия път.

— Първия път?

— Видяхме се с него по-късно вечерта.

— Той си тръгна разгневен — Каунас изглеждаше разтревожен. — Ние не можехме да остави това така. Трябваше да опитаме... като че ли не сме били приятели някога. Така че отидохме в неговата стая и...

Мандел се хвана за последните думи:

— Всички ли бяхте в неговата стая?

— Да — каза Каунас, изглеждаше изненадан.

— Към колко?

— Единайсет, мисля че беше единайсет часа. — Той огледа останалите.

Талиаферио кимна в знак на потвърждение.

— И колко време останахте?

— Две минути — намеси се Райджър. — Вилиърс ни заповяда да излезем, като че ли бяхме дошли да му откраднем доклада — той направи пауза, сякаш очакваше Мандел да запита за какъв доклад става дума, но Мандел не запита нищо. След миг Райджър продължи: — Аз мисля, че го държеше под възглавницата си. Поне така ми се стори, защото той самият лежеше напърно на възглавницата, когато ни изкрещя да се махаме от стаята му.

— Може би в този момент е умирал — намеси се Каунас с гъгнив шепот.

— Не в този момент — каза Мандел. — Така че вие всички по всяка вероятност сте оставили отпечатъците си.

— Вероятно — съгласи се Талиаферио. Той започваше да губи част от автоматичното си уважение, което изпитваше до този момент към Мандел, търпението му се изчерпваше. Все пак Мандел или който

и да е друг... беше *четири* часа сутринта. — И така, за какво е всичко това сега? — запита Талиаферо.

— Ами, джентълмени — погледна ги Мандел, — има нещо повече от смъртта на Вилиърс, което е свързано със смъртта на Вилиърс. Докладът на Вилиърс, единственият екземпляр, доколкото аз самият зная, беше натъпкан в един пепелник и от него бяха останали само някакви късчета. Аз никога не съм виждал, нито съм чел този доклад, но зная достатъчно по въпроса, за да мога да се закълна пред съда, ако е необходимо, че остатъците от неизгорялата хартия са от доклада, който той възнамеряваше да представи пред Конвента. Вие като че ли се съмнявате, доктор Райджър?

Райджър се усмихна горчиво:

— Съмнявам се, че той е възнамерявал да го представи. Ако ви е необходимо моето мнение, той беше луд човек. От десет години той живее като затворник на Земята и е измислил мас-трансфера като идея за бягство. Вероятно това го е поддържало жив. Нагласил е по някакъв начин една измамна демонстрация. Не казвам, че го е направил предумишлено. Той вероятно е бил лудо искрен и искрено луд. Снощи достигна кулминационната точка на лудостта си. Той дойде в нашите стаи... той ни мразеше, защото успяхме да избягаме от Земята... а снощи триумфираше над нас. За този триумф е живял през изминалите десет години. Всичко случило се вероятно го е ужасило дотолкова, че може и да си е възвърнал до известна степен разсъдъка. Знаеше, че всъщност не може да представи никакъв доклад, нямаше какво да представя изобщо. Така че го е изгорил и сърцето му е отказало. То беше толкова зле.

Мандел слушаше думите на астронома от Сириус и в погледа му се четеше остро неодобрение. Най-накрая каза:

— Много сладкодумно, доктор Райджър, но напълно погрешно. Мене човек не може толкова лесно да излъже с някаква демонстрация, както вие сам сте повярвали, че би могло да стане. Според данните, които аз бях принуден да проверя доста бързо, вие и тримата сте били негови съученици. Така ли е? — И тримата кимнаха в знак на потвърждение. — Има ли други ваши съученици тук, в Конвента?

— Не — каза Каунас. — Ние бяхме единствените четирима квалифицирани и получили докторат по астрономия през тази година. Той поне можеше да се квалифицира, освен...

— Да, разбирам — каза Мандел. — Е, в такъв случай един от вас тримата е посетил Вилиърс в стаята му още един път, за последен път в полунощ.

Настъпи кратко мълчание. След това Райджър го наруши с хладен глас:

— Не съм аз.

Очите на Каунас се разшириха и главата му се разтрепера:

— Какво намеквате?

— Един от вас е отишъл при него в полунощ и е настоял да види доклада. Не зная с какъв мотив. Може би е отишъл с определено намерение да му причини сърдечния удар. Когато Вилиърс е колабирал, престъпникът, ако мога така да го нарека, е бил доста чевръст. Той е сграбчил доклада, който, бих могъл да добавя, че вероятно е бил под възглавницата, и го е сканирал. След това е унищожил самия доклад в пепелника, но е бързал и не е успял да го унищожи напълно.

— Откъде знаете всичко това? — прекъсна го Райджър. — Да не би да сте видели?

— Почти — обърна се към него Мандел. — Вилиърс не беше напълно мъртъв в мига на първия си колапс. Когато престъпникът е излязъл, Вилиърс е успял да вдигне телефонната слушалка и да позвъни в стаята ми. Той е изрекъл няколко фрази, те са достатъчни да обяснят онова, което се е случило. За нещастие аз не бях в стаята си, бях на една късна конференция. Моят телефонен секретар обаче е записал всичко. Когато се върна в офиса или в стаята си винаги включвам телефонния си секретар. Бюрократичен навик. Тогава се обади. Той беше мъртъв.

— Е, в такъв случай — обади се Райджър, — какво ви е казал той, кой е бил при него?

— Не ми каза това. Или ако го е казал, не е твърде ясно. Но една дума се чува пределно отчетливо. Тя беше „съученик“.

Талиафери откачи скенера си от мястото му във вътрешния джоб на самото му и го подаде на Мандел.

— Ако желаете, бихте могли да проявите филмчето на моя скенер — каза той. — Можете да го направите. Няма да намерите там доклада на Вилиърс.

В следващия миг Каунас направи същото. Райджър намръщи вежди, но се присъедини към тях.

Мандел взе трите скенера:

— Вероятно някой от вас, който го е направил — рече сухо той, — вече е извадил доклада. Обаче...

— Бихте могли да ме претърсите — Талиафери вдигна вежди. — И мене, и моята стая.

Но Райджър все още се мръщеше:

— Почакайте за минута, почакайте само за една минута. Вие полицаи ли сте?

Мандел се взря в него:

— Искате ли полиция? Искате ли скандал и обвинение в убийство? Искате ли Конвентът да се разтури и пресата на Системата да си направи един хубав празник с астрономията и астрономите? Смъртта на Вилиърс може да е била един нещастен случай. Той наистина *имаше* слабо сърце. Който и от вас да е бил в стаята му, вероятно е действал импулсивно. Може би изобщо не е мислил за предумишлено убийство. Ако някой от вас върне негатива, можем да си спестим големи неприятности.

— Дори и за престъпника ли се отнася? — запита Талиафери.

— Може би той ще има някои затруднения — сви рамене Мандел. — Аз не му обещавам имунитет. Но каквато и да е тази неприятност, тя няма да бъде огласена публично и за нея няма да бъде отсъден доживотен затвор, както може би ще стане, ако извикаме полицията.

Тримата мълчаха.

— Престъпникът е един от вас — допълни Мандел.

Отново мълчание.

След това Мандел продължи да говори:

— Мисля, че мога да разбера причината за деянието на виновната личност. Докладът може би е унищожен. Само ние четиримата знаем за мас-трансфера и само аз съм виждал единствената демонстрация. Освен това вие сте чули само неговите думи, може би думите на един луд човек, лесно ще бъде да се повярва на теорията на доктор Райджър, че никога не е имало мас-трансфер и никога няма да има. Ще минат една или две години и нашият престъпник, който притежава данните за мас-трансфера, може да започне да го разкрива

малко по малко, фалшиви експерименти, внимателно публикувани доклади, и накрая се появява откривател, който ще се възползва от големите пари и от известността. Дори неговите собствени съученици няма да заподозрат нищо особено. Те дори ще си помислят, че отдавна отминалата история с Вилиърс е вдъхновила съученика им да започне изследвания в тази област. И нищо повече — Мандел огледа изпитателно всяко от лицата на тримата подред. — Но нищо от това няма да свърши работа днес. Всеки един от трима ви, който има нещо общо с мас-трансфера, може да се окаже престъпникът. Аз съм виждал демонстрацията; аз знам, че тя е легитимна; аз зная, че един от вас притежава запис на доклада. Следователно информацията е безполезна за вас. Предайте я.

Мълчание.

Мандел отиде до вратата на стаята и отново се върна на предишното си място:

— Високо ще оценя жеста, ако останете тук, докато се върна. Няма да се бавя. Надявам се, че виновният ще използва отсъствието ми, за да размисли. Ако се страхува да си признае, че ще загуби работата си, нека да му напомня, че след една среща с полицията ще загуби свободата си и това ще му коства душевни терзания — Мандел претегли на дланта си трите скенера, изглеждаше тъжен и зажаднял за сън. — Аз ще проявя тези неща.

Каунас се опита да се усмихне:

— Ами ако някой от нас избяга... докато вас ви няма?

— Само един от вас има причина да го направи — каза Мандел. — Мисля, че мога да разчитам двамата невинни да контролират третия, та макар и само заради собствената си защита.

Беше пет часа сутринта. Райджър погледна часовника си възмутено:

— Дяволски късмет. Аз искам да спя.

— Бихме могли да се свием тук — Талиаферо прие нещата философски. — Възнамерява ли някой да направи признание?

Каунас погледна встрани, а Райджър повдигна нервно горната си устна.

— Аз не мисля така — Талиафери затвори очи, положи едрата си глава на облегалката на стола и гласът му прозвуча уморено: — Там на Луната сега е мъртъв сезон. Ние имаме двуседмична нощ и след това работа, работа... След това две седмици слънце и няма нищо друго освен изчисления, корелации и дискусии. Това е трудното време. Мразя го. Ако имаше повече жени, ако можех да си организирам нещо постоянно...

Каунас заговори шепнешком, че все още е невъзможно да се наблюдава с телескопа изцяло Слънцето, което е застанало над хоризонта, както и Меркурий. Но след още две мили полагане на релси Обсерваторията ще бъде предвижена... Предвиждане на цялото съоръжение, знае се, че това изисква огромни сили, соларната енергия се използва директно... това може да бъде постигнато. Това би могло да бъде постигнато.

Дори Райджър намери за необходимо да говори за Сириус, след като изслуша ниския шепот на другите двама мъже. На Сириус проблемът бил в двучасовите ротационни периоди, което означавало, че звездите префучават през небето с голяма скорост, която е двайсет пъти по-голяма от тази, с която преминават по небето на Земята. Една мрежа от три светлинни обсега, три радиообсега улавят полетата за наблюдение едно след друго, докато те преминават като вихрушка.

— Можете ли да използвате един от полюсите? — запита Каунас.

— Ние мислим за Меркурий и за Слънцето — каза Райджър нетърпеливо. — Дори на полюсите небето все още се върти и половината от него ще бъде завинаги скрито. Ако днес Сириус показва едно си лице към Слънцето, така, както то прави Меркурий, ние бихме могли да имаме едно постоянно нощно небе със звезди, които се въртят бавно, веднъж на три години.

Небето започна да просветлява. Разсъмваше се бавно.

Талиафери беше полузаспал, но решително оставаше в полусъзнание. Той не можеше да си позволи да заспи и да остави другите двама будни. Всеки един от тримата, помисли си той, се пита... Кой? Кой? — освен виновния, разбира се.

Очите на Талиафери се отвориха широко отново, когато Мандел влезе. Небето, което се виждаше през прозореца, беше станало синьо.

Талиафери се зарадва, че прозорецът е затворен. В хотела имаше климатична инсталация, разбира се, но прозорците можеха да бъдат отворени през топлия сезон на годината от онези земяни, които лелееха илюзията, че ще достигнат до свеж въздух. Талиафери, в главата на когото постоянно живееше вакуумът на Луната, потрепери при мисълта за него.

— Някой от вас има ли да каже нещо? — запита Мандел.

Тримата го изгледаха твърдо. Райджър поклати глава в знак на отрицание.

— Проявих филмите във вашите скенери, джентълмени — каза Мандел. — Прегледах резултатите — той хвърли скенерите и проявените негативи на филмите върху леглото. — Нищо! Страхувам се, че ще ви бъде трудно да подредите филмчетата. За което съжалявам. А засега си остава въпросът къде е липсващият филм.

— Ако има такъв — обади се Райджър и се прозя с чудовищно разтегната уста.

— Бих ви препоръчал да слезем в стаята на Вилиърс, джентълмени — каза Мандел.

— Защо? — погледна озадачен Каунас.

— Това психология ли е? — запита Талиафери. — Отведи престъпника до мястото на престъплението и угризението ще измъкне признанието от него, така ли?

— Причината не е толкова мелодраматична — каза Мандел. — Просто искам двамата невинни от вас да ми помогнат да открия липсващото филмче, което съдържа доклада на Вилиърс.

— Мислите ли, че то е там? — запита предизвикателно Райджър.

— Възможно е. Това е началото. Ние можем да претърсим всяка една от вашите стаи. Симпозиумът на астронавтите ще започне едва утре в десет часа сутринта. Имаме време дотогава.

— А след това?

— След това трябва да се извика полицията.

Влязоха шумно в стаята на Вилиърс. Райджър беше почервенял, а Каунас — пребледнял. Талиафери се опита да остане спокоен.

По-предишната нощ видяха стаята под лъчите на изкуственото осветление, в нея намръщеният и разчорлен Вилиърс притискаше възглавницата до гърдите си, гледаше към тях с неприязън и им крещеше да се махат. Сега в стаята се носеше дъхът на смъртта.

Мандел опипа поляризатора на прозореца, за да увеличи притока на светлина, нагласи го и слънцето нахлу в стаята от изток.

Каунас закри светкавично с ръка очите си и изкрещя:

— Слънцето!

Всички останали замръзнаха по местата си от крясъка му.

По лицето на Каунас се изписа ужас, като че ли не земното, а неговото меркурианско слънце бе заслепило зора му.

Талиафери си помисли за своята собствена реакция да отвори прозореца, за да достигне до свежия въздух, и проскърца със зъби. Всичките се бяха променили много през изминалите десет години живот извън Земята.

Каунас изтича до прозореца, щракна поляризатора и след това дъхът излезе от гърдите му като тежък залп.

Мандел застана до него:

— Какво става, нещо лошо ли?

Другите се приближиха до тях.

Градът се простираше пред погледите им отвъд хоризонта, изграден от дялан камък и тухли, окъпан от лъчите на изгряващото слънце и хвърляше сенките си към самите тях. Талиафери погледна скришом към града и въздъхна тежко.

Каунас, гърдите на който се свиваха и си поемаха въздух толкова конвулсивно, че от гърлото му всеки миг щеше да избухне крясък, се вглеждаше в някаква точка все по-настойтелно. Там, на перваза на вътрешния прозорец, в един от ъглите, имаше някаква драскотина, някаква дупка в цимента и парче млечносив на цвят микрофилм. Той не бе по-голям от един инч и върху него падаха ранните слънчеви лъчи.

Мандел гневно изкрещя нещо неразбираемо за слуха и вдигна с трясък прозореца. Той грабна парчето микрофилм и се взря в него със зачервените очи.

— Почакайте тук — каза в следващия миг той.

Нямаше какво да се каже. Когато Мандел излезе, тримата седнаха и се вгледаха глуповато в лицата на останалите двама.

Мандел се върна след двама минути. Заговори със спокоен глас (за гласа му човек можеше да си помисли, че е спокоен, защото самият

Мандел вече бе преминал границата на яростта):

— Тъгълът в пукнатината не е бил изложен на атмосферните влияния дълго време. Успях да различа само няколко думи. Това е докладът на Вилиърс. Останалото е унищожено. Нищо не може да бъде спасено. Всичко е пропаднало.

— И после какво? — запита Талиафери.

Мандел сви уморено рамене:

— Точно сега никак не ме е грижа. Мас-трансферът изчезна и няма да се появи, докато някой друг умен като Вилиърс не го открие отново. Аз ще работя по него, поне си правя илюзията, че това е в моите възможности. Предполагам, че вие тримата не сте от значение при така стеклите се обстоятелства, независимо дали сте виновни или не. Каква е разликата?! — тялото му като че ли се отпуснаше и всеки миг щеше да се предаде на отчаянието.

Но в следващия миг прозвуча решителният глас на Талиафери:

— Почакайте малко. Във вашите очи всеки един от нас тримата може да е виновен. Аз например. Вие сте голям човек в научната сфера и никога няма да кажете добра дума за мене. Винаги ще налагате оценката, че съм некомпетентен и лош човек. Аз ще бъда унищожен от сянката на вината. Затова нека да разрешим този въпрос.

— Аз не съм детектив — каза уморено Мандел.

— В такъв случай да извикаме полиция, по дяволите.

— Почакай за момент, Тал — обади се Райджър. — Можеш ли да допуснеш, че аз съм виновен?

— Аз казвам, че аз съм невинен.

— Това означава, че трябва да минем през психотеста всички — в гласа на Каунас пролича страх. — Може би имаме умствени увреждания...

Мандел вдигна високо във въздуха двете си ръце:

— Джентълмени! Джентълмени! Моля ви! Има едно нещо, което ние можем да направим, преди да дойде полицията. Вие сте прав, доктор Талиафери, ще бъде нечестно спрямо невинния, ако въпросът не се разреши.

Всички се обърнаха към него и по лицата им се четеше различна степен на враждебност.

— Какво предлагате? — запита Райджър.

— Имам един приятел, който се казва Уендъл Ърт. Може би сте чували за него, а може и да не сте чували, но по всяка вероятност аз бих могъл да го видя тази вечер.

— И какво, ако го направите? — запита Талиафери. — Какво ще ни помогне това на нас?

— Той е един странен човек — каза колебливо Мандел. — Много странен. И много умен по свой начин. Той е помагал на полицията и може би ще помогне и на нас сега.

ЧАСТ ВТОРА

Едуард Талиаферо не можеше да се въздържа да не погледне към стаята и нейния обитател. Остана крайно удивен. И стаята, и обитателят ѝ като че ли съществуваха изолирани и като че ли бяха част от непознаваемия свят. Звуките на Земята не достигаха до това добре подплатено с изолационни материали гнезденце, в което нямаше нито един прозорец. Светлината и въздухът на Земята бяха изместени от изкуствената светлина и от климатичната инсталация.

Помещението беше голямо, мрачно и разхвърляно. Те си проправиха път през бъркотията по пода и се насочиха към един диван, от който изблъскаха филмчетата-книги и ги струпаха в безпорядък от едната му страна.

Лицето на собственика на стаята беше голямо, кръгло и закрепено върху яко и набито тяло. Той се движеше бързо на късите си крака, тресеше главата си, когато говореше, а очилата му с големи диоптри подскачаха по бучката, която му служеше за нос. Тежките му и леко изпъкнали очи пробляснаха и издадоха късогледството му в мига, в който този човек седна в стола зад силно осветеното си бюро.

— Добре сте направили, че сте дошли, джентълмени. Моля ви да извините бъркотията в стаята ми — той разпери късите си пръсти и със замах описа кръг във въздуха. — Заех се да направя каталог на много предмети, които съм събрал и които са много важни от междупланетарна гледна точка. Например...

Той се измъкна от мястото си и се зарови в някакви предмети, които бяха натрупани край бюрото му. След малко намери един пепелявосив на цвят предмет, който беше полупрозрачен и приблизително цилиндричен по форма.

— Това е — каза той — един Калиситянски предмет, който може би е реликва на интелигентността, проявена в нечовешка форма. Това още не е решено. Открити са не повече от дузина такива неща и този е най-съвършеният образец, който съм виждал.

Той го захвърли на една страна и Талиафери подскочи. Пълничкият мъж следеше мисълта си, но успокои гостенина:

— Не е чупливо.

След миг домакинят седна отново, скръсти дебелите си ръце на корема си и те започнаха да се издигат и спускат под напъните на равномерно му дишане.

— И какво мога да направя за вас?

Хубърт Мандел започна да обяснява надълго и нашироко нещата и през това време Талиафери се замисли дълбоко. Със сигурност един мъж на име Уендъл Ърт наскоро беше написал и издал книгата „Сравнителни еволюционни процеси на водно-кислородните планети“ и със сигурност човекът, при когото дойдоха, не би могъл да е неин автор.

— Вие ли сте авторът на „Сравнителни еволюционни процеси“, доктор Ърт? — запита в следващия миг Талиафери.

— Чели ли сте я? — по лицето на Ърт се разля блажена усмивка.

— Ами, не съм все още, но...

Изражението по лицето на Ърт в следващия миг се втвърди:

— В такъв случай трябва да я прочетете. Веднага. Ето, аз имам един екземпляр.

Той подскочи от стола си, но Мандел извика след него:

— Не, почакайте, Ърт, всичко по реда си. Става дума за нещо сериозно.

Той всъщност насили Ърт да се върне на мястото си и започна да му говори забързано, като че ли по този начин възнамеряваше да го предпази от по-нататъшни изблици и отклонения. Разказа цялата история с удивително точни и пестеливи думи.

Докато слушаше, лицето на Ърт почервения бавно. Той сграбчи очилата си и ги повдигна в по-горна опорна точка на носа си.

— Мас-трансфер! — извика в следващия миг той.

— Видах го със собствените си очи — увери го Мандел.

Но Ърт се люлееше напред и назад, притиснал с длани бузите си:

— Мас-трансфер. Единственият подходящ начин, по който трябва да пътува цивилизованият човек. Единственият възможен начин. Единственият приемлив начин. Макар и да не ми е познат. Ех, ако аз бях там. Но този хотел е почти на трийсет мили разстояние.

Райджър, който слушаше с раздразнение и това личеше по изражението на лицето му, се намеси:

— Зная, че съществува въздушна линия до Конвент Хол. С нея ще ви отнеме само десет минути.

Ърт се вцепени и погледна със странен поглед към Райджър. Бузите му се зачервиха отново. Той скочи на крака и изхвъркна от стаята.

— Какво става по дяволите! — изрече след него Райджър.

— По дяволите — промърмори Мандел, — трябваше да ви предупредя.

— Да ни предупредите за какво?

— Доктор Ърт не пътува с никакви превозни средства. Има си фобия. Той върви само пеша.

Каунас примига в сумрака на стаята:

— Но той е екстратерологист, нали? И е експерт, който се занимава с живите форми по другите планети?

Талиафери се изправи и застана пред галактическия телескоп, който бе монтиран върху един пиедестал. Астрономът се взираше в блясъка на междוזвездното пространство. Никога не бе виждал толкова голям и толкова сложен телескоп.

— Той е екстратерологист, да, но никога не е посещавал никоя от планетите, по които е експерт, и никога няма да ги посети. Съмнявам се дали за трийсет години е изминал повече от една миля разстояние извън стаята си — Райджър се засмя.

— Може би го намирате за забавно — избухна гневно Мандел, — но аз на свой ред бих оценил усилията ви да се сдържате в приказките си, когато доктор Ърт се върне.

Ърт се втурна в стаята един миг по-късно:

— Извинете ме, джентълмени — каза той шепнешком. — А сега хайде да се заемем с проблема. Може би един от вас желае да направи признание...

Устните на Талиафери се изтриваха болезнено. Този пълничък полузатворник, екстратерологистът, едва ли беше в състояние да измъкне някакво признание от когото и да било. За щастие нямаше нужда от детективския му талант, ако такъв изобщо съществуваше в края на краищата.

— Доктор Ърт — запита го след миг Талиафери, — свързан ли сте с полицията?

Истинска усмивка на самодоволство се разля по зачервеното лице на Ърт:

— Официално не съм свързан, доктор Талиафери, но неофициалните ми връзки наистина са много добри.

— В такъв случай аз ще ви дам малко информация, която вие може да отнесете в полицията.

Ърт глътна стомаха си и подръпна полите на ризата си, за да избърше стъклата на очилата си в тях. Когато свърши с бърсането и очилата отново кацнаха на носа му, той проговори:

— И какво е това нещо?

— Аз ще ви кажа кой е присъствал в момента, когато Вилиърс е умрял и кой е сканирал неговия доклад.

— Вие сте разрешил мистерията?

— Мислих за това през целия ден. Предполагам, че съм я разрешил — на Талиафери много му допадна сензациата, която предизвика у околните.

— Е, давайте тогава.

Талиафери си пое дълбоко дъх. Нямаше да бъде лесно да се справи със задачата, въпреки че беше я планирал от часове:

— Виновният — каза той — очевидно е доктор Хубърт Мандел.

Мандел се взря в Талиафери изумен, едва поемайки си дъх от възмущение:

— Вижте какво, докторе — започна той гръмко, — ако имате някакво основание за подобно глупаво...

Тенорът на Ърт надвиши гласа на Мандел:

— Нека да му позволим да се изкаже, Хубърт, нека да го чуем. Вие го подозирате и няма закон, който да му забрани той да подозира вас.

Мандел потъна в яростно мълчание.

Талиафери се опита да овладее гласа си:

— Това е нещо повече от подозрение, доктор Ърт. Явлението е съвършено ясно. Четирата от нас знаят за мас-трансфера, но само един от нас, и това е доктор Мандел, наистина е виждал демонстрацията на

опита. Само той *знаеше*, че тя е факт. Той *знаеше*, че съществува доклад по темата. Ние тримата *знаехме* само, че Вилиърс е излязъл малко или повече от равновесие. О, може и да сме си мислили, че съществува някаква вероятност. Ние го посетихме в единайсет часа, мисля, че беше толкова, само за да проверим това, въпреки че никой от нас не изрече мислите си на глас, но той ни посрещна по-обезумял отпреди.

Да проверим знанията на специалиста и мотивите на доктор Мандел в такъв случай. Доктор Ърт, представете си нещо друго. Който и да се е изправил срещу Вилиърс онази нощ, той е видял как той колабира и е сканирал доклада му (нека засега този човек да бъде анонимен), той навярно ужасно се е уплашил, когато е видял, че Вилиърс се възвръща към живота и когато го е чул, че се обажда по телефона. Нашият престъпник, обхванат за момент от паника, е проумял едно нещо: факта, че трябва да се отърве от това, което го изобличава в престъпление.

Той е трябвало да се отърве от неприятели филм на доклада и е трябвало да се справи по такъв начин, че да не бъде разкрит и така, че да може го вземе още веднъж, ако остане извън подозрение и не бъде разкрит. Первазът на вътрешния прозорец е идеален за тази цел. Той бързо е отворил прозореца на Вилиърс, изхвърлил е филмовата лента навън и е излязъл. Дори ако Вилиърс беше оживял или пък телефонният разговор бе дал някакъв резултат, то като обвинения щяха да останат само думите на Вилиърс срещу престъпника. При това не би било трудно да се докаже, че Вилиърс е загубил душевното си равновесие...

Талиафери замълча и като че ли изпита вкуса на победата за миг. Доводите му не можеха да бъдат опровергани.

Уендъл Ърт премигна срещу него и размърда палците на прилепените си до гърдите ръце, така че те пляснаха върху широката предница на ризата му.

— Кое е важното в случая? — запита той.

— Това означава, че прозорецът е отворен и филмът е изхвърлен навън, на открит въздух. Райджър живее от десет години на Сириус, Каунас — на Меркурий, а аз — на Луната — с изключение на кратки отсъствия. Ние коментирахме няколко пъти вчера въпроса за трудността да се аклиматизираме на Земята.

На световете, в които работим, няма въздух. Ние никога не излизаме на открито, без да сме облекли специален костюм. Да се изложим на външните влияния без костюм за нас е немислимо. Нито един от нас не би могъл да отвори прозореца, без да се пребори с придобития от десет години навик. Доктор Мандел обаче е живял изключително само на Земята. Да отвори прозореца за него е само въпрос на обтягане на мускулите. Той би могъл да направи това. Ние — не. Следователно той е извършил престъплението.

Талиафери седна отново на мястото си и се усмихна.

— Космическо! Това е то! — извика ентусиазирано Райджър.

— Изобщо не е така — изрева Мандел полуизправен, като че ли се готвеше да се нахвърли върху Талиафери. — Аз отричам цялата изфабрикувана версия. Ами записът на телефонния разговор на Вилиърс, който аз имам? Той употребява думата „съученик“. Това се чува отлично от записа...

— Той е умирал — каза Талиафери. — Много голяма част от онова, което е казвал, вие сам признавате, е неразбираема. Аз ви питам, доктор Мандел, без да сте чули лентата, бихте ли се съгласили с факта, че гласът на Вилиърс би могъл да изкриви звука и той да не бъде разпознат?

— Ами... промълви объркано Мандел.

— Аз съм сигурен, че това е така. В такъв случай няма причина да се предполага, че вие не сте нагласили предварително лентата, че не сте записали предварително думата „съученик“ на нея.

— Господи боже! — възкликна Мандел — Откъде бих могъл да знам, че съществуват съученици в Конвента? Откъде бих могъл да знам за мас-трансфера изобщо?

— Би могъл самият Вилиърс да ви е казал. Допускам, че точно така е станало.

— Вижте какво — каза Мандел, — вие сте видели Вилиърс жив в единайсет часа. Медицинският експерт, който е видял трупа на Вилиърс малко след три часа сутринта, е заявил, че той е умрял поне преди два часа. Това е било точно така. Времето на смъртта следователно е между единайсет вечерта и един часа сутринта на следващия ден. Аз бях на една късна конференция. Мога да докажа местонахождението си, а то се намира на мили разстояние от хотела.

Имам повече от дузина свидетели. Те ще отговорят на въпросите ви. Това достатъчно ли е?

Талиафери замълча за момент. След това продължи упорито с доводите си:

— Дори така да е. Предполагам, че сте се върнали в хотела към два и трийсет през нощта. Влезли сте в стаята на Вилиърс, за да проведете разговора си с него. Намерили сте вратата отворена или пък сте имали ключ от нея. Във всеки случай вие сте го намерили мъртъв. В никакъв случай не сте искал да изпуснете възможността да сканирате доклада...

— И ако той е бил вече мъртъв и не е могъл да ми телефонира, защо в такъв случай ще се налага да крия филмчето?

— За да избегнете подозрението. Може би имате второ копие от филма, което е на сигурно място и е във ваше владение. Що се отнася до този пункт, за него имаме само вашето твърдение, че докладът е унищожен.

— Достатъчно. Достатъчно — изкрещя Ърт. — Това е една интересна хипотеза, доктор Талиафери, но тя пропада под собствената си тежест.

Талиафери се намръщи:

— Това вероятно е ваше мнение...

— Би могло да бъде мнението на всеки друг. На всеки, който разчита на човешката мисъл. Не разбирате ли смисъла на факта, че Хубърт Мандел е направил твърде много, за да бъде престъпникът?

— Не — отсече Талиафери.

Уендъл Ърт се усмихна благо:

— Като учен, доктор Талиафери, вие без съмнение знаете, че е глупаво да се влюбвате в собствените си теории, изключвайки фактите и причинността. Направете ми удоволствието да се държите както подобава на един детектив.

Помислете, че ако доктор Мандел е причинил смъртта на Вилиърс и е фалшифицирал алибито си... или ако е открил Вилиърс мъртъв и се е възползвал от смъртта му, колко малко му е трябвало да направи? Защо трябва да сканира доклада или да заявява, че някой друг го е направил? Той можеше просто да вземе доклада. Кой друг знае за неговото съществуване? Никой наистина. Няма причина да се мисли, че Вилиърс е казал на някой друг за неговото съществуване.

Вилиърс беше патологично прикрит човек. Съществуват толкова много причини да се смята, че не е казал на никого друго за съществуването на доклада.

Никой не е знаел, че Вилиърс е разговарял с някого, с изключение на доктор Мандел. Това не беше обявено. Нито пък някакво резюме бе публикувано. Доктор Мандел просто е могъл да си излезе с доклада, напълно убеден в неуязвимостта си.

Дори ако той беше открил, че Вилиърс е разговарял със своите съученици по този въпрос, какво от това? Какво доказателство биха извадили неговите съученици освен думата на човек, когото самите те са считали за луд?

Обявявайки, че докладът на Вилиърс е унищожен, заявявайки, че неговата смърт не е напълно естествена, търсейки втори сканиран екземпляр на филма... накратко казано, чрез всичко, което е направил, доктор Мандел е предизвикал подозрение, че подозрението може да падне единствено върху него. При положение, че той се е нуждаел само от спокойствие, за да извърши перфектното престъпление. Ако той беше престъпникът, в такъв случай той би бил пълен глупак, потъп от всеки, когото съм виждал. А доктор Мандел, в края на краищата, не е такъв човек.

Талиафери се замисли дълбоко, но не намери думи за отговор.

— В такъв случай кой го е направил? — запита Райджър.

— Един от вас тримата. Това е очевидно.

— Но кой?

— О, това също е очевидно. Аз знам, че всеки от вас е бил виновен в момента, в който доктор Мандел е завършил описанието на събитията.

Талиафери погледна с отвращение към пълничкия екстратерологист. Блъфът не го плашеше, но се тревожеше за двамата си съученици. Устните на Райджър се бяха опънали яростно напред, а долната челюст на Каунас се беше отпуснала и му придаваше вид на идиот. И двамата приличаха на някакви огромни риби.

— Кой от нас в такъв случай е престъпникът? Кажете ни — настоя Талиафери.

Търт отново премигна:

— Първо искам да си изясним, че предимство има въпросът с мас-трансфера. Той все още може да бъде разкрит.

Мандел, който изглеждаше разгневен, прохленчи раздражено:

— За какъв дявол говорите, Ърт?

— Човекът, който е сканирал доклада, вероятно е прегледал онова, което е сканирал. Аз се съмнявам, че е имал време или душевно равновесие да го прочете, а ако все пак го е прочел, съмнявам се, че го е запомнил, че го е запечатал в съзнанието си. А съществува психологическия тест. Ако той дори е погледнал към доклада, онова, което се е запечатало в ретината, може да бъде проверено — някой изсумтя тежко при тези думи. След миг Ърт продължи: — Не се страхувайте от теста. При добра работа той е безопасен, особено ако човек се подлага на изпитанието добросъвестно и по собствено желание. Ако нещо неприятно се случи, то ще се дължи на факта, че е проявена ненужна съпротива, някакъв вид мисловно раздражение, знаете това. Така че ако виновният мъж си признае доброволно, ако се остави в моите ръце...

Талиафери се разсмя. Внезапният шум извънтя остро в сумрачната тиха стая. Психологията беше толкова прозрачна и непринудена.

Уендъл Ърт изглеждаше объркан от реакцията и се взря настойчиво в Талиафери през стъклата на очилата си.

— Аз имам достатъчно влияние в полицията — каза той, — за да запазя пробния тест напълно конфиденциален.

Райджър изръмжа яростно:

— Аз няма да се поддам на такова нещо.

Каунас поклати глава в знак на отрицание.

Талиафери счете, че е под достойнството му да отговори.

Ърт въздъхна:

— В такъв случай — каза той — ще трябва аз да посоча виновника. Това ще бъде болезнено. Ще влоши нещата — той стегна корема си и пръстите на ръцете му потръпнаха нервно. — Доктор Талиафери посочи, че филмът е бил скрит във вътрешната част на перваза, така че е могло да бъде открит и повреден. Съгласен съм с него.

— Благодаря ви — изръмжа сухо Талиафери.

— Обаче защо някой трябва да си помисли, че един вътрешен перваз на прозорец е сигурно място за скриване на нещо? Полицията вероятно ще погледне там. Дори и в отсъствието на полицията това място беше открито. Кой е склонен да мисли, че нещо би могло да бъде скрито извън сградата? Очевидно някоя личност, която е живяла дълго време в безвъздушно пространство и в главата му се е запечатала увереността, че никой не излиза навън и не отваря собственото си пространство, без да вземе необходимите предпазни мерки.

За някой, който е живял на Луната например всичко, което е скрито извън Лунарния купол, може да бъде сравнително сигурно опазено. Мъжете излизат рядко и само за да изпълнят някоя особена задача. Така че той би преодолял трудността да си отвори прозореца и самият той да излезе навън, в пространството, което в подсъзнанието си той вече смята за вакуумно, за да открие място за скривалище. Рефлексивната мисъл „Една ненаселена сграда отвън е сигурно място“, би извършила измамата.

— Защо споменахте Луната, доктор Ърт? — запита през стиснати зъби Талиаферо.

— Дадох я само като пример — отговори любезно Ърт. — Онова, което казах, се отнася и до трима ви. Но сега идва решителният момент, въпросът за нощта на смъртта.

Талиаферо се намръщи:

— Искате да кажете нощта, в която умря Вилиърс?

— Имам предвид някаква нощ. Вижте какво става, макар и да е сигурен, че едно място отвън е сигурно скривалище, кой от вас ще бъде достатъчно луд да си помисли, че то е сигурно място за *един непрявен филм*? Сканираният филм не е много чувствителен, можем да бъдем сигурни в това, при това той е направен така, че да не бъде придирчив към условията, в които трябва да бъде проявен. Слабата светлина през нощта не би му навредила особено, но дневната светлина би го разрушила за няколко минути, а директните слънчеви лъчи биха го унищожили веднага. Всеки знае това.

— Карай нататък, Ърт — подкани го Мандел. — Към какво води това?

— Ти ме караш да бързам — възпротиви се Ърт и се намръщи силно. — Аз искам ясно да си представя нещата. Престъпникът е искал преди всичко да запази филма. Това е бил единственият запис на

нещо със свръхзначима стойност за самия него и за света. Защо ще го крие там, където лъчите на утринното слънце несъмнено ще го унищожат? Само защото не е очаквал изобщо утринното слънце да изгрее. Той си е мислил, че нощта, да се изразим по този начин, е безсмъртна.

Но нощите *не са* безсмъртни. На Земята те умират и отстъпват на деня. Дори шестмесечната полярна нощ е смъртна нощ в края на краищата. Нощите на Сириус продължават само два часа, нощите на Луната продължават две седмици. Те са смъртни нощи, доктор Талиаферо и Райджър знаят, че денят ще се роди.

Каунас се бе изправил в този миг:

— Но почакайте...

Уендъл Ърт се обърна изцяло към него:

— Няма защо вече да се чака, доктор Каунас. Меркурий е единственият порядъчно голям обект в Слънчевата система, който е обърнал само едното си лице към Слънцето. Дори да вземем предвид колебанието, цели три осми от неговата повърхност е наистина тъмна и никога не е виждала Слънцето. Полярната обсерватория е на ръба на тази тъмна страна. От десет години вие сте развивали у себе си чувството, че нощта е безсмъртна, че една повърхност в тъмнината остава вечно тъмна, и така вие сте поверили неприятели филм на земната нощ и понеже сте били възбуден, сте забравил, че нощта може да умре...

Каунас пристъпи крачка напред:

— Почакайте...

Ърт остана непреклонен:

— Казаха ми, че когато Мандел е нагласил поляризатора на прозореца в стаята на Вилиърс, вие сте изкрещели срещу слънчевата светлина. Не беше ли продиктувана тази реакция от вашия вкоренен в душата ви страх от меркурианското слънце, не беше ли продиктувана от това, че внезапно сте проумели какво означава за вашите планове слънчевата светлина? Вие сте се втурнали напред. За да нагласите поляризатора или да се убедите, че филмът е унищожен ли го направихте?

Каунас падна на колене:

— Не исках да стане така. Аз исках да говоря с него, само да говоря с него, а той изкрещя и припадна. Помислих си, че е мъртъв и

че докладът е под възглавницата му и след това всичко стана като на сън. Нещата следваха едно след друго и преди да осъзная това, аз вече не можех да изляза от положението. Но аз не исках да стане така. Кълна се.

Мъжете бяха застанали в полукръг около него и Уендъл Ърт гледаше към хленчещия Каунас изпълнен със съжаление.

Линейката пристигна и си замина. Талиаферо най-накрая събра сили в себе си, за да се обърне към Мандел:

— Надявам се, сър — каза той с доста сдържан глас, — че не сте останали с лоши чувства заради онова, което ви наговорих в тази стая.

И Мандел му отговори също сдържано:

— Мисля, че по-добре за всички ни е да забравим, доколкото е възможно, какво се случи през последните двацет и четири часа.

Застанаха на прага на стаята, бяха готови да тръгват. Уендъл Ърт повдигна глава и се усмихна:

— Остана да разрешим въпроса за моята такса, ако нямате нищо против.

Мандъл изглеждаше стреснат.

— Не искам пари — побърза да каже Ърт. — Но когато първият мас-трансфер е готов да транспортира хора, аз искам да попътувам малко.

Мандел все още изглеждаше разтревожен:

— Почакай малко. Пътуванията в Космоса са много продължителни.

Ърт поклати глава отривисто:

— Не в Космоса. Бих искал да прекося Лоуър Фолс в Ню Хемпшир.

— Добре. Но защо?

Ърт вдигна поглед. За огромна изненада на Талиаферо по лицето на екстратерологиста бяха изписани чувство на притеснение и копнеж.

— Някога... преди много време... познавах едно момиче там. Преди много години... но аз понякога си спомням...

АЗ СЪМ В МАРСПОРТ БЕЗ ХИЛДА

Нека да започна с това, че нещата се развиха от само себе си, като насън. На мен не ми се наложи да правя никакви приготовления. Нямахше нужда и пръста си да помръдна. Просто наблюдавах развоя на събитията... Може би това е моментът, когато би трябвало да усетя за пръв път катастрофата.

Започна се с моята обичайна едномесечна почивка между ангажиментите ми. Един месец работа, един месец почивка е най-точното и подходящо редуване за Галактическият отдел по Обслужване. Пристигнах в Марспорт за обичайния тридневен престой преди бързия полет към Земята.

Както винаги, Хилда, господ да я благослови (най-милата съпруга, която е имал който и да е мъж), щеше да ме чака и щяхме да си прекарваме хубаво и спокойно... хубава, малка почивка и за двама ни. Единствената неприятност бе, че Марспорт е най-шумното място в Системата и изразът „хубава, малка почивка“ не му приляга. Само че как да го обясня на Хилда?

И така, *този* път моята тъща, господ да я благослови (за разнообразие), взе, че се разболя само два дни преди да пристигна в Марспорт. А нощта преди приземяването получих космограма от Хилда, в която казваше, че ще остане на Земята с майка си и този път няма да се видим.

В отговор аз също изпратих любящите си съжаления и трескавата си тревога за майка й... А след известно време се приземих...

И ето че бях в Марспорт без Хилда!

Но това още не беше нищо, както разбирате. Пред погледа ми замержеля рамката на една картина, рамка от костите на жена. Сега въпросът беше във формите и в цвета, в кожата и плътта около костите.

Така се обадох на Флора (Флора от определени редки епизоди в миналото). За целта използвах видеокабина... По дяволите, че било скъпо, една светкавица...

Самият аз си преценявах шансовете едно към десет, или ще е излязла, или ще е заета и видеофонът ѝ ще е изключен, или ще е умряла в краен случай.

Но видеофонът ѝ бе включен, тя си бе в къщи и, Велика галактико, съвсем не беше мъртва.

Флора изглеждаше по-хубава отвсякога. С годините не вехне, както някой или един друг е казал някога, нито скука състарява необятната ѝ разновидност.

Дали ще ми се зарадва?

— Макс! — изквича от щастие тя. — Колко години не сме се виждали.

— Зная, Флора, но ей ме на, ако си свободна. Защото знаеш ли? Аз съм в Марспорт без Хилда!

— Не е ли чудесно! — изквича тя отново. — Тогава идвай.

Аз се ококорих. Е това вече беше върхът.

— Да не искаш да кажеш, че си *свободна*?

Трябва да знаете, че Флора никога не може да се освободи без множество уговорки. Такава си е тя, бомба и половина.

— О, аз имам една мъничка-премъничка задача, Макс, но всичко ще оправя. Ти идвай.

— Ще дойда — казах, преливащ от щастие.

Флора е едно такова момиче... Ами, ще взема да ви кажа. В нейния дом гравитацията е като марсианската, 0,4 от земната гравитация. Джаджата, с която можех да я освободя от марспортската гравитация, е скъпа, но ако някога сте държали момиче в обятията си при 0,4, не ви трябват никакви обяснения. А ако не сте, от обясненията няма да ви стане по-хубаво. Да знаете, че много ми е жал за вас.

Става дума за нещо като да се носиш сред облаците.

Приключих бързо разговора, защото само перспективата да видя осъществено мечтанието си в плът и кръв можеше да ме накара да залича образа отсреща така чевръсто.

Излезнах от видеокабината... и в този миг, забележете — точно в този миг, нито за част от секунда по-рано или по-късно, първият лек дъх на драматичната развръзка почти се блъсна в носа ми.

Надуших този първи дъх от зловонието на катастрофата, когато видях плешивата глава на възлилия Родж Кринтън от офиса на Марс. Лъснатото му кубе блестеше над светлосините му очи, над

светложълтеникавото му лице, над светлокафявите му мустаци. Не си направих труда да запълзя пред него и да удрям чело в земята пред краката му, защото отпуската ми бе започнала от мига, в който слязох от ракетата.

Така че му проговорих учтиво:

— Какво искаш? Аз бързам. Имам среща.

Но онзи каза:

— Имаш среща с мене. Чаках те при гишето за получаване на багаж.

— Не те видях...

— Та ти не забеляза абсолютно нищо.

Прав беше, защото, като се замисля, щом ме е чакал до гишето за багаж, ще трябва да е обикалял непрекъснато. Докато аз минах оттам като Халеевата комета в бърснеш полет почти по ръба на Слънчевата корона.

— Добре де — спрях за миг. — Какво искаш?

— Имам за тебе една малка задача.

— Ей приятел, започна едномесечната ми почивка — изсмях се аз.

— Да, ама свети червената аварийна лампичка, приятел.

Което означаваше чисто и просто — никаква почивка. Не можех да повярвам:

— Глупости, Родж. Имай милост. Аз самият съм в аварийна ситуация.

— Нищо подобно.

— Родж — изревах насреща му, — не можеш ли да хванеш някой друг? Който и да е друг?

— Ти си единственият агент от клас „А“ на Марс.

— Ами тогава поискай от Земята. Те там ги трупат агентите на микрозвена в Щабквартирата.

— Работата трябва да бъде изпълнена преди единайсет тази вечер. Какъв ти е проблемът? Да не би да нямаш три часа?

Хванах се за главата: момчето просто нищо *не знаеше*.

— Моля те, дай да се обадя по видеофона — върнах се в кабината, изгледах го и казах: — Става дума за нещо лично!

Лицето на Флора блесна отново на екрана, като видение на астероид.

— Случи ли се нещо, Макс? — запита тя. — Само недей да ми казваш, че нещо не е наред. Отложих вече другия си ангажимент.

— Флора, бебче, аз ще дойда. Аз *ще* дойда при тебе. Но в последния момент изникна нещо.

Тук тя с обиден тон зададе най-естествения въпрос в такава ситуация и аз реагирах веднага:

— *Не*. Няма никакво друго момиче. Там, където си ти, няма никакви други момичета. Има може би жени. Но не и момичета. Бебче! Сладката ми! (Обзе ме диво желание, но прегръдките с екрана на видеофона не са забавление за възрастен мъж.) — Става дума за работа. Малко ме почакай. Няма да се бавя.

— Добре — каза тя, сякаш отсече „Край!“, а мене ме побиха тръпки от ледените нотки в гласа ѝ.

Излезнах от кабината на видеофона и реших да действам бързо:

— Добре, Родж, каква каша си забъркал за мене?

Влезнахме в бара на космическото летище и седнахме в едно сепаре.

— „Антарски колос“ пристига от Сириус точно след половин час, в осем часа вечерта по местно време.

— Така.

— От него ще слезнат и трима мъже, които ще чакат „Космически експрес“. Той пристига от Земята в единайсет часа вечерта и заминава после за Капела. Тримата ще се качат на „Космически експрес“ и в такъв случай ще бъдат извън обсега на нашата юрисдикция.

— Следователно...

— Следователно между осем и единайсет часа те ще бъдат в една специална стая за чакащи и ти ще си с тях. Имам триизмерните образи на тримата, за да ги познаеш и за да знаеш кой какъв е. Имаш три часа, за да решиш кой от тях пренася контрабанден товар.

— Какъв вид контрабанда?

— Най-лошия. Фалшифициран космолин.

— *Фалшифициран* космолин?

Той ме уби. Знаех какво представлява тази субстанция. Ако сте се качвали на космолет, вие също знаете. А ако сте се сраснали със

Земята, неоспорим факт е, че всеки има нужда от космолин по време на първия си космически полет, почти всеки се нуждае от това вещество по време на първите си по-чести пътувания, на много хора то е необходимо за всяко пътуване. Без него им се вие свят, започват да пищят, изпадат в състояние на психоза. А когато го взимат, нищо им няма, никой не обръща внимание на нищо. Към него човек не се пристрастява, това вещество няма странични ефекти. То е идеално, много необходимо и незаменимо. Ако се съмнявате, взимайте космолин.

— Така е — каза Родж. — Фалшифициран космолин. Той може да бъде променен по химичен път с помощта на съвсем проста реакция. А тя може да бъде извършена във всяко мазе, в резултат на което се получава наркотик. Той дава на човека гигантски заряд, но още от първия път го пристрастява към себе си завинаги. Този наркотик съдържа най-опасния алкалоид, който познаваме.

— Сега ли научаваме за него?

— Не. Службата го познава от години. Държахме другите настрана, като потуляхме всяко разкритие. Този път работата се проточи.

— Защо?

— Един от мъжете, които ще спрат тук, носи укрит известна част космолин. Химиците от системата Капелан, която е извън Федрацията, ще го изследват и ще намерят начини да го синтезират още повече. След това или ще трябва да се борим срещу най-страшното зло, което ни е известно сред наркотиците, или да овладеем положението, като конфискуваме източника.

— Известния космолин?

— Точно така. Но ако конфискуваме лекарството, спираме и космическите пътувания.

Реших да премина по-скоро към същността на пряката ми задача:

— Кой от тримата го пренася?

— Ако знаехме — усмихна се Родж криво, — щяхме ли да имаме нужда от тебе? Ти трябва да го откриеш измежду тримата.

— Възлагаш ми тая въшлива работа да опипвам хората.

— Само да докоснеш не тоя, когото търсим, и рискуваш да те обръснат чак до ларингса. Всеки един от тримата е високопоставена

особа на своята планета. Единият се казва Едуард Харпонастер, другият е Джоакин Липски, а третият е Андиамо Феручи. Е?

Той беше прав. Всеки един от тримата пътници ми бе известен. Е, сега и на вас ви се удаде случай да разберете за тях. И всеки е неприкосновен, докато не представя предварителни доказателства, знаете вече. Все пак реших да попитам:

— Би ли се забъркал някой от тях в такава мръсна...

— Тук се играе с трилиони — прекъсна ме Родж, — което означава, че всеки би го направил. Но един от тях *със сигурност* е преносител, защото Джак Хоук го разбра, преди да бъде убит...

— Джак Хоукс е *мъртъв*? — за миг забравих за галактическия зловещ наркотик. За миг почти забравих дори Флора.

— Да. И едно от тези приятелчета е организирано убийството. Разбери кой е. Трябва да го посочиш преди единайсет часа. Тогава ще имаш повишение, повишение на заплатата. Горкият Джак Хоукс ще бъде отмъстен, а Галактиката ще бъде спасена. Гледай да сгреша и тогава ще се създаде опасна междувъздушна ситуация, а тебе ще те изхвърлят най-позорно и ще влезеш в черните списъци оттук до Антар и обратно.

— Ами ако не посоча никого?

— Това ще е като да посочиш не когото трябва, тъй като е замесена службата.

— Значи, длъжен съм да посоча някого, но да не сгреша, в противен случай ще ми поднесат собствената ми глава на тепсия.

— При това насечена на мънички парченца. Ти започваш да проумяваш, Макс.

През целия си живот на грозник Родж Кринтън никога не е изглеждал по-грозен от сега. Единственото утешение, което получих, докато го гледах, бе фактът, че той също е *женен* и живее със жена си на Марспорт целогодишно. Той си го заслужава. Може и да съм жесток към него, но той си го *заслужава*.

Веднага щом Родж изчезна от погледа ми, се обадох на Флора.

— Е, какво става? — запита тя.

— Бебче, сладката ми, не мога да ти кажа каква е работата, но трябва да се справя с нея. Разбираш ли? Чакай ме, аз ще свърша тази неприятна работа и ще дойда, дори ако трябва да плувам от големия канал до полюса само по гащета. Разбираш ли? Ако ще да се наложи

да отскубна с нокти Фобос от небето. Дори ако трябва да се нарежа саморъчно на парченца и да пратя по пощата собственото си пакетирано тяло.

— Боже — възкликна тя, — ако знаех, че трябва да чакам толкова време...

Аз тръпнех от нетърпение, но тя не беше от онзи тип жени, които си падат по поезията. Всъщност тя бе едно простичко създание на действието... В края на краищата, щом исках да се нося под слабото въздействие на притеглянето, сред море от жасминов аромат с Флора, не мисля, че поетичният отклик е особено необходим.

— Изчакай ме, Флора — разпалих се още повече. — Не мога да дойда веднага, но ще се реванширам.

Изпитвах безпокойство, но все още не бях разтревожен. Родж току-що си бе тръгнал, когато си представих как точно разпознавам виновника.

Колко му е. Трябваше само да повикам Родж обратно и да му кажа, но никъде не пише, че е противозаконно да поискаш бирата ти да е с яйце, а във въздуха, който дишаш, да има кислород. Работата щеше да ми отнеме пет минути, а после щях да отпраша към Флора — малко късно може би, но цената щеше да е вече по-висока, а към нея щеше да има и по една сочна целувка за всяка буза от службата.

Ако не знаете, ето как става обикновено. Големите индустриалци не пътуват из Космоса току-така, с прекачване. При необходимост използват транс-видеокомуникациите. Когато им се налага да присъстват на някаква междузвездна конференция на ултрависоко ниво, на каквато вероятно тези тримата се бяха упътили, те употребяват космолин. От една страна, не им стиска без него, а от друга — това вещество е много скъпо, но пък индустриалците обичат да живеят на широка нога. Познавам психологията им.

Сега наблюденията ми биха могли да са валидни за двама от моите обекти. Докато онзи, който носи контрабандна стока, не би рискувал да вземе лекарството... дори и за да се предпази от космическата болест. Под негово въздействие той би могъл да изхвърли наркотика, да се издаде или да се раздрънка. Така че трябваше да се владее.

Работата бе от лесна по-лесна и аз зачаках.

„Антарски колос“ пристигна навреме. Всичките ми мускули бяха обтегнати като пред старт. Нямах търпение да се понеса към Флора веднага щом спипам престъпния плъх с наркотика и след като изпратя бързо-бързо видните водачи на индустрии по пътя им.

Доведоха първо Липски. Той имаше дебели, яркочервени устни, охранена, закръглена челюст, гарвановочерни вежди и прошарена коса. Индустриалецът ме погледна и седна, без да реагира по никакъв друг начин. Явно беше под въздействието на лекарството.

— Добър вечер, сър — отправих към него първата си реплика.

— Сюрреализмът на панамските сърца — заговори сънливо той — в три четвърти такт за една чаша кафебода на словото.

Усещаше се изцяло влиянието на космолин. От него копчетата на човешкия мозък са напълно неуправляеми, в резултат на което се редят думи, като често срички от една дума се свързват по някаква непридвидима асоциация със срички от друга дума — волна програма без никакви правила.

После влезе Андиамо Феручи. С черни мустаци, дълги и щръкнали, матов тен, сипаничаво лице. Феручи седна на стола срещу нас.

— Хубаво ли беше пътуването? — заговорих и него.

— Път обялн от фантастична токата като коронокриле на птица.

След него скоропоговорката от произволно събрани думи и срички поде Липски:

— Птица над мъдра книга на всички места всяко тяло.

Тук вече се ухилих. Значи оставаше Харпонастер. Добре, че си носех на удобно място оръжието с игли и магнетичната спирала, които бяха в готовност, за да го задържа.

Дойде и Харпонастер — слаб, кожа и кости, почти оплешивял и доста по-млад от изображението, което видях на триизмерната снимка. Но той също бе до ушите под въздействието на лекарството.

— По дяволите! — възкликнах.

— Дяволскиянски бележка говори на своето последно време аз видях гора ти каза сей — реагира Харпонастер.

— Сей семето — продължи Феручи — на територия спорна прави добро да е дълъг пътят ти към славеите.

— И те са игриви магнати, прескачащи вонящи топки — добави Липски.

Гледах внимателно поред тримата и слушах какви безсмислици сипят. Потокът от думи с всеки път намаляваше, докато най-последно секваше.

Картинката ми се проясни. Единият от магнатите се опитваше да ме изпързая. Той си бе дал сметка предварително, че липсата на космолин в организма му ще го издаде. Възможно бе да е подкупил някое служебно лице да му инжектира физиологичен разтвор или да хитрува по друг начин.

Един от тримата сто на сто ми играеше номер. Не е кой знае колко трудно. Комедиантите правят редовно такива пародии. И *вие* сте ги чували.

Както наблюдавах индустриалците, изведнъж ме бодна мисълта: „Ами ако не посоча когото трябва?“

Стана осем и половина и взех да усещам как работата ми, репутацията ми, главата ми се клатят все по-застрашително. Отхвърлих тези грижи за после и се замислих за Флора. Тя нямаше да ме чака вечно. А щом става дума за онова нещо, изгледите са, че няма да ме чака и половин час.

Мислите се прескачаха в главата ми: „Дали измамникът ще успее да прави произволни словосъчетания, ако го притисна с някоя опасна тема?“

— Наркотика измъкни и тестото до ре ми фа солта на земята спаси — каза Липски.

— Спаси и подстрижката на простата тълпа нещо за тях ти ги назоби като хармоника са бузите от бръснача и сияят — това пък бе Феручи.

— Сияен вятър не е сняг използва колко тъпи от за винаги и кипеж и оживлениещите клатушкане — обади се Харпонастер.

— Клатушкания и парцали — завърши участието си на този етап Липски.

— Парцалилии — бяха последните думи на Феручи.

— Лианимации — сложи край на „темата“ Харпонастер.

Тримата продължиха да шепнат нещо още малко и замлъкнаха.

Направих нов опит, като не забравях, че трябва да действам предпазливо. След време те щяха да си спомнят всичко, което съм

казал, затова то трябваше да е нещо безобидно:

— Това е дяволски добра космолия.

— Линин и тигри през прерията кучета лаят ли лаят бау-ау... — започна Феручи.

Прекъснах го и повторих думите се на Харпонастер:

— Това е дяволски добра космолия.

— Линията на леглото почивка малко черно корабчевидно нещо грешно дрехите на следващия ден — даде той своя отговор.

Прекъснах и него и се обърнах към Липски:

— Добра космолия.

— Лилязото не е шоколад няма да е същото за теб и увеличи пързалките картофите и удрай — мина по реда си и Липски.

После отново един по един.

— Удрай болестрябвачете и пиши ще треперявка...

— Явка с ядене.

— Не идвам.

— Амангличанин.

— Личанинтър подпечатва.

— Печатва изплъзва.

Направих още няколко опита, но нищо не постигнах. Измамникът, който и да бе, явно се беше упражнявал или имаше природна дарба да свързва с лекота произволни срички от различни думи. Умееше да изключва съзнанието си и да остави потокът от думи да се лее свободно, но обиграно. Сигурно се е вдъхновил и щом като е разбрал какво търся. Ако думата „наркотик“ не ме е издала, то „космолия“, употребена при това три пъти, не може да е оставила съмнения. Дватама невинни не биха се усъмнили, но *той* трябваше да е разбрал.

И се забавляваше, надсмиваше ми се. Всеки един от тримата казваше по някоя фраза, която издаваше някакво дълбоко чувство за вина („солта на земята спаси“, „малко черно корабчевидно нещо грешно“, „измъкни изпод това“ и още други.) Двама от магнатите приказваха в състояние, в което не можеха да се контролират, правеха го несъзнателно. Но третият сам си правеше цирка.

И как щях да открия този трети? Треперех от бясна омраза към него, сърбяха ме ръцете да го пипна. Този плъх оскверняваше самата

Галактика. Нещо много повече — той бе убил моя колега и приятел. Нещо много повече — той ме отделяше вече толкова време от Флора.

Бих могъл да отида при всеки един от тримата и да започна претърсване. Двамата невинни, които наистина са взели космолин, няма и пръста си да помръднат, за да ме спрат. Те няма да изпитват никакви чувства, никакъв страх, никаква тревога, никаква омраза, никаква тръпка, никакво желание за самозащита. А ако единият от индустриалците направи и най-малкия жест на съпротива, аз ще пипна моя човек.

Но невинните после ще си спомнят, че съм ги претърсвал, макар и да са били под въздействието на космолина.

Въздъхнах тежко. Ако го направя, ще хвана със сигурност престъпника, но после ще заприличам на парче скълцан черен дроб. Такъв облик никой човек не е добивал. Службата ни ще я разтърсят яко, цялата Галактика ще се размърди. В суматохата, тайната за фалшивия космолин ще излезе наяве и всичко ще отиде по дяволите.

Имаше вероятност първият, когото докосна, да е престъпникът. Шансът ми обаче беше едно към три. Ще посоча някого, но все пак съм човек, мога да сгреша, само господ е безпогрешен.

По дяволите, нещо подтикна тримата да започнат да се разхождат, докато аз мърморех сам на себе си. Тоя космолин е заразителен, господи боже мой...

Вторачих се отчаяно в часовника си. Девет и петнайсет е.

Накъде по дяволите е хукнало това време?

О, господи, о, дано го вземат дяволите, о, Флора!

Нямах избор. Отправих се към кабината, за да позвъня още веднъж набързичко на Флора. Нали знаете как се прави — едно бързичко, за да поддържам огъня, ако вече не е угаснал.

Но междувременно непрекъснато си повтарях: „Тя няма да отговори.“

Подготвих се и за този отговор. Има и други момичета, има и други...

Защо ги приказвам тия неща, няма други момичета...

Ако Хилда бе в Марспорт, никога нямаше и през ум да ми мине за Флора още с пристигането, нямаше да има никакво значение. *Но аз*

бях в Марспорт без Хилда и си бях уговорил среща с Флора.

Видеофонът звънеше за кой ли път, но аз не смеех да прекъсна връзката.

Отговори ми! Отговори!

Най-после тя отговори:

— Ти ли си?

— Разбира се, любов моя, кой друг би могъл да е?

— Много хора. Някой, който би дошъл.

— Забави ме тази дребна работа, сладурче.

— Каква работа? Пластони за кой?

За малко не се заех с познанията ѝ по граматика, но се чудех какъв е този пластонски удар.

После си спомних. Веднъж ѝ казах, че съм търговец на пластони. Тъкмо тогава ѝ бях донесъл пластонена нощница, много сладко нещо.

— Чуй ме. Дай ми само още половин час...

— А аз седя тук съвсем сама — очите ѝ се навлажниха.

— Ще си платя всичко с лихвите.

За да ме разберете колко отчаян бях, ще ви кажа, че съзнанието ми намираще спасителния път единствено в бижутерс-ките магазини. Макар че в банковата ми сметка щеше да зейне явна празнота. В пронизителните очи на Хилда тя щеше да изглежда като конската глава на Небула, напъхала муцуната си в Млечния път. Но тогава бях готов на всичко.

— Имах си чудесна среща, но я отмених — каза Флора.

— Нали каза, че била *от дребна по-дребничка* — възразих неразумно, но осъзнах грешката си, когато думите вече бяха отлетели.

— *От дребна по-дребна!* — изпищя Флора. (Точно така ми беше казала. Ама точно така ми беше казала. Но когато истината е на твоя страна, да спориш с жена е още по-лошо. Толкова ли не знаех?) — Ти наричаш мъжа, който ми обеща имот на Земята...

И взе да нарежда надълго и нашироко за онзи имот на Земята. На Марспорт нямаше нито едно момиче, което да не си крънкаше имот на Земята, но ако броите на пръстите на едната си ръка колко момичета са успели да се сдобият с такъв имот, пишете шестата за щастливка.

Опитах се да я прекъсна, но полза нямаше.

Най-после тирадата завърши:

— И ето ме сега съвсем сама, без *никого* — тук Флора прекъсна връзката.

Ами да, права беше. Чувствах се като последното нищожество на Галактиката.

Върнах се в залата за посрещачи. Служителят на вратата ми отдаде чест.

Впих очи в тримата индустриалци и започнах да си представям как бавно, с наслада ги удушавам един по един. Ако можех да получа такова разрешение! Навярно Харпонастер щеше да е първата жертва — какъвто си е слаб, с тънка шия, която просто плаче да обвия пръсти здраво около нея, така че острата му адамова ябълка да ми е на сгода точно под палците.

Но тази мисъл бе нищожна, за да ме зарадва. В безсилието си успях само да извикам: „Ей, момче!“, макар че съвсем не копнеех за момче.

Тримата магнати изведнъж се сепнаха. Пръв захвана скоропоговорката главоблъсканица Феручи:

— Момчетечечучур козибрадичкихвърляни ваят отгоре ни, бог спасителят на нашите пенита...

Харпонастер с мършавата шия добави:

— Пенита и понита не харесват орпочужда котка.

— Карава коралова отива еластотъкани пияни — даде и Липски своята лепта.

— Пиано лелъотериот път чака малко.

— Малко зверове о молят.

— Колят как.

— Кактус.

— Тус.

И тишина.

Тримата се вторачиха в мене. И аз се вторачих в тях. Бяха напълно лишени от чувства (двама от тях), докато аз бях лишен от идеи. А времето минаваше.

Загледах ги още по-настойчиво и веднага се сетих за Флора. Изведнъж ме осени мисълта, че няма какво да губя, нали нищо не бях спечелил. Можех спокойно да разказвам за нея:

— Джентълмени, има едно момиче в този град, чието име няма да споменавам, за да не я компрометирам. Нека да ви я опиша, джентълмени.

Така и направих. Ако мога сам да кажа така за себе си, последните два часа ме доведоха до състояние, от което се роди едно чудно описание на Флора. Поезията в него сякаш бликаше от някакъв извор на мъжествена енергия, заложена дълбоко в подсъзнанието ми.

Магнатите седяха застинали по местата си, изглеждаха погълнати от разказа и почти не ме прекъсваха. Хората под въздействието на космолина стават много внимателни. Ако някой говори, не го прекъсват. Ето защо се редуват, изчакват се едни други.

Говорех им със сърцераздирателен глас, докато по високоговорителя съобщиха за пристигането на „Космически експрес“.

Е, свърши се вече.

— Изправете се, джентълмени — извисих тогава глас. — Не ти, не ти, убиецо — магнетичната нишка на оръжието ми се уви около китката на Феручи, преди онзи да успее да си поеме дъх.

Индустриалецът се бореше като демон. От мнимото влияние на космолина не остана и следа. Намериха фалшивия космолин в тънички пластмасови торбички, оцветени в телесен цвят, прикрепени към вътрешната страна на бедрата му. Малките пакетчета се сливаха изцяло с плътта на Феручи, така че не се забелязваха, водеше ме единствено усещането, че нещо не е наред. Дори и тогава ми бе необходим нож, за да съм сигурен.

После Родж Кринтън, ухилен и с полупомрачен разсъдък от щастливата развръзка, ме хвана за ревера в мъртва хватка:

— Как го направи? Как разкри престъпника?

— Единият от тримата се опитваше да ме изиграе, че е взел космолин — дръпнах се с надеждата да се освободя от лапите му. — Бях сигурен. Затова им разказах... — премълчах предпазливо детайлите, не му влиза в работата да знае всичко — м-м-м, за едно момиче. Двамата невинни не трепнаха даже, защото бяха взели космолин. Но дишането на Феручи се учести, а челото му се покри със ситни капчици пот. Натоварих разказа си със страхотен драматизъм и той реагира емоционално, значи не бе под въздействието на космолина. Е, сега ще ме оставиш ли да си ходя?

Най-после ме остави на мира, едва се удържах да не падна. Както се бях навил да отлitam, краката ми почти не се докосваха до земята... но изведнъж се сепнах и се обърнах:

— Хей, Родж, можеш ли да ми подпишеш документ за хиляда кредита без да го описваш никъде... за заслугите ми към Обслужващия отдел?

Тогава разбрах, че не е с всичкия си, след като напрежението бе отминало, и че поне в настоящия момент ми е признателен:

— Дадено, Макс, дадено. Десет хиляди, ако искаш.

— *Искам* — изревах и го сграбчих на свой ред. — Искам! Искам!

Той попълни официална бланка на Обслужващия отдел за десет хиляди кредита — тлъста сума за кое да е място от половината Галактика. Подаде ми документа все така ухилен, а и аз го взех, отвърщайки му по същия начин.

И как иначе: Родж възнамеряваше да представи развръзката на случая за свое постижение, а на мене нямаше да ми се налага да се отчитам за сумата пред Хилда.

Стоя в кабината за последен път, обаждах се на Флора. Не можех да тръгна току-така към нея, без да съм уредил предварително нещата. През последния половин час тя имаше достатъчно време, за да си намери някого, ако вече не бе го направила.

Хайде обади се. Хайде обади се. Хайде...

Обади се, но бе във вечерно облекло, канеше се да излиза, за малко не я изпуснах.

— Аз излизам — заяви Флора. — Някои мъже могат да бъдат любезни. Изобщо не желая да те виждам отсега нататък. Никога повече няма да те погледна. Ще ми направиш голяма услуга, господин Който и да си, ако махнеш сигналната ми комбинация и никога не я цапаш...

Аз не проронвах и дума. Само стоях, притаил дъх, стиснал в ръка чека, държах го на видно място. Просто така си стоях неподвижен. Просто така държах безмълвен чека.

Щом каза думата „цапаш“, Флора се приближи и ме огледа внимателно. Тя не бе кой знае колко образована, но можеше да прочете

„десет хиляди“ по-бързо от всяка друга възпитаничка на колеж в цялата Слънчева система.

— Макс! За мене ли са? — изрече Флора.

— Всичките, бебчето ми. Казах ти, че имам малко работа. Искан да те изненадам.

— О, Макс, толкова мило от твоя страна. Аз съвсем не говорех сериозно. Аз се шегувах. Сега тръгвай веднага към мен — тя съблече палтото си.

— Ами срещата ти?

— Нали *казах*, че се шегувам.

— Идвам — вече нямах сили.

— С всичките тези кредити, нали? — каза тя палаво.

— С всичките до един.

Прекъснах връзката, прекрачих през прага на кабината и сега, най-накрая, аз бях готов... горях от желание...

— Макс! Макс!

Изведнъж чух, че някой ме вика и тича към мене.

— Родж Кринтън ми каза, че ще те намеря тук. Мама се справи, та аз успях за специалния рейс със „*Космически експрес*“. А какви са тия десет хиляди?

Не се обърнах. Казах само:

— Здравей, Хилда.

После все пак се обърнах към нея и успях да направя най-трудното нещо, което съм правил през целия си непотребен космически живот.

Усмихнах се.

НЕЖНИТЕ ХИЩНИЦИ

От петнайсет години насам Хурианците се бяха установили на обратната страна на Луната.

Това бе нещо безпрецедентно, нечувано. Нито един Хурианец не е и сънувал, че ще остане там толкова дълго време. Групите за обеззаразяване бяха готови, очакваха от петнайсет години, готови да се спуснат незабавно през радиоактивните облаци и да спасят каквото можеше да бъде спасено от останките на оцелелите... Разбира се, срещу добро заплащане.

Но планетата през това време се завъртя петнайсет пъти около своето Слънце. Докато сателитът при всяко завъртане правеше около тринайсет обиколки около планетата. А ядрената война все не избухваше.

Атомните бомби бяха взривявани от огромните примати, надарени с разум, в различни точки на повърхността на планетата. Тогава стратосферата на планетата изведнъж се нажежаваше учудващо от радиоактивните отпадъци. Но война все не избухваше.

Деви-ен се надяваше горещо да бъде сменен. Той се явяваше четвъртият помощник-командир на тази колонизаторска експедиция (ако тя все още можеше да се нарича така след петнайсетгодишно отлагане на задачата) и бе доста доволен, че трябва да има и пети помощник. Сега, когато родният свят им изпращаше и архиадминистратор, за да проучва лично ситуацията, възможно бе съвсем скоро да го сменят. Чудесно!

Облечен в космическия си костюм, той стоеше на повърхността на Луната и си мислеше за дома, за Хуриа. Дългите му тънки ръце потръпваха неспокойно от тези мисли, сякаш боледуваха (инстинкт, натрупан от милиони години) по древните гори. Деви-ен бе останал само три стъпки висок. Онова, което се виждаше от него през прозрачната предна част на скафандъра му, бе черното набръчкано лице с месест, постоянно потръпващ нос. И на този фон се открояваше чисто бялата му малка заострена брадичка. А на гърба, точно по

средата на костюма му, се открояваше подутина, в която на воля се ширеше късата му и здрава хурианска опашка.

Девие-ен намираше вида си за съвсем естествен, разбира се, но добре осъзнаваше разликата между Хурианците и останалите разумни същества в Галактиката. Единствено Хурианците бяха толкова дребни, единствено те имаха опашки, единствено те бяха вегетарианци... единствено те избегнаха неизбежната за другите атомна война, която разруши всички други известни интелигентни биологични видове.

Стоеше сред оградената равнина, която се простираше на толкова много мили, че нейните изпъкнали и сводести краища (които на Хуриа биха се наричали кратер, ако бяха по-малки) не се виждаха отвъд хоризонта. В южния край на равнината, където винаги имаше някаква защита от преките слънчеви лъчи, бе издигнат град. Първоначално той приличаше на временен лагер, но с годините тук се заселиха жени, народиха се деца. И сега вече имаше училища и хидропонни съоръжения, големи резервоари за вода и всичко, каквото бе необходимо на един град в свят без въздух.

Каква нелепост! Всичко това заради една планета, която имаше ядрено оръжие, но не започна ядрена война.

Архиадминистраторът, който щеше да пристигне скоро, без съмнение щеше да зададе почти веднага същия въпрос, който Девие-ен си задаваше до изнемога.

Защо не избухна атомна война?

Девие-ен наблюдаваше тромавите Маувяни, които изравняваха повърхността за кацането, полагаха керамична основа, за да поглъща хиператомните тласъци с минимум неудобства за пътниците в кораба.

Дори и в космическите си костюми Маувяните сякаш излъчваха сила, но тя бе единствено силата на мускулите. Зад тях се виждаше една малка фигура на Хурианец, който им даваше нареждания, а хрисимите гиганти им се подчиняваха. Естествено бе да е така.

Маувянската раса измежду всичките гигантски примати, надарени с разум, плащаха таксите си по най-необичайния начин — разменната монета бяха самите те, а не материалните блага. Учудващо полезен данък, много по-добър от стоманата, от алуминия или от фините упойващи вещества.

Предавателят на Девие-ен предупреди, че има съобщение за него:

— Корабът вече се вижда, сър. Ще се приземи след около един час.

— Много добре — отговори Девие-ен. — Пригответе колата ми, за да ме откарате при кораба, колкото е възможно по-бързо след приземяването му.

Той не чувстваше, че в това няма нищо добро.

Архиадминистраторът пристигна, обкръжен от личната си свита, петима Маувяни. Всички те влезнаха в града вкупом — от двете му страни вървеше по един придружител, а тримата останали ги следваха. Петимата му помогнаха да съблече космическия си костюм, а после свалиха и своите костюми.

Слабо окосмените им тела, едрите им закръглени лица, носовете им с широки ноздри и плоските им скули бяха неприятни, но не всяваха страх. Макар да бяха два пъти по-високи от Хурианците и двойно по-масивни, в очите им зееше пустота, имаше някакво покорство, послушание в начина, по който заставаха, в дебелиите им, леко приведени мускулисти вратове, в масивните им ръце, които висяха като безжизнени.

Архиадминистраторът ги освободи и те се отдалечиха заедно. Той не се нуждаеше от тяхната защита, разбира се, но високият му пост изискваше да бъде съпровождан от петима Маувяни, това бе всичко.

По време на почти безкрайната церемония за „добре дошъл“ и докато се хранеха, не продумаха и една дума по работа. Когато почти наближи времето за сън, архиадминистраторът погали брадичката си и каза:

— Колко още трябва да чакаме тази планета, капитане?

Той бе видимо остарял. Космите по горните му крайници се бяха прошарили, а кичурите около лактите му бяха почти бели, както брадата му.

— Не мога да кажа, Ваше Височество — отговори Девие-ен покорно. — Те не следват предначертания път.

— Очевидно. Въпросът е *защо* не го следват. За Съвета е ясно, че вашите доклади обещават повече, отколкото дават. Вие говорите за някакви теории, но не разяснявате подробно за тях. На Хуриа вече се

уморихме от всичко това. Ако ви е известно нещо, за което не сте ни докладвали, сега е време да го кажете.

— Трудно е да се докаже, Ваше Височество. Ние нямаме опит в шпионирането на хора в рамките на такъв продължителен период. Доскоро ние дори не наблюдавахме нещата, на които би трябвало да обръщаме внимание. Всяка година очакваме, че следващата година ще избухне ядрената война. Едва при моето ръководство започнахме да изучаваме хората по-внимателно. Все пак имаме известна полза от дългото чакане, изучихме някои от техните основни езици.

— Наистина ли? Без да се приземяваме на планетата им?

— Ние записахме редица техни радиосъобщения с помощта на онези наши ракети, които проникват в планетарната атмосфера с изследователска цел — обясни Деви-ен. — Особено в по-ранните години. Настроих нашите компютри за работа съгласно техните езици и през последната година започнах да разбирам смисъла им.

Архиадминистраторът го наблюдаваше внимателно. Маниерите му бяха такива, че всяко откровено възклицание или учудване биха били прекалено разточителни:

— И научихте ли нещо интересно?

— Възможно е, Ваше Височество, но онова, което разбрах, е толкова странно, а последните събития са толкова нестабилни, че не посмях официално да спомена нищо в доклада си.

Архиадминистраторът разбра и каза сковано:

— Имате ли нещо против да обясните наблюденията си неофициално... само за мене?

— Бих се радвал — отзова се веднага Деви-ен. — Жителите на тази планета са, разбира се, по природа големи примати. Те се конкурират.

Събеседникът му въздъхна облекчено и облиза бързо носа си:

— Имам странното усещане — прошепна той, — че те може и да не са конкурентоспособни и че това... Но продължавайте, продължавайте.

— Те *наистина* се конкурират — увери го Деви-ен. — Много повече, отколкото можем да очакваме.

— Тогава защо нещата не вървят по реда си?

— Досега всичко върви както трябва, Ваше Височество. След обичайния дълъг инкубационен период те започнаха да се

механизират. След което обичайните убийства сред големите примати се превърнаха в истинска разрушителна война. В резултат на последната широкомащабна война ядрените оръжия бяха усъвършенствани, но бойните действия приключиха ненадейно.

— И после? — кимна разбиращо архиадминистраторът.

— Много скоро след тази широкомащабна война трябваше да започне ядрена война и по време на тази война щяха да се развият бързо опустошителните ядрени оръжия, щяха да бъдат използвани по подобаващ за едрите примати начин, а населението за кратко време щеше да намалее до жалки гладуващи групички в един разрушен свят.

— Несъмнено, но нищо такова не се случи. Защо?

— Има една причина. Според мен тези хора след началото на механизацията са се развили до необичайно висока степен — обясни Деви-ен.

— И така да е — възрази другият. — Какво значение има това? Така би трябвало да стигнат до ядрените оръжия още по-бързо.

— Вярно е. Но след последната световна война те продължават да създават невероятни количества ядрени оръжия. Тревожен е този факт. Смъртоносният потенциал се увеличи още преди да има някакви шансове за началото на атомна война. Сега той е достигнал до такива количества, че дори големите примитивни интелигентни същества не смеят да рискуват.

— Но това е невъзможно — отвори широко малките си черни очички архиадминистраторът. — Не ме интересува колко са напреднали в техническо отношение тези същества. Военната наука напредва устремно само по време на война.

— Вероятно в случая с тях тази истина не е валидна. Но дори и да беше, изглежда, че те и сега воюват. Не водят истинска война, но все пак е война.

— Не е истинска война, но все пак е война — повтори архиадминистраторът озадачен. — Какво означава това?

— Не съм много сигурен — Деви-ен размърда неспокойно нос си. — Тук моите старания да направя логичен извод от събрания материал съвсем не са задоволителни. На тази планета има нещо, което се нарича Студена война. Каквато и да е в своята същност, тя ги тласка бясно напред различни изследвания, но тя не включва пълно ядрено разрушение.

— Невъзможно е! — каза архиадминистраторът.

— Планетата я има — продължи Деви-ен. — И ние сме тук. Чакаме от петнайсет години.

Архиадминистраторът протегна дългите си ръце и ги кръстоса върху главата си, после направи същото с другите си крайници.

— Тогава остава само едно нещо — реши той. — Съветът обсъди възможността планетата да е достигнала до задънена улица, нещо като неблагоприятен мир, който продължава кратко време преди ядрената война. Нещо от рода на онова, което описахте, макар и никой да не е допускал причините, които вие изтъквате. Но то е нещо, което не можем да допуснем.

— Не можем ли, Ваше Височество?

— Не — в гласа му прозвуча болка. — Колкото по-дълго се намират в задънена улица, толкова по-голяма е вероятността големите примати да открият методите за междוזвездни пътувания. Те ще се пръснат из Галактиката с цялата си мощ. Разбирате ли?

— Тогава?

Архиадминистраторът притисна още по-силно глава между крайниците си, сякаш не искаше да чуе какво ще каже самият той. Гласът му бе малко приглушен:

— Ако успеят да задържат равновесието, ние трябва да ги поразклатим, капитане. Трябва да ги бутнем.

Стомахът на Деви-ен се разбунтува и той изведнъж усети вкуса на погълнатата вечеря отново в гърлото си.

— Да ги блъснем ли, Ваше Височество? — той не поиска да проумее тези думи.

— Трябва да им помогнем да започнат ядрена война — заяви безкомпромисно архиадминистраторът. Сега и той доби също толкова нещастен вид, както Деви-ен. — Длъжни сме! — промълви той.

— Но как може да се направи такова нещо, Ваше Височество? — едва проговори Деви-ен.

— Не зная как... И не гледайте към *мене* така. Решението не е мое, а на Съвета. Несъмнено вие разбирате какво би могло да се случи в Галактиката, ако големите разумни примати навлезнат в Космоса с пълна сила. Ако ядрената война не ги укроти.

Деви-ен потрепера при тази мисъл. Цялата тази борбеност щеше да се разпилее из Галактиката.

— Но как се започва ядрена война? — настояваше да разбере Капитанът. — Как се прави тя?

— Да ви кажа не зная. Но трябва да има някакъв начин. Навярно а-а-а с някакво послание, което да им изпратим или а-а-а с дъждовна буря. Имаме големи възможности благодарение на техните природни дадености...

— И как тези неща биха предизвикали ядрена война? — не се впечатли особено Девин.

— Може и да не я предизвикат. Споменах ги само като пример. Но големите примати непременно знаят как. В края на краищата те са тези, които започват ядрена война в съвременни условия. Техните мозъци са моделирани така, че да знаят. Съветът стигна до това решение.

Девин усети тихото шумолене от потупването на опашката си по стола. Опита се да го спре, но не успя.

— Какво решение, Ваше Височество?

— Да уловим един от големите примати. Да го отвлечем.

— Някой дивак ли?

— В настоящия момент на планетата съществува само такъв вид. Разбира се, че някой дивак.

— И какво очаквате да ни каже?

— Няма значение, капитане. Щом се разприказва достатъчно за каквото и да било, изследванията на неговата интелектуална дейност ще ни дадат отговора.

Девин отдръпна назад глава, доколкото му бе възможно, и я сгуши между лопатките си. Кожата под мишниците му потръпваше от отвращение. Един голям дивак от големите примати! Опита се да си го представи след шокиращите последици от вероятна ядрена война, непроменен от цивилизационното влияние на Хурианското евгенично развъждане.

Архиадминистраторът не се опита да прикрие факта, че изпитва същото отвращение, но каза:

— Ще трябва вие да водите експедицията по залавянето, капитане. То е за доброто на Галактиката.

Девие-ен бе виждал планетата редица пъти, но винаги, когато ракетата се завърташе около Луната и светът изникваше пред очите му, някаква непоносима носталгия по дома изпълваше сърцето му.

Планетата бе красива, по размери и характеристика приличаше на самата Хуриа, само че бе по-дива и по-величествена. Видът ѝ, след пустинната Луна, наподобяваше цвят.

Помисли си колко ли други планети има като нея. Колко ли са те, имайки предвид разказите на различните наблюдатели, които съобщават за смяна на сезони в такъв порядък, който би могъл да бъде изтълкуван единствено като резултат от изкуственото отглеждане на растения. Колко ли пъти ще се ражда денят за в бъдеще, когато нивото на радиоактивност в стратосферата на една от тези планети започне да се увеличава? Когато заселниците ще трябва да бъдат прогонени наведнъж?

Като на тази планета...

Картината бе направо патетична заради онази самонадеяност, с която Хурианците пристъпиха на нея за първи път. Девие-ен би могъл да се изсмее на онези първоначални доклади, ако той самият сега не бе хванат в капана на собствения си проект. Техните изследователски кораби се движеха близо до планетата, за да събират географски данни, да определят населените центрове. Отбелязаха ги, разбира се, но какво значение имаше това? Ето, всеки момент ще избухне последният взрив, мислеха си те.

Всеки момент... Но годините минаваха безрезултатно и корабите се носеха в Космоса, ако не искаха да предизвикат подозрения, и се връщаха.

Корабът на Девие-ен сега можеше да събуди подозрения. Екипажът едва владееше нервите си заради неприятния характер на мисията им. Никакви уверения на Капитана, че на големите примати няма да им бъде причинена вреда, не можеха да ги успокоят. Въпреки всичко, те не бяха в състояние да ускорят хода на събитията. Трябваше да се приземят върху някакъв доста пустинен и необработен участък. С дни не смееха да се приближат на височина по-малка от десет мили, защото екипажът ставаше още по-нервен. Само вечно безчувствените Маувяни оставаха спокойни.

После видяха някакво същество — съвсем само върху неравна местност, то държеше някакъв дълъг предмет в едната си ръка, на

гърба си имаше вързоп.

Приземиха се тихо, със свръхзвукова скорост. Управлението пое самият Деви-ен. Козината му бе настръхнала.

Преди да хванат съществото, го чуха да произнася два отчетливи звука, които бяха записани в паметта на техните компютри.

Първия уловиха с помощта на директния телемайлк, когато големият примат забеляза кораба им току над себе си. Той звучеше така: „Господи! Летяща чиния!“

Деви-ен разбра втората фраза. Така големите примати наричаха корабите на Хурианците в онези безгрижни години.

Втората забележка записаха, щом взеха дивото същество на борда. То се бореше с удивителна сила, но така и не можеше да направи нищо в желязната хватка на невъзмутимите Маувяни.

Капитанът, задъхан и с потръпващи ноздри, се отправи да го посрещне. Съществото (чието неприятно безкосмено лице се бе омазнило от някакъв секрет) зина: „Свети Толедо, *маймуна!*“

И от тази фраза Деви-ен разбра само втората част. Думата се отнасяше за дребни примати. Тя бе от един от основните езици на планетата.

Дивото същество бе почти неукротимо. Искаше се безгранично търпение, преди да могат да му заговорят смислено. В началото то издаваше само крясъци. Усети почти веднага, че лети над Земята, и онова, което за Деви-ен бе вълнуващо преживяване, за него не означаваше нищо подобно. Говореше непрекъснато за потомството и за женската си.

(Те си имат жени и деца, помисли си Деви-ен, обзет от състрадание. И понеже всичките са големи примати, ги обичат по свой начин.)

После се наложи да му внушат, че Маувяните, които го държаха, пазеха го и не му даваха да буйства, няма да му причинят никакво зло.

(На Деви-ен му призля от мисълта, че едно интелигентно същество е способно да нарани друго. Трудно бе да разговарят на тази тема, дори само за да отбележат, че такава вероятност не съществува. Съществото от планетата подхранваше колебанието си с голяма доза подозрителност. Такива бяха големите примати.)

На петия ден, вероятно от изтощение, земното създание се умълча за доста дълго време. Приказваха си в стаята на Деви-ен, когато изведнъж то се разлюти отново. Тогава Хурианецът му обясни, че очакват ядрена война.

— Очаквате! — извика съществото. — Кое ви дава такава увереност, че ще избухне война?

Деви-ен не беше сигурен, разбира се, но отговори:

— Винаги някъде избухва ядрена война. Нашето желание е да ви помогнем впоследствие.

— Да ни помогнете *впоследствие* — думите му прозвучаха несвързано, големият примат заръкомаха яростно и Маувяните, които го удържаха, трябваше още веднъж да се намесят внимателно и да го отведат.

Деви-ен въздъхна. Думите, произнасяни от съществото, се трупаха. Може би специалните машини щяха да ги дешифрират. Неговият собствен безпомощен мозък не можеше да проумее нищо от тях.

Междувременно земното създание вече не изглеждаше така свежо и престана да буйства. По тялото му почти нямаше косми — факт, който наблюденията отдалеч не бяха разкрили, защото дивите големи примати покриваха телата си с други кожи. Причината бе или за да се стоплят, или заради инстинктивното отвращение на самите примати от безкосмената им кожа. (Темата можеше да се окаже интересна за разговор. Изчисленията в областта на мозъчната дейност можеха да им дадат също толкова информация от един набор от думи, колкото и ДРУГ.)

Странно как, но по лицето на съществото започнаха да никнат косми, много по-гъсти и по-тъмни, отколкото по лицето на Хурианеца.

Но най-важният факт си оставаше този, че то не буйстваше вече. Отслабна, защото не се хранеше добре. А ако го държаха затворено дълго време, имаше вероятност здравето му да се разклати. Деви-ен не искаше да се чувства отговорен за влошеното му здраве.

На следващия ден големият примат изглеждаше съвсем спокоен. Заговори с желание и почти веднага се насочи към темата за

последниците от ядрената война. (Тя привлича неимоверно мозъка на големия примат, помисли си капитанът.)

— Ти каза, че винаги избухвали ядрени войни? Това означава ли, че има и други народи освен вашите и моите... и техните? — съществото показва Маувяните.

— Има хиляди интелигентни видове, които живеят на хиляди светове. Стотици хиляди — отговори Деви-ен.

— И навсякъде стават ядрени войни?

— Навсякъде, където е достигнато определено развитие на техниката. Навсякъде освен при нас. Ние бяхме различни. При нас нямаше конкуренция. Ние имаме инстинкт за обединяване.

— Искаш да кажеш, че ще избухне ядрена война, но вие нищо не правите, за да я предотвратите?

— Ние *правим* — Деви-ен го заболя. — Разбира се, че правим. Стараем се да ви помогнем. В ранната история на моя народ, когато за пръв път овладяхме междузвездните пътувания, ние не проумявахме големите примати. Те отхвърляха нашите опити да се сприятелим и ние се отказахме. После открихме светове, които бяха осеяни с радиоактивни развалини. Най-накрая открихме един свят, който бе в процес на ядрена война. Бяхме ужасени, но не можехме да направим нищо. Малко по малко се научихме как трябва да действаме в такива случаи. Сега сме готови да окажем помощ на всеки свят, който разкрием, и разберем, че е потенциална сцена на ядрена война. Имаме в готовност оборудване за обеззаразяване и евгенични анализатори.

— Какво е това „евгенични анализатори“?

Деви-ен построи фразата по друг начин, с думите, които му бяха известни от езика на диваците. Този път обясни внимателно:

— Ние направляваме чифтосването и стерилизацията, за да премахнем, доколкото е възможно, конкуренцията сред оцелелите хора.

За миг си помисли, че съществото отново ще се озлоби.

Но вместо това другият каза с равен глас:

— Искаш да кажеш, че ги правите покорни, като тези неща? — той отново посочи Маувяните.

— Не. Не. Те са съвсем различни. Просто правим така, че оцелелите да изпитват удоволствие от спокойното, от неагресивното общество под нашите напътствия. Иначе те се самоунищожават, иначе те отново биха се самоунищожили.

— И как се справяте?

Девин-ен изгледа съществото колебливо. Необходимо ли беше наистина да обясни най-голямото удоволствие от живота?

— Не се ли радваш, когато помагаш на някого?

— Хайде, хайде. Без тия. Каква е твоята полза?

— Разбира се, Хуриа получава своя дял.

— Ха!

— Заплащането за спасяването на отделните видове е съвсем справедливо нещо — протестира Девин-ен. — Има разходи, които трябва да бъдат погасени. Налозите не са големи и са съобразени с природата на планетата. Може да се изразява в годишна доставка от дървен материал за световите, в които има гори; други плащат в манганови соли. Светът на тези Маувяни е беден откъм суровини и те сами ни предложиха да изпращат при нас свои хора за помощници. Те са изключително силни, по-силни и от големите примати. Ние им даваме напълно безболезнени антицеребрални лекарства...

— За да ги направите зомбита?

Девин-ен се досети за значението на думата и отговори спокойно:

— В никакъв случай. Само за да останат и те доволни от своята роля на лични служители и за да забравят за известно време домовете си. Не искаме да са нещастни. Те са разумни същества!

— И какво бихте направили със Земята, ако при нас стане война?

— Вече петнайсет години се опитваме да решим. Вашият свят е много богат на желязо, развил е силна стоманена индустрия. Според мен вашата такса би трябвало да се измерва със стомана — въздъхна Девин-ен. — Но в този случай приносът няма да е само наш, поне така си мисля аз. Ние вече чакаме десет години повече от уреченото време.

— Колко раси ви плащат за такава помощ?

— Не зная точно колко са. Със сигурност са повече от хиляда.

— Значи вие сте малките господари на Галактиката, така ли? Хиляда светове се самоунищожават, за да увеличават вашето благосъстояние. Вие също сте различни, както казваш — дивакът повиши глас, който заплашваше да стигне до крясък. — Вие сте хищници.

— Хищници ли? — запита Девин-ен, стараейки се да проумее думата.

— Храните се с мърша. Птици, които очакват някое бедно животинче да умре от жажда в пустинята, а после идват да се натъпчат с месата им.

Девие-ен усети, че му прилошава, щеше да припадне от картината, в която му бе отредило място съществото.

— Не, не, ние *помагаме* на отделните видове — успя да отговори той с отпаднал глас.

— Вие като лешоядите очаквате да стане война. Щом искате да помагате, тогава *предотвратете* войната. Недейте да спасявате само оцелелите. Спасете всички.

— Как да предотвратим войната? — капитанът усети, че чак опашката го засърбя от неочаквано вълнение. — Би ли ми казал това? (Какво друго бе предотвратяването на война ако не обратният процес на предизвикването на война? Изследвай единия процес и непременно ще проумееш другия.)

Но дивакът се разколеба. Накрая каза:

— Хайде започвай да говориш. Обясни ми.

Девие-ен се почувства дълбоко разочарован. Но това не му помогна. Освен това...

— Да се приземим сред вас е почти невъзможно — козината му настръхна при мисълта, че може да се окаже сред милионите необуздани диваци.

Вероятно отвращението, което се четеше по лицето на Девие-ен, бе толкова силно и не можеше да бъде объркано с нищо друго, че дивакът го разбра независимо от бариерата между видовете. Опита се да се хвърли към Хурианеца, но един от Маувяните го сграбчи направо във въздуха и го укроти, без никакво видимо усилие на бицепсите си.

— Не — закрещя дивакът. — Стой тук и ще видиш! Лешояди! Лешояди! *Лешояди!*

Минаха няколко дена, преди Девие-ен да дойде на себе си и да се срещне отново с дивака. Архиадминистраторът за малко не срина авторитета му, когато му заяви твърдо, че няма достатъчно данни за пълни анализи на умствените възможности на тези диваци.

— Със сигурност са събрани доста точно, за да вземем някакво решение по нашия въпрос — заяви уверено капитанът.

Носът на архиадминистратора потръпна и розовият му език бавно го облиза.

— Вероятно става дума за какво да е решение. Аз не мога да му се доверя. Ние си имаме работа с доста необичайни видове. Вече го разбрахме. Не можем да си позволим никакви грешки. Едно е ясно. Срегнахме се с високоинтелигентен представител на този вид. Освен... освен ако не ни показва средните възможности на своята раса — архиадминистраторът изглеждаше разтревожен от тази мисъл.

— Съществото ми нарисова една ужасяваща картина на онази... онази птица... която... — Деви-ен не можа да изрече онази дума.

— Лешояд — каза я архиадминистраторът.

— Този образ представя цялата ни мисия в погрешна светлина. Оттогава не мога да спя, не мога да се храня. Всъщност, мисля, че се налага да ви помоля да ме освободите...

— Не и докато не завършим онова, за което сме дошли — заяви непреклонно архиадминистраторът. — Да не мислите, че аз харесвам вида на лешояди... Вие сте длъжни да съберете повече данни.

Най-накрая Деви-ен кимна в знак на съгласие. Естествено, че разбираше каква е задачата им. Архиадминистраторът не желаше вече да предизвиква ядрена война, както всеки друг Хурианец. Той отлагаше момента на решението доколкото бе възможно.

Деви-ен се настрои за още една среща с дивака. Тя се оказа напълно непоносима и този път вече последна.

Дивакът имаше синини по лицето. Изглежда, отново се бе противопоставил на Маувяните. Явно беше, че е станало точно така. Беше го правил безброй пъти, а Маувяните, независимо от най-искрените им желания да не го нараняват, понякога неволно оставяха синини по тялото му. Всеки би очаквал дивакът да проумее колко се стараят гигантите да не му причиняват зло и да го укротят. Вместо това се получаваше обратното — убедителните им действия да го запазят, предизвикваха в него още по-голямо съпротивление.

(Тези големи примати са жестоки, жестоки, мислеше си с тъга Деви-ен.)

Повече от час водиха безобиден разговор. Но изведнъж дивакът запита с войнствена интонация:

— От колко време казваш, че сте тук, вие — някакви си същества?

— Петнайсет ваши години — отговори Деви-ен.

— Всичко си отива на мястото. Първите летящи чинии са били забелязани веднага след Втората световна война. И колко е това преди ядрената война?

— Де да знаехме — отговори веднага напълно искрено капитанът, но изведнъж млъкна.

— Мислех, че ядрената война е неизбежна — продължи дивакът. — Миналия път ми каза, че сте чакали десет години повече от предвиденото. Очаквали сте войната да избухне преди десет години, нали?

— Не мога да обсъждам тази тема.

— Така ли? — изкрещя дивакът. — И какво смятате да правите? Колко още ще чакате? А защо да не я подкокоросате малко? Недейте да чакате просто така, лешояди такива. Вземете да подпалите една война!

Деви-ен скочи:

— Какво говориш?

— А защо иначе ще стоите и ще чакате, вие сган... — и той избълва няколко напълно неразбираеми за Хурианеца думи, а после продължи задъхан: — Нали така правят лешоядите, когато някое бедно нещастно животно или човек, може би, се мъчи прекалено дълго преди смъртта си? Тях не ги съдържа. Спускат се с кръжене надолу и изкължават очите му. Чакат го да остане без сили и го бутат още докато прави последната си крачка.

Деви-ен нареди да го изкарат веднага и се върна в спалнята си. Няколко часа му се повръщаше. Не можа да заспи нито тогава, нито през нощта. Думата „лешояд“ пицеше в ушите му, а последната картина, описана от дивака, се люлееше пред очите му.

— Ваше Височество — заговори уверено Деви-ен, — аз не мога повече да разговарям с дивака. Ако са ви нужни още данни, вече не съм в състояние да ви помогна.

Архиадминистраторът имаше измъчен вид:

— Зная. Онези лешояди... Много е тежко да се приеме. Но все пак сте забелязали, че него тази мисъл изобщо не го докосва. Големите примати имат имунитет към такива неща, загрубели, коравосърдечни са. Това е част от техния начин на мислене. Ужасно.

— Не мога да ви дам повече никакви данни.

— Няма нищо. Разбирам ви... Освен това всеки следващ щрих само затвърждава предварителния отговор. А отговорът, който аз избрах, е условен. Поне искрено се надявах, че е условен — той зарови глава между посивелите си крайници. — Ние си имаме начин да предизвикаме тяхната ядрена война.

— О? Какво трябва да се направи?

— Нещо много просто. Нещо, за което никога не съм се сещал. Нито пък вие.

— Какво е то, Ваше Височество? — капитанът усети страх.

— Онова, което запазва мира тук, е, че нито една от двете почти равностойни страни не смее да поеме отговорността за началото на войната. Но ако едната страна се реши, така или иначе, другата... ами, да го кажем направо... ще отвърне по същия глупав начин.

Девие-ен кимна в знак на съгласие.

— Ако на територията на която и да е от двете страни избухне дори една ядрена бомба — продължи архиадминистраторът, — жертвата ще си помисли веднага, че другата е изстреляла смъртоносното оръжие. Те ще осъзнаят, че не могат повече да стоят в очакване на още атаки. Играта на глупаци ще продължи няколко часа, другата страна веднага ще откликне. И в продължение на няколко седмици всичко ще е свършило.

— Но как ще накараме едната от страните да хвърли тази бомба?

— Няма да го правим, капитане. В това е цялата работа. Ние сами ще хвърлим първата бомба.

— Какво? — олюля се Девие-ен.

— Това е. Изчисли му ума на големия примат и този отговор сам се набива в главата ти.

— Но как така?

— Ние правим бомби. Много е лесно. Изпращаме я надолу с ракета и тя пада в някое населено място...

— *Населено?*

Архиадминистраторът извърна погледа си и отговори мрачно:

— В противен случай каузата е загубена.

— Разбирам — промълви Девие-ен. И започна да си представя лешоядите, не можеше да ги прогони от съзнанието си. Представяше си големи скални птици (подобни на малките безобидни летящи

същества на Хуриа, но невъобразимо големи), с оголени крила и дълги човки като остриета на ножове, кръжат, спускат се на земята и изкълват умиращите очи.

Капитанът покри очите си и заговори с разтреперан глас:

— Кой ще е пилотът на кораба? Кой ще хвърли бомбата?

— Не зная — гласът на архиадминистратора не беше порешителен от този на сънародника му.

— Аз няма да го направя — каза Деви-ен. — Няма Хурианец, който да се съгласи, каквато и да е цената.

— Навярно ще трябва да наредим на Маувяните — полюшваше се напред-назад архиадминистраторът отчаян.

— Кой би могъл да им нареди такова нещо?

— Ще призова Съвета — въздъхна тежко другият. — Възможно е да имат всичките данни. Сигурно ще предложат нещо.

И така след малко повече от петнайсет години Хурианците демонтираха своята база на невидимата страна на Луната.

Нищо не бе направено. Големите примати на планетата не подпалиха война, вероятно никога нямаше да го направят.

Независимо от бъдещия ужас, който можеше да ги сполети, Деви-ен бе неописуемо щастлив. Нямаше смисъл да мисли за бъдещето. Нали сега се махаше от най-ужасния от всички ужасяващи светове.

Наблюдаваше как Луната се смалява до една малка светеща точица заедно с планетата и със самата Слънчева система, докато всичкият този кошмар се изгуби сред необятния звезден космос.

Едва после почувства лекота. Едва после усети първото леко угризение, че това можеше и да се случи.

— Всичко това можеше да се случи, ако имаме повече търпение — обърна се той към архиадминистратора. — Те според мене вървяха към ядрена война.

— Съмнявам се. Мозъчните анализи на...

Архиадминистраторът замълча и Деви-ен го разбра. Дивакът бе върнат на своята планета почти без никакви наранявания. Събитията от изминалите седмици бяха изтрети от паметта му. Оставиха го до малко населено място, където го намериха. Близките му бяха решили,

че е изчезнал. После щяха да потърсят причината за отслабването му, за синините, загубата на паметта и лишенията, които е претърпял.

Но раната, която *той* му нанесе...

Ако не бяха го довели на Луната... Можеха да се примирят с мисълта за предстоящата война. Да помислят как да хвърлят една бомба, да изработят някакъв индиректен начин, управляема система за пускането на бомбата.

Онази картина с лешоядите, която им нарисова само с думи дивакът, спря всичко. Тя съсипа Деви-ен и архиадминистратора. Когато всички данни бяха изпратени на Хуриа, ефектът от тях повлия видимо и на самия Съвет. Скоро след това пристигна заповедта да разформирова базата.

— Никога повече няма да взема участие в колонизация — заяви Деви-ен.

— На никого от нас, изглежда, няма да ни се наложи — каза печално архиадминистраторът. — Диваците от онази планета ще се появят и с големите женски и мъжки примати, със своето мислене ще се пръснат из Галактиката. Това ще означава край на... на...

Деви-ен усети сърбеж в носа. Краят на всичко, на всичкото добро, което Хуриа направи в Галактиката, на всичкото добро, което можеше да продължи да прави и в бъдеще.

— Длъжни бяхме да хвърлим... — каза той, но не довърши мисълта си.

Какъв смисъл имаше да го казва? Те не могат да хвърлят бомба върху цялата Галактика. Ако можеха, щяха да бъдат пълно копие на големите примати и тяхното мислене, а има още по-лоши неща от обикновената смърт на всичко, което живее и умира.

Деви-ен си спомни за лешоядите.

ВСИЧКИТЕ ТЕГОБИ НА СВЕТА

Най-великата индустрия на Земята се съсредоточаваше в Мултивак, гигантския компютър, който се бе разраснал за петдесет години така, че неговите разклонения изпълниха целия Вашингтон от Министерството на търговията до предградията. А последните му ластари стигнаха до всеки град и градче на Земята.

Цяла армия от цивилни служители го захранваше непрекъснато, друга подобна армия съпоставяше и тълкуваше неговите отговори. Един корпус от инженери наблюдаваше работата на множеството технически съоръжения в него, докато мини и заводи съществуваха благодарение на това, че му осигуряваха регулярно суровини и пълния набор от резервни части.

Мултивак управляваше икономиката на Земята и помагаше на науката. Но най-важно от всичко бе това, че той изпълняваше ролята и на централно учреждение за събиране на пълна информация за всеки един жител на Земята.

Така всеки ден едно от задълженията на Мултивак бе да взима четири милиона серии от факти за отделните човешки представители и да ги обработва до следващия ден. А коригиращите отдели на Земята получаваха подходящата информация за тяхната сфера на влияние, след което цялата информация в пакет отиваше в Централния борд за корекции към Министерството на търговията във Вашингтон.

За Бърнард Гулиман течеше четвъртата седмица от едногодишния му мандат на директор на Централния борд за корекции. Достатъчен срок, за да посреща обичайните сутрешни доклади, без да изпитва боязън от тях. Както обикновено той получаваше една купчина от книжа, висока около петнайсет сантиметра. Досега разбра, че от него не се очаква да ги чете. Такъв труд не бе по силите на никое човешко същество. Но все пак забавно би било да хвърли един поглед върху тях.

В купчината от книжа имаше и редовен списък на предвидимите от Мултивак престъпления: всякакъв род измами, кражби, бунтове,

непредумишлени убийства, палежи.

Гулиман потърси информация за един-единствен вид престъпление и малко се стресна, когато се оказа, че има данни за него и че престъпленията са не едно, а две. Две първостепенни убийства. Не бе виждал досега информация за две убийства в един ден през целия си досегашен мандат.

Натисна рязко копчето на интеркома и изчака на екрана да се появи гладкото лице на неговия координатор.

— Али — каза Гулиман, — днес има данни за две първостепенни убийства. Някакви необичайни проблеми?

— Не, сър — тъмнокожото му лице, върху което се открояваха черни очи с остър поглед, изглеждаше неспокойно. — И за двата случая вероятността е доста ниска.

— Зная. Забелязах, че вероятността да бъдат извършени не надвишава петнайсет процента. Както винаги Мултивак поддържа репутацията си на коректор. Той почти предотвратява престъпленията, а според общественото мнение рекордът му е най-вече в областта на първостепенните убийства.

— Да, сър — кимна в знак на съгласие Али. — Разбрах го.

— Надявам се също так да разбирате, че не искам нито едно от предсказаните убийства да се случи по време на моя мандат. Ако случайно ни се изплъзне някое друго престъпление, мога и да простя. Но ако допуснем първостепенно убийство, за тебе вече хляб няма да има. Ясно ли е?

— Да, сър. Пълните анализи на двете потенциални убийства са вече в съответните служби. Потенциалните убийци и жертви са под наблюдение. Аз проверих отново възможностите за извършването на престъплението, те намаляват.

— Много добре — каза Гулиман и прекъсна връзката.

Зачете отново списъка, усещайки смътно, че може би преувеличава... Но трябваше да има все пак една твърда ръка в управлението на този постоянен граждански персонал, за да не си въобразяват, че управляват всичко, включително и директора. Особено този Отман, който работеше с Мултивак, тъй като и двамата минаваха за млади, и който си придаваше вид на собственик. Направо се влудяваше от него.

За Гулиман тази болезнена тема — престъпленията, бе политическият шанс на живота му. Досега нито един Директор не бе изкарал мандата си без някое убийство някъде по Земята. Предшественикът му си отиде с рекордните осем, с три *повече* повече от останалите.

Сега Гулиман възнамеряваше да не допусне *нищо* едно. Твърдо бе решен да стане първият директор без нито едно убийство, където и да е на Земята по време на неговата работа. Стремеше се и към слава, която непременно трябваше да го споходи...

Прегледа бегло останалата част от доклада. Направи му впечатление, че имаше поне две хиляди случая на побой върху жени от съпрузите им. Без съмнение всичко не можеше да бъде предотвратено. Навярно трийсет процента от предвидените щяха да станат реалност. Но в разпространението на престъпленията имаше спад, а броят на извършените престъпления намаляваше още по-бързо.

Мултивак бе включил побоя над съпругите в списъка на предсказуемите престъпления едва преди някакви си пет години. Средностатистическият мъж още не бе привикнал към мисълта, че ако планува да налага жена си, това ще е известно предварително. С постепенното проумяване на този факт жените първо щяха да получават по-малко синини, докато в крайна сметка се освободят изцяло от това зло.

Гулиман забеляза, че в списъка има и побой над съпрузи.

Али Отман изключи интеркома и остана загледан в екрана, след като яката челюст и плешивината на Гулиман изчезнаха от екрана. После се огледа за помощника си Рейф Лими и каза:

— Какво правим сега?

— Не ме питай. *Той* се тревожи за едно или две отвратителни убийства.

— Страхотен шанс е да се опитаме да се справим сами с тази работа. Ако му кажем, той ще получи най-високата оценка. Тези политици мислят само за кожата си, така че той няма как да не се съобразява с нас, от друга страна, му е писано да влошава нещата.

Лими кимна утвърдително и ухапа пълната си долна уста:

— Работата обаче е в това какво ли ще стане, ако не успеем. Едва ли не ще настъпи краят на света, както знаеш.

— Ако не успеем, на кого му пука какво ще стане с нас. Ние ще сме отломка от голямата катастрофа — след малко Али добави малко по-окуражен: — Но какво по дяволите се тревожим, вероятността е само 12,3 на сто. В друг случай, с изключение на убийството, щяхме да оставим вероятността да се покачи още, преди да вземем мерки. Възможно е да настъпи неочаквана промяна.

— Не бих разчитал на това — каза Лими сухо.

— Нямам такова намерение. Само отбелязах факта. И все пак при такава вероятност предлагам за момента да ограничим намесата си до наблюдение. Никой не може да запланува такова убийство сам, трябва да има съучастници.

— Мултивак не назова никого.

— Зная. И все пак... — гласът му заглъхна изведнъж. Двамата забиха погледи в данните за онова убийство, което не бе включено в списъка, предназначен за Гулиман. Едно много по-страшно убийство от първостепенното, убийство, каквато никога не бе замислено в цялата история на Мултивак. Отман и Лими мислеха как да постъпят.

Бен Манър смяташе себе си за най-щастливото шестнайсетгодишно момче в Балтимор. Вероятно някой би се усъмнил в истинността на това твърдение. Но той със сигурност бе едно от най-щастливите и най-развълнуваните момчета.

Единствен той от многото бе допуснат на стадиона за клетвата на осемнайсетгодишните. На неговия по-голям брат му предстоеше да положи клетва. Родителите му кандидатстваха за зрителските билети и позволиха на Бен да направи същото. Но когато дойде време Мултивак да избира измежду всичките кандидати, само Бен получи билет.

След две години на самия Бен му предстоеше клетва, но другото хубаво нещо за него бе да присъства на церемонията на брат си.

Родителите му го облякоха с много грижи (по-скоро оцениха с критичен поглед процеса на обличането му), тъй като той бе представител на семейството, и го изпратиха с множество наставления за Майкъл, който през последните дни премина през задължителните предварителни физиологични и неврологични прегледи.

Стадионът се намираше в покрайнините на града. Показаха на Бен, който щеше да се пръсне от важност, кое е неговото място. Малко по-надолу от него една след друга се виеха редиците на стотиците, стотиците осемнайсетгодишни съзаклятници (момчетата отдясно, момичетата отляво), всичките идваха от втори район на Балтимор. Подобни срещи се провеждаха в целия свят по различно време на годината, но това бе Балтимор, тази среща бе най-значимата. Долу (някъде там) бе Майк, братът на Бен.

Бен оглеждаше отвисоко главите на присъстващите и си мислеше, че би могъл да разпознае брат си. Не успя, разбира се, а когато на подиума най-отпред се качи някакъв мъж, Бен спря да се оглежда и се заслуша.

— Добър ден на всички. Аз съм Рандолф Т. Хоч. Отговарям за церемониите в Балтимор тази година. Младежите, които ще положат клетва, вече са ме виждали няколко пъти по време на физиологичните и неврологичните прегледи. По-голямата част от задачата е изпълнена, но остава най-съществената. Личните данни на онзи, който ще положи клетва, трябва да бъдат записани от Мултивак.

Поради тази причина всяка година са нужни някои обяснения за младите хора, които достигат своята зрялост. До този момент (той се обърна към младежите пред себе си и погледът му не се върна повече към последните редове) вие не бяхте зрели хора, не бяхте самостоятелни индивиди в очите на Мултивак. За разлика от вашите родители и ръководители, които ви възприемат по друг начин.

До този момент при набирането на годишната информация необходимите данни за вас попълваха родителите ви. Дойде време сами да поемете това задължение, което е голяма чест и голяма отговорност. Знаем от родителите ви какво сте изучавали, от какво сте боледували, какви навици имате, много неща знаем. Но сега вие трябва да ни кажете много повече — най-съкровенияте си мисли, най-потайните си действия.

Като за пръв път ще ви е трудно, дори неудобно, но сте длъжни да го направите. Приключите ли с това, Мултивак ще има пълни данни за всеки един от вас във своите файлове. Тогава той ще осмисли вашите действия и реакции. Дори ще може да ги отгатва доста точно в бъдеще.

По този начин Мултивак ще ви закриля. Ако сте в опасност или ви грози нещастие, той ще знае. Ако някой замисля да ви навреди, той ще знае. Ако *вие* замисляте нещо лошо, той пак ще знае и ние ще ви спрем навреме, за да не се налага да изтърпявате наказание.

С познанията си Мултивак е в състояние да подпомага установяването на реда на Земята, развитието на икономиката и законите за общото благо. Ако си имате лични проблеми, можете да дойдете при Мултивак с него и той ще ви помогне.

Сега ще получите различни формуляри, попълнете ги. Мислете съсредоточено и отговаряйте на всички въпроси точно, доколкото е възможно. Не се въздържайте от срам или колебание. Никой освен Мултивак никога няма да узнае какви са отговорите ви, ако не се нуждаете от закрила. Дори и в такъв случай, единствено оторизираните служители ще имат достъп до вашите отговори.

Може и да ви хрумне да изопачите истината тук-там. Не го правете. В противен случай ще разберем. Всички ваши отговори, събрани заедно, образуват определен модел. Ако някои са неверни, то и моделът ви ще бъде изкривен, така че Мултивак ще го забележи. Ако всичките са неверни, моделът ви ще придобие конфигурация, която отново няма да убегне на Мултивак. Така че сте длъжни да казвате истината.

В крайна сметка всичко се свърши — младежите попълниха формулярите, после отшумяха речите и церемониите. Вечерта Бен, който се повдигаше на пръсти, за да види къде е брат му, най-после откри Майкъл сред множеството. А той все още бе с дрехите за „парада на възрастните“. Братята си честитиха един на друг празника.

След като хапнаха по нещо за вечеря, те се отправиха по най-бързия начин към дома — бодри и сияещи от паметния ден. Затова и не бяха подготвени за внезапната промяна, която ги очакваше при завръщането им. И двамата останаха вцепенени от каменното изражение на младия униформен мъж пред входа на къщата им, който им поиска документи за самоличност, преди да влязат. Останаха вцепенени и от окаяния вид на родителите си, от трагедията, изписана по лицата им.

Джоузеф Манър изглеждаше доста остарял от сутринта. Неговите дълбоко поставени очи се вгледаха с недоумение в синовете му (единият все още носеше в едната си ръка дрехите за възрастни):

— Аз изглежда съм под домашен арест.

Бърнард Гулиман нямаше сили да прочете целия рапорт. Прегледа само заключението. То го задоволи напълно.

Цяло едно поколение бе израснало заедно с утвърждаването на факта, че Мултивак е в състояние да предвиди големите престъпления. Научиха се, че служителите, които правеха корекциите, се явяват на мястото, преди престъплението да е извършено. Знаеха, че всяко извършено престъпление води до неизбежно наказание. Постепенно се увериха, че е невъзможно някой да опровергае Мултивак.

В резултат на което естествено, дори помислите за престъпление се проваляха. Така възможностите на Мултивак се увеличаваха, с всяка сутрин бюлетинът за престъпленията, които той предвиждаше, ставаше все по-малък, защото успяваше да предупреди навреме кой планува нещо нередно. Поради тази причина Гулиман бе наредил да се направят също проучвания (от Мултивак, разбира се) за вероятните тежки заболявания. Лекарите сигурно скоро щяха да получат предупреждения за отделни пациенти, които в рамките на следващата година бе възможно да се разболеят от диабет, от туберкулоза или от рак.

Една необходима предпазна мярка...

Резултатите бяха великолепни!

И ето че в крайна сметка, когато тази сутрин пристигна списъкът с предполагаемите престъпления за деня, там не бе отбелязано нито едно първостепенно убийство.

Гулиман се обади на Али Отман по интеркома в чудесно настроение:

— Отман, какво е съотношението между престъпленията за един ден през миналата седмица и тези през първата седмица от моето управление?

Оказа се, че броят на престъпленията е спаднал с осем на сто и Гулиман бе истински щастлив. „Вината“ не бе негова, както се подразбира, но електоратът нямаше да го знае. Директорът благослови собствения си късмет да встъпи в длъжност в най-подходящото време, когато Мултивак бе в разцвета на възможностите си, когато и

болестите можеха да минат под неговия грижовен и закрилнически контрол.

Така Гулиман щеше да напредне.

— Виж го, той е щастлив — присви рамене неспокойно Отман.

— Кога ще спускаме балона на илюзиите? — запита Лими. — Поставянето на Манър под наблюдение само увеличи вероятността, а домашният му арест даде тласък на нещата.

— Мислиш, че не го знам ли? — докачи се Отман. — Онова, което не зная, е защо стана така.

— Вероятно заради усложнения, както казваш. Щом Манър загази, останалите сигурно са решили веднага да нанесат удар, иначе всичко е загубено.

— Точно обратното. Щом като сме сложили ръка на един, останалите ще се пръснат и ще изчезнат. Освен това защо Мултивак не определя какви са усложненията?

— Ами тогава какво, ще кажем ли на Гулиман?

— Не, още не. Вероятността е все още само 17,3 на сто. Първо да я оставим да порасне застрашително.

— Иди в стаята си, Бен — нареди Елизабет Манър на малкия си син.

— Но за какво е всичко това, мамо? — гласът на момчето затрепера от странния обрат в края на щастливия ден.

— Моля те!

Бен излезе от гостната неохотно, изкачи шумно стълбището към стаята си, а после се върна тихо няколко стъпала надолу, за да чуе какво става.

След него Майк Манър, по-големият син, заслужил вече правото да бъде сред възрастните, надеждата на семейството, повтори по огледален начин изражението и интонацията на брат си:

— За какво е всичко това?

— Бог ми е свидетел, синко, аз не зная — отговори баща му. — Не съм направил нищо.

— Е, да, сигурно не си направил нищо — Майк огледа учуден дребния си, добродушен баща. — Те трябва да са тук, защото си *намислил* да направиш нещо.

— Не съм.

Госпожа Манър се обади гневно:

— Как може да е *намислил* нещо, което да предизвика такава... такава реакция — тя разпери ръце, за да обхване с жест кръга от държавни служители около къщата. — Спомням си, че като малко момиченце бащата на една от моите приятелки работеше в банката. Веднъж му се обадиха и му казаха да не се занимава повече с парите. Той така и направи. Ставаше дума за петдесет хиляди долара. Още не беше посегнал към тях. Само си мислил да ги вземе. Тогава нищо не оставаше скрито-покрито, както сега. Случаят се разчу веднага. Така разбрах за него. Но както казах — потърка тя бавно пълничките си ръце една о друга, — ставаше дума за петдесет хиляди долара. Петдесет... хиляди... долара. Единственото, което те направиха, бе да му се обадят, едно позвъняване по телефона. Какво може да е *намислил* своят баща, та да предизвика идването на цяла дузина мъже, които обкръжиха дома ни?

— Не съм запланувал никакво престъпление, дори и най-малкото — очите на Джо Манър бяха изпълнени с болка. — Кълна се.

— Може би е нещо подсъзнателно, тате? — проговори зрелият мъдър човек у Майк. — Нещо да си възнегодувал срещу своя ръководител?

— Та да поискам да го убия? Не!

— Не ти ли казаха каква е причината, тате?

— Не, не казаха — намеси се отново майка му. — Попитахме. Казах им, че подронват авторитета ни в обществото дори само със своето присъствие. Поне да бяха ни казали за какво става дума, за да можем да го преодолеем, за да можем да обясним поне.

— И те не ви казаха?

— Не ни казаха.

Майк стоеше разкراчен, с ръце дълбоко в джобовете. След като помълча малко, той каза загрижен:

— Господи, мамо, Мултивак не прави грешки.

Баща му удари с юмрук безпомощно дръжката на дивана:

— Казвам ти, че не съм *намислил* никакво престъпление.

В този миг вратата се отвори, без никой да почука, и някакъв униформен мъж влезе с твърда самоуверена стъпка. Лицето му излъчваше ледена деловитост.

— Вие ли сте Джоузеф Манър? — запита той.

— Да — изправи се собственикът на дома. — Какво точно искате от мен?

— Джоузеф Манър, арестувам ви по заповед на правителството — мъжът представи с рязък жест документите си на служител коректор. — Длъжен съм да ви помоля да дойдете с мен.

— Каква е причината? Какво съм направил?

— Не съм в правото си да обсъждам този въпрос.

— Но аз не мога да бъда арестуван само заради някакви намерения да извърша престъпление, дори и да бях намислил нещо подобно. За да ме арестувате, аз трябва наистина да съм *направил* нещо. В противен случай нямате право да ме арестувате. Това е противозаконно.

Служителят остана глух за логиката:

— Ще ви се наложи да дойдете с мен.

Госпожа Манър изпищя и падна на дивана в истеричен плач. Джоузеф Манър не можеше да наруши установените правила, които бе възпитавал в себе си цял живот, затова и не се противопостави на служителя, но миг-два се поколеба и другият бе принуден да употреби сила, за да го изкара навън.

На излизане Манър извика:

— Кажете ми все пак какво става. Кажете ми. Ако *знаех*... Убийство ли е? Убийство ли съм бил склонен да извърша?

Входната врата се затръшна след него и Майк Манър, който бе пребледнял и не се чувстваше ни най-малко зрял в този миг, изумял, се втренчи първо във вратата, а после в разплаканата си майка.

В същото време Бен Манър стоеше зад вратата на дневната стая и изведнъж се усети доста възмъжал. Стиснал здраво устни, той мислеше какво да предприеме.

Освен че отнемаше, Мултивак можеше и да дава. Нали Бен присъства на церемонията същия този ден. Изслуша приказките на онзи мъж, Рандолф Хоч, за всичките умения на Мултивак. Компютърът бе в състояние да управлява правителството, но така също и да

поправи грешката на всеки обикновен човек, както и да разреши проблема на онзи, който потърси помощ от него.

Който и да е, имаше право да помоли Мултивак за съвет. В случая този някой беше Бен. И нито майка му, нито брат му бяха в състояние да го спрат. Имаше достатъчно пари, останаха от сумата, която му бяха дали за днешния празник. След малко, когато майка му и брат му го потърсят, няма да го намерят. Ако ще и да се разтревожат, нищо не могат да направят. Точно сега негов пръв дълг е да се погрижи за баща си.

Момчето се спусна към задната врата. Дежурният служител погледна документите му и го пусна да излезе.

Харолд Куимби бе завеждащ в отдела за жалби към подразделението на Мултивак в Балтимор. Той се смяташе за член на този отдел за граждански услуги, който според него бе най-важният от всички отдели. В известен смисъл той вероятно имаше право и онези, които го чуваха да разказва преживелиците си там, би трябвало да са от желязо, за да не се разчувстват.

От една страна, Куимби би казал, че Мултивак по същество е посегател на личните тайни на хората. За изтеклите петдесет години човечеството бе длъжно да си признае, че мислите и стремежите му не остават в тайна, че то няма ниши, където да скрие каквото и да било. И трябваше да получава нещо в отплата.

Разбира се, то живееше в благоденствие, спокойствие и сигурност, но всичко това бе абстрактно. Всяка жена или мъж имаше нужда от някакъв личен подарък заради накърнената си тайна. И го получаваше. Този подарък бе достъпът до близка станция на Мултивак със секция, в която всеки можеше да отиде свободно с проблема или въпросите си, без ни най-малка пречка, нито дори контрол от страна на правителството. Там в рамките на минути получаваше търсения отговор.

В програмата с въпроси и отговори всеки миг бяха ангажирани пет милиона индивидуални секции от над куадрилонния капацитет на Мултивак. Отговорите невинаги бяха категорични, но затова пък бяха възможно най-добрите — единственото важно нещо. Хората знаеха това и им вярваха.

И ето че сега един смутен шестнайсетгодишен юноша се придвижваше бавно на опашката от мъже и жени (по лицето на всеки човек се отразяваше смесица от надежда, страх, тревога и дори страдание... надеждата все пак надделяваше с поредната стъпка, която ги доближаваше до Мултивак).

Куимби пое попълнения формуляр и без да повдига глава, каза:

— Кабина 5-В.

— Как да задам въпроса си, сър? — запита Бен.

Едва тогава Куимби го погледна малко учуден. Тук обикновено не идваха младежи.

— Правил ли си го някога, синко? — запита той приветливо.

— Не, сър.

— Погледни тук — посочи макета върху бюрото си Куимби. — Виждаш как работи, нали? Като пишеща машина. Но не се опитвай да напишеш или да напечаташ нищо на ръка. Използвай машината. Сега иди в кабина 5-В и, ако ти трябва помощ, натисни червеното копче. Веднага ще дойде някой. По този коридор, синко, от дясната страна.

Дежурният изпроводи с поглед младежа до края на коридора и се усмихна. Мултивак не врицаше никого. Разбира се, винаги имаше известен процент незначителни въпроси: някои хора разпитваха за своите съседни или проявяваха крайно неприятен интерес към интимния живот на изявени личности, ученици се стараеха да предвидят действията на учителите си или намираха за доста остроумно да нападнат Мултивак с въпроси за класа парадокс на Ръсел, смятан за класа на всички класове и така нататък.

Компютърът бе в състояние да отговори на всичко. Той не се нуждаеше от помощ.

Освен това Мултивак записваше всеки въпрос и отговор във файла на съответния посетител. Дори и най-обикновените, както и най-безочливите запитвания характеризираха самия човек, а така също допринасяха за опознаването на човечеството.

Куимби насочи вниманието си към следващия човек на опашката — жена на средна възраст, изнемощяла, със скръбен израз на лицето, с тревога в очите.

Али Отман крачеше нервно из кабинета си, като забиваше яростно пети в килима.

— Вероятността се увеличава. Стигна до 22,4 на сто. Проклятие! Арестувахме Джоузеф Манър, а тя все се увеличава — Отман бе целият облян в пот.

— Още няма потвърждение — отдели се от телефона Лими. — Правят му психологически тест, но няма никаква следа от помисли за престъпление. Може и да казва истината.

— Тогава да не би Мултивак да е полудял? — извика Отман.

Още едно телефонно обаждане го накара да изключи бързо и с радост всички други връзки. На екрана се появи лицето на служителя коректор:

— Сър, има ли някакви други нареждания за семейството на Манър? Ще им бъде ли позволено да се придвижват свободно, както досега?

— Какво имате предвид с това „както досега“?

— Инструкцията гласи Джоузеф Манър да бъде задържан под домашен арест. Но в нея не е казано нищо за останалите членове на семейството, сър.

— Ами тогава действайте по същия начин и с останалите членове от семейството, докато не получите допълнителни нареждания.

— Там е работата, сър. Майката и по-големият син настояват да получат информация за малкия син на Манър. Момчето е излязло и те твърдят, че е арестувано, затова искат разрешение да отидат в управлението, за да разберат нещо повече.

Лицето на Отман изведнъж се сгърчи в гримаса и той едва промълви:

— Малкият син? Колко е малък?

— На шестнайсет години, сър.

— На шестнайсет. И го няма. Не знаете ли къде е?

— Беше му позволено да излезе, сър. Нямахме заповед да го задържаме.

— Не изключвайте. Не мърдайте оттам — Отман преустанови временно връзката, зарови ръце в смолисто черната си коса и изкрещя: — Глупак! Глупак! Глупак!

— Какво става по дяволите? — стресна се Лими.

— Този мъж има шестнайсетгодишно момче — задави се от вълнение Отман. — Едно шестнайсетгодишно момче не е възрастен човек и няма свой собствен файл в Мултивак, то фигурира във файла на баща си — хвърли той бърз поглед към Лими. — И не е ли известно на всеки, че до осемнайсетгодишна възраст младежите не попълват отделни файлове за себе си в паметта на Мултивак? Вместо тях данните внасят бащите им. Как не се сетих? Ами ти как не се сети?

— Искаш да кажеш, че Мултивак не е имал предвид Джо Манър?

— Мултивак е имал предвид малкия му син, а него сега го няма. Около къщата има три реда кордон, а той спокойно си излиза и отива да си изпълни задачата, знаеш коя.

Сега вече Отман се втурна към телефона. Коректорът все още го очакваше. Краткото временно прекъсване на връзката даде възможност на Али да се съвземе и да си възвърне уверения вид. (Не биваше в никакъв случай да губи самообладание пред служителите си, колкото и да му се искаше да излее гнева си.)

— Офицер, намерете малкия син. Ако е необходимо, вземете всеки свой човек за търсенето. Ангажирайте всекиго, който е в района, ако е необходимо. Аз ще дам необходимите разпореждания. Трябва да намерите момчето на всяка цена.

— Слушам, сър.

Отман изключи връзката и каза:

— Прегледай още веднъж до каква степен е достигнала вероятността, Лими.

След пет минути помощникът му съобщи:

— Спадна до 19,6 на сто. *Пада.*

Отман си пое дълбоко въздух:

— Най-после сме на вярна следа.

Бен Манър седна в кабина 5-В и изрече бавно и отчетливо:

— Казвам се Бенджамин Манър, номер MB-71833412. Баща ми Джоузеф Манър бе арестуван, но ние не знаем какво престъпление е намислил. Има ли някакъв начин да му помогнем?

Момчето седна и зачака. Нищо че бе само на шестнайсет, то бе достатъчно зряло, за да разбира, че тези думи отиват някъде в най-сложната система, създадена някога от човешкия ум, че трилиони

факти ще се комбинират и ще се слоят в едно цяло и от това цяло Мултивак ще извлече най-добрия отговор.

Машината изщрака и след това се появи някакво картонче. Там бе написан отговорът. Доста дълъг отговор, който започваше така: „Вземи експреса до Вашингтон веднага, иди в Министерството на търговията. Спирка «Кънектикът Авеню». Там ще видиш един отделен изход с надпис «Мултивак». Отпред има охрана. Кажи, че си специален куриер с послание за доктор Трамбъл и охраната ще те пусне да влезеш.

Ще се озовеш в коридор, по който трябва да вървиш, докато стигнеш до една врата с надпис «Вътрешно отделение». Влез и кажи на хората там: «Съобщение за доктор Трамбъл.» Ще те пропуснат навътре. Продължавай да вървиш...“

Наставленията се редяха все в същия дух. Бен не намираше връзка с въпроса си, но вярваше изцяло на Мултивак. Момчето излезе бързо и се отправи към експреса за Вашингтон.

Служителите-коректори проследиха Бен Манър до гарата на Балтимор един час след като момчето бе излязло. Харолд Куимби бе смаян от броя и високите длъжности на мъжете, които се струпаха около него в търсенето на едно шестнайсетгодишно момче.

— Да, дойде едно момче — каза дежурният, — но аз не зная накъде се отправи. Нямах представа, че някой го търси. Ние приемаме всички посетители. Да, имам запис на неговия въпрос и на отговора.

Служителите-коректори погледнаха записите и ги изпратиха веднага по видеоканала в Централния щаб.

След като прочете отговора, Отман се строполи и очите му се бялнаха. Човекът, който поддържаше винаги най-тесен контакт с Мултивак, припадна. Свестиха го много бързо. С отварянето на очите си той успя да промълви:

— Лими, накарай ги да заловят това момче. И ми донеси копие от отговора на Мултивак. Повече няма накъде, няма как. Трябва да се видя с Гулиман веднага.

Бърнард Гулиман никога досега не бе виждал Али Отман толкова разтревожен. От дивия поглед в очите на координатора по гърба му

изби леденостудена пот, която почти веднага започна да се стича на струйки.

— К-какво искате да кажете, Отман? — запелтечи Гулиман. — Какво значи по-лошо от убийство?

— Много по-лошо от убийство.

— Да не искате да кажете убийство на високопоставен правителствен служител? — пребледня Гулиман. (Мина му през ума, че той самият би...)

— Не просто *някакъв* правителствен служител — кимна в знак на съгласие Отман. — *Точно определен* правителствен служител.

— Генералния секретар ли? — прошепна ужасен Гулиман.

— Още по-страшно е. Много по-страшно. Имаме работа с план за убийството на Мултивак.

— КАКВО?

— За първи път в историята на Мултивак компютърът съобщава, че самият той е в опасност.

— Защо не бях информиран веднага?

— Съобщението бе така необичайно, сър — извърна се Отман, — че първо проучихме ситуацията, преди да се осмелим да докладваме.

— Но Мултивак е спасен, нали? Спасен е, нали?

— Вероятността да му бъдат нанесени щети спадна до 4 на сто. Сега чакам да ми докладват.

— Съобщение за доктор Трамбъл — каза Бен Манър на един от мъжете, който седеше на висока табуретка и изглеждаше погълнат от работа по нещо като дистанционно управление за силно магнетизиран стратоджет.

— Добре, Джим — отговори мъжът. — Влизай.

Бен погледна указанията на Мултивак и продължи бързо. Най-накрая трябваше да намери малък лост за управление, който по нареждане на компютъра бе длъжен да дръпне НАДОЛУ в положение, при което щеше да светне червена лампичка.

Но преди да стигне до него, зад гърба му се чу тревожен глас, после още един и изведнъж двама мъже го подхванаха за лактите и момчето усети, че краката му се отлепиха от пода.

— Хайде с нас, момче — каза единият от мъжете.

Лицето на Али Отман не се разведри кой знае колко от последните известия, макар че Гулиман заяви с дълбоко облекчение:

— Щом като намерихме момчето, значи Мултивак е спасен.

— Засега.

Гулиман прокара треперееща ръка по челото си:

— Какво изживях през този половин час... Представяш ли си какво би означавало да бъде прекъсната работата на Мултивак за съвсем кратко време? Правителството щеше да се разпадне, икономиката щеше да рухне. Пораженията щяха да са по-страшни... — той изведнъж извърна бясно глава: — Какво искаш да кажеш с това „засега“?

— Момчето, този Бен Манър изобщо не е имал никакво намерение да причинява никаква вреда на компютъра. Той и семейството му трябва да бъдат освободени, да бъдат реабилитирани за незаконното им арестуване. Бен само е изпълнявал указанията на Мултивак, за да помогне на баща си. Така и стана. Сега баща му е свободен.

— Искаш да кажеш, че Мултивак е наредил на момчето да дръпне лоста в положение, при което биха изгорели толкова звена, че да ги ремонтираме после цял месец? Искаш да кажеш, че Мултивак е планирал собственото си унищожение заради спокойствието на един човек?

— Много по-лошо от това, сър. Мултивак не само че е дал тези нареждания, но е избрал семейство Манър преди всичко, защото Бен Манър изглежда точно като един от куриерите на доктор Трамбъл. И по този начин той е проникнал в сърцето на Мултивак, без никой да го спре.

— Как така семейството е било избрано?

— Ами момчето никога не би отишло да задава въпроси на компютъра, ако баща му не бе арестуван. А баща му никога нямаше да бъде арестуван, ако Мултивак не бе го обвинил, че е замислил унищожението на Мултивак. Действията на компютъра са задвижили верижна реакция, която едва не доведе до разрушението на Мултивак.

— Но тук няма никаква логика — в гласа на Гулиман прозвучаха умоляващи нотки. Директорът се чувстваше нищожен и безпомощен, той буквално бе на колене, умолявайки този Отман, този, който бе прекарал половината от живота си с Мултивак, да му вдъхне отново увереност.

Но Отман не направи нищо подобно:

— Доколкото зная, това е първият опит на Мултивак в тази насока. До известна степен планът му е добър. Правилно е подбрал семейството. Внимавал е да не даде точно определение нито за бащата, нито за сина, за да ни насочи в погрешна посока. И все пак е действал като аматьор. Не е могъл да преодолее собствените си инструкции, благодарение на които ни съобщи за вероятността да бъде унищожен самият той. Тази вероятност непрекъснато се увеличаваше с всяка наша погрешна стъпка. Компютърът не е могъл да отмени записа на отговора, който е дал на момчето. По-нататък той вероятно ще се научи как да ни мами. Ще се научи как да скрива някои факти, да не отбелязва други факти. Отсега нататък всяко нареждане, което Мултивак издаде, може да носи зародиша на неговото собствено унищожение. А ние изобщо няма да разберем. Колкото и да внимаваме, в крайна сметка Мултивак ще успее. Аз мисля, господин Гулиман, че вие сте последният директор на тази организация.

Гулиман нанесе бесен удар с юмрук по бюрото си:

— Но защо, защо, защо? Дяволите да ви вземат, защо? Каква е повредата? Не може ли да бъде поправена?

— Не мисля, че е възможно — промълви Отман отчаян. — Никога досега не ми е идвало наум нищо подобно. Не ми се е налагало да мисля за това до този момент, но сега ми се струва, че съм в края на пътя си, защото Мултивак е на изключително високо ниво. Той е толкова усъвършенстван, че реакциите му вече не приличат на реакциите на машина, а на живо същество.

— Вие сте луд. И какво?

— Вече повече от петдесет години ние стоварваме човешките тегоби върху Мултивак, върху това живо същество. Ние го молим да се грижи за нас — за всички заедно и за всеки поотделно. Молим го да съхранява нашите тайни, молим го да поеме нашите злини и да ни пази от тях. Всеки един от нас идва при него с тревогите си, стоварва отгоре му собствените си проблеми. Сега възнамеряваме да го

натоварим и с тегобите на човешките болести — Отман замълча за миг и после изведнъж избухна: — Господин Гулиман, Мултивак е понесъл от години върху плещите си всичките тегоби на света, но вече е уморен.

— Лудост. Каква лудост — промълви Гулиман.

— Тогава, позволете ми да ви демонстрирам нещо. Нека да го подложа на тест. Може ли да използвам веригата за управление на Мултивак тук, във вашия кабинет?

— Защо?

— За да му задам един въпрос, който никой никога не му е задавал.

— Така ще му навредите ли? — запита припряно Гулиман.

— Не. Но той ще ни даде необходимия отговор.

Директорът се поколеба за миг. После се реши:

— Хайде.

Отман използва пулта за управление върху бюрото на Гулиман. Пръстите му ловко изписаха въпроса: „Мултивак, какво искаш за себе си повече от всичко на света?“

Времето между въпроса и отговора се проточи за двамата непоносимо дълго, но нито Отман, нито Гулиман смееха да си поемат дъх.

После се чу изщракване и пред очите им се появи едно картонче. Малко картонче. А върху него отчетливо бе написано:

— Аз искам да умра.

Издание:

Айзък Азимов. Събрани разкази (том първи)

„Абхаддон“ ЕООД, София, 1998

ISBN: 954-951-205-3

Isaac Asimov. The Complete Stories. Volume 1

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.